

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

„IUBIRE FATALĂ“

ROMAN SOCIAL

DE

OLTEO

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr_1901-1932

ATELIERELE SOCEC & Co. BUCUREȘTI

179951

259-31 (Oltu) ✓

Muzeul Digital al Romanului Românesc
muzeuldigital.ro/ro/ndr1901-1932

Profesorilor mei

Autoarea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ind:1901-1932

CAPITOLUL I

E 24 Ianuar, România serbătorește jumătate secol de la Unire.

In piața Unirii din Roman, școale de toate gradele, armată, lume, reprezentanții autorităților—întorși de la Tedeum—ascultă cuvîntarea unui veteran. Bătrînul arată partea ce luă orașul și județul Roman la opera Unirii, entuziasmul cu care marele act fu serbătorit **pe-acelaș loc**, cu 50 ani în urmă.

Cuvîntarea deși bună, era lipsită de focul entuziasmului.

Afară, în gerul lui Ianuar, sub cerul limpede, se ridică la tribună, un tînăr. Vocea lui despică spațiul, cuvintele resbat adânc în inime.

Aduce tributul de recunoștință părinților, cari ni-au dat moștenirea cu care azi ne fălim. Compară România din 1859 cu cea din 1909: ajunși aci, am terminat? Nu! Lupta e mai vajnică, situația tot atât de grea: să nu uităm fantoma lui 1907!

Unde ne sunt luptătorii? Unde entuziasmul?

Adevăr în tot ce vorbește, înțelepciune în idei și atât de frumos, de energic date! Vorbește minunat! Ochii lui privesc ca de departe, umbra unuia dintre eroii lui 59, venită pare să mustre, să ne îndemne la luptă, la iubire de neam!

In cinci minute spune cât altul într'o oră.

In fața lui, jos, lângă catedra pe care vorbește, Olga nu are timp să se întrebe cine e, al cui e? Îi soarbe cuvintele, îi împărtășește ideile; par ecoul gândurilor ei. In bataea vîntului care-i flutură părul, sub priviri ironice sau entuziaste, tînărul orator îi apare ca măreața figură din „Apostolul" lui Petöffi: „Pe unde umblă sufletul acestui barbat? Ce cale și a ales? Pe cine caută? Strebate înălțimi unde nebunii numai și semi-zeii se'ncumet? In el omul e mort, trăește cetățeanul?

Dar câți-va deputați trag de mânecă pe prefect, ordonă muzicei să cânte; mulțimea departată, pornește.

— „Mi-au luat cuvîntul" Rostește tînărul palid cu ochii

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înveluiți în expresia de tulburare sufletească. Olgăi îi vine să se apropie, să-i strîngă mâna: ai vorbit drept, bine și adevarat! Sfiala însă o oprește. Lumea plecă; în fața palatului diviziei avu loc defilarea.

Peste zi Olga află cine era tînărul care vorbise: avocat, fiul ajutorului de primar. Salcie; maior pensionar, cu 8 copii. Radu—oratorul — îi era al doilea fecior, după cel mai mare. Pe bătrânul Salcie, verde încă, foarte energic, om de societate, vesel, de spirit, plăcut, Olga îl ținea minte din copilărie; îl zărise pe atunci cu tatăl ei. Îi rămăsese simpatic. De câte ori trecea pe la casele lui — acum de când revenise în orașul natal — se bucura văzindu-l stând relativ binișor, față cu familia grea. Casa lui proprie, făcea ori când 50 mii lei. Avea să moștenească încă ceva. Dacă nu era zestre pentru fete, avuse cu ce le da o creștere potrivită cu mediul lor social. Băiatul se întreținuse singur, cât urmase la facultate. D-na Salcie, foarte onestă, excelentă menajeră, pricepută, blîndă, bună și cu tact, contra-egala violența, autoritatea despotică a soțului.

24 și 25 Ianuar fură zile de serbătoare. În după ameaza ce urmă cuvîntărilor din piață, avu loc serbarea școalelor. Vorbi un doctor-profesor. Elevii se produceau cu bucăți naționale, patriotice, în muzică, recitări, teatru. Câți va școlari pregătiți de Olga, jucară o piesă de teatru, compusă de ea, provocând admirația publicului pentru siguranța și naturalul cu cari jucau, ris și însuflețire pentru comicul piesei școlărești, presarată ici colo, cu frumoase învățăminte morale.

A doua zi, Duminecă, avea să fie un pelerinagiu la Mircești, unde doarme de-apururi, duiosul bard, priceputul diplomat, nobilul patriot, Vasile Alexandri.

Tînărul avocat Salcie, în unire cu un doctor-muzicant, c'un profesor secundar, c'un maior literat și cu doi intelectuali, înființau în oraș un „cerc cultural". Îl înfăptueau prin excursiunea la Mircești. Doritorii să devie membri, ca și particularii, aveau să se întâlnească la 7 ore dimineața, pe peronul gării, comunicase avocatul Salcie, în cuvîntarea din piață.

Se întâlniră acolo vre-o 30 persoane, prefectul Delcanu și Olga cu trei colege. Ea se adresă doctorului muzicant, rugându-l s'o inscrie ca membră, în cercul cultural ce prezida. Cu naturalul ce o caracteriza, vorbea cu toți, făcea cunoștința celorlalți membri, fără să observe privirea atentă, respectuoasă, dar stăruitoare a unui tînăr, retras lângă coroana destinată poetului. În momentul când trenul se punea în mișcare, acelaș tînăr, abia urcat pe prima scară, salută pe Olga, care remăsese afară, pe platformă: „Radu Salcie!" „Olga Grigoriu!„

Avocatul auzise de dânsa; îi vorbise unul dintre tovarășii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

de la cerc ; i-o descrisese ca pe-o ființă aparte, fire de poet, conferențiară de forță. Dorea s'o cunoască. Intâia oară o zărea acum pe peron și, n'ar fi putut ști pentru ce—intre cele patru institutoare—ghici care era Olga, înainte de a i se fi spus. Admira naturalul, modestia, simplicitatea cu care se prezenta fără umbră de calcul, de cochetărie, de încredere în sine.

Profită de momentul când o găsi singură pe platformă, să i se recomande. Felul cum îl privise, îl impresionă ; în ochii ei, dulci, visători, citi o lume întreagă de gânduri, citi și-o întrebare : „ești într'adevăr, omul ce păreai eri?“ „Avea dreptate Christescu, își zise Radu fugar, ființa aceasta e cine va aparte!“

Unul și altul își arătau mulțumirea pentru excursiunea către un loc atât de venerat.

Pe lunca Siretului, mult dragă poetului, tăcută acum sub giulgiul ernii, în fundul unei grădini vaste, stă neatins, palatul bardului : o căsuță de țeară, ascunsă între brazi, pini și tot felul de arbori. In ea locuește încă Paulina Alexandri, soția poetului. Ceva mai în vale, într'o colibă funerară, împresurată de pini și de merișor, e cavoul sub care se odihnește cântărețul de altă dată ; de asupra, patul funerar, acoperit cu mulțimea coroanelor depuse de peregrinii din toată țeara ; dintre ele resare, în mic, bustul trubadurului! Jur împrejur, pe pereți, portrete pictate, înfățișează pe poetul tînăr, în familia părintească.

Vorbiră mulți ; unul singur așa cum se cerea, atât cât prindea : Radu Salcie. Pe cât de energică îi fuse cuvîntarea din ajun, pe atât de dulce, de literară, aceasta. Ideile erau flori poetice, cuvintele, boabe de cristal, turnate rînd pe rînd, în cupa poeziei. Nu uită să atribue o parte din comorile dăruite de poet traiului bun, vieții frumoase, țesută de tovarășa lui, în cuibul căsniciei.

Olga fu rugată să depue coroana. Neașteptându-se la onoarea aceasta, nu pregătise nimic. O depuse, rostind două versuri de ale poetului, premerse de alte câte-va ale lui Alexandrescu :

„Salutare umbră, sfântă! Primește închinăciune.
De la fii Romăniei, care tu o ai cinstit.
Noi venim, mirarea noastră la mormîntu-ți a depune.
Veacurile ce'nghit neamuri, al teu nume l-au hrăpit.
Primește astă coroană ; prin ea țeara ți (1), trimite.
Salut și onor ție, poete strălucite!

Excursioniștii se reîntorc spre stație, șiruri, șiruri, intonând : „Bardul de la Mircești“.

(1) Roma, în original.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr.1901-1932

Olga ține în mână o crenguță de merișor, cu două rămurele, luată din tufa care veghiază somnul poetului.

— Veți face din ea pană măeastră ? O întrebă Radu, apropiindu se.

— Numai dacă se va fi strecurat în ea ceva din creerul bardului. Am luat-o ca amintire din acest locaș !

— Ce frumos! Cât de mult îmi pare reu, că n'am luat una și eu !

Olga rupe una din rămurele, i-o întinde : înfăptuiți Dv. pană, cum merită ea !

— Ce onoare îmi faceți ! Un lucru sfânt sfințește și pe profani, replică el, învelnind-o într'o expresie de mută admirație.

Reveniră asupra poetului, a epocii lui de idealism, asupra reacționarismului ce urmă și care azi, începe să fie adiat din nou de suflarea naționalismului. Vorbiră de tineretul lipsit de ideal, de setea culturii și după băncile școalei, cauzat în parte și de surmenajul ei. Radu își arătă dorința să-și urmeze studiile în apus ; Olga îl aprobă, îi întări ideea, nu fără o umbră de părere de reu : astfel se duc, își zise, elementele de valoare din provincie, remânându-ne cărturarii meselor verzi, abonații cluburilor. .

Intors acasă, Radu așează crenguța de merișor pe masa lui de lucru, într'un vas cu apă. Era radios, simțea nespusă plăcere de a fi vorbit cu Olga. Privea ramura, zimbea la amintirea cuvintelor ce o însoțiseră, se juca nevinovat, cu un început de simpatie care încolțise în sufletul lui.

Joea viitoare urma să se repete serbarea de la 24 Ianuar, pentru școlari,

Profesori și institutori erau întruniți în ajun seara, la prefectul Deleanu. Olga fu rugată de toți, să vorbească ea în locul profesorului-doctor, chemat la un caz grav, în județ.

La serbare purta, ea și elevii ei, costumul național. Cuvîntarea, încheiată cu multă simțire, asupra marelui Cuza și a Elenei Doamna, smulse lacrimi. Radu o admira : „Superbă îi e cuvintarea, cum superbă îi e haina ! își zicea el. Dulce făptură ! Fericită împreunare a creerului și a inimei ! Colegă cu d-nele Trandafirescu și celelalte, de ce nu s'o fi măritat ? Se întreba pe când elevii se produceau, neobservând, necugetând de cât la Olga. Nu va fi fost destul de prețuită ? Va fi suferit ? Ideea aceasta prinse tot mai mult în gândurile lui ; creții de pe fruntea ei, păreau să-l încredințeze. Un lucru i se lămurea : Olga căutase mai mult de cât aparența, de cât simplul tovarăș.

Serbările se încheiau printr'un bal în folosul seracilor, dat de soții Deleni, ajutați de Mirești. Prețurile erau ridicate,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sala teatrului, o seară de lumină, de eleganță, de flori.

Olga nu voia să ia parte la bal, motivînd lipsa unei haine pentru ocazie; avea, dar nu la înălțimea luxului din jurul ei. D-na Deleanu stărui de ea, până ceda. La urmă, își zise Olga, ar fi cu totul greșit să caut să egalez în vestminte lumea avută, cînd altul e budgetul meu!

In loja Delenilor, urmărea întîiele perechi cari deschideau valsul. Văzu pe Radu Salcie căutând o dansatoare. Un colonel intră în lojă, o angajă la convorbire. Nu avu timpul să asculte ce-i vorbea, Salcie era înainte-i. Pe dînsa dar, o căutase? Distincția aceasta de la un om care i părea o individualitate pronunțată de timpuriu, o mulțumi. La brațul lui, coborî scara, valsă. Dansă toată noaptea, reminînd jos, în sala de dans. In regazul unei pauze, Radu veni lîngă ea

Cercul cultural înființat, organizase conferințe publice, în afară de cele intime la cari luau parte numai membrii înscriși.

Intre conferențiari, figurau amîndoi. Radu avea să vorbească despre chestia agrară. Olga îl privi surprinsă: „Veți provoca iar tărăboi?“ — Nu, respunse dînsul, impresionat de sinceritatea ei. In tot ce vorbeau, se înțelegeau minunat, ideile unuia păreau ale altuia. O invită la cadril. Era întîia oară cînd Olga se distra la o astfel de petrecere. Intîia oară cînd în afară de d-rul Lorescu, găsise mulțumire în convorbirea cu un cavaler. Erau în deplin acord asupra chestiunilor de regenerare a neamului, de educația adînc serioasă cerută tinerețului de ambe-sexe, de nevoea mișcărilor în această direcție.

Radu Salcie se afla la respintia unei noui vieți. Inainte de a o fi inceput, de a se fi dedat înfăptuirii idealului de vastă cultură, fără de care ar fi preferat să dispară, făcea adevarate sacrificii de timp, de ban și de energie, pentru societăți de bine public. Odată apucat într'o cale, nu mai trăia de cât pentru întreprinderea lui. Invidia, ironia, rîsul celor cari nu lucrează, dar critică, scepticismul celor cari nu se opun, dar se îndoesc de reușita întreprinderilor naționaliste, nu-l opreau. Singur inițiator, singur înfăptuitor, era casier, secretar, maestru de ceremonii al serbărilor prin cari aduna fonduri. Inițiativa lui găsi resunet în doi tineri: Georgescu și Christescu, cari îi deveniră tovarăși de lucru, cel întâi, comptabilul băncii naționale, celalt casierul ei. Erau susținuți de prefectul Deleanu.

Tînăr, brun, frumos, inteligent, factor de luptă, Radu Salcie avea simpatia oamenilor de bine, a doamnelor și a părinților; aceștia l-ar fi voit ginere. I se ofereau posturi bine plătite, politicianii căutau să-l atragă în partidele lor; prefera spinoasa ocupație de avocat, ca să-și păstreze libertatea convingerilor. Își greșise cariera. Științele, filozofia, literatura, îl

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atrăgeau ; orele libere, când se putea deda studiului lor, îi erau ore de sărbătoare. Prea ocupat peste zi cu avocătura şi cu celelalte, se scula la ora 5 dimineaţa, earna, ca să poată citi serios, în liniştea ei. Gândea să-şi schimbe direcţia culturii, să urmeze în viitor studiile cari îl atrăgeau. Cu toată activitatea lui, se simţea singur. Nu juca cărţi, nu se ducea la cafenele, nici la petrecerile de seară din familii. Deşi bun, sincer, devotat, prieteni nu avea ; se apropiase întru câtva de Christescu şi de Georgescu. Se simţea însă cumplit de izolat în societate, singur în familie. De când cultura începuse să-şi reverse asupră-i razele binefăcătoare, devenise enigma a lor lui. Îl lasa trist, ce i înveselea pe ei ; ceea ce îl entuziasma pe el, îi lasa indiferenţi pe dînşii. Cauza sta şi în deosebirea dintre firea lui şi a tatălui ; în tînăr retrăia bunicul lui, om onest, generos, altruist ; în tată, interesat şi viclean, mama, bunica lui Radu.

Tînărul Salcie întrezărise în Olga fiinţa care l'ar fi putut înţelege, fiinţa ideală ce căuta de mult. O întâlnea la întrunirile comitetului celor două societăţi înfiinţate : „cercul cultural“ şi o alta de sport, din cari făcea şi ea parte. Simţea nespusă mulţumire să-i vorbească, atât de bine se înţelegeau, la eşire, o conducea acasă.

O avea în gândurile lui în locul cel mai de onoare, se lasa în voea unei atracţii puternice, serioase, fără să se gândească la o deosebire de ani.

Intr'o seară la cerc, Olga citi versuri ; în ele se resfrîngeau durerea şi dorul ei după părinţi, iubirea de natură, singuratatea în care se sbătea.

Membrii le găsiră bune, o îndemnară stăruitor să scrie, încurajând-o să iasă din sfiala, din rezerva ei. Radu remase tulburat, emoţionat. Citise în ele atâta adîncă, mută simţire, atâta izolare în lume, atât trecut de suferinţă ! Îi deveni dragă cât să se teamă de viitor : ce s'ar face, dacă ea n'ar consimţi să i împărtăşească viaţa ? Era pe deplin încredinţat : numai ea l ar fi putut înţelege, numai ea i ar fi fost adevarata tovarăşă, fiinţa care să-l fericească şi s'o fericească pe ea, care vădit, suferise mult.

Astfel raţiunea încuviinţa sentimentul şi sentimentul îndreptăţia raţiunea.

Olga îl simpatiza ca pe un suflet curat, nevinovat. Cum se bucură amatorul de lucruri rare, o mulţumea gândul că se găsesc şi astfel de elemente, în tineretul mult gălăgios pe băncile universităţei, mai târziu prea tăcut, prea lipsit de ideal. Îi plăcea să-l audă vorbind, să discute cu el, o mângâea prietenia, respectul adînc ce Radu îi arata. Nu se gândea la altceva. Une ori căuta să întrevadă fiinţa care avea să-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

devie odată tovarăşă ; va înţelege ea depozitul sacru din mâinile ei ? O va căuta la înălţimea lui ? Dar, scopul îi era să înveţe mai departe ; cu ce, fiind sarac ? Chiar să nu vrea, va căuta zestre !

Când pricepu că simpatia lui era de altă natură decât prietenie şi respect, căută s'o combată. Se ştia mai mare ca dînsul şi nu frumoasă. Privi sentimentul lui ca pe un val de tinereţe : azi este, mâne nu. S'a entuziasmat o clipă, îşi zicea ; ar putea lupta însă mai târziu, cu ceea ce ar simţi în faţa frumuseţei fizice, a tinereţii ? Cu mult mai tinăr ca ea, privi ca datorie să l oprească în cale, să nu l lese în voea acestei simpatii. Începu să-l facă atent la lipsurile ei fizice : etatea, nefrumuseţea, îi descoperea viaţa ei sobră, austeră, cu care se deprinsese, din care nu mai putea eşi şi care n'ar fi convenit unui om tinăr : îi comunică tot ce-şi credea defect, ora de culcare regulată, pustnicia serilor, absoluta nevoe de linişte fizică şi morală, băile reci ce lua dimineaţa, deprinderea să doarmă cu fereastra deschisă, din primavară până'n toamnă ; făcu aluzie la sentimentul de pe urma căruia suferise atât, dorinţa să remâe în linişte în care intrase.

Radu, departe de a le privi în reu, înţelegându-i scopul, îi admira sinceritatea, o îndrăgea şi mai mult.

A rare ori fulgera şi prin gândurile ei, părerea de reu că nu l întâlnise mai înainte : să ai mereu tovarăş, un om cu atâta stofă în el ? Să-ţi merite respectul, iubirea, devotamentul, nu numai că ţi e soţ, dar pentru valoarea lui ca om ?! Totdeauna invidiase pe soţiile oamenilor distinşi. Alunga repede astfel de gânduri, simţea însă limpede : era singurul om, după Lorescu, pe care l-ar fi voit tovarăş. Ce folos ! Prea târziu ! Pentru câţi-va ani de mulţumire, ar fi riscat un viitor necunoscut, de care se temea !

Intr'o zi pe la începutul lui Mart, Radu cu sora lui, întâlnind pe Olga în sala teatrului, la o conferinţă publică, o luară în loja lor. La întoarcere, conducând-o acasă, Olga îi invită înăuntru. Radu admira ordinea, frumosul, simplicitatea camerelor. Mobila verde, de mult bun gust ; două-trei picturi pe pereţi, două-trei broderii, câte-va fotografii ; nimic încarcat, înghesuit, din motivul nesănătos de a se acoperi pereţii şi locurile libere cu tot felul de obiecte, de nimicuri.

In sufrageria cu plante multe, un gherghef, biblioteca, mesuţa de lucru, aratau camera în care locuea peste zi. Din cele trei încăperi ce erau în locuinţă, din una, mai întunecată, făcuse camera de primire, din cea mai luminoasă şi cu soare, dormitorul, în care nu intra de cât seara, la culcare ; în sufragerie locuea peste zi.

Prin fereastra deschisă la dormitorul ei, Radu observase

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

pe balcon, camera aproape goală: un pat de fer smălțuit în albastru, cu o coverțură la fel; ca dinsa, covorul pe perete, un altul mic, lângă crivat, noptiera, lavaboul cu oglinda și un scaun; nimic altceva; doar lumina roșietecă a candelii, sub icoană.

Fereastra deschisă, fu un motiv pentru Olga să-l facă din nou atent la viața ei austeră, în neacord cu cea comună: focul abia îndulcea seara temperatura din dormitor, cu totul contrar căldurii prea mari ce se face iarna în locuințele noastre.

— Ce viață ideală duceți! rosti Radu; în voce, în privirea lui, pâlpâia scânteia iubirii. „Severă, nu ideală!» adăogă Olga. Se cere luptă încă, își zise apoi în sine. Incepu să se ducă târziu la întruniri, să iasă înainte, evita chiar să se mai ducă: se purta rece cu dânsul.

In lipsa unui local propriu, cercul cultural fu nevoit să-și întrerupă un moment activitatea, până la închirierea unei alte săli. Deși conferențele și lucrările cercului erau de valoare, prea puțini intelectuali îl vizitau. Conferința din urmă avea să fie a lui Radu. Furtuna de afară oprise pe mulți membri acasă. Cu toată vijelia și cu toată reccala ce-i arata, Olga nu se putu opri să nu-l audă vorbind. Avea o forță extraordinară de sintetizare, de clarificare, un timbru de voce muzicală, o modulație dulce, când lină ca un șopot, când fulgerătoare, vijelioasă. Ființa sufletească a conferențiarului lua parte, se vedea bine, la frământarea gândurilor lui. In „Wagner, subiectul conferinții din acea seară, era filozofie, muzică și poezie! Fu scânteetor! Indată ce Radu încetă de vorbit, Olga se ridică. Din grupul care plecă imediat, făcea parte și dînsul. O ajunse pe drum, își ceru voe să o conducă. Afară vijelia crescuse. Vîntul le smulgea umbrelele din mână, ploaia îi biciuia, apa gâlgâea pe stradă, fulgerele brazdau întunericul nopții. Regret, spuse el, v'am făcut să eșiți pe un astfel de timp!“ Wagner de vină! Respunse Olga, uitându-se spre Radu. Un fulger scăpără, ilumină figura lui; iubirea flutura pe chipul lui Radu, văzu bine! La poartă, dânsul îi sărută pentru întâia oară mâna; ar fi voit să-i spuie ceva, ca intră însă repede în casă. In cameră era rece, totuși un val de căldură îi umplu sufletul. Avu senzația că nu mai era singură în lume. Singuratatea, gândurile, tristețea ei, aflau un ecou în omul ce respundea aspirațiilor ei! Prin fereastra deschisă, privea încă silueta celui ce se 'ndeparta.... Intrupa ceea ce visase în școală, ceea ce căutase ani și ani! Da, avea simpatia unui om cum îl voise.... Flacării de mulțumire urmă însă norul cugetării; fața i se umbri. Târziu, își zise; de tot târziu! Să nu mă las pradă unei iluzii! Și cât îi era de însetat sufletul după iubire, după mângâerea unui suflet frate! Cât de greu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

apasau une ori asupră-i, singuratatea, golul ! Mult timp remase cu capul plecat pe masă, cu fața ascunsă în mâni. Când și-o ridică, lacrimi umezeau ochii. Privi imagina de pe perete a tatălui ei, îl implora cu gândul : „dă-mi tu, rogu-te, înțelepciune ! Unde e lumina ? Incotro s'apuc ? După ani și ani de suferință, cineva îmi întinde mâna : e întiia oară așa cum o doresc, va fi și cea din urmă ! De o resping, singură rămânevoi pentru totdeauna !

Asemuia viața ei cu a altor fete. Ce știu ele de griji ? Fruntea lor poate remânea senină ; acasă, părinții duc grijele lor ; căsătorite, au sprijinul soțului, atât de cerut în alcătuirea societății de azi ! Nu vedea ea ? Coborînd ceva, ceva, sub stratul ei social, câte greutăți pentru o femee, pentru o fată singură : lucrătorul neonest, nu are frica ei ; îi ia arvona, nu mai revine nici cu ea, nici cu obiectul comandat. Îl va reclama poliției ? Îl va da în judecată ? Știe el că n'o va face ; plătește pe deasupra și fuge de lucruri neconvenabile pentru o femee, zic toți. Proprietarul nu se ține de cuvînt ; primește banii cu două luni înainte, să facă reparațiile casei ; nu le face de cât după ce s'a mutat chiriașa, să îndure ea, necazul, supravegherea și alte cheltueli. Cizmar, zidar, proprietar, fiecare se poartă altfel cu o femee singură, de cât cu omul, de a cărui frică știe. Societatea însesi, dă altă considerație femeei căsătorite, de cât fetei celibatare. Ceva, ceva, de trece peste pragul tinereții, devine obiectul glumelor nesarate, în societatea cea mai de condiție. Ar fi putut fi căsătorită, n'a voit ! A întâlnit simpatii, nu le-a primit ? Se gândește cine-va ? Nu ; dacă nu s'a măritat, se zice, se crede, a fost prea puțin prețuită, un cuvînt mai mult să se adaoge la cântarul suferinței ei ! La celelalte considerații, la lupta cu propria-i natură, nici atât nu se gândesc.

Cunoștea ea bine, din ceea ce vedea în jurul ei, din propria-i experiență, calvarul acestei vieți ; o preferase, să nu se înșele pe ea, să nu înșele buna credință a omului ce-i întindea mâna, când nu era cum l-ar fi dorit.

Avea putința să rupă cu această viață, cu singuratatea care prezidase, negreșit, nașterii ei ! Putea să se înalțe împreună cu Radu, în lumea frumoasă, înaltă a studiului, a cugetării ! Dar oare era înțelept ? Nefericirea n'ar fi urmat zilelor bune ? Entuziasmul trecut, nu s'ar fi resimțit Radu, de pasul făcut ? Prea corect s'o înșele — convenind c'ar fi fost atât de excepțional — prea bun s'o nefericească, n'ar suferi însă ? Ar ghici, s'ar trada, unde ar mai fi mulțumirea ei ? Ce va face apoi cu studiile în streinatate ? Îl auzise : „De nu se va putea altfel, voi urma doctoratul în țeară, mă voi cultiva singur, aici !“ La studii însesi ea l'ar îndemna ; l-ar îndeparta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

însă de fontânele apusului ...? — Ce egoistă aşi fi ! Nu ! Nu ! Se înşeală ! Cată să-l deştept, să-l opresc, să nu consimt eu ! Un vis..., atâta tot ! suspină ea ! Cu riscul de a mă fi înşelat, a fi ridiculă, dacă el nu simte ceea ce bănuesc, va să i vorbesc, să-l desmeticesc ! Se aşează la masă şi scrise. Scrise mult. Era trecutul ei. Îi arata etatea, reul fizic ce suferise : apendicita cu operaţia ; sentimentul pentru doctorul care o îngrijise, îi dete numele : Lorescu, convingerea ei intimă : doctorul nu respunsese iubirii ei. Reeşea viaţa de linişte pe oare şi-a creat o, din care nu voia şi nu mai prindea să iasă.

Cum nu putea intra în amănunte, ştia bine : lucruri rele avea să gândească, decepţia avea să-l desguste. Adăuga svonul de oftică la inchectura cotului, circulat în Roman, cu ocazia sdruncenului ce suferise la o mână — în urma unei căzături pe cot — fără s'arate că svonul fusese scos de o vară a lui Lorescu, D-na Cereşiu, care se temea pe atunci de o căsătorie între Olga şi doctor. Nimic din paginele frumoase ale vieţii ei, şi tot ce ar fi putut servi admirabil pe cel mai înverşunat vrajmaş ; „Ce ridicul !“ îşi repeta, dacă el nu simte, dacă mă înşel ! Era târziu când stinse lampa. A doua zi, pe o dimineaţă recoroasă, un elev de şcoală îi da o scrisoare, lasată, zicea de un domn cu geantă. Cine îmi scrie mie din oraş ? se întrebă. Abia o deschise, roşi : era de la Radu. Îi arata planul serbării câmpeneşti ce-şi propuse să dea, în folosul societăţii de sport şi gimnastică ; îi cerea părerea. Simpatia se citea printre rînduri. Între altele îi spunea : „Sunt sincer în cele ce scriu, şi de aceea. sper, mă veţi erta. În voi am întâlnit o minte aleasă, un suflet vibrant, un caracter şi un spirit de amiciţie, cari trec dincolo de hotarele comunului ; am întrezărit nespuse comori de idealism ! Am văzut adevărate scăpărări de spirit serios, adînc şi frumos ! Cum regret şedinţele de la cerc ! Imi veţi îngădui oare nespusa fericire intelectuală, ca pe calea mătăsoasă şi mai puţin materială a scrisului, să deschidem capitole de discuţii literare, filozofice, practice ? Mi-ar da iluzia că şedinţele se urmează, cu mai mult spor ! În voi am întâlnit un intelectual desăvîrşit ; cum de mâhnit aşi remânea, dacă mi-aţi refuza unicul mijloc de comunicare convenabilă, pe care îl doresc ?!“

Drept respuns, Olga îi trimise rîndurile scrise peste noapte, adăogând : îmi cereţi să deschidem discuţii inteligente prin scris ? Îmi oferiţi lumina ; n'aşi face de cât s'o folosesc, s'o resfrâng. Înţelegeţi pentru ce n'o pot primi ? Ani şi ani dorit-o-am ; vine târziu, de tot târziu ! Nu voesc să fiu fluturele ars de flacăra ei. Ceeace simt pentru Dv. în prezent, e prietenie ; mă tem să nu mă trădeze. Dacă odată m'am vindecat, rătăcită încă o dată, m'aşi coborî direct, în mormânt !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Urmați-vă calea ; lăsați-mă aci, unde m'ați găsit.

Doresc s'ajungeți unde țintiți, unde meritați, prin orice mijloc onest, care v'ar putea cuceri viitorul. Incredere, voință și va fi al vostru ! Cât de departe, cât de mică, vă va apărea atunci, imagina celei de azi, Olga Grigoriu."

I-o trimise catre seara, într'o carte pe care i-o înapoia. Va muri poezia în care mă înveluea... ! își zise ea trist ; n'am să mai zăresc prietenie în ochiul în care mă deprinsesem s'o văd ! Cu propriile-i mâni își gătuise aspirațiile viitorului.

A doua zi, după școală, găsi respunsul :

Stimată Dudue,

„Am petrecut o noapte nespus de tulburată. Clipele de înfiorare extraordinară când citii cea mai frumoasă biblie de dragoste, de sinceritate și înalțare de suflet, m'au stăpânit în cătușele lor, până acum la patru în ziuă, când lumina și boarea dimineții îmi dau puterea să vă respund !

Mi-e greu să stăpânesc condciul. Ar dori s'apuce vijelios, pe drumul gândirii grăite, s'arate într'o singură icoană, toată patema, toată furtuna de discordanțe ca și de simfonii sublime, toată credința, teama, avîntul, pe rugul cărora m'am mistuit ! Nu m'am înșelat. Ființa în care serbătoream perfecțiunea, o simboliza perfect ! V'ați arătat trecutul ? La ce bun, când cugetul meu știa chiar înainte de aluziile voastre, cam ce etate aveți și prin ce sbuciumări ați trecut ! Fu de ajuns să vă văd chipul, să v'aud vorbind, ca să înțeleg : atâta durere cât poate oglindi cea mai blîndă figură, nu poate naște de cât dintr'o viață prea sbuciumată ; atâta inteligență și gândire cât poate resfringe o minte sănătoasă, nu poate avea rudă mai de aproape, de cât o noblețâ fără egal ! Ați iubit? Cu atât mai bine ! Acum cunoașteți viața, o puteți cântări, pe aprecierea ce faceți, ori cine se poate încrede, fără teama desamăgirii ! Ați fost nefericită ? Imi pare reu din suflet, dar vă asigur : de-ar fi fost altfel, n'ar fi poate azi atâta comoară de simțire, acolo unde ador și respect ! Durerea călește sufletele mari ! Vă iubesc trecutul tot atât de sacru și de înfiorător ca și prezentul. . !

Dacă n'așî avea să vă fac la rîndu-mi, destăinuiri din acele cari... să m'arunce în adîncul desperării ! ! Nu doar c'așî avea pe conștiință cine știe ce fapt odios ; totuși din moment ce-mi veți cunoaște trecutul, vă voi deveni, mă tem, indiferent, urît... nesuferit .. ! La 24 ani, nu poți avea cea îndelungată experiență ; totuși, împrejurările nenorocite prin cari am trecut, au lăsat peceți, moarte astă-zi, asupră-mi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intre carte şi joacă în copilărie, între ideal de studiu şi de tinerism în adolescenţă, mi-am strecurat binişor viaţa, până pe la 17 ani, când o greşită vâslire în oceanul vai, atât de fatal şi lipsit de puritate al mediului înconjurător tineretului, era cât pe ce să mă restoarne in adincurile lui! Plin de naivitate, căzusem victimă într'o lume de ticăloşie şi de murdărie spăimântătoare. Avui să consult medicina timp îndelungat. Astă-zi sunt pe deplin restabilit; ca singură urmă, un temperament nervos. Dar... poezia s'a perdut! Acela pe care o fiinţă sublimă, îl idealiza, nu mai este imaculat; candoarea aparentă, s'a dus! E şi dinsul un om de rînd, făcut din aceeaşi plamadă netrebnică, pe care o ţese cruda fatalitate.

Dacă cei ce ne cultivă mintea din anii întîi de liceu, ar da mai multă atenţie libertăţii noastre, ar supraveghea mai deaproape şi fiinţa noastră morală, dincolo de porţile liceului!! Dacă ni-ar da la timp sfaturi înţelepte, nepreţuite!...

. . . . . .

Şi-acum văd privirea plină de dispreţ, gestul de rece „adio", o indiferenţă liniştitoare şi... pare că n'a mai fost nimic!... Dar sufletu-mi n'o să te urască, adorată icoană ce-ai luminat o clipă noaptea singurătăţii mele!

Veneraţie şi neuitare,
Radu Salcie" 25 April, 909.

Domnule Salcie,

„Când v'am trimis rindurile trecute, intenţia mea fu să vă îndepărtez, mai exact s'opresc în cale, sentimentul ce se deştepta în D-voastră.

Incercasem şi altă dată, făcându-vă atent la viaţa mea singulară; n'ar putea conveni unui om tînăr.

Arătându-vă trecutul, gândeam să vă decepţionez; creaţi in jurul meu o atmosferă de poezie, pe care nu o meritam... Greşit-am oare? Nu mi-aşi erta! Domnule Salcie, nu trecutul vostru, pe care îl cred al multor domni, s'ar opune; ci al meu. Mi-a fost atât de vitreg! Am suferit atât! Aceea pe care o vedeţi, seamănă plantei lipsită la timp de aer, lumină şi căldură; s'a desvoltat altfel de semenele ei. Aveţi 24 ani; am 30. Deosebirea de etate şi mai ales lipsa frumuseţii fizice, arma fericirii unei femei, îmi arată imposibilul. Iată pentru ce nu primesc să dăm pas acestei prietenii. Repet: când am închis capitolul acelui trecut, mi-am zis: încă odată să trec prin astfel de dureri, mormîntul ar şti de mine. Mi l'aşi deschide singură, prin nepotrivirea între etatea noastră. Sunt edera pe care n'o poţi smulge de cât nimicind-o.

Idealismului unui suflet curat ca al vostru, să precum-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pene experiența anilor mei. Respectul ce meritați, îmi întărește puterea opiniunii. E și în interesul vostru. Simțiți setea fontânelor din apus. Cată să vă desetați la ele! Părinții? Li e prea numeroasă familia, să vă poată crea mijloacele. Departe de mine gândul să vă jicnesc. Cred însă și vă sfătuesc prietenește, să vi le capatați prin căsătorie. Căutați, veți afla și printre fetele avute, tovarășa care să vă convie. E singura cale, va s'o urmați!

Rămân prietena care nu vă dorește de cât binele,
„Olga Grigoriu" 25 April, 909.

«Am înțeles delicatețea. De ce m'am temut, n'am scapat. Vai, cum mă doare!

Adâncă veneratie,
Radu Salcie» 26 April.

«Vă înșelați. V'ați îndoit de sinceritatea mea. Nu vorbesc de cât ceea ce simt și gândesc.

Trecutul vostru îl cred, repet, al mulțimei domnilor, în felul cum își concep viața lor. Tolstoi cere educația fetei și pentru băiat; care dintre domni îl aprobă?

In afară de regret, n'au rămas altfel de consecinți. Nimeni nu are dreptul să se oprească acolo, unde voi înșivă, nu vă mai opriți. Credeți în motivele ce v'am arătat; din nefericire ele au cuvintul!

„Olga Grigoriu." 26 April.

* * *

E o Joe după amiază. In cameră, Olga lucrează la un gherghef: în mărime naturală, o fetiță înger îngenunchiată, cu privirea către înălțimile cerului, cântă din liră. Deasupra ei stele, dedesubt nori.

Olga așterne, brodând, ruga îngerului:

In tainică solie,
Eu vin de pe pământ;
Dreptate și frăție
Mai dă i, o Doamne sfânt!

Prin ferestrele deschise, pătrunde mirosul salcâmilor umbritori fontânei, parfumul violetelor din grădiniță. Pe sobă, pe bibliotecă, pe mese, liliac alb. Olga lucrează la cel din urmă vers. Acul aleargă pe matasea albastră, soarele dă strălucire cerească albelor aripi ale îngerului. I se pare sau a bătut cineva în ușă? Poștașul, gândește; îl invită înăuntru, preferând să lucreze. Ușa se deschise, și o figură în cadrul ei Inima i se bate puternic: e Radu Salcie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mă iertați, domnișoară ! In calitatea voastră de membră a cercului nostru cultural, mi-am îngăduit să v'aduc însumi programa ședătoarei literare ce vom da în amintirea morții lui Eminescu !

— D-voastră—bine hotărît conferențiarul?

— Dacă n'ați primit ..?

— Așa s'a cuvenit, ca figura acestui soare al literaturi noastre, să apară la înălțimea unde plutește..!

— Portretul de deasupra bibliotecii, e Eminescu ?

— Da, la monastirea Neamțului. Câtă deosebire între a cesta și cel de la Junimea ! Saracul poet.

— Dincolo cine e?

— Tata.

— Inteligent, frumos chip. A fost înadevăr atât de trist ?

— Nu, era fire veselă, deschisă !

— Atunci creionul greșit ? Ori suferințele copilului părăsit prea de timpuriu, l-au întunecat, chiar acolo, în lumea seninului ? Zice Radu, învelnind pe Olga într'o privire adîncă.

— Poate, respunde zâmbetul ei trist.

— Ați înțeles cred, D-ră, scopul vizitei mele e îndoit :

Dacă motivele invocate de voi, *nu altele*, s'ar opune realizării celui mai frumos vis al meu, îmi dați voe să le desbatem împreună, să sper că veți schimba concluzia, primind mâna, sprijinul, tovărășia pe viață a unui om care, deși tînăr, e un caracter deplin format?

— La ce vă gândiți.., aproape imposibil !...

— De ce? Intreabă Radu, timid ca un școlar, așezându-și geanta pe genunchi.

— V'am spus: etatea, fizicul !

— Iar ? !

— Da, uite, am să vă vorbesc deschis :

Din cât cunosc pe domni, în ființa lor trăesc—se pare—două personalități opuse ; una : omul inteligenții, al rațiunii, al judecății clare, reci, solide ; îl afli la biroul de lucru, în afaceri, la masa de studiu. Pe cât de superior e acesta, alături cu el, întrupat în el, trăește însă altul : vecinul lui de pe scara zoologică. Sentimentul pentru dânsul e redus la încântarea, la desfătarea simțurilor. Pentru acesta, femeea ca om, ca ființă intelectuală, nu există ! Le împarte în două categorii : frumoase și urîte ; acestea din urmă nu există pentru el, nu au dreptul să existe! Insurat și neînsurat, îi place să se compare mereu cu vecinul de care v'am vorbit, își face merit — din acest punct de vedere — încredere de erou ; se distrează cu toate câte-i eșă în cale; îndată ce „frumoasa“ nu-i mai in suflă nimic nou, trece mai departe la o alta—ușor, uitător,— până maturitatea sau zestrea îl fixează, și așa rînd pe rînd,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

din imagină în imagină, din dor în dor, nepăsător la lacrimele, la ruina sulletească, la speranţele înşelate, la jicnirea onoarei ce lasă în urmă-i! Până să se însoare, face pe zece să creadă în iubirea lui; când sentimentul s'a deşteptat mai puternic în faţă, când ajunge să prefere moartea înaintea perderii lui, el se ndepărtează, necrezindu-se prin nimic prins: „doar n'am cerut o în căsătorie!?“ Ce-i pasă lui de crima făptuită? In Dumnezeu nu crede, conştiinţă faţă cu femeea n'are, legea nu atinge pe cel ce loveşte corpul!

In materie de căsătorie pare că nu şi lămuresc îndestul importanţa acestui act; nu fiinţa cea mai vrednică de ei vorbeşte!...

Cum să nu mă tem să-mi unesc zilelele c'un tînăr, mai tînăr ca mine? Vor trece anii, entuziasmul acestui moment se va reci, când unul dintre noi s'ar căi, celalt ar muri! Ghiciţi, mai mult de cât nu ştiţi, am suferit nespus în viaţă; atât, ca să mă întreb une-ori: unde mai poate ascunde omul atâta suferinţă? Cea din urmă, ar atinge direct viaţa! Ar stinge-o!

Pentru moment vă deosebiţi mult — aşi putea zice — faceţi excepţie în mediu; nu aveţi încă de cât 24 ani; nu cunoaşteţi îndeajuns lumea; de acum înainte veţi vedea apusul cu farmecele lui, cine ştie ce ar putea aduce viitorul?!...

— In genere aveţi dreptate; în specie — ca să vorbesc pe graiul meu — nu! Entuziasmul momentului, credeţi, m'aduce? De loc! Mă cunosc bine. Odată vindecat de trecut, am devenit alt om, altă fiinţă! Ca student, discutam serios cu unii colegi, problema căsătoriei.

Bună sau rea, îmi dau perfect seama, înriurirea soţiei e nemăsurată! Ea poate face din căsnicie rai sau infern, după cum ştii s'o alegi.

Nu poţi fi prieten cu orice individ; dacă prietenia nu poate exista decât între naturi apropiate, cu atât mai mult căsătoria, tovărăşia de fiece clipă, oră, zi, din viaţă! Ea este pentru mine căsătoria tuturor gândurilor, tuturor sentimentelor. Prin soţie nu înţeleg o tovarăşă, care să-mi poarte de grija traiului fizic. Nu trăeşti numai cu corpul; trăeşti cu sufletul; tot astfel trăeşti cu sufletul unei fiinţe, oră cu oră, zi cu zi, o viaţă întreagă. Căsătoria e o taină: Contopirea vieţii a două fiinţe! Dar înaintea contopirii fizice, cu pun cea sulletească! Ce mi ar folosi lux, frivolităţi, mult farmec fizic, dacă n'aşi întâlni suflet, cugetare, simţire?! Viaţa barbatului e luptă; mai aprigă când e un idealist, când principiile, convingerile lui au să se ciocnească zilnic c'un mediu reacţionar. In conflict cu societatea, mă întreb: în ce situaţie se găseşte un astfel de soţ în casă, în căminul lui?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cultura creerului şi mai ales a sufletului nu se prea găseşte în educaţia actuală a femeei, cu atât mai puţin e compatibilă cu averea bănească. O astfel de tovarăşă, dacă va fi deşteaptă din fire, ambiţioasă, îl va mâna spre situaţii politice înalte, indiferent de principii, de ideal! Soţul ori îi va ceda — acomodându-se mediului — şi va deveni un oricare care furnică în jurul nostru, cu ceva mai multă stofă şi scrupul, sau va veni în conflict până şi cu ea, tovarăşul de acasă!

Va fi simplă? Luptele gândurilor lui înalte, nobile, frumoase, mici, egoiste, laşe, nu vor găsi ecou în fiinţa ei!

Nici în cazul întâiu, nici în acesta, soţia nu mai e un tovarăş, una cu tine. La amândouă vei afla însă desvoltat spiritul de cicălire, de contrazicere, de absurdităţi, venit prin necultură. Lipsa de judecată, dorinţa să apară strelucitoare în lume, la teatru, baluri, „feave o cloock", o face să se îndepărteze tot mai mult de ursul, soţ intelectual, să cocheteze, să inspire şi să-i placă simpatii vinovate; risipeşte timpul şi banul în preocupări de „cordeluţe şi nimicuri", pe mode şi cheltueli nefolositoare, pe un lux care întrece în scurt timp cu două trei sferturi, venitul zestrei băneşti.

— Vă găsesc aspru! Sunt multe, multe excepţii!

— Sunt, cred; vorbesc de mulţime, nu de excepţii!

De altfel nici sărăcia singură, nu poate face un suflet bun, blînd, simţitor, capabil de sentimente înalte, generoase!

Sărăcia — înţeleg lipsa — desvoltă suferinţa fizică. Corpul sufere. Ce interes îi poate inspira poezia, ştiinţa, progresul? Flămînd, lipsit de mângâerile materiale, creerul nu se poate cultiva, sufletul îşi apropie sentimente egoiste. Individul devine reutăcios, invidios, înăsprit, rivnitor la bunurile altuia. Florile sufleteşti—moştenite—se usucă, buruenile otrăvitoare, antisociale năpădesc pe urmă-le.

Nici o astfel de tovarăşă nu poate concepe problemele mari ale societăţii, nu poate respunde idealului căutat de soţ.

— Atunci?!

— Suferinţa sufletească alături cu cultura adâncă, singură, purifică pe om. Ele apropie catifeaua de sdreanţă, palatul de colibă, pe rege de cerşetor! Ele înalţă pe sarac deasupra nevoelor lui strimte, egoiste, materiale, făcându-l să se gândească şi la ranele altora, la mijloacele prin cari omenirea ar păşi spre mai bine; ele plămădesc caracterele mari, oţelindu-le în vulvoarea luptei.

Până când femeea nu va fi adapată la şcoala acestui ideal, la isvoarele culturii adânci—intelectuale şi morale — omenirea va păşi încet spre progres.

Fericit acela care poate găsi astfel de tovarăşă! În aerul din casă, în hrana de pe masă, în şoapta de iubire, în cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vîntul de studiu, soțul acesta soarbe isvor de lumină, de forță, de adevăr! Putea-vor dulăii să-l muște, gângăniile să-l otrăvească; în clipa când ținându-și strâns tovarășa la pept îi va șopti: „mulțumesc, tu mă faci fericit!“ nu se va fi altoit contra acestor microbi? Peptul lui nu e aparat în vulvoarea luptei, cu platoșa magică, făurită în taina căsniciei fericite? Încetul cu încetul, apărându-se deopotrivă, ajung pe culmele înalte ale vieții omenești, unde tot ce e urît, mic, josnic, remâne în poale, nu i mai poate ajunge!

Nefericit un astfel de om? Da, în înțelesul materialist al mulțimii: „sermanul! ar fi putut dormi pe catifele, doarme pe scânduri! Ar fi putut arunca din cupeu, pulberea în ochii trecătorilor; a devenit un salahor—asanator! Și când în voi am găsit întrupat idealul acestei tovarășe, pot spera—am dreptul s'o zic—nu anii mei mă vor îndeparta?

Radu încetase. Olga tăcea. Îi dase atenție crescândă. Din ce în ce mai cucerită de puterea cugetării, a logicei acestui tânăr—bătrân, căuta să se apere, să lupte cu ea însă și.

— Sunt câteva luni de când ne cunoaștem. Aproape totdeauna ideile voastre au fost și ale mele; azi chiar, când discutăm pentru întâia oară acest subiect, capital în viața unui om, e ca și cum ne am fi înțeles de mai înainte. Gândim exact la fel. Totuși... mă tem! Peste zece ani, veți avea oare același ideal?

— Dacă acum gândesc astfel, cu atât mai mult în viitor. Chiar dacă luptătorul de azi se va mai potoli, voi remâne totdeauna intelectualul care nu va prețui în femee de cât ceea ce caută azi.

— Totul n'ar putea să amuțească în fața unei pasiuni violente, în fața unei mari frumuseți? Pentru mine catastrofa ar fi de neînlăturat, mormîntul m'ar aștepta!

— O, domnișoară! Câtă neîncredere! Aveți dreptate: încă nu mă cunoașteți! Pentru ce nu pot diseca corp, suflet, creer, să priviți în fibrele ființei mele, să vă încredințați?!

— Vă cred, sunteți sincer pentru moment, dar viitorul...?!

— Mă siliți să vă destăinuesc un punct din acel trecut, asupra căruia nu stăruisem, din teama să nu... V'am mărturisit ce fel de teamă aveam! Voi știți: oglinda viitorului unui om, este trecutul lui. Când e omul mai nebunatic, mai șovăitor, mai strengar? La vârsta mea! Gurele rele din acest oraș—pentru cari prezint vre un interes—nu-și vor putea aduna materialul pe tema aceasta. Nu e oare o chezășie?

N'am cunoscut pasiunea? Din nefericire, prea mult! Am fost din acest punct de vedere, un copil precoce; nenorocit produs al unui mediu ticălos, turnat peste o fire aprinsă, atunci când copiii sunt încă poate copii, eram a toate știitor;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

până la facultate sorbisem din toate, mai mult venin ; mă desgustasem de o astfel de viață ; începui să devin blazat, mă urmărea gândul sinuciderei. S'a petrecut atunci în mine o revoltă deacele mari, cum nu sunt multe în viață. M'am uitat cu desgust la starea mea. Mi-am schimbat direcția greșită ; m'am încredințat : viața de muncă e mult mai frumoasă, de cât cea de petrecere ! M'am refugiat ca un desperat pe ceeace mai rămăsese curat în ființa mea ! Am devenit sobru, activ, serios. Păşisem deja în lumea din care n'aveam să mai es până azi şi niciodată !

Trecuse un an ; mă simțeam singur. Plăcui, din nefericire, din fericire ? unei tinere văduve. Mă cucerii prin farmecul ei fizic. Ţinu puțin romanul... Vre-o două luni ! Atât de mult m'a chinuit ființa aceea ! Aveam dreptate să spun într'o seară, veți fi auzit poate : în trecutul meu, n'am cunoscut adevarata clipă de iubire ! Un înveliş admirabil peste un suflet gol, ai fi zis !

După alte lupte sufleteşti, ajutat de un văr al meu, care mai experient, îmi explică arta, calculul ei, m'am departat de ea şi de orice femee, sunt trei ani de atunci.

Despreţuesc petrecerile, urăsc uşurința în femei, n'am cunoscut de cât amar prin ele ! Durerile m'au format şi pe mine, pentru aceasta ne-am apropiat repede unul de altul. În voi am văzut un liman, o icoană, cum căutam — rece observator — de doi ani de zile şi vă mărturisesc, desperasem să mai găsesc ! Iubirea adevarată m'a cuprins azi, în toată sinceritatea ; a intrat în vinele mele, curge alături de viața mea, nu m'aşi putea despărți de ea, de cât prin somnul etern !

Ne-am întâlnit doi desamăgiți, ne cunoaştem, cunoaştem lumea, o să simțim de-apururi nevoea apropierii sufleteşti, o să fim.... fericiți, dacă.. consimțiți....?!...

Când mă gândesc la posibilitatea acestei căsătorii, îmi resare în minte căsnicia cugetătorului X : mai în virstă ca el, fără nici un farmec fizic — vedeți, cazul deosebeşte mult până aci — e divinizată de el : îi vorbeşte cu respect ; de câte ori vine şi pleacă, îi sărută mâna ; sfatul ei e cerut totdeauna, deşi capul lui e destul de viguros ! Model de soț după 12 ani, are acest fel de trai, asemanare cu cel al căsniciilor zilnice ?

Vorbeați odată de „Paraziții" lui Delavrancea. Ştiți ce preţueşte el în femee ? „Dacă e să vă spun drept, eu îi cer mai mult deşteptăciune de cât frumuscțe ! Frumusețea e femeea din afară, inteligența e femeea din năuntru !"

— Da ; mai zice însă şi alt-ceva : „Unei femei 'i e de ajuns tinereţea şi deşteptăciunea".... Eu nu mai sunt tânără !

— O, domnişoară ! În afară că aveți destul farmec fizic — v'o spun în toată sinceritatea — în ce priveşte etatea, omul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

e aceea ce pare. Ați suferit atât ; arătați tânără, lucru de care vă poate încredința oricine ; cum veți arata, când primavara va sufla asupră-vă, când un prieten bun, devotat, iubitor, fericit și fericind la rîndu-i, va fi în preajma voastră ? Uite, în fața acelui portret, promit tatălui, fericirea copilului seu !

— Lăsând la o parte punctul acesta, admițind că faceți totală excepție în mediul în care ne-am întâlnit, se opun studiile voastre în streinatate ?

— Ar fi atât de greu concediul ?

— Nu mă gândesc la el ; deși nu ușor de luat, n'ar fi pedica. Înțeleg banii, capitalul ?

— Nu am pleca, de cât după ce am avea strinse oare cari economii. Cu viața sobră ce duceți, care e a mea și va fi a mea, tăind din programa vieții și din budget toată risipa cheltuelilor nefolositoare, cù masa simplă, deși nutritivă, care e a voastră și a mea, sper să putem realiza economii.

— Ați comunicat părinților ?

— Nu, le voi spune mai târziu ; doream să am mai întâi respunsul vostru.

— Vă rog să le comunicați ; respunsul lor, va fi al meu.

— O, domnișoară, vă rog, vă rog din toată inima, nu faceți legătură între mine și ei ! Respundeți individualității ce cunoașteți, care v'a vorbit ! Lasați mi regaz și dați-mi toată încrederea ; nu vă veți căi, vă asigur !

Olga tăcea. Radu se scula să plece :

— Pot seruta mâna logodnicei mele ?

— Sub rezerva consimțimîntului lor !...

* * *

Întâi mai ! Paserile cântă ; clopotele înalță Domnului ruga lor din zi.

Olga, deșteaptă, încă în pat, vede strecurându-i-se prin fereastră, un enorm buchet de lăcrămioare, „nu mă uita" și liliac alb.

— Un om l'a lasat ! Spune Casandra, servitoarea. „D-na Mirescu mi-l trimite !".... zimbește plăcut Olga, mulțumindu-i cu gândul. Mirosindu l, privind mereu gingașele flori, zărește ceva albastru ascuns în buchet. Un plic ; câte-va rînduri de la Radu :

1 Mai, 5 ore dimineața

„Respectată amică,

Scriindu-vă acum dimineața, am impresia că-mi fac rugăciunea. Natura îmi servește de altar, cântul paserilor de orgă. Totul transportă în lumele senine ale idealului !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Ziua de eri! Treizeci April! Cu ea, am văzut întregindu se până la sublim, cel mai fermecător vis! Până eri, fui marea rescolită din adâncuri; jumatate din ființa mea satisfăcută, cerea dureros să se întregească!

O, Doamne! Puternic mă cred! Fericit, ca dimineața aceasta de mai! Asemenea Fachirului care, deasupra vasului cu parfum, invoacă puterea supranaturală, tot ce e curat și vrednic în mine, cheamă la dânsul sufletul magic al Olgăi!

Ursita merită un dar și vrăjitoarea un dulce serut de mânuță.

Radu Salcie

CAPITOLUL II

Societatea de sport și gimnastică își inaugura activitatea printr'o escursiune în lunca de peste Siret.

La ora 7 dimineața, orășenii își dădeau întâlnire în grădinuța din centrul orașului. Brecuri, tramcare, trăsuri particulare, aveau să transporte pe cei cărora distanța de o oră pe jos, le părea obositoare. Fiind Duminecă, puteau lua parte cu toții. Militarii veneau întovărășiți de muzică. După carna siberiană, căzută înainte ca frunza să se fi scuturat, lumea dornică de verdeață, de soare și de primavară, se resfira prin luncă. Ici jocuri cu mingea, colo pescuit cu undița, dincoace cules de flori! Fragii, în cămeșuica lor albă, întovărășeau pe gingășele lăcrămioare.

Fetele în alb, păreau înse-le flori. Fluturi de salon roiau în jurul lor. Pe țermul Siretului, Olga, Viorica — sora lui Radu — el, Christescu și Georgescu, convorbeau despre înrîurirea binefăcătoare a naturii, asupra moralului.

— Ce parc splendid, s'ar putea crea aci! Spune Georgescu. La o oră aproape de oraș, să ai natura, cu încântările ei! Dacă șoseaua care duce aci, s'ar înfrumuseța, s'ar umbri cu pomi, devenind astfel un bulevard—prelungire a parcului spre oraș, sigur că distanța ar părea mai mică!

— S'ar putea instala chiar un tramcar—adaose Radu — care să facă cursa aceasta în toate serbătorile și'n zilele de lucru, la ora primblării! Am avea și noi, natura lângă oraș; am fi salvați de una și aceeași primblare pe strada orașului, unde căldura pavajului și a coperișurilor de tinichea, mirosul neplăcut al prăvăliilor, nu dispun de loc la primblare, la cugetare și nici la poftă de masă!

— Nu s'ar simți nevoe de tramcar—respunse Georgescu—din moment ce-am avea un bulevard umbrit și înverzit.

— In adevăr! interveni Olga, din nefericire ne lipsește nouă deprinderea escursiunilor în natură. In Piatra N. sunt

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

poziții admirabile, de jur împrejurul orașului. Cu cât te îndepărtezi de pădurea apropiată, cu atât priveliștea devine mai încântătoare, singuratatea, poezia locurilor, mai pitorească! Lumea nu le cunoaște, nu le vizitează. Odată pe an, vezi o familie luând prânzul pe Tapșanul de peste Bistrița. Locul acela chiar, nu e vizitat zilnic, de cât în cele două luni de sezon. Atunci e la modă să se ducă lumea „Peste Vale". Părțile mai frumoase, mai pitorești, se țin lanț cum treci de partea aceasta; deși nu prea departe, nu întâlnești țipenie de om.

Imi amintesc de escursiunile ce se fac în alte țeri. In stațiile ferate din apropierea localităților pitorești, furnică mulțimea turiștilor. Domni, doamne, domnișoare, cu costumul lor practic și convenabil, purtându-și coșul cu merinde în spate, așteaptă trenuri, funiculare, să-i ducă la destinație; fac și pe jos escursiuni dintre cele mai grele, pe munți nalți, stâncoși, prin locuri periculoase! Nimeni nu întreabă acolo pe o fată, pe o femee singură, cine e, ce caută, de unde vine? Cu cine va merge? Fiecare se întovărășește în escursiuni generale!

— La noi lipsesc mijloacele de transport, interveni Christescu.

— Dacă lumea s'ar deda la vizitarea locurilor frumoase (nu vorbesc de escursiunile particulare ce se fac în localități ca Bușteni, Sinaea, Monastiri), s'ar simți nevoea acestor mijloace — respunse Georgescu — s'ar întocmi societăți, companii turistice, din inițiativa particulară, creind șosele, trenuri și funiculare. Mare parte din lumea care se duce azi în țeri streine, ar remâne la noi, când ar găsi comfortul necesar și mai ales mijloacele de transport.

— Foarte adevarat! afirmă Olga. —In Germania am vizitat locuri frumoase și greu de văzut. Singură și cu o cheltuială de 12 lei, am văzut din fuga automobilului, coasta de Azur a Mediteranei, de la Nisa la Marsilia. Cu rușine mărturisesc, nu cunosc valea Oltului, valea Jiului, Argeșului, frumusețele noastre muntoase, afară de câte-va ale Neamțului. Am locuit în capitala lui câți va ani; nu mi-am îndeplinit una dintre cele mai mari dorințe: întoarcerea cu pluta, de pe la Dorna, Broșteni, până în Piatra, prin locuri admirabil de frumoase! N'avui cum; singură nu le puteam face. Escursiuni de acestea se fac la noi, în grupuri de familii. Cum nu poți intra în toate cercurile dintr'un oraș, de sine nu eram invitată, nu mi se cunoștea chiar dorința. Și câte escursiuni publice s'ar putea face în județul Neamț, cum și în celelalte!

— Iată unul din scopurile societăților de sport și de escursiuni, interveni Radu; ele să organizeze primblări generale publice, prin părțile frumoase, pitorești, ale țerii noastre; să pue la îndemâna ori cui, până și a elevilor, putința să-și cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noască țara.

— Aceste societăți ar desvolta și gustul pentru escursiuni, pentru *recrearea în natură*, ar scoate lumea din oraș! zise Olga. Venind aci, din Piatra-N., simțeam mult și simt încă lipsa naturii, a primblărilor prin pădure, pe țermul apelor; cum zicea dl. Salcie, primblarea în Roman se face pe una și aceiași singură stradă, în aer viciat, cu respectarea codului de lux și tualete, impuse convenienților unui oraș. N'am știut, n'am auzit de lunca aceasta; a Mirceștilor remâne prea departe!

— E un loc și mai apropiat de oraș, la trei minute pe jos, de centru! replică Radu. Pe țermul Moldovei, avem un zăvoi prea frumos! Ce folos! Primăria dispune să se arunce acolo gunoaele din oraș. Există însă și o parte, unde n'au ajuns încă gunoaele, pot să afirm: e admirabil, ca poziție pitorească, de șes! Uite, acolo am putea da viitoarea serbare câmpenească a societății, când va fi să ne gândim la crearea de fonduri!?

— De vale de episcopie? Intrebă Olga.

— Da.

— Cunosc locul; în adevăr, cu oarecare îngrijire, s'ar putea face din el un tablou minunat! Imediat ce cobori în vale de episcopie, în dreapta și în stânga, sunt coline; dacă ele ar fi acoperite cu păduri artificiale, atunci: de oparte și alta pădure, în zarea din față dealurile, în poale zăvoiul cu Moldova, Romașcanii ar avea — la două-trei minute, pe jos, de centrul orașului — o priveliște de mare frumusețe și o admirabilă primblare în natură!

— Cum nu s'or fi gândind edilii noștri, să ne-o dea mai curând! Acum înțeleg pentru ce nu vă văd pe strada mare — se adresă Christescu Olgăi — și pentru ce v'am întâlnit pe câmpul ce duce spre cimitir; crezusem că vă duceați chiar acolo?

— Une ori mă și duc; alteori dorul după verdeață și natură, mă mână spre câmp; vederea cimitirului, îmi face reu; în vale, sunt căzărmile și... întrerup de nevoe, primblarea și mă întorc acasă.

— V'ați putea primbla de acum înainte prin zăvoi! spuse Georgescu.

— O, noi femeile, prin zăvoi! Nici odată n'așI putea veni singură la zăvoi, atât timp cât nu va deveni loc de primblare oficială. Societatea — convenienței — nu ne îngădue nouă, astfel de libertăți! Un teatru, un concert, o conferință seara, pot trece foarte bine pentru una din noi, fără să putem asista, dacă nu avem alături, macar un copil de patru ani! Cu atât mai mult primblări singuratece, afară din oraș!

— Se cuvine ca cele, cari prin seriozitate și prin cultură,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

v'ați cucerit considerația societății, să nu vă supuneți convenienței! zise Radu. Să tăiați Dv. cu tradiția!

— E foarte greu. O fată își capătă considerația, încrederea societății, tocmai prin purtările ei rezervate, în acord cu cerințele. Una care s'ar manifesta călcându-le, ar deștepta neîncrederea, sau în cel mai bun caz, ar fi privită ca excentrică!

— D-voastră vă purtați mult mai liberal ca alte d-ne sau d-re, pentru ce vă bucurați de considerația ce vi se dă? Adaose Christescu.

— Dacă, venind în Roman, aș fi început prin a mă duce la zăvoi, de bună seamă nu mi s'ar da azi, considerația ce, ziceți, mi se dă. Totuși, de acord cu d-v.: un început prinde să fie făcut! Cât privește de teatru sau distracții de aceste instructive, nimeni n'ar ține de reu, cred, pe fata care ar intra singură în sală, cum se vede ori unde, afară de provincie; nu mai vorbesc de streinatate! De câte ori aud pe unele fete sau chiar doamne: „aș fi venit la cerc", „m'aș fi dus la teatru", „am lipsit de la conferință, că n'am avut cu cine mă duce!" La primblarea aceasta chiar, nu vor fi venit multe, pentru acelaș motiv; puterea prejudecăților e mare lucru! Și lipsită de aceste distracții, de mijloacele de a se mai cultiva, femeea se distrează pe seama modei, sau și mai reu, pe seama altora! Priviți, natura e înflorită! Câte din noi nu gustă frumusețea aceasta, aerul sănătos, adierea și parfumul naturii! In loc să se bucure cu florile și cu natura, înșiră acasă, în moleciunea camerii, banalitățile zilnice, înrentățindu-se reciproc, cu veninul flecăriilor! „Știi, dragă, ce a spus Marioara de tine? Ai înțeles aluzia Elizei?" Și așa mai departe!

— Foarte drept! Observă Radu. In chestia Dv., vi se face o mare nedreptate: toată lumea se plînge de efecte, fără să se pipăe cauzele, să facă să dispară ele mai întîi! Dar lucrurile se vor schimba. Cultura va da ocazie atâtor valori feminine să se afirme, să lupte pentru celelalte. Parte dintre noi, deplin convinși, le susținem.

Vedeți—se adresă celor doi domni — prin cercul cultural, prin societatea de sport și gimnastică, cată să ținem la cultivarea instructivă și distractivă a ambelor sexe! Programa activității noastre sportive cată să fie lărgită; în afară de exercițiile pentru domni, să prevedem și de acele potrivite elementului femenin: popici, jocul cu mingea, dans în aer liber, lawn-tenis, croquet, și mai ales escursiuni! Unele din ele, ca cea de azi, numai distractive, altele instructive, cum ar fi cele botanice, sau cele direcționate către localitățile istorice.

Un grup de domnișoare și domni, îi întrerupse din vorbă. V'ați prea întârziat aici, lumea se așează la masă! In adevăr, orchestra începu să cânte, oaspeții luncei, flămânzi, luaseră loc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe earbă verde. Grăbiră pasul. Radu—găsindu-se un moment singur cu Olga — şopti : „Cum vă înţeleg ! Cum aştept timpul când după ora şcoalei, seara pe lună, să ne retăcim prin zăvoi.. !

Olga zimbi, îl privi; în adevăr, cugetă ea, s'ar putea să nu mai fie singură ?

Părinţii lui Radu lipseau ; aveau să vie cu toţii după prânz. Viorica Salcie, îndemnată de Radu, pofti pe Olga şi pe cei doi domni să remâe în grupul lor. Fiecare îşi scoase prînzul; domnii — pui fript, mezeluri, brânzeturi şi vin. Olga lapte, ouă, fructe ; aceleaşi feluri, fraţii Salcie. Georgescu şi Christescu îi invitară la puiul lor fript. Viorica primi ; Olga şi Radu refuzară.

— Dar nu-i post ?! Exclamară dînşii.

— Postul acesta îl duc de mulţi ani, respunse Olga, şi mă găsesc bine.

— Cum, vegetariană ?!

— De opt ani.

— De opt ani, fără să fiţi slabă ?! Cu ce vă nutriţi atunci ?

— Multe ouă pe zi ; laptele cu produsele lui, legume şi fructe.

— Nici vin ?

— Nici vin.

— Nu vă simţiţi peste zi flămîndă ? Apa nu vă cade greu după ouă, peşte, mâncări grase ?

— De loc ; când eram carnivoră, simţeam nevoea vinului ; mâncărurile grase, cu sare şi piper mult, îl cereau numai de cât. Incetând cu ele, am încetat şi cu vinul.

— Dacă v'aţi servi de regimul mixt—replică Georgescu— aţi fi îndoit de forte ; e nutriţia absolut cerută omului, mai ales intelectualului.

— Tolstoi e vegetarian de 40 ani — zise Radu — şi ce forţă creatoare !

— Nu v'a plăcut carnea ? Cum se face c'aţi renunţat la ea?

— In copilărie mâncam rare ori şi numai partea albă, peptul de pasere, să nu văd sângele în ea. Nu mâncam nici de altele, mai nimic, după greşala ce făptuesc mulţi părinţi, lăsând copiii în voea lor, când e vorba de masă. Elevă mai mare, în şcoala normală, n'am înţeles decât prea târziu, în anul din urmă, rolul nutriţiunii asupra inteligenţii ; deschizînd întâmplător o igienă, văzui marea însemnatate ce se da carnei; începui s'o mănânc câteodată. Anul ce urmă, la gasdă, mâncai aproape numai carne ; bucătăria noastră e de tot carnivoră, o prevede în orice fel de mâncare.

Incepusem să beau şi vin. După orele de masă, simţeam

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

totdeauna stomacul greu, fața aprinsă, toată activitatea organismului redusă la o singură funcțiune : digestia ; creerul nu lucra decât anevoe și numai la o oră după masă. Mă simțeam tulburată ; culcată după prânz, aveam palpitațiuni, deși nu sufeream de loc de inimă și de nimic. Eșisem obosită din școală, dar eram sănătoasă. In urma unei operații de apendicită, deși nespus de slabă, nu mai aveam congestia și palpitația de după prânz ; reîncepură, odată cu reluarea regimului așa zis mixt — mai mult carnivor cum e al nostru — cu mâncăruri grase, sarate, picante și cu vin. Fui oprită de la carne și vin. Altfel de iritante : cafea, ceai, n'am beut niciodată. Curând după ce-am schimbat regimul, văzui cu surprindere că dispăruse tulburarea care mă prindea după prânz, palpitațiile, congestia stomacului, anevoința să lucrez îndată cu capul. Devenii iar calmă. Cu regimul acesta, renunțai apoi și la sosuri grase, la lucruri picante cari cereau vin, am ajuns deplin sănătoasă, dormeam bine, deși moralminte sufeream.

— Sunt de părerea D-rei, interveni Radu. Din cauze fizice și morale, devenisem extrem de violent. Prin Februar, acest an, știind pe D-ra Grigoriu vegetariană de atâția ani, voii să încerc. După cât va timp n'am mai simțit congestia stomacului și mai ales marea iritare a organismului pentr'un lucru de nimic. Sunt încă nervos, dar observ mare deosebire între ce am fost și ce sunt. Mă simt ușor îndată după masă și pot lucra numai decât cu creerul.

— Și nu ai de gând să redevii carnivor? Il întrebară domnii.

— Nu, din moment ce mă simt bine astfel!

Olga îl privi surprinsă. Pentru aceasta îi spusese în vizita dela 30 April, când o ceruse : „masa voastră e și a mea, viața sobră a voastră, și a mea!“ Cată să fie cineva prea intelectual — gândi — să consimtă atât de ușor a privi masa ca simplă alimentație nutritivă, și nu ca plăcere fizică sau viciu de lăcomie. Erau în deplin acord și asupra acestui punct? Simți mărindu-i-se încrederea în el. Georgescu o smulse din gânduri, revenind asupra vegetarismului și a restaurantului vegetarian, înființat la București. Credeți—întrebă el—în adoptarea acestui regim?

— Nu-mi atribui priceperea să discut chestiunea din punct de vedere științific, vorbesc în cadrul experienței mele. Ea mi-a aratat regimul vegetarian cu mult superior celui carnivor (înțeleg mixt). Am credința intimă : exercitat cât-va timp asupra unei mulțimi de indivizi, asupra omenirii de s'ar putea, ar aduce mari schimbări în alimentația omului și fatal, în ființa lui fizică și chiar morală. Omul devenit vegetarian— cum sunt convinsă că va deveni—va fi încetat de a nutri în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

el animalul, cu ferocitatea animalului pe care-l introduce în organismul lui. S'a zis cu drept cuvînt: puterile noastre vitale, intelectuale și morale, stau în raport direct proporțional cu felul materialului nutritiv ce ardem în noi; omul care se nutrește reu, remâne pipernicit, anemiat; creerul lui nu are forța celui bine nutrit. Lampa dă calitatea de lumină după calitatea gazului ars, soba dă căldura, după calitatea lemnului întrebuințat. Conform acestui adevăr, conform marei înrîuriri morale ce se atribue laptelui mamei asupra copilului, cred eu: felul nutriținii introduse în organismul unui om, are foarte multă înrîurire și asupra ființei lui morale, nu numai asupra celei fizice și intelectuale. Omul carnivor e din ce în ce mai cult, mai inteligent; dar moral! Din ce în ce mai rare, caracterele! Cauzele sunt multiple, neîndoelnic: superficialitatea civilizației, reaua educație, lupta pentru existență și altele. In lupta pentru existență chiar, vedem pe om, omul-animal, nu pe omul-uman. Câte ediții de oameni rei, vicleni, barbari, sau: vulpi, lupi, hiene, etc. în fracuri, mănuși, dantele, foesc prin saloane, pe strade, în toate părțile, alături bine înțeles de oamenii buni, onești! Dar chiar în aceștia există un fond de reutate primitivă, de cruzime, un rest de animalitate, care se trădează la anumite ocazii. Violent ce e, omul în frac, îmănușat! De la o discuție vie, une ori de la un cuvînt, de la un nimic, se ia la ceartă, strigă, gesticulează, restoarnă ce i ese în cale, spumegă de furie, lovește, devine fiară! Se înțelege: e chestie de atavism, de educație, eu cred și de alimentație! Sângele animalului introdus în el, îl împinge la această cumplită nervozitate!

Cât timp omul mănâncă victăți, ființe ca și el, cu creer, cu sânge, cu simțire, e încă—după mine—om-animal. Adevărata civilizație se va arăta când geologia va fi înscris o nouă perioadă: „Omul carnivor!" Școlarii acelor timpuri se vor înfiora: „Ce selbatec era! Mânca ființele vii, ca dînsul! Unii dintre ei, mâncau pe ceilalți: Canibalii!"

In rezumat: omul vegetarian va fi mai bun, mai altruist, mai superior omului-carnivor; într'un cuvînt mai civilizat!

— Și eu cred la fel! interveni Radu. Fericesc pe omul viitorului; ori cât ar fi viața de grea, e un adevăr că noi, cei de azi, trăim mai bine ca cei lipsiți de lumină, de căldură și de tot ce progresul ne pune la îndămână; fericesc pe omul trăitor peste o mie de ani. Cât de superior ne va fi nouă! Alimentația va deveni probabil o afacere chimică, de cinci minute! Trei sferturi din activitatea, din timpul depus azi pentru ea, va fi întrebuințat în speculații științifice!...

— Oare va deosebi mult? Intrebă Viorica pe Olga.

— — O, de neînchipuit! Oamenii din epoca lui Ștefan

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cel mare, putut-au concepe gramofonul? Vedeți, dacă născocirea aceasta ar fi existat pe-atunci, vocea lui Ștefan cel mare și-a vitejilor lui, ni-ar fi rămas, în timp ce... corpurile lor sunt oase și ulcioare!

— Omul viitorului va făuri poate aparate—fotografii, cari să-i reproducă, să-i păstreze cugetarea! Coliba cea mai mizerabilă va fi luminată electric, încălzită c'un calorifer de tot perfecționat.., poate comunal!...

— Trăsuri sburătoare vor servi poate, pentru circulația în oraș; trăsura cu cai va fi devenit fosilă. Aeroplane vor duce pe pământeni în vizită la Mart, Venus... lună.

— Un singur lucru nu va ajunge omul: să știe ce e dincolo de moarte!

— Asta, nici odată! E hotarul necunoscutului, al fatalului, de care se va lovi totdeauna!

— Întrebarea e: va urma să trăească sub o altă formă? Există o altă viață? Credeți în ea? Se adresă Georgescu către Olga.

— Personal, cred. În afară de lumea, de viața noastră, aflată probabil, pe cea din urmă scară de inferioritate în univers, știința nu se opune concepției unor existențe în spațiu, înțelese firește, nu în senzul vieții organice de pe pământ, ci unei vieți născută, adaptată unui mediu cozmic deosebit de-al nostru. Creerul omului prea rudimentar, prea material, nu poate înțelege felul acelor vieți, bună-oară cum ziceam adineoarea: plăeșul lui Ștefan cel mare, aeroplanul, sau antemergătorii lui Columb, existența altor continente! Cine ne spune nouă că, nu numai Mart, Venus, Luna, cari ar prezenta o viață organică mai asemenetoare cu a noastră, dar Saturn, Uran, Neptun, atâtea și atâtea universuri, sisteme planetare, nu cu un singur satelit ca pământul, dar cu 4, 8, cu sublimul unor frumuseți neînchipuibile, n'ar fi apte pentru vieți streine, deosebite, superioare vieții noastre? Câte planete, câți sori, câte universuri în haos, poate atâtea existențe! Se vor fi aflând pe acolo, ființe cu totul streine, nespus de superioare nouă, cu altfel de simțuri; omul se va fi nutrind prin inspirația aerului înconjurător, întrebuințându-și facultățile intelectuale nu pentru alimentație, dar în cele mai înalte probleme de filosofie; nu va fi având nevoe de moartea repetată a somnului, de prostelele membre, ele fiindu-i mult mai armonioase, mai estetice, ca aripele!. Și după cum nu găina, dar momița, nu poate concepe electricitatea, legile atracției, etc. etc., tot astfel creerul omului, închis în găoacea corpului, pe pământ, nu poate pricepe felul acelor vieți! Și apoi este viața pământească, forma cea mai superioară de viață? Rostit-a omul — prin simpla lui creare — cuvîntul perfecțiunii în haosul din jur? Priviți la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

insecta ceabia se târîe în carba de sub paşii noştri: de unde a plecat viaţa? Şi nu aceasta e faza cea mai inferioară, cum e a acelor plante — vietăţi, punte de trecere între vegetal şi animal! Câtă cale, câtă putere de muncă uriaşă a depus natura, ca în drumul ei — mereu înainte — s'ajungă la o formă de viaţă atât de superioară faţă cu începutul, cum e omul! Gândirea nu poate pătrunde în culisele acestei munci, te sperii privind îndărăt! Ce e prapastia de sub poalele celor mai înalte piscuri, pe lângă abizul din urma noastră!?

In această admirabilă lege a evoluţiei, atins-a perfecţiunea? Cât de inferioară e încă viaţa, pe planeta noastră! Omul —capo d'opera vietăţii, aci—omoară să trăiască! De la artropodar la el, în firele de carbă strelucitoare la soare, ca şi în palatele de marmoră, sângele se varsă, bunurile unora servesc de pradă altora, paserea omoară pasere, insecta pe insectă, omul pe om! Nu departe de canibalii din Africa, găsim pe cei morali, în luminele orbitoare ale celor mai mari centre de civilizaţie! Reii, netrebnicii, se simt la locul lor! Resboiul e preamărit de filozofi! Este viaţa de pe pământ, forma cea mai superioară de viaţă? Omul, creatura cea mai perfectă? Acest rege al creaţiunii pământeşti, această maşină om, cere să fie alimentată, ca orice maşină, de câte va ori pe zi c'un combustibil, — lucrul nu-l sfieşte — viu, fiinţă ca el! Ca acele moluşte care dorm o jumătate an, are şi el nevoe de somnul—reparator; această moarte provizorie, se repetă mereu! După fiecare 12 ore lucrul încetează, maşina intră în repaos. Viaţa nu renaşte mai departe după moartea aceasta, şi ea nu revine mereu, după viaţă? Nu se urmează neîntrerupt? Este aceasta, forma perfecţiunii de viaţă? Şi-ar fi cu putinţă ca după atâta mers, natura să se oprească deodată? Să rupă brusc, pentru totdeauna, pentru eternitate, firul vieţii, fără alt scop decât al reînceperii, al repetării? După probele de înţelepciune Dumnezeiască ce ni dă, nu avem dreptul să credem, să ne-o închipuim altfel, de cum s'a arătat!

După cum natura nu s'a oprit in mersu-i de milioane de ani, aceeaşi lege a evoluţiei, va să ne mâe înainte, spre perfecţiune, spre necunoscut! Instinctul omului din toate timpurile şi din toate ţerele, îl face să năzuească către o lume superioară acesteea!

O viaţă spirituală urmează, cred eu, cesteea materială, ca completare, ca perfecţionare a ei, viaţă pe care noi nu suntem apţi s'o înţelegem; în momentul când *vom fi*, am părăsit corpul greoi, înţepenit şi material; am murit fiziceşte, ca să trăim o viaţă mai luminoasă, mai superioară, ca fluturele ce părăseşte omida, ca copilul nou născut! Aşa cum observă filozoful german: copilul din sinul mamei nu poate părăsi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

viața aceea, decât când e apt, pregătit pentru viața mai largă, mai conștientă a noastră, și *când se naște pentru aceasta, moare pentru cealaltă*, tot astfel murim noi poate pentru această viață, ca să ne naștem vieții din colo de mormînt!

Astfel merge viața — cred eu — de la verme la om, de la dinsul la supra-om, la forma spirituală cea mai înaltă, pe cari o putem concepe.

Iată ce m'a condus la credință. Nu formele spoliatoare ale bisericei, nu posturile, nu cântările monotone și pe nas ale cântăreților, cari opresc sufletul să se înalțe în alte lumi și împiedică s'auzi dumnezeeștile cuvinte ale lui Christ, nu acestea, ci natura mă face să întrevăd pe Dumnezeu la tot pasul, să-mi înalț inima și cugetul către el!

— După cum înțelegeți Dv., știința și credința merg împreună? întrebă Radu.

— Da, una completează pe cealaltă!

— Dar ce, sunteți la academie? întrerupse Deleanu.

— Are dreptate, respunse Olga. Prea ne-am îndepartat de petrecere.

— Am călătorit atât de frumos prin haos! replică Radu.

— Să revenim la biata noastră viață, la hora din luncă, adaose Christescu.

In vale, pe iarba verde, două șiruri de doamne, fete și domni, flăcăi și țerance, alcătuiau două ronduri de horă.

— Voi deveni credincios, șopti pasionat Radu Olgăi, când Dumnezeu îmi va fi ajutat să dau atâta fericire ființei voastre minunate, câtă suferință a îndurat!

— O, da, ași dori să fi credincios!

— Voi fi!

Olga se înfioră. Dansa cu cine? Cu viitoru-i soț? Unde căutase fericirea, unde resărea!? Privi din nou pe Radu: o va ocroti el? Îi va fi prieten, frate, soț? Va înțelege s'o cruțe de ceea ce-i mai insultător pentru femee: schimbul cu alta?

In amurg, se întorceau cu toții în oraș, mai voioși, mai buni, mai îngăduitori unul pentru altul.

CAPITOLUL III

Stimată amică,

„Dimineață zării pe câmp un chip drag și venerat. Conducea o ceată de copii, afară în natură. Ce înțeleaptă școală!

Nu îndrăznii să-i tulbur religiozitatea, prin apropierea mea! Eram fericit că zăream macar, pe aceea care-mi stăpânește cugetul și inima. Când ai ști cum te simte fie ce clipă din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

viața mea! Cum te impodobește, cum ți se închină fie ce gând al meu! O imagină numai, dar cum întregește viața! O face mai cu înțeles, îi mai dă un scop, lucrul devine mai atrăgător, mai plăcut.

Escursiunea de eri...! Cum m'aș fi simțit de singur, dacă ar fi lipsit cine îmi e mai drag pe lume! Îmi venea să strig, să plâng de fericire, s'adun viața toată în plămânii mei!

Să afli în viață o ființă atât de superioară, cum imaginația numai o poate crea! Nu odată m'am întrebat, cum e posibil să vegeteze în lumea necunoașterii, un astfel de mărgăritar al spiritului? Sigur, femeea-bibelou mai are de trăit pe etajera luxoasei vieți sociale prezente, dar crăpată și putredă. Se apropie ziua când toată mobila aceasta va începe să trosnească sub flacăra mistuitoare a revoluției morale! Femeea-erou își va face apariția triumfală în salonul curat și sobru al vieții adevărate.

N'am înțeles nici odată pe o bună parte din confrați, cari zimbesc ironic, când se găsesc în fața unei superiorități femenine. Dintr'un spirit mic de pizmuire, zellemisesc probabil, meritul femenin. Va dispare și el, negreșit, dar câtă ofensă până atunci.

Intr'o „confesiune", am aflat pentru ce nu purtați inel; nu-mi plac nici mie asemenea podoabe. Anul trecut, luându-mi licența, tata m'a sărutat pe frunte, dându-mi inelul pe care-l port și azi. Aș dori să văd unul și pe mânuța voastră; dar nu, el există deja și e mult mai frumos, că nu-l vede nimeni!

Momentul fericit venit, ar vrea buna mea amică, să părăsim provincia? E multă reutate în viața aceasta! Intr'un oraș mare, în capitală, individul perde importanță, nimeni nu se ocupă de dînsul, vizitele, acești fari ai timpului, joacă un rol neînsemnat. Afli în acelaș timp societate și izolare: dispui de mai multă liniște. Te primbli într'un Ocean de lume, auzi multe, vezi multe, fără să fii tulburat în intimitatea gândurilor tale. Cine nu e vanitos, nu poate să nu simtă mulțumire.

De multe ori mi se întîmplă să ațipesc pe masa mea de lucru. Am visuri atât de plăcute! Se desfac cătușele materiei; sufletul își întinde aripele, se duce acolo unde-l cheamă taina lui! Își întîlnește dorul, îl mîngîe prelung, îl alintă duios, cum numai dînsul știe, își vorbesc în șoaptă, sunt atât de fericiți! Dar somnul dispare; veghea revine și cu ea, nostalgia visului dispărut! Prietena mea știe? Am comunicat mamei; dînsa bună! „Ce ți e drag ție, a respuns, îmi va fi și mie!" Cum m'a fericit! La timp, voi comunica și tatei. Rog pe vruta mea amică să-mi respundă... mult, mult! Cum îi iubesc scrisul! Singur mîngîe, când nu pot intra în casa de unde n'aș mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

eşi! Abia aştept să încep „Corina [1]); voi înţelege mai bine urmele lasate de o mânuţă atât de dragă!

Cu nespus dor o serut,
Radu“ 7 Mai, 909

Bun Amic,

„Fontâna sub ramuri de salcâm, earba pletoasă, pomii din livadă, aerul balsamat de flori, îmi dau iluzia c'aşi trăi cu ani înapoi, în grădina părintească. Sus în casă, mama, fraţii dragi: afară, cânele Corbu. In florărie pe masa mea, sub vişinul bătrîn, Eminescu, Flammarion... In toate, pătrunde amintirea profesorului venerat, chipul Mioarei, prietena dragă! Pare c'aşi avea să-i răspund şi... gândurile se încălcesc în căpşorul copilului tînăr.

Verdeaţa e şi astă-zi; acelaşi cânt de paseri, acelaş săgetat de rîndunele în amurgul de Mai, învelit în umbra durerilor apuse; în preajmă-mi resare chipul unui prieten bun... bun, da? bun?

„Mama ştie!“ Câtă linişte au revărsat în mine, dulcele cuvinte! Ea, întîi! Şi m'a primit! Voi putea avea şi eu o mamă? Să-mi rezem capul la sînul ei? Primi voi şi eu duioasa scrutare de mamă? Ca şi cum se cerea să-şi câştige tributul de simpatie dat mai întîi tatălui, ca mai cunoscut!

Cred în Dumnezeu, fără să cred în „destin“, privindu-l ca rezultanta acţiunelor omeneşti. Azi îmi vine să întreb: pentru ce la departarea la care eram, când cimitirul şi casa părintească mai făureau pentru mine oraşul natal, arare, în jurul celor câte-va cunoştinţe dragi, îmi resărea imagina unui om pe care abia-l ştiam de copil, în casa căruia nu intrasem? De ce crescusem cu simpatie pentru el? Pentru ce m'am bucurat aici, văzîndu-l mulţumitor situat, cu casa grea ce are? Pentru ce îmi făcea plăcere să-l întâlnesc dimineaţa în piaţă? Cum nu-mi trecea prin minte firul nezărit, care avea să ţese şi să întregească mai puternic, ceea ce urzise copilăria! Nu ştiam că tatăl are fecior mare, nici că se putea mândri cu el!

Imi amintea pe tata. Il va şi înlocui?

Ora 9 seara. Tăcere, linişte în jur; pare miezul nopţii. Vîntul clatină copacii, pătrunde în cameră, pe masă, pe foae, pe frunte, tainic mă întreabă: s'a dus tot? Tot? N'a mai remas nimic din negurosul trecut? Oglindă e sufletul?

— Curat ca oglinda, ca cerul după ploae. Dar, vîntule drag: soarta, rizător de rea până azi, e sinceră în mărinimia ei? Cununa de roze pe care mi-o întinde, nu ascunde oare fioroşi spini? Nu e cea mai crudă tradare pe care mi-o ur-

1) Roman, de d-na de Staël

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zește? Nu-și ride, întinzându-mi cupa fericirii, să mi-o retragă când buzele-mi înfrigurate cata-o vor mai cu sete?

Răspunde-mi, rogu-te, vînt!

Olga"

Vrula mea amică,

„De ce draga-mi prietenă se resimte încă de lucruri triste? Sunt oare dureri apuse, cari totuși mai fulgeră dinspre vitregul trecut? Sunt temeri cari, sub forma presimțirilor, resar ușor din zorile timpurilor noi? Indiferent de unde, ele să dispară, acesta este cuvîntul destinului nostru!

Ceea ce rog pe neprețuita-mi amică, e să aibă încredere multă, multă în mine, ea va aduce isbînda.

Citeai aseară în grădiniță. Cum ași fi dorit să stăm puțin de vorbă! Nu fu chip. Teama să nu supăr pe Olga, dă-mi voe te rog să te chem pe numele atâtu-mi de drag, m'a oprit din calea unde... sbura ciripitul gândurilor mele...

Mare cată să fie ticăloșia mediului, dacă sentimente atît de curate, cată să s'ascundă!

Mi-am urmat primblarea până la câmp. Cât mi-e de plăcută singuratatea! Pare că simți, vezi un suflet care te întovărășește. O, cât de fermecător e ritmul de perfectă unisonanță! Cât de dumnezeesc, să ai deasupra vieții un înger tutelar, să te inspire către blândețe, iubire, generozitate! În mintea căruia să poți afla la nevoe sprijin devotat!

Vorbeați odată de forța creatoare a minții. Câtă aveți! Talentul? N'a putut să dispară din cel mei frumos locaș al lui! Durerile ar fi putut să-l noureze o clipă, deși mă îndoesc; mai puternic streluci va după nori și ploi! Ceva mai multă mulțumire în viață și vedea-vom minuni de înțelepciune!

Cât de mult îmi place să scriu cui-va! Câte simțiri se sbat, până resare una! O apariție de mai de mult în pragul ușei, o privire adînc de duioasă ori plină de păreri de reu, o claviatură ușoară a degetelor, câte, câte impresii dragi nuanțează artistic, severele contururi ale imaginelor sufletești!

Uitam să întreb: Olga doarme, mănâncă bine? E fizicește destul de voiasă? Ce n'aș da să am un respuns afirmativ și... cât de zorit! Doamne, strecoară mai repede timpul!

Mai, 909 Radu"

Dorită surioară Olga,

„Sunt încă sub impresia piesei «Hedda Gabbler». Inainte de a o fi citit, îmi închipuiam pe eroină ca pe un suflet superior. Ce desamăgire! Citită, piesa nu prea face impresie; se pare că Ibsen a țesut intriga anume în această formă scheletică, să dea mai multă lărgime de acțiune actorului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De ce atâta viclenie în Hedda? Găsii notat de mână: «iată ce monstru poate deveni femeea, când creerul e gol și sufletul... și mai gol!» Gol de porniri nobile, fără îndoială; dar pentru ce atâta urită josnică reutate? Suntem, cred, în fața unei probleme patologice. Pe un fond de imoralitate primitiv, suprapunîndu-se o educație falșă (luxul și vanitatea în care a crescut fata fără zestre, a generalului Gabler) nu se putea clădi de cât viața tristă și odioasă din vila profesorului universitar Tesman. Căci, ce fel de căsnicie e aceea unde iubirea e resplătită prin indiferență sau ură, binele prin nerecunoștință, activitatea soțului prin ironii și reutăți, unde ipocrizia omoară sinceritatea, unde crima e cugetată?

Și ce frumos rol ar fi putut avea aici, cultura! Omul ca manifestare—numai într'atât are valoare socială—face impresia unei coarde care vibrează mereu: monoton, fără armonie la ignorant, foarte variat, adînc estetic, la omul cult. E ca și cum ai eși dintr'o cameră îngustă, umedă, întunecoasă și ai pătrunde într'un palat, unde marmora, mozaicurile, culorile și luminile s'ar perde în focul orbitor al feeriei.

Ibsen a concentrat toată atenția asupra Heddei. În locul lui, mărturisesc, nu m'aș fi putut opri să nu fac din intelectualul Iorgen Tesman, un suflet revoltat de toată durerea nepotrivitei căsătorii. Dar ideea autorului va fi fost alta; vorba inteligentă a cui-va: „în majoritatea domnilor par a fi două personalități, dintre cari nu cea mai vrednică de stimă, înriurește în materie de căsătorie!“.

Foae dragă, du în cuibul visurilor mele, dorul și durerea că nu-l pot vedea!

Radu“.

Iubitei mele Olga,

„Vorbeam eri, cu D-rul A.— În județul nostru spunea, sunt localități cari merită să fie văzute. În afară de Smirodava (care, se zice, ar fi legată printr'o peșteră cu episcopia) sunt urme lasate de Romani; la Cetățuea, Lângă Bâra, ar fi un lagăr de-al lor, unde s'ar fi găsit de către țerani multe obiecte ostășești de ale legionarilor lui Traian. Urme istorice ar fi încă la Văleni.

Nu e bine să lărgim cadrul escursiunilor noastre? Cele distractive, ca aceea de la „Lunca Vlădicăi“ să facă un fel de recreare al celor instructive, în sfera de sport și de escursiuni a societății de gimnastică? Ce zice Olga?

„Corina“ mi-e din ce în ce mai dragă. Ce suflet pasionat! Autoarea inse-și cată să fi trăit situațiile pe cari le descrie atit de minunat! Ce să mai zic de nenumaratele adevăruri, presurate la fie ce pas? E dreaptă observația Corinei asupra în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

susirei de a suferi, pe care a posedat-o, văd, intr'o măsură superioară ; Sentimentele mari şi trainice, nasc prin şi din durere. Veselia înceţeşte sufletul numai uşor : suferinţa îl frămîntă până'n adâncuri.

Scriu la lumina becului electric. Natura se culcă. Ochi 'mi urmăresc steluţa aceea care luminează mai aprins de cât toate surorile ei, şi... gândurile-mi sboară la fiinţa care fură întreg sufletul lui

Radu.

P. S. Fanfara mahalalei a început—pare—să şi arate discordantele-i sbârniituri. Nu am ureche, prind însă pe loc, sunetele falşe ; cum îmi displac, trimit muzicanţii la primblare...

Spun toate acestea nu ca să nelinieştesc pe Olga, ori că aşi da cât de mică crezare svonurilor veninoase, dar pentru ca fiinţa pe care o iubesc atît, să ştie tot ce se petrece în mine, fără să simtă jienire prin individualizarea faptelor.

Imi va face Olga nespusa plăcere să nu mă întrebe şi nici să se gândească la nimic ? Nici i-aşi comunica, dacă n'aşi simţi via dorinţă de perfectă sinceritate. Cu cât vârtejul veni-va mai aprig în cale-mi, cu atât fi-voi mai fericit să-l întâmpin rece şi nepăsător !

A trăi cum crezi că e bine, e greu ; mulţumirea ce-ţi dă stăruinţa neînfrîntă care priveşte, rând pe rând, nimicirea parapetelor vrajmaşe, nu are egal de cât în idealul care te fascinează ! Pe când înfăptuirea lui ?...

Curând, vărul iubit de care vorbii odată prietenei mele, se însoară. Aşi fi dorit ca aceeaşi zi să fi revarsat zorile fericirii şi asupra lui văru-seu ; Când va veni a lui ?

Radu".

In aceeaşi seară, Radu îngrijit ca nu cum-va Olga să se fi neliniştit, trecu pe acolo. In adevăr o zări primblându-se îngândurată, prin curte. Ii dete bună seara. Olga îl opri şi-l întrebă.

In oraş, îi comunică Radu, se şoptea se vede, de prietenia ce exista între dinşii ; i se făcuse oare cari aluzii asupra sănătăţii ei. Olga, mirată, stărui să-i spue tot. Rizind, cu nepasarea neîncrederii în cele auzite, rosti el cuvîntul oftică. — Aşa dar, zise ea, tot n'a încetat svonul acesta ? Glumiră încă asupra puterii cu care se înrădăcinează unele bârfeli, asupra acestei hidre cu o sută de capete — „gura lumii" — şi Radu îşi urmă primblarea. Nici de data aceasta Olga nu descoperi lui Radu cine fuse autoarea acelui svon.

N'o părăsea însă gândul că, după atâta timp de la sdruncenul ce suferise la mână, se mai stăruia într'o simplă născocire a unei femei. Trecu din nou prin suferinţele ei vechi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prin perderile dureroase ale celor dragi. Deodată scântee pe dinaintea ei un gând neliniştitor: poate aluzia făcută lui Radu, îi privea familia şi el nu îndrăsni să-i spue?! Dar reul nu existase în familie, nu se moştenise! Fusese la toţi provenit prin suferinţi, prin simţirea lor prea delicată, prin imprejurări! In tot acel interval ea fuse departe de casă! Numai pe mamă-sa o văzuse moartă. Cât o privea, nu se îndoea, totuşi... de ce nu comunicase aceasta lui Radu? Nu-i trecuse macar prin minte! Apoi totul urmase atît de repede! Ţinta ei fu să-l îndepărteze, povestindu-i trecutul ei, trecutul luat după şcoală, de când intrase singură în societate; atinsese numai părţile ce-şi credea defavorabile. Inteligenţa lui scăpărătoare, înţelepciunea cu care îl vedea căutând să-şi aştearnă din pragul vieţii linia conducătoare, pasiunea pentru tot ce ţintea la mai mult de cât îndestularea fizicului, seriozitatea cu care privea căsătoria, desgustul de viaţa uşoară, însu-şi faptul c'o preferase pe ea, nu averea sau frumuseţea fizică, afinitatea lor sufletească, părîndu-i-se destule garanţii pentru trăinicia legăturii lor, o făcuseră să-i primească cererea, sub rezerva consimţimîntului părinţilor sei. Ştiindu-se sănătoasă, bine privită în oraş, cu poziţia ei proprie, nu se gândea că tatăl lui Radu s'ar opune; credea pe ajutorul de primar, om cu multă judecată, tată dornic de fericirea copilului lui, şi dacă dînsa era mai mare ca Radu, nimeni ca ea nu l-ar fi putut ferici mai mult. Aştepta cu încredere ziua când Radu avea să-i comunice; judecata lui înţeleaptă avea să hotărească pasul lor. In conştiinţa Olgăi resări deodată acum o mustrare; nu aratase lui Radu viaţa din familia ei! De altfel credea c'o cunoaşte prin părinţii lui. Ca şi în seara când îi vorbi întâia oară despre trecut, îi arăta acum drama petrecută în familia ei. Moartea grabnică a tatălui, în 24 ore, perderea a doui fraţi mari, unul prin nefericire casnică, altul prin surmenaj şi receală; perderea a tot ce mai remăsese din vechia lor stare, nevoi şi suferinţi care-i răpiseră la urmă şi pe mamă. Incheia astfel: „Vai, frate Radule! Intreg trecutul meu îl ai înainte. Aşa cum copilul caută adăpost sub haina mamei lui, caut să mă apăr eu de un domn... îl cunoşti? Vrei să te aşezi între el şi mine? Mă tem, da, mă tem de viitor; nu mai vorbesc de cel îndepartat, să întreb bunăoară: peste zece ani, Radu va gândi, va simţi ca azi? Înţeleg pe unul mai apropiat: 30 april 910 nu va îmormînta pe 30 april 909?

Incă odată te rog să remânem aci. Sunt pigmee pe lângă Corina, dar nu mă întrece, în adîncimea simţirii!

Azi cânt întâile note ale unei game pe scara căreia abia mă avânt; ce-ar urma dacă, ajunsă către cele din urmă, totul s'ar prăbuşi? Vântul clătina-va firele de earbă pe mormîntul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1901-1932

meu..; da, fire de iarbă resări-vor atunci din ceea ce va fi alcătuit odată, făptura mea!

Vezi e seară liniştită, de mai; natura şi-a tras mantia de culcare. Pentru ce freamătă salcâmii? Ce-şi spun ei, de nu dorm?

Veneam aseară spre casă. D-l Salcie — tatăl — se afla în verandă. Mi s'a părut, ori m'a salutat rece? Privirea lui părea că-mi zice: Ai furat simpatia copilului meu, atît de tânăr! Frumos, pentru D-ta? Simţii de o dată frica să nu ne fie împotrivă; în acest caz, nimic nu m'ar putea face să primesc! Judecata lui, de om bătrîn, va arata dacă suntem ori nu, pe drumul drept. Iartă-mă dacă ţi aduc momente mâhnitoare.

Şi Acum, când cunoşti bine tot, ai încă odată libertatea să-ţi întorni gândurile din cale. Vom remâne prieteni, ca şi cum nu s'ar fi vorbit de nimic altceva.

Olga

Puse scrisoarea într'un plic cernit, ca gândurile ce conţinea, şi dimineaţa, trecând spre şcoală, o lăsă la cutia postei.

După prînz, Radu îi înapoia pe Hedda Gabler, rugând-o din nou să-i scrie, dar — zicea el — prin aducătorul cărţii, nu prin poştă, povestindu-i un fapt întâmplat în ajun, unui coleg: trimise la poştă două scrisori recomendate, cu adresa greşită; pusese scrisorile reciproc, una în plicul celeilalte. Bănuind, le ceru îndărăt la poştă. Voind să rupă plicurile scrise, un funcţionar politicos, le desprinse minunat de bine, cu un chibrit; schimbă scrisorile, lipi iar plicurile, fără să lese cea mai mică urmă că s'ar fi umblat la ele.

Ingrijit, Radu comunica Olgăi teama de a-i mai scrie prin poştă, trimiţîndu-i scrisoarea şi cartea printr'un comisioner. Olga, observând că nu i respunsul la scrisoarea ei, crezu că n'avuse timpul s'o primească; îi scrise numai două trei rînduri, cari întregeau conţinutul celeilalte scrisori:

„Post scriptum la scrisoarea cenuşie, trimisă azi dimineaţă, prin poştă: În cazul când tatăl consimte, nu voi primi inelul, până ce examenul medical al unui doctor, nu va confirma lumei, că sănătatea mea e neatinsă.

În scrisoare destăinuiam lucruri familiare, de tot intime; respunde-mi te rog, îndată ce vei primi-o.“

Radu remase înlemnit: cum de nu i se înmânase încă, scrisoarea Olgăi? Alergă la poştă, întrebă pe factorul cu care vorbise să-i dea lui personal, corespondenţa ce-l privea; factorul respunse mirat, că nu ştie nimic. Rugă atunci pe funcţionarul de serviciu, s'o caute între scrisorile netrimise încă la destinaţie; nici o scrisoare cenuşie pentru el! Alergă acasă, să întrebe pe părinţi; negreşit, îşi zise, scrisoarea întrase în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mânele tatălui seu! El nu-i comunicase încă proectul de căsătorie cu Olga. Când își luase licența, ajutorul de primar îl făcu să-i promită că nu se va însura până peste vre-o zece ani, sau că nu va face pasul acesta decât cu o fată avută ca să l poată ajuta. Radu, încredințat că nu va găsi ușor fata care să-i convie, voind să studieze mai departe, respunse afirmativ dorinții tatălui seu; avea nevoe să-l ajute cu bani în streinătate; cu nici un preț n'ar fi voit să studieze cu banii nevestei; privea lucrul pe de o parte umilitor, pe de alta, voea să fie liber în alegerea tovarășii sale.

Când întâlni pe Olga, înțelese copilăria ce făptuise; nu se prea neliniști însă de promisiunea făcută, întru cât era chesiunea de fericirea lui. Il știa autoritar, despot, interesat, dar nu-i era părinte? Pentru dînsul, nu avea inimă de tată? Ce alt ar fi căutat și el, de cât fericirea copilului?

L'ar fi ajutat și însurat, cu o ființă ca Olga; fericit ar fi fost numai cu ea! Un geniu bun — începea să creadă—mai mult de cât întâmplarea, i-o scosese în cale. Dacă o perdea acum, a doua oară nu se va mai întâlni în viață, cu una ca ea.

Începuse de mult să-l pregătească, vorbindu i de calitățile ei, de marele noroc pentr'un om — barbat sau femee — a întâlni o ființă care să-i fie perfect tovarăș, un al doilea «eu»!

Bătrînul Salcie pricepu repede simpatia fiului seu. N'ar fi avut nimic de zis împotriva Olgăi, dar interesul lui dicta ca Radu să ia zestre — capital. Să nu se însoare! Incredință el, pe nevastă-sa. Cu cât înțelegea că era vorba despre o iubire tainică, curată, cu atît se ferea să se rostească în fața lui Radu, direct contra Olgăi; îi vorbea numai pe departe, ținînd de rea căsătoria în tinerețe; nenorocită, din dragoste, c'o fată saracă! Se da pe el drept exemplu, nesocotind marile merite ale soției lui, chiar în fața copiilor lor.

Căuta pe toate căile să-și vândă casele, să poată trimite pe Radu cât mai repede în străinătate; în fața cochetelor Parizience, ar fi uitat pe Olga. D-na Salcie nu îndrăsni să-i comunice că Radu o și ceruse! El căuta momentul când să vadă pe tată-său mai bun, mai blînd, mai duios, să-i poată smulge consimțimîntul prin dragoste! De nu i l-ar fi dat, era hotărât să se însoare fără voea lui; ținea însă să l cruțe, fiind bătrin.

Ajurorul de primar îl pricepu, se ferea să intre în vorbă cu el, lipsea mereu de acasă, se arata mai violent, mai autoritar, mai suparat ca ori când, se și simțea pornit contra lui. Incepu să-i supravegheze corespondența, primblările, spionând de departe strada pe care apuca; îl vedea îndreptându-se regulat spre zăvoi, singur, dar apucând pe strada unde locuia Olga. Corespondența băiatului nu mai venea cu a lui;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bănuind pe postaș, îl amenință cu scoaterea din serviciu, dacă nu-i va da scrisorile lui Radu, și mai ales dacă îi va sufla ceva. Câteva zile Radu nu avu scrisori. Bătrînul amenință din nou pe factor; înfricoșat, acesta îi dete scrisoarea cenușie, trimisă de Olga. Fostul maior îl sfătui să nege cu tărie de va fi întrebat, căci el, va tăcea: „fii fără grijă, zise, cuconașul nu va reclama, sunt scrisori de dragoste!» Postașul minți sfruntat pe Radu. Când funcționarul îl încredință că scrisoarea nu era la poștă, neștiind cine o luase, dar perdută fiind, în alte mâini de cât ale lui, se hotărî să comunice totul tatălui seu. Alergă acasă, îi destăinui cum revenise asupra gândului de a nu se însura, cum ceruse pe Olga și aștepta momentul să capete deslegarea promisiunei ce-i făcuse și binecuvîntarea lui. Ajutorul de primar se prefăcu că nu știa nimic, că abia acum afla. Se arătă înverșunat contra proectului lui de căsatorie, descriindu-i pasul acesta ca pe o nenorocire, căutând fel și chip să-l abată de la el, arătând pe Olga oficoasă prin moștenire. Asigură că nu luase dînsul scrisoarea. Radu rămase un moment impresionat de gravitatea atribuită perderilor din familia Olgăi, își reveni repede: „nu se poate, zise tare; Olga mi-ar fi spus. De ar fi nesănătoasă, o ființă ca ea nu s'ar căsători!“ Convorbirea din tonul natural trecu la violență. Bătrînul acuza pe Radu de om fără inimă, fără recunoștință, fără onoare, din moment ce-și calca cuvîntul. Radu îi bănui lipsa de adevărată dragoste părintească, punînd interesul bănesc mai presus de fericirea copilului lui! Discuția degeneră în ceartă. — Să știi D ta bine, zise bătrînul, toate ai să le faci, numai aceasta nu!

— Vom vedea! respunse Radu. Isbînda va fi a acelui cu mai multă voință și nu mă voi da înapoi! Prefer să mă văd mort, de cât să renunț la ea!

Radu eși, apucă pe câmp, scrise în fugă câte-va rînduri Olgăi și se îndreptă spre locuința ei, să i le trimeată prin cine-va. Se simțea vinovat către dînsa; nu știuse să-ia sigure corespondența; cine știe în a cui mână va fi intrat scrisoarea?! Pentru ce nu-i mărturisise din capul locului, promisiunea făcută și opunerea ce-ar fi venit din partea tatălui seu? Se temuse de refuzul ei, dar față de ea nu lucrase cum s'ar fi cuvenit!

Olga era la masă. Ziua fusese ploiasă; se întunecase curând. Casandra, întorcându se de la fontână, îi lăsă pe farfurie, un plic albastru. Era respunsul lui Radu: desfăcu nerebdătoare, scrisoarea:

„Încerc să respund. Nu cred să am putere de judecată cerută, atât de haotică mi e gândirea! Scrisoarea cenușie n'o am, la poștă nu e! Ce am simțit când—întrebând pe tata—

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mi-a respuns că n'o are, n'aşi dori să se petreacă nici în inima vrajmaşilor mei! Infernul, alături de sufletul meu frînt, ar fi mai luminos!

„Examinare, doctor", etc.—post scriptumul scrisoarei tale... câte cuvinte, atâtea pumnale! Le merit, da, le merit...!!

Vai, vrula şi de-apururi adorata mea Olga, cum putuşi să te îndoeşti o clipă, de tăria mea?! Atât m'au durut cuvintele tale! O, le merit! Încă o dată, le merit! le aud, îmi vâjîie în urechi, fac să mă disprețuesc! Dece-am fost sincer? Sincer, necrezînd svonul! De ce ți-am vorbit? Voii să dau o probă de iubire! Aceea pe care o prea măresc, a luat-o ca receală, ca neîncredere! Netrebnic cată să fiu, dacă până şi Olga a văzut micime, unde gândeam să pun o nestimată.

Nu sunt demn de aceea pe care am înveluit-o cu toată frumusețea seräcäcioasei, blestematei mele inime! Mi se întunecă gândul, mă podidesc lacrămilele, mă vei erta?

Înaintea sfintei icoane Olga, îngenunche nedemnul.

Radu".

Cina abia fu atinsă. Olga se frămînta cu mintea: în mânele cui să fie scrisoarea? Neîndoelnic, îşi respunse, în ale tatălui! Aşa dar aflasc? Îi vorbise Radu? El nu-i spunea nimic în această privință. Ori în ce mâni se va fi aflând scrisoarea, îşi zicea, scrisese unui domn, se va şti curînd; lumea, părinții lui Radu vor afla; cu atât mai reu, dacă scrisoarea nu era în mânele tatălui, cine ştie ce lucruri rele se vor gândi despre ea! Ce să facă? Să scrie totul, d-lui Salcie? îi era anevoe, totuşi ea nu avea frate sau părinte, care să vorbească pentru dinsa, să-i apere onoarea. Singură respundea de actele ei. Se hotărî să mărturisească tot, părinților lui Radu. Bătrînul Salcie însu-şi îi deschise uşa. După expresia figurei lui, Olga pricepu: luase scrisoarea, ori îi vorbise Radu. Îi rezumă scopul vizitei ei. Bătrânul respunse ca şi cum n'ar fi ştiut nimic, declară că n'a luat scrisoarea, nici că vorbise cu Radu. Se arata însă cu totul contra căsătoriei, motivînd nefericirea ei viitoare. Îl descria pe Radu înfiorător de negru; uşor, nestatornic şi om de neonoare; îi desvelui trecutul lui, un trecut pe care Radu îl regreta şi-l mărturisise Olgăi. „Căsătoria aceasta, spunea, va fi nefericirea voastră! Acum e foarte aprins, ştiu; văzui din earnă, încotro îi sburau gândurile; dar nu sunteți potriviți, întru cât D-voastră, cum ziceți, sunteți mai mare ca el, şi foarte bine ați observat salutul meu mai rece! Mi-e fiu, ci un lucru ştiu: V'ar pune în mormînt, lucru de care singură vă temeți!" Şi începu iar să ponegrească pe Radu. El nu observa că se tradase: mărturisise, fără voia lui, că citise scrisoarea! Olga înțelese: Se servea acum de propriile ei arme: teama

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de viitor, deosebirea de etate și refuzul ei, dacă el, tatăl, n'ar fi consimțit...!

— In afară de aceste motive, zise ea tare, nu sunt altele cari vă fac să vedeți în reu, proectul acesta de căsătorie?

— Nu!

— Dacă în locul meu, ar fi vorba despre o fată avută, ați privi lucrurile la fel?

Bătrînul îngăimă respunsul, adaose: Radu mi-a promis să nu se însoare zece ani de acum înainte! Vă rog nu-i mai arătați simpatie! Olga se sculă. D-na Salcie fuse martoră la discuție, fără să rostească un cuvînt. — „Pasul vostru aici, domnișoară, începu ea deodată, vă face onoare! O alta ar fi tăcut și-ar fi căutat să și apropie mai mult pe băiat. Insă-și purtarea D-voastră, ne încredințează de ceeace valorați!"

Delicatețea ei atinse pe Olga. Ii sărută cu dragoste mâna, o întinse tatălui și eși. Nevoile—cugeta dînsa—familia numeroasă, îl fac să judece greșit. Indiferentă stofa sufletească a aceleea pe care o va lua Radu, bani să aibă! Indiferent dacă momentul acesta poate fi hotărîtor viitorului, copilul să se sacrifice pentru dînsul! Din orice motive ar fi venit opunerea lui, un lucru remânea, pe dînsa n'o voea! Ce-i remânea de făcut? Să renunțe? Pentru ce? Ar fi stat în aceasta fericirea lui Radu? Nu! Fericirea lor, a părinților? Nu; era vorba de o îmbunătățire a stării materiale; când Radu ar fi câștigat bine și căsătorit cu dînsa, i-ar fi ajutat; cine îi garanta apoi că nora avută ar fi fost dispusă să-i ajute?

Acasă îngenuche înaintea portretului venerat. Razele candelii sub icoană, luminau palid camera. Își înecă capul în mâini, gândind ce cale să urmeze. Nu, își zise într'un târziu, când părăsi colțul acela, să nu fiu egoistă! Din moment ce nu mă voește, pentru ce să duc vrajba în sînul unei familii? Adio visuri de viitor! Abia v'ați arătat... ca florile primăverii v'ați și scuturat...

Dimineața, plecă la școală cu golul în suflet, dar hotărîtă să scrie lui Radu c'a renunțat. In grădiniță lalele și bujori rideau, salcâmul adia, paserile cântau; sufletul ei remânea închis, gol, pustiit. Cum se duse, veni, fără să privească florile. In cameră se primblă mult timp în sus și în jos, gândindu-se ce cale să ia. Hotărî să scrie lui Radu, să-și ia remas bun. Nu atinse prânzul. Se așeză la masa de lucru, luase foaea, când o lovitură sfioasă în ușă, o întrerupse. Era Radu.

— Cum să te rog să mă erți? Cât reu ți-am făcut!?

— Nu atât, poate chiar bine...! respunse ea trist. Figura lui se umbri.

— Scrisoarea e în mâinile d-lui Salcie, s'a tradat în convorbirea de aseară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— V'ați întâlnit? Ați vorbit? Unde, când, cum?
— La d-voastră acasă, nu vi s'a spus?
Radu o privi lung, surprins: ai avut tăria aceasta?
— Nu am părinți, frații sunt departe, se cerea să le vorbesc. Ii povesti cele ce urmaseră, fără să-i comunice nimic din felul peste măsură de negru, cum i-l descrisese tatăl.
— Din moment ce dinsul se opune... reîncepu Olga. Ca atins de un curent electric, Radu tresări, păli, întinse mâna, îngână: Nu încheia! Te rog! Faci o crimă!
— Dar el judecă poate rece, mai bine ca noi...?
— Judecă egoist. Mi-am dat cuvîntul, drept, să nu mă însor până peste zece ani, îl dasem înainte de a te fi cunoscut, într'un moment când nu speram să găsesc ființa ideală pe care o căutam. Când am aflat-o, când sunt pe deplin știutor: a doua oară nu voi mai întâlni-o, renunțând, ar fi să-mi nimicesc însu-mi viitorul! Ori crede într'un simplu capriciu și atunci se înșeală, ori, cum bănuesc eu, știe el bine: cu alta nu mă voi mai însura, pentru aceasta vrea să mă îndepărteze acum! Ne având familia mea proprie, voi trăi, crede, pentru ei. Se înșeală! Clădirea sufletului meu dărîmată, flăcări de indignare, de ură, vor țișni. Mă sacrifică, egoistul! La mine nu se gândește! Ei bine, pustiindu-mă pe mine, își va seca liniștea lui! Roasă de remușcare va fi! Un bețiv, un cartofor, voi deveni, voi perde nopțile în cluburi și la cafenele!
— Liniștește-te, te rog! zise Olga blînd. Poate e sincer și ne înșelăm noi; ori de-i egoist, o face, bietul, sub povara nevoilor...!
— Eartă-mă! Rosti Radu, venit ca din depărtări. Iți fac reu? Il podidiră lacrămile. Da—reluă—poate crede capriciu, ceea ce e rațiune, sentiment! Doamne! Cum nu înțelege că împotrivindu-se, aruncă dinamită peste foc! Odată cu viața numai, ar putea dispare sentimentul de extatică adorare, intrat până în ființa sufletului meu! Sub nebuna cutremurare a celui mai ideal sentiment, sufletul se vulganizează și într'un moment dat, poate arunca în aer lanțurile sclaviei morale!
— Iar? Șopti Olga. Iți faci singur reu, lăsându-te în voea acestor gânduri.
— Mie, reu? Acesta e răul meu? Nu! Nu! Zise pasionat, apropiindu-se de ea, îi luă mâna, o implorâ cu ochii, rostind c'un glas desebit de mișcat, de adinc: prietenă sfântă, ființă divină, dacă cel ce mi-a dat viața, mă părăsește în momentul cel mai greu, cel mai solemn din ea, când aș fi avut mai multă nevoe de ajutorul seu, nu mă părăsi tu, prietena mea, Olga mea! Faci o crimă! N'am crezut în Dumnezeu, în destin! Când te-am întâlnit, mi-am zis: Nu e oarba întâmplare care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mi-o trimite! E cineva mai sus ca ea! Un geniu bun! Tatăl tău, poate! Suntem făcuți unul pentru altul, crede-mă! Să ne croim o viață, în care — neținînd seamă de prejudecăți — să abunde sanatatea morală cea mai deplină! Să ne completăm unul pe altul! Ai suferit... ai suferit mult! Ai dreptul la un strop de fericire! Lasă, să ți-o dau eu! Și dacă nu consimte? Nu am nevoe de consimțimîntul lui, de al teu am nevoe! Gândește-te și la tine! Suntem doi, să fim unul! Unul și acelaș, nedespărțiți în toate! Alungă îndoeala! Increde te în mine! Un om nestremutat în convingerile lui, veghează la fericirea ta! E un om de bronz, crede, pe care nu l poate schimba de cât căldura idealului scump și nobil!

— In definitv, nu încrederea în Radu îmi lipsește; dar nu voesc s'aduc discordie între tată și fiu!

— Fără tine, va veni! Suntem firi opuse, deosebiți prin caractere; am să-l ajut cu bani, am să-mi achit datoria de fiu, nu-i voi erta niciodată, niciodată, că mi-a sdrobit ce-am avut sfânt! Că m'a sacrificat egoismului lui! Vocea sângelui e nimic, când nu-i confirmată prin cea sufletească! Va trăi în mine datoria, se va fi stins iubirea!

Cum își nenorocește părintele copilul, prin căsătorie! Suspină Radu, după o pauză.

— Ai dreptate! Și tatăl meu și-a nenorocit fetele, căsătorindu-le greșit.

— Vezi, dragă Olga! Te conjur, judecă prin tine însе-ți: mă vreai sau nu?

In acest moment Olga chemată de Casandra, părăsi camera. Când se întoarse, îl găsi pe un scaun în fața tatălui ei, cu capul ascuns în mâni. Lacrimi îi lunecau pe față. N'o auzi, când intră. Sufletul coborît în adâncul ființei, cerea ajutor creerului, de la tot ce e mai întreg, mai înțelept în om. Olga se înduioșă. Îi reveni înțelesul adînc de dureros al cuvintelor lui: „cel ce mi-a dat viața, mă părăsește în momentul cel mai greu! Nu mă părăsi tu!" Remase lângă dînsul, în picioare, cerând—pare—ea însе-și, lumină tatălui, lumină de la tot ce era mai înțelept în ea. Radu ridică capul, o privi adînc, adînc, cu ochii umezi încă, se sculă și-i repetă aceeași întrebare: „Mă vreai sau nu? dacă nu, peste un moment nu mă voi mai găsi aici, dar să nu te mustre conștiința vre o dată, c'ai putut face mult pentru'un om și n'ai făcut nimic!

— Cu o fată avută i-ai putea ajuta, mai mult decât cu mine?

— Nu i-aș ajuta probabil, de loc! Ea neștiind ce e nevoea, crescută în de toate, n'ar crede celui sarac și, dacă nu i-ar ajuta ea, eu n'aș putea să mă ating nici chiar de banii mei, întru cât n'ar mai fi numai ai mei; e greșit când crede aceasta,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înseamnă că nu mă cunoaşte ! Dar, am un frate însurat cu zestre ; de ce nu-l ajută ?

Olga îşi cerceta gândurile. Nici ea nu credea în ajutorul acesta. În familia ei avuse destule exemple. Una singură făcuse excepţie, soţia unui văr care i ajutase în copilărie. Celelalte ? Luxul le întrecea venitul ; familia soţului le remânea streină. Tremurau de frica să nu trimită părinţilor sau fraţilor lui ori rudelor, un ban — nu dintr'al ei, din venitul zestrei ei — dar din câştigul lui personal. De câte ori citise altora : „respunde c'ai primit pe jumatate ; sau : nu da a înţelege c'ai primit bani !"....

— Respunde-mi, Olga, o întrerupse Radu.

— Daca'şi fi sigură că i-am putea ajuta....şopti ea, dusă încă pe gânduri.

— Ce înger eşti ! Sfântă cu adevărat ! Ah, dacă te-ar cunoaşte el ! Nu s'ar putea să nu-i fii dragă ! Vom duce viaţa cumpănită ! Ne va rămânea ceva—dacă nu destul—şi pentru dînşii ! Şi apoi gândeşte-te: doream să studiez câţi-va ani de acum înainte ; în acest interval dînsul m'ar fi ajutat, nu eu pe el... cum putea dar să se bizue pe mine ? Ori după aceia, tot n'aşi fi fost liber să mă însor, ca să-i ajut?...Atunci tinereţea mea s'ar fi dus ; viaţa toată—poate—ar fi voit el, să remân astfel ?! Mai la urmă, fiecare individ îşi trăeşte viaţa lui proprie, dând plusul energiei sau avutului, altuia !

Olga se gândea : da, viaţa li-ar fi fost sobră, cumpătată, înţelept trăită ; ea nu i cădea lui povoară—îşi avea al ei—Radu va câştiga....

El o întrebă din nou dulce, duios : respunde-mi, Olga !

— Ştiu eu...? i-am ajuta negreşit, dar... etatea, etatea, aceasta!

Un fulger lumină ochii lui Salcie : „etatea? de asta te neliniştesti? O, Olga nu-mi fă insulta aceasta ! Crede-mă, n'o merit ! Ştii cuvintele unui mare cugetător francez : „cea mai mare greşeală este să întrebi o femee, de actul ei de naştere ; în această privinţă, ea este ceea ce pare". Mi-au remas în minte de mult ; azi văd, are dreptate. Dar D-na de Staël, autoarea Corinei ? N'a fost cu 20 ani mai mare ca locotenentul de Rocca ? N'a făcut-o fericită, nu i-a dat iluzia tinereţii ?

— D-na de Staël a fost un geniu !

— Şi Olga e un înger, o poetă ! Averea mea, Comoara mea ! Te rog — se apropie de ea, şoptindu-i iubitor—nu mai stărui asupra acestui punct; ai pierdut şi dreptul de opoziţie, de apel şi de recurs !

— Atunci cu ce remân ? zimbi ea.

— Cu un logodnic duios, cu un soţ fericit iubitor, cu un amic devotat, de-alungul anilor !

— Dacă Dl. Salcie ni-ar cunoaşte mai bine pe amândoi, da-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

c'ar şti că familia lui va fi a noastră, nu şi-ar schimba oare părerile?

— O, da! Vor iubi pe Olga, cum voi iubi-o eu! La urmă între noi doi, el va ceda!... Cunoaşte câtă voinţă e în firea mea!...

— Dacă această fire, acest jaratec se va îndrepta vre-o dată, împotriva mea?

— Vai, Olga dragă, cum poţi vorbi astfel? Sunt pasionat, dar pasiunea o pun în serviciul cauzelor frumoase! Violenţa mea poate duce, drept, la nenorociri, dar ori cum, sunt stăpân pe mine şi apoi... tocmai pentru aceasta visez înţelepciune şi armonie în căsătorie!..

— De-alungul anilor?

— Până'n pânzele albe, dragă Olga! Am câştigat în ultimă instanţă? O întrebă blînd, cătându-i lung, nespus de iubitor în ochi.

— Da.

— Mulţumesc! M'ai readus din infern! Imi dai viaţa! Mă faci fericit! Cât de recunoscător îţi rămân! Îi luă mâna, o sărută: este un inel vrăjit aici?

— De pe degetul meu nu-l va lua nimeni, cu dinsul mă vor coborî în mormînt...

— Şi de pe al meu, draga, draga mea logodnică! Îi sărută din nou mâna, privind-o duios, câte-va clipe; o lacrimă i se furişă în colţul ploapei. O luă de braţ, o duse înaintea portretului: „el ne-a unit!"

Olga îngenuche şi se rugă. Radu îngenuche alături: „fă, Doamne, din clipa aceasta, un pururi adevăr!" Îi ajută să se ridice. In privirea lui strelucea o flacără de duioşie nespusă. „Mă simt mândru, adăugă zimbind, şi pot spune ori cui: priveşte-mă bine în faţă şi zi sincer dacă nu recunoşti în mine, creatura cea mai fericită?! Ai să mă numeşti de acum înainte Radu, nu aşa? Şi eu: Olga! Dragă, adorată Olga!

— Olga îţi cere un lucru, zise ea de odată îngândurată: să fie supusă examenului medical! Se ştie sănătoasă, îl doreşte însă pentru lume, pentru tatăl lui Radu...

— O, nu-mi redeschide rana din ajun, te rog! respunse el întristat. Am fost cu mult mai pedepsit de cât aşi fi meritat... Cuvîntul Olgăi e sfânt, şi dacă mai stărueşti, mă doare... ar fi ca şi cum ai crede că m'aşi îndoi eu, o singură clipă!... Nu, dragă Olga! Să nu mai intrăm în aceste lucruri!...

— Dar, ţi se vor repeta poate?

— Ce ne priveşte?! Cu atât voi fi mai mulţumit, cu cât voi sfruntа neadevărul!

— Să trecem dar la altceva. Să punem la cale viitorul. Ţi-am comunicat altă dată, cât umblet mi-a adus sdruncinarea mânii; n'a fost numai umbletul şi suferinţa, a fost şi cheltueala. Doc-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

torii, drumurile la București și toate celelalte, mi-au dezechilibrat budgetul; mi-am revenit, dar menajul ținut cu mijloacele unei singure persoane, fiind prea costisitor, nu putui pune nimic la o parte: cată s'o fac!... Inainte de a începe viața împreună, va să suport alte cheltueli: haine, lenjerie, cheltuelile actului în sine, deși totul va fi foarte simplu, nu așa?

— O, da! Apoi și eu stau rău, bănește! Am cheltuit mult cu lenjerie, haine, cărți, băile peste vară; m'am încurcat în datorii. Sper însă ca de acum să câștig tot mai bine, să achit câte-va sute de lei, cât mai datoresc; începutul a fost anevoios, până mi-am cucerit încrederea lumii!...

— Se cere dar să temporizăm...; când momentul va fi venit, să pot face față cheltuelilor menajului numai cu ceea ce va fi al meu; câștigul domnului Radu să-l punem la o parte, pentru streinatate.

— Domnul Radu nu convine: Radu convine, fericit de înțelepciunea logodnicei lui. Cam pe când însă veni-va și momentul frumos?

— La 30 April 910, dacă el... va primi cununa de roze a lui 30 April, 909?

— E departe, Olga, suspină Radu, mult departe!

— Va fi garanția unirii noastre.

— Mi-e sfântă această zi!... Dar prea e departe!

— Când sta-vom mulțumitor cu budgetul, vom schimba!.. Așa da! Așa vreau!

Luccafărul resărise, când Radu eși. Ce mândru, ce mare, ce puternic mă simt! Zise de pe prag, privind îndărăt spre dînsa. Și mândria mea nu are margeni: prin Olga trece-voi și eu la nemurire...

— Ce iluzii! Zimbi dînsa; nu, la aceasta nu te gândi! Viața a fost perdută pentru mine, prin perderea tatălui. Ceea ce-mi remâne azi mai bun de făcut, este să veghez cu sfințenie făclia ce-mi va fi încredințată.

— Făclia aceasta se va aprinde la isvorul celei mari... A, uitasem! Când luăm măsura inelului?

Olga se gândi puțin, respunse:

— Domnule Radu,

— Iar d-le Radu? o întrerupse el.

— Radu... ar fi prea crud pentru tată, să punem inelele... Să lăsăm pentru mai târziu!... *Cuvîntul* e inelul care ne va lega pentru totdeauna!

— Juri, Olga?

— Jur, în biserica în care mă aflu, sub catapiteazma cerului albastru, din nemărginitul căruia, părinții mă privesc!..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL IV

Vineri după școală, cupeul D-nei Deleanu se opri la căsuța Olgăi.

— Frumos, te logodești și nouă nu ne spui?

— De unde știi? Întrebă Olga mirată.

— Mi-a spus Salcie, bătrînul. Alaltă-eri tînărul a fost la tine: eri a rugat pe tată seu, să-i înapoeze scrisoarea. Bătrînul s'a făcut foc. Spera să se fi încheiat totul. Când Radu i-a spus: «abia începe totul!» a sărit de pe scaun! Au discutat violent. Tatu-seu i-a strigat: «nu voi consimți nici odată!» Radu i-a respuns: «din fericire sunt major!»

Azi dimineață, bătrînul Salcie a căutat pe Deleanu la prefectură, dându-i să citească parte din scrisoarea ta. Deleanu i-a respuns: „nu înțeleg ce te face furios? Din contra mi se pare, s'ar cădea să te vedi foarte voios! Fata e bună, cuminte, îl va face fericit! După mine, ea riscă, nu el!" Nici n'a vrut s'audă! L-a rugat pe dînsul, m'a rugat și pe mine, să intervenim pe lângă tine, să te convingem că vei fi nefericită! E nebun cu totul. Știi cum a încheiat? „Spuneți c'o împușc!"

— Fac'o! respunse Olga rece.

— Dar de când! Se poate să nu ne spui și nouă!

— Abia eri s'a hotărît. Cum puteam să vă spun?

— Ori cum, era bine să ceri și părerea altora, a prietenilor...

— Dragă D-nă Deleanu, nu te supara și-mi spune drept: când ai luat pe Dl. Deleanu, ai cerut părerea altora? Știu, erai luceafer printre frumusețele femenine; nu sunt macar steluță; totuși, să crezi: nu sentimentul m'a condus, ci rațiunea; mai exact, amândouă!

— Dar nu-i știi cât sunt de schimbători? Cine-ar fi crezut c'ai să consimți să iai un tînăr, când aveai despre dînșii păreri atât de opuse?!

— Nu e un tînăr, e un tînăr bătrîn! In societatea de azi, se văd ciudățenii de astea: bătrîni—tineri și... mai puțin, e drept, tineri—bătrîni! E dintr'aceștia; o excepție.

— Te fură sentimentul, dragă Olga! De acum începe viața; nu știi: se vor găsi femei cari să-și facă plăcere, să ambiționeze să ți-l smulgă!

— Îl cred serios și destul de stăpân pe sine.

— Să dea Dumnezeu! Amiciția însă mă silește să ți vorbesc: te retăcești, mă tem!

— Mi-am dat cuvîntul, nu eu îl voi lua îndărăt. Până la anul viitor, e timp; de va remâne cel de azi, încrezător mă voi îmbarca pe marea viitorului; dacă nu... nu voi avea ce regreta.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rdrr1901-1932

— Un an ? Dar bine, dragă Olga, te credeam înțeleaptă ! Nu înțeleg, dacă-ți place, cum să lași atâta interval ? Știi ce e un an ? 366 zile ! 366 șanse, ca această căsătorie să nu se facă ! Tatăl lui va alarma lumea împotriva ta ; ea și el, îl vor cicăli zi, noapte, să nu te ia ! Ce crezi ? Va fini prin a ceda ! Ei se vor alege cu triumful, tu cu suferința !

— Dragă D-nă Deleanu, nu-ți spusei : Nu mă conduce numai sentimentul, ci și rațiunea ? Ași putea zice : rațiunea îmi aduce sentimentul ! Dacă el va ceda, va fi proba cea mai vie : nu e cine l-am crezut ; nu voi avea de ce să sufer !

— Te înșeli. Prea serioasă și mândră cum ești, te vei atașa totuși de el. Vei suferi de două ori : în sentiment și'n amorul propriu !

— Sunt deprinsă cu suferința; tot ce-am avut drag am perdut ! In amorul propriu ? Dar bine, o femee, o fată, nu sufere în amorul propriu de cum se naște, până moare? Principiul e mai presus la mine. decât amorul propriu !

— Mi-am făcut datoria ! Dea Dumnezeu să te văd fericită ! Încă odată mă tem : îți așterni calea nefericirii !

* * *

Cuvintele D-nei Deleanu nu neliniștiră pe Olga. Nu-și repetase de sute de ori, tot ce auzise ?

Știrea se întinse până într'o septămână în tot orașul, pentru părerea de reu a Olgăi și a lui Radu. Bătrînul Salcie se plîngea către orice cunoscut, învinuind pe Olga că-i furase sprijinul, că profitase de neexperiența băiatului, încredințând pe toți că inse-și ea avuse curajul să vie să-i ceară pe Radu în căsătorie, cum tălmăcea către lume, vizita Olgăi la el. Vor fi nefericiți ! încheia dînsul. Olga deși nu frumoasă, deși respectată, simpatizată de mulți, era invidiată de alții, pentru calitățile ei, pentru autoritatea cu care se impusese în societate. Căsătoria ei c'un tînăr dorit, căutat, vrut de fete, de doamne și de părinți, făcu sânge reu celor pe cari îi doare binele altuea. Aceștia înriuriră pe cei indiferenți.

Radu însu-și invidiat, devenise mai mult, de cei cari vedeau în ei, unirea a două torțe. Alarmarea tatălui, plînsul lui desperat către ori cine, compătimirea ce-o provoca, deosebirea de etate, atrase și desaprobarea celor buni, cum se cade, dar cu idei fixe preconcepute, asupra căsătoriei. Curentul opiniei publice le deveni repede, cu totul nefavorabil.

Și unul și altul erau asaltați la fie-care pas, cu întrebări, comentarii, priviri ironice.

— Iată cine e ! Spuneau unele doamne, despre Olga : o ipocrită ! Dacă voește băiat tînăr de ce nu ia pe X sau pe Y ? De ce să răpești unui tată, sprijinul lui ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vegetarianismul, culcarea regulată, viața cumpănită, fură pe dată tălmăcite în reu: negreșit, Olga era lâncedă! Ea eșea rar din casă. Salutul puțin mai rece al persoanelor la a căror stimă ținea, o mâhnia: privirele ironice ale mondenelor cu mai mulți amanți de cât degetele la mână, îi aduceau zimbet disprețuitor pe buze.

In afară de Paula, de Seva—altă colegă—și de d-na Tomșa, sora d-nei Deleanu, colegă și ea Olgăi, nimeni nu-i aproba pasul; ea vedea, înțelegea, i se spunea. Mireștii lipseau din oraș.

Radu, care eșea mai des, era și mai chinuit ca reutatea, mascată sub zeci de forme, de cuvinte, de echivocități, de priviri:

— „Ce-am auzit, tinere? Te însori? Alții: „bine, nene, dacă 'ți era de însurat, de ce nu venișî la mine, îți aflam eu fată bună, cu avere...?!“ Ori așa din senin, neîntrebați: „n'ar fi rea, fata, dar nu face! nu e sănătoasă! Mulțimea: «Ce copilărie?! La etatea aceasta să te însori!?“ Unii părinți îi spuneau in față: „aveam eu fete cu zestre și mai tinere ca dînsa!“ Se găseau și dintre aceia cari puși la cale de bătrîn, îl luau la o parte, făcându-i o întreagă morală de nerecunoștință către tată-său, de nefericirea cu Olga.

Obosit de la un timp, începu să respundă nervos, scurt: «da, mă însor!» și-și cata de pas. Altora: «mă privește! Port cap pe umeri, are cine să-mi dea sfat!» Către cei mai mulți, înălța din umeri, respunzând un singur „da!“.

Il uluia atâta înverșunare. Suferea văzînd cum de ușor, de brutal—sub scutul controlului social—se așează nepoftiții, pe scaunele altora, cât de suveran se lovește în simțirea altuia, cât de josnic rezumau valoarea Olgăi: „da, ocupată cu școala, mai puțin timp pentru plăceri!“. Nu-și lămurea că tată-său provocase în mare parte glasul acesta desaprobator, prin tânguirile lui, prin calomniile ce arunca asupra Olgăi, arătând-o către toți ca ofticoasă, șireată până la rafinerie, egoistă și mult bătrână. Se temea ca desaprobarea proectului lor, să nu găsească ecou în gândurile ei, să nu-i readucă frica, indoeala. N'o cunoștea nici el destul. In toate scrisorile către dînsa, îl preocupa teama aceasta. Nu mai puteau corespunde prin postă și nici prin vre-un intermediator; se temeau să nu fie trădați. Olga îl rugase să nu vie de cât foarte rar, ca să nu dea de bârfit asupra onoarei lor. Devenise însuși postaș. Dimineața pe la cinci ore, trecea pe stradă ei, aruncând plicul în grădină; îl găsea pe al lui după o zăbrea de gard, ascuns sub un liliac. Era singurul mijloc prin care-și puteau vorbi.

Une ori Olga îl dorea. Prea era frumos afară, prea întrandafirat totul! Ar fi voit să citească împreună, să discute împreună;—ea lucrând la gherghef—el să-i vorbească, să ci-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tească.—Nici mulțumirea aceasta nu i-a fost îngăduită ! Cugeta ea trist. Intervalul logodnei îl privea ca cel mai frumos timp pentru toți, plutind numai în poezie.—De ce nu am părinți ? își zicea. Fiecare fată își poate vedea logodnicul, sub scutul lor ! Eu, nu ! Speram să-mi devie părinți, ai lui, găsesc vrăjmași în ei.

Doamna Salcie ocupată prea mult în interiorul casei, cu menajul și cu copii, nu frecventa de cât foarte rar societatea. Nu cunoștea în deajuns pe Olga, totuși felul cum se comportase ea față cu cererea în căsătorie a lui Radu, îi cucerise simpatia ; știind-o bună, serioasă, deși orfană de atâta timp, cunoscându-i bine părinții, ar fi dorit-o în sufletul ei, ca noră; nu îndrăsnea însă să se opue voinții tiranice a soțului ; văzându-l într'atât de pornit, stăruea chiar pe lângă Radu să renunțe la Olga, ca să readucă liniștea în casă. N'o vorbea însă nici odată de reu, cu atât mai mult în societate. In schimb fetele—cari adoptaseră părerile tatălui, cu care și eșeau—nu perdeau ocazia. „E bătrână și nesănătoasă ! Ce partidă ar fi putut face el ! Naivul ! Să poată lua zestre, nu glumă, să-și calce în picioare norocul !

Scrisorile unuia către celalt, singure, îi mângâiau.

Vrută Olga,

„Imi mușc degetele, cât de neghibaciu am fost dimineață, cu îmânarea scrisoarei. „Les voisins !“ Cât de dulce a resunat teama acestor cuvinte în urechia-mi înfiorată ! Mai la urmă, puțin ne pasă ! In fața convingerilor curate și a iubirii adevărate, nu vom tremura, nu așa ? Reveniri, neconsecvențe, nu-mi stau în fire ; tunete și fulgere de s'ar aduna asupră-mi, când e vorba să-mi apăr o credință, un ideal, nu voi da îndărăt nici cu o iotă !

Lumea ? Dar sunt copii, cei cari ni se împotrivesc ! După cum nu poți întoarce riul către isvorul lui, tot astfel nu ne vor schimba pe noi, pe mine ! Să nu ne pese, dragă Olga, de adevărul, ca și de minciuna lor, cât timp ne știm corecți și pe calea bună !

Sfatul lor? Acelaș refren: „Viața e costisitoare, anevoioasă“, deci... zestre mare ! Sau : «Nu ți a venit timpul, așteaptă ! Așa și pe dincolo ! Nu-i urâsc ; poveștele lor, alor mei, de sunt sincere, pornesc din subiectivism, din ignoranța în a ne cunoaște. Ei cred adevărul de partea lor ; noi de a noastră; să ne îngădue, să știm mai bine ceeace ne convine și încotro ni-e calea ! Omul, mai ales cel cult, e o istorie, un roman, la a cărui cunoștință, vorba d-nei de Stael, ochiul scrutător al streinului nu poate ajunge pe deplin, niciodată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Cine ne judecă, poate şti: ce etate avem, ce fel de fizic, câţi bani; niciodată sufletul! Nu ştiu ei că, ceeace ne leagă pe noi *pentru totdeauna*, e prietenia caldă ce se reazemă pe un respect reciproc şi pe o comunitate de ideal! Nu ştiu ei, cum privim noi căsătoria: o singură cugetare, un singur sentiment, un singur suflet! Să-i ertăm! Să-i privim cu bunatatea şi cu indulgenţa milei!

Cu linişte eroică să aşteptăm, iubită Olga, ora când le vom putea proba că s'au înşelat, spre fericirea noastră, spre reuşita principiului de independenţă morală! Până atunci? tărie de suflet! Sanatate, încredere, luptă şi viitorul nostru va fi cel dorit!

Cât de fericiţi vom fi într'o lume de oameni serioşi, cari pricep viaţa mai natural, departe de îngustimea de-aci! Departe, într'o lume de studii, de sanatate, unde pasarea neagră a reutăţii va fi perit de deasupra capului nostru! Unde vom găsi ca tovarăşi, cuvântul bun, zimbetul dulce, frunţi descreţite, peste tot: armonie şi devotament! Concediul nu ne va împedeca?

Incepe să ploae; e recoare; arşiţa a dispărut. Natura rîde, aci în hohote de tunet, aci în scăpărări de fulger. Firea pare să se fi spoveduit în adâncuri; din a ei frământare se iveşte viaţa, sub culoarea eternei speranţe! Şi când în mijlocul acestei renaşteri, găsesc pe cea mai duioasă logodnică, armonia sufletească îşi vibrează toate coardele ei, fericirea pluteşte spre mine, aducându-mi din lumea idealului, floarea cea mai aleasă, fagurul cel mai dulce!

Un lung serut de mânuţă,

Radu"

Iubitei Olga,

„M'a încins dorul să scriu... să scriu mult. Două zile de ragaz, îmi par o eternitate. Serbarea câmpenească din zăvoi, îmi dă mult de lucru. Sunt acolo aproape tot timpul, până se vor instala chioşcurile, scena pentru teatru şi materialul necesar. Piesa ce vor juca elevii Olgăi, va atrage singură publicul, care a făcut atîta haz de cea din Ianuar. Tombola se va aranja, cum zici, Duminecă dimineaţa.

. . . . . .

Ce va fi făcând acum, chiar acum, draga mea fetiţă. Mânuţele-i dragi, aleargă pe matasa gherghefului? Citeşte? Ori ascultă muzica mărgăritarelor, pe care sufletul ei le aruncă în cupa de cristal a poeziei? Rog pe Olga să-mi mai trimită foi, din ziarul ei de odinioară. Am dat acolo peste nişte versuri. Sub povara lor de durere, emoţiunea mi-a stors lacrimi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu reproduc cuprinsul lor amar. E o poezie în adevăr frumoasă, formă originală şi nesilită, fond adânc şi sincer.

Cum îmi pare de reu că s'a perdut albumul în care albina din şcoală îşi dantelase piosul de simţire aleasă! E atâta avere în inima Olgei! Numai o mică părticică dăruită mie, numai gândul să o rescolesc din nou, mă înfioară, atât de uriaş e nevăzutul, din micul văzut!

Mă aflu în prepararea dizertaţiei pentru serbarea lui Eminescu. Pe masă, pe pat, pe scaune, numai cărţi deschise. Toate sunt interesante, unele au în ele, ceva divin, o notare pe margine, o subliniere, un pastel în câte-va cuvinte, şi e destul ca apele gândirii să afluează până în adâncurile lor, să revăd acel început, înfiorător de dulce, să mă cutremur din nou de nesiguranţa lui, să mă potolesc de temeri nedrepte... să retrăesc cu gândul, toată epopeea al cării finit se leagănă în... noaptea eternului...! Olga mă eartă? Materializez prea mult poate, aceea ce ea păstrează cu sfinţenie în biserica purităţii spirituale. Nu pot fi însă în scris altfel de cum sunt în simţire, mă cartă? Ea iubeşte sinceritatea!

Cum de anevoe trece timpul! De cât lucru am nevoe, să nu simt toată melancolia depărtării! Neactivitatea nu mi-a plăcut; acum mai mult ca oricând, m'ar nimici; m'ar lipsi de norcoticul care nisipează stânca durerii, în apele line ale visării. În zagazurile activităţii găsesc scânteele blânde ale nostalgiei; în orele trândăviei aflu numai biciuitoarele raze ale soarelui de iubire.

Cuget dese ori la timpul când Olga era pentru mine în noaptea streinismului; nu odată m'am întristat, amintindu-mi suferinţele trecutului ei. Simt şi o datorie morală în acest senz. Cine-va vorbeşte în mine: „dacă vreai să ai dreptul la toată iubirea Olgăi, va să-i rescumperi prin durere, nefericirele-i trecute!"

Oh, dragă Olga! Ştiu ce-ai suferit! Speranţă! Preţul rescumpărării va egala cel puţin, obiectul ei! Cât e de bine să planezi la înălţimea unde toate sunt calme! Cât de reu îmi pare să nu pot fi totdeauna aşa! Să vezi, Olga dragă, cât de veninoşi, de batjocoritori sunt unii oameni! Iţi vorbesc cu şepte înţelesuri, doar te vor putea muşca mai bine, fără să le poţi respunde, când ar merita să-i înfierezi cu calificativul mişeliei lor!

Mă primblu seara prin locuri singuratice. Pe ţermul apei, pe câmp, sub bura razelor de lună—rezemat de toiagul gândirilor dragi — rescolesc adâncurile minţii, ascult şopotul cugetării, cu amnarul statorniciei scot scântei din cremenea entuziasmului, şi aprind focul vespal al sacrelor mele convingeri! Singuratatea e în adevăr inspiratoarea gândurilor

BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ BUCUREŞTI
Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mari: «Seul le silence est grand, tout le reste est faiblesse! Totuşi adevărul e numai în parte astfel; blazaţii n'o au şi ei la îndemână, de ce nu-i inspiră la nimic? Le lipseşte reazemul moral pe care singuratatea nu-l poate da. Ea devine isvor de putere creatoare, numai prin calitatea ei de factor alternativ: Societate — singuratate; cu alte cuvinte prin valoarea sa de contrast.

Uriaşă-i puterea amintirii! Un cântat de cocoş, un lătrat de câne prelungit în liniştea serii, un scârţiit de care, deşteaptă într'o clipă, lumea copilăriei sau pe aceea a dorurilor tăinuite, legănate de adolescenţă.

Acum un an... la vie, la Repedea... o zi de pauză în luna cea mai activă a şcolarilor, în frigurile preparaţiilor de examene. O zi de adevărată primăvară. In aşteptarea amurgului îngândurat, priveam de pe patul de verdeaţă al unei costişe, adâncul cerului albastru. Imi făceam o recapitulare a vieţii; constatam dureros: în existenţa mea nu resărise încă nici o clipă de iubire adevărată! Imi amintesc suspinul sfâşietor de atunci, singura mângâere în izolarea aceea cumplită! Câte şi câte ciripiri tânguioase de suflet, se ofilesc pe locul unde-au resărit! Dar iată! O mână din lumea vrajei se interesează de soarta ta, îţi pipăe durerile, află în ele un rost. ., florile reînvie, întreaga grădină se umple de parfum, de cântecul speranţii!

Vei fi observat un lucru: pronunţ foarte adesea, cuvântul „Olga". Dacă mi-i drag! Uite, aşa, îl alint frumos, îl pun în toate gândurile, îi dau tot respectul meritat; în schimb şi el e foarte bun cu mine: veghează să-mi fac datoria, mă mustră blând când greşesc, mă resplăteşte când merit şi vieţuim la o laltă, ca doi fraţi de gemene.

Mă intreba odată cine-va drag, ce cred privitor la îmbrăcăminte? Ca şi el: o datorie de bun simţ să fii cuviincios îmbracat; o crimă faţă de mizeria omenească, să treci pe lângă ea, luxos ca un păun!

La revedere pentru duminecă,

Radu"

* * *

Duminecă era senin, frumos, dar prea cald. In zăvoi, la ora trei din zi, avea să aibă loc serbarea câmpenească, organizată de societatea de sport şi gimnastică. In comitet figurau persoane sus puse, din oraş; de fapt, în afară de Deleanu, Radu, iniţiatorul, era şi sufletul ei. Membrii comitetului priveau neîncrezători, dacă nu contrari, străduinţele lui. Georgescu părăsise oraşul, fiind înaintat şi mutat. Christescu îi da mână de ajutor şi Olga.

Intr'o grădină vastă, cu iarbă pletoasă, cu cânturi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

paseri, cu arbori bătrâni, coboriți până în apa argintie a Moldovei, în dimineața acelei dumineci, Radu, singur, umbla să cuprindă toate.

In alb peste tot, ca raza de lumină ce-i scalda ființa, cu fața ascunsă într'un streveziu gaz alb, în trăsura ce sbura prin parc, printre umbroșii copaci ai zăvoiului, Olga apăru lui Radu, în palatul acela aerian, ca o zină, ca fecioara de împarat rătăcită în ținuturile smeului.

Își deteră un cordial dar simplu „bună dimineața", apucându-se fie-care de lucrul lui. Radu cu lucrătorii, pe la chioșcuri: Olga ajutată de elevii actori — așezară pentru tombolă, câte-va sute de obiecte, împodobiră scena, repetară piesa de teatru. Pe la prânz, nouri se adunară, o ploae furtunoasă veni. Toată munca lor remânea zădărnicită, serbarea se amână. Se sileau cât mai repede să desfacă ce era făcut, să salveze de decolorarea ploaei, îmbrăcămintea chioșcurilor, scena, obiectele. Puțin după aceea, zăvoiul remânea în bataea vântului și a ploaei. Olga se întoarnă acasă, întristată. Melancolia umbrea gândurile ei. In zăvoi Radu fusese cu totul emoționat. Pentru moment se simțea mult vrută; remâne-vor și peste ani aceleași, sentimentele lui Radu? Nu vâlva din oraș, nu profețiile rele și reutăcioase, puneau umbră pe gândurile ei. Era aceeași teamă, aceeași îngrijorare a viitorului. Ce n'ar fi dat să pue mâna pe telescopul cu care să poată cerceta departarea, să sboare cu anii, să citească în cartea viitorului? Remâneva Radu și mai târziu, dornicul de lumi superioare, avântat pe-aceleași culmi de simțire? Nu se vor despărți și în el cei doi streini? Astă-zi vorbea cum simțea—nu se îndoia—simți-va însă și mai târziu la fel?

De prisos opunerea, comentariile lumei; își vedea singură impasul: ori dornici după aceleași aspirații, vor păși strîns uniți, către aceleași culmi, ori, nesocotit, orb, se aruncase în brațele unei vieți, în care moartea nu mai avea să pecetluească suferința! Când alții legau divorțul de fericirea lor, ea adăuga în sine: pământ—mormânt! A doua zi seara, Radu îi lasa, în trecerea spre zăvoi, un plic; „După serbare":

Nu sunt mâlmit de loc. Când văzui ploaea, mărturisesc, mi-a venit să rîd. Avui în clipa aceea senzația adevaratei micimi a furnicei omenești, față de ciclopica natură. Cu toată neplăcerea și neizbânda legată de ea, 24 Mai, mi-a oferit ocazia unei nuoi cunoștințe: adevăratul devotament al logodnicei mele! Când ai ști, Olga, cât te admir! Câtă dragoste îmi năvălește în suflet, când cuget la luminoasa-ți imagină! 25 Mai. După nepasarea de eri, mă aflu într'o stare de descurajare adâncă. Mă uit cu mâhnire la toată energia depusă pentru reușita serbării, dusă pe apa Sâmbetei. Cum simt ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

voea apropierii de ființa iubită! Să ai lângă tine, în astfel de momente, o inimă care să te înțeleagă, fără să adauge tristeța, care să-ți șoptească duios cuvântul încurajării, fără să mai mustre, aceasta e cupola templului de căsnicie fericită, spre care năframa roză a unei iubiri adânci, mă cheamă cu fâlfâit de speranțe!

Olga! Când îți văd gingășia plină de fragilitate și de noblețe, învelită într'atâta puritate de simțire, îmi vine să-mi deschid peptul, să te așez înăuntrul lui, acolo unde amorul își murmură viața, să te am pururi cu mine, să-ți simt parfumul duioșiei în orice clipă, să-ți văd mânuța lunecând mereu pe fruntea-mi obosită sau entuziastă, în jurul gâtului să-mi ardă de apururi, căldura de foc a celei mai sincere iubiri!

Lungi îmi sunt septămânele, infinit are să-mi pară anul acesta! Să treacă de câte 7 ori, 24 ore de dor, fără să știu nimic despre Olga, decât ce îngădue convenințele, și ce-mi poate spune scrisoarea, nu pot, n'am puterea să sufer! Odată pe septămână Olga, dă mi voe să te văd! Te rog atât de mult! Ce fericiți vom fi în căminul nostru! „Cămin"! Cât de frumosu-mi resună acest cuvînt, decând cunosc pe Olga!

La revedere și vezi, fii bună și găsduește gândurile mele frumoase, trimise să-ți ție de urât și să te mângâe visător, cu toată dragostea lui

Radu.

P. S. Amândouă serbările rămân acum pentru duminica viitoare? E cea din urmă zi când mai avem pe militari, a doua zi pleacă în concentrarea dela Șipote. Nu va fi însă prea obositor pentru Olga? După osteneala de peste zi, șezătoarea de seară?"

Vrut amic,

Mă gândeam că ploaea de afară și cea de mustrări, aveau să te mâhnească. Totuși la ce? De pe urma celei întâi, nu resare holda înflorită? Poate omul lupta, ori cât de precaut, cu neprevăzutul naturii? Atunci pentru ce mustrarea altora? Și-apoi: pus au aceștia mâna la lucru? Ei, Doamne!

„Critici,voi, cu flori deșerte,
Cari roade n'ați adus...

Unul lucrează, alții culeg lauri, grăbesc la folos și... fug de ponos!

Fii liniștit; zaharul nu s'a topit, obiectele nu s'au decolorat, totul e în bună stare. Serbările vor fi Duminecă, nu avem încotro; ziua la câmp, seara la teatru. Ce delicioase parafinele, culese pe vârful munților! Florile se vor perde? Elevii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

clasei III-a și institutoarea lor, vor culege altele. E atît de frumoasă lunca, atît de dornici ei!

Eri am fost la mama. Din florile pentru serbare, oprisem câte-va și pentru dînsa. Intrai sub cupola bisericii, pe cararea bătută a nimicniciei; nu mai simții durere; seninul plutea între ea și mine. Am întrebat-o: îl cunoști? Ți-e drag? Viitorul pe tine, nu te îngrijește? Auzi? a plâns, citind versurile ce-ți mângâc căpătâiul!? Florile adiară, teiul tremura, clopotele vibrară, mama îmi șopti: „respunsul prin Radu!..“

Să-mi rescumperi prin durere, nefericirile trecute? Nu, prietene! Școala durerii e o școală prea întunecată! Lumea se va însărcina ea, cu aceasta... a și început; voi fi prea mulțumită să-i pot alina ranele. Prietena nu cere aceasta; înlocuește cuvântul „durere“ prin iubire, iubire statornică, și-i vei da tot! Numai ceva din sufletul ei, dă astă zi lui Radu. E un refugiu al naturii, un fel de aparare inconștientă a ființei ei, pentru nuoi furtuni, pentru ora grea, rezerva ce pune în simțire? Știu eu? Rare ori numai, o văd lăsându-se în voea ei, mângâind în adâncul sufletului un chip, o icoană luminoasă ca eri, când trecea din cimitir către grădina mare, culegând flori pe frumoasa alee; ceva din raza ochilor lui se resfrângea pare, atunci, în parfumul florilor, în aerul albastrul Căldura razelor de soare ar arde negreșit, venind prea de aproape. De departe, florile și aerul răpesc în cale, ce-i prea dogoritor în ele. Remân luminoase, fără să ardă, mirositoare, fără să îmbete.

La revedere, pe Duminecă.

Olga

* * *

Duminecă, timpul frumos, îngădui serbarea din zăvoi. Lumea, scoasă din eticheta orașului prin simplicitatea naturii, se lăsa farmecului câmpenesc. In chioșcuri, fete în alb, vindeau flori, confeti, postale, țigarete. Piesa de teatru plăcu. Veni rândul tombolei. Bataia cu flori, confeti, corespondența locală, însufleți publicul. Erau șepte ore de seară; lumea nu se îndura să plece.

— „Continuăm la teatru! E amintirea morții lui Eminescu!“ anunță Georgescu, venit pentru această zi.

* * *

In fundul scenei, devenită frunziș, în susurul stropilor de apă ce rourau prin el, dând iluzia șopotului cristalin, sub ramuri de tei, chipul marelui poet, filozof, luceafăr solitar, scântee la înălțimea unde planează.

„Pe vițele-i negre de păr, coroana-i arde, pare; venea, plutind în adevăr, scăldat în foc de soare. Din negru giulgiu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se desfăşor marmoreele braţe, el vine trist şi gânditor, şi palid e la faţă; dar ochii mari şi minunaţi, lucesc adânc, chimeric, ca două patimi fără saţ, şi pline de 'ntuneric. „Noapte în sală; lumina scaldă scena, portretul poetului, ramurele de tei pe cari stau aninate versuri de-ale lui. Rar şi cadenţat, în tăcerea adâncă, resună vocea lui Radu; privirea şi gestu-i arată pe poet:

„Icoana stelei ce-a perit,
Încet pe cer se sue.
Era, pe când nu s'a zărit,
Azi o vedem, şi nu e!"

Eminescu poet, filozof, cugetător, ziarist, mare politician de principii, de convingeri, aprig naţionalist, adânc credincios, apare rând pe rând, gigantic, scânteetor de lumină, în feluritele lui manifestări. O voce dulce, clară, argintie, întovărăşită de pian, cântă: „Vino 'ncodrul, la isvorul", „Somnoroase păserele", „Singurătate", „De-or trece anii", „S'a dus amorul" ş. a. Muzicante sunt două artiste: una diletantă şi bună pianistă din localitate, alta artistă de forţă din Bucureşti.

Apare Olga, salutând pe poet cu versurile: „Lui Eminescu", de Vlăhuţă. Maiorul literat G., urmează cu poezii filozofice şi naţionaliste. Alte cânturi. La urmă, Olga recită seninul clasic al „Luceafărului" şi câteva versuri din „Epigonii": „Rămâneţi dară cu bine, sfinte firi vizionare..."

Când încetă, Georgescu, strălucitor de tinereţă, frumos ca un crin, îi oferi un buchet de flori. Olga îi mulţumi, privind prietenos în ochii lui adânc de mari, de frumoşi. După Radu, pentru dinsul avea o deosebită consideraţie; se cultiva singur, avea stofă în el, ideal şi dor de muncă, era prieten nedespărţit lui Christescu, şi el, cu aceeaşi stofă şi seriozitate.

* * *

A doua zi dimineaţa, uşa se deschise la clasa Olgăi. Radu trist, în negru, păşea pentru întâia oară pragul acelei clase: „Voeşti să contribui cu ceva, la coroana lui Georgescu? Întrebă trist, întinzându-i lista.—Care Georgescu? replică Olga căutând cu gândul, necunoscutul de care i se vorbea.

— Cum, nu ştii? întrebă el mirat, căutând să micşureze gravitatea ştirii ce-i aducea: bietul Georgescu, tovarăşul nostru de luptă... s'a dus... e mort!

Olga îl privea înfiorată; nu-i venea să creadă urechilor, tânărul acela, atât de modest, de frumos, în ochii căruia privise cu o seară înainte, mort?! Spera încă într'o greşeală a auzului, înţelesese poate reu... Tristeţea lui Radu, haina lui neagră, lista pe care citi clar: „Zamfir Georgescu," o încredinţară. Subscrise zece lei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cum s'a întâmplat ? întrebă, tristă la rându-i.

— Aseară, cu câteva clipe înainte de a se fi lasat cortina, se simţi reu. Modest, delicat cum era, n'a voit să ceară un doctor din sală, nici chiar să înştiinţeze pe unul din noi, să ia pe Christescu cu dînsul. Coborî repede scara teatrului, se aşeză în trăsura ce staţiona, zicând birjarului : „mână !“ Probabil, la o farmacie. Il lovi o curgere de sânge pe gură; căzând cu capul pe spate, sângele năvălind din piept şi recurgând îndărăt, prin poziţia rea a capului, îl înăduşi. Muri pe mânile doctorilor, când îl coborau din trăsură, la spital. Saracul ! Ce prieten, ce tovarăş de ideal am pierdut în el ! Voea să-şi dea demisia, să se înapoeze aci, la o bancă particulară, dacă n'ar fi fost readus, să urmărim împreună, activitatea începută. Pe cât de entuziast, pe atât de modest ! mai zise Radu cu ochii înecaţi în lacrimi.

După şcoală —cursurile de vară ţin numai dimineaţa — Olga culese toţi trandafirii din grădină. In trăsură închisă, intra pentru întâia oră, într'o morgă. Nu mai fusese la un mort, de la moartea mamei ei. Când îl văzu rece, nemişcat, cu tălpile picioarelor în sus, cu ochii întredeschişi, dar tot frumos, îşi simţi nervii sguduiţi, fiinţa întreagă cutremurată, înfiorată de cumplitatea acelei puteri uriaşe, în mâinile căreia omul este o jucărie! Ii aprinse o făclie la cap, îi presură trandafiri pe piept, pe braţe, peste tot corpul, pe marmora albă, care contrasta amar cu haina lui neagră; depuse la picioare, buchetul ce-i oferise seara. Il privea mereu, simţind vâjiitor în auzu-i înfiorat cuvintele poetului:

„Cum pier mişeii
Dacă pier cei buni, aşa ?

Era copilul mai mare, al unei familii de oameni foarte cum se cade, din Prahova. El îngrijea de mama văduvă şi de 8 fraţi. Christescu, nebun, zdrobit de durere, plângea ca un copil, îngriji de tot ; Radu îl ajuta. In geamandanul cu care sosise în ajun, îi găsiră 250 lei, leafa lui ; se trimise familiei, ca şi corpul transportat la gară, în plânsul oraşului întreg.

***

Venind dela morgă, Olga intră la Paula, căutând să uite funebra privelişte. Ii ajută la alesul florilor de trandafir, pentru dulceaţă. In drum spre casă, simţea cum golul morţii o apasă încă, cum avea să plutească în singuratatea locuinţei ei.

— A venit de mult, coconaşul ! Zise Casandra. Un zimbet de mulţumire lumină chipul Olgăi ; viaţa avea să urmeze morţii. Cât de mult simţi în acea clipă, puterea tovărăşiei ! Intră. Cine-va în negru, era culcat peste masă, rezemat de scaun.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Se cutremură din nou. I se păru că revede în altă formă, imagina celui de la morgă, întratât de covârşitoare este înrîurirea morţii !

Într'un pas fu lângă el, îi ascultă respiraţia. „Doarme !“ îşi zise liniştită, revenind ca dintre morminte. Alături o foae, rîndurile lui :

«In camera Olgăi. Cum de pe'nţeles îmi vorbesc toate lucrurile ! Mă simt atât de bine, lângă ele ! Ce cuib poetic ! Linişte, ordine, bun gust, totul respiră ţesetura de artist a păsăricei lui. Pe masă zăresc sigiliul-mână, a cărei întipărire au văzut o pe cea dintâi scrisoare; o păstrez cu sfinţenie. Tare-s obosit ! Astă noapte n'am dormit nici o oră, am veghiat cu Cristescu, amicul perdut ! Fie-i ţerna uşoară !

Te-ai dus să-l vezi, ce suflet pios ai ! Uite, şi natura îl plânge !

Văzut-ai pe pieptul lui un buchet de flori la fel cu cel ce-ai primit aseară ? Era de la prietena lui din copilărie,.. Venise aseară pentru concert. Cum mai plângea ! Se învinovăţea de moartea lui, prin amintirile zdrobitoare ce zicea, i-ar fi redeşteptat ea ! A şi plecat dimineaţa aceasta !“

Acum înţelese Olga : Nedormit, extrem de obosit după alergătura pentru serbări, sbuciumat de durere, înrîurit de ploaea de afară, aşteptând, Radu adormise scriind. Îşi luă lucrul, se aşează alături; trecu o oră. Casandra intrând cu un vas de flori, îl scăpă jos; sfărâmătura lui nu-l deşteptă. Olga îl văzu tremurând, oftând, respirând repede; teama o recuprinde : se moare atât de uşor! Înfiorată, îl strigă în şoaptă. Radu! Radu ! Deschise ochii, o privi, se sculă jenat, căută să se scuze. Nu ţi-e bine, îi şopteşte Olga duios, înfiorată : uite, te-a reluat tremurul! Îl rugă să se lese pe canapea, îl înveli cu o blană, îi prepară ceai, îi fricţionă cu colonie fruntea largă, inteligentă, frumoasă, trimise după doctor. Ce i păsa de reputaţia ei, când era în joc sanatatea lui ! Radu se simţi mai bine; tremurul îl lasase, receala de ghiaţă de pe mâini şi frunte, dispăru. O rugă stăruitor să întoarcă doctorul.

Culcat pe canapea, o privea duios, îi ţinea mânele într'ale lui, îi vorbea blând : „Olga, dragă Olga, spune-mi nu mai este rezervă în sentimentul teu ? Când nu va mai fi ? Nu soţie, nu amica, copilul meu ai să fii, fetiţa mea nepreţuită !“.

Puneau la cale viitorul: studiile în Germania; împreună, orice domeniu. La întoarcere, căsuţă modestă, cu grădină, flori şi copaci. De-ar putea s'o cumpere pe aceasta ! Aci remâneau amintirile lor cele mai frumoase ! Se vindea, cu zece mii lei; rideau: zece mii de lei, era o avere pentru dânşii ! Nu, vor găsi o alta; «omul sfinţeşte locul»; vor face frumos şi acolo. Trai cumpatat, lucrul în tovărăşie; vara, vacanţiile, la munte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când va, târziu, când vor sta mai bine, vor călători; vor ajuta pe părinți; vor fi fericiți, strîns uniți, totdeauna! Totdeauna!

— Unde-ai să petreci vacanția aceasta, dragă Olga?

— Unde-va la munte, la monastiri. Ca să-ți mărturisesc drept, mai bucuros m'aș duce într'o localitate streină, care imi convine minunat; e o admirabilă stație de vară, cu o viață ideală pentru intelectualul obosit de lucru, doritor de brad, de liniște, de viață comodă și eftină, cum și de distracții inteligente.

— Care?

— Wörishofen; l-am vizitat in treacăt, altă dată și-am remas pe deplin mulțumită.

— Să te duci neapărat, dacă acolo te găsești bine;

— Viața extrem de simplă, lipsită de convenienție, de lux, convine și celor mai modeste pungi. Stațiunea e un fel de sat—orășel. La distanță de cinci minute cu piciorul, păduri de brad; când te crezi mai adâncit în ea, pădurea se perde, făcând loc priveliștei luminoase a câmpiei, cu lanuri de orz și ovăs, maci roșii, cu iarbă pletoasă, cu flori până la genunchi, cu pâriașe, în cari Wörishofenenii locali și ocazionali, își recoresc igienic piciorul, purtat gol, numai în sandal. Majoritatea lor fac băi reci, 20 bani, una. Doamnele se poartă și pe stradă într'o robă simplă, subțire sau groasă, după temperatura de afară; nici cea mai mică idee de lux (în afară de foarte puține excepții); adio corset, pălărie, mănuși, colțuni și toate migălelele costisitoare și obositoare ale tualetii noastre, pretențioasă ori unde la noi, chiar la monastiri! Indată după prânz, toată lumea se duce cu hamacul, să doarmă în pădure, în deseara se resfață pe câmpii; dela 8—10 seara, găsești teatru bun de vară, cu 70 bani locul, dela ora 10 înainte, totul e închis, pensioanele tăcute, lumea culcată.

— Și cât te costă lunar?

— Pe mine, vegetariană, 100 lei, masa și casa, în pensiune; ceilalți trăesc de la 120 lei în sus; cu 150, te găsești foarte bine.

— Drumul până acolo?

— Foarte eftin! De la Pesta înainte, mergi de tot comod în clasa III-a; de altfel chiar până acolo sunt și vagoane aparte pentru doamne. In total cu 400 lei, poți trăi la Wörishofen toată vacanția, făcând escursiuni și având distracții. Ce pacat că n'avem în țeară, un stabiliment ca acela! S'ar putea înființa ușor, cred, n'ar costa mult! Apropierea orașului Piatra N. bună-oară, ar oferi și distracții!

— Să te duci, dragă Olga!

— Mai am și un scop, plecând departe. Am da regaz lumii să ne mai uite! Dar Radu ce se va face?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mă duc pentru a treia oară, la Techirghiol şi cu asta, basta! Tăcură. Radu reluă: Aşa dar, dragă Olga, atît ne mai vedem? Cum voi simţi de puternic, dorul depărtării! Voi găsi însă mângâere, în binele teu; ne vom scri des! Cât de anevoe va trece timpul! Două luni! 60 zile să nu te văd, să nu te-aud!...

— Dacă crezi.., nu mă duc!

— Nu! Nu! Eşti deprinsă să fugi din oraş vara; apoi şi eu la Techirghiol.., tot am fi departe...

— Da; îmi place nespus vara, să mă găsesc în natură, mai ales acolo unde pot scapa de convenienţe şi de rigurozitatea îmbrăcămintei.

— Imi dai voe să vin mai des, intervalul acesta? Azi e 1 Iunie, pe la 20, pleci...! Ţin prea mult să te apăr de reutatea lumii, dar când nu-mi voi mai putea stăpâni dorul, să vin?

— Chiar de ar fi să nu vii, lumea tot nu va crede, tot voi fi vorbită...; când vei dori, să vii!

— Ştii bine, dragă amică, interesaţi sau nu, reutăcioşi sau bine voitori, toată lumea judecă pasul nostru prin prizma comună, cu alte cuvinte, noi pe toată lumea o avem contra noastră. Departarea.., nu te va depărta oare?

— Pe mine, Radule?! respunse ea surprinsă. Nu! Iţi mărturisesc însă: ducându-mă atât de departe, voesc să-ţi dau încă timp să cugeţi, să ţi analizezi simţirea mai rece, mai neînriurit; mi-e teamă de temperamentul teu pasionat. Nu uita Radule: dacă peste câţi-va ani, aşi ghici c'o altă are gândurile, afecţiunea ce-mi dai azi, aşi remânea atât de lovită, că firul vieţii mi s'ar curma de sine...! Astfel privesc căsătoria. In aceste două luni, poţi încă gândi serios, poţi reveni, te aşi privi liber de orice datorie; fiind departe unul de altul, nu voi da lumii mijlocul să bârfească asupră-mi. Lucrul nu s'ar putea însă mai târziu...; fiind singurul domn care-mi intri în casă, o rupere a prinsoarei ar da pas reutăţii, calomniei... aşi prefera să mor, de cât să primesc o asemenea ofensă!

Cât Olga vorbise, Radu îşi rezemase capul de masă, ascuns în mâni, ascultând-o! Când ea încetă, il ridică. Era palid ca ceara. Vorbi încet şi trist; ah, Olga! E ca şi cum ai smulge c ooaja de pe o rană; ai vârî în ea un corp ascuţit, ai sfredeli, ai adânci... Par dar, un hoinar al sentimentului? Nu mă cunoşti... Vezi, azi mi-ar fi cu neputinţă să mă mai poată cuceri altceva, decât simţirea înaltă şi inteligenţa luminoasă! Reutate, uşurinţă, calcul, senzualism, am cunoscut; idealism de simţire, de cugetare, nu.., până azi! Cel mai mare vrajmaş al meu, n'a fost pasiunea, ci sentimentul de cumplită izolare care m'a stăpânit până te-am întâlnit...., până ai lasat in mâna mea onoarea, fericirea, viaţa ta! Da, Olga!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Astă-zi nu mai sunt pribeagul solitar! O minte înțelegătoare m'a pătruns... mi-a dat liniștea de care aveam atâta nevoe! Știi cum sunt azi? Mai tare ca marmora! Siretul neîntors. Îți jur: prafer și eu să mor, un glonte să-mi sboare creerii, de cât să las desamăgire acolo, unde îmi pun toată speranța. Împreună merge-vom până 'n pânzele albe, dacă se va cere.

Mă întrebai odată ce-ași fi simțit eu față de nenorocirea Haniei? [1]) Întâi, un sentiment de milă; ași fi auzit cum se sfarmă în suflet ceva sonor, ceva din imperfecția omenească... și... ași fi iubit o mai curat, mai adânc, ași fi iubit-o pentru ea!

— Ai fi iubit-o! sentimentul acela ar fi fost însă mai mult milă de cât iubire!

— Nu! Când ți-e drag cine-va, în felul cum mi se lămurește astă-zi iubirea, ți e drag pentru dînsul!

— Un amic? S'ar părea însă.. că nu i acelaș lucru...

— Pentru cei ce caută și nu iubesc de cât formă, da; pentru mine, ființa năuntrică a omului, stă mai presus de cât cea din afară. Hania nu s'ar fi putut îndeparta de inima mea, decât numai dac'ar fi devenit rea, ipocrită, invidioasă. Nu, Olga dragă, ori de unde mi-ai întreba sinceritatea, vei capata de pretutindeni, acelaș respuns: Radu nu șovăe, iubirea lui e nețermurită; divină, ca ființa care i-a insuflat-o! Olga nu are motiv să fie nici un moment neliniștită!

Cerul fiind înourat, în cameră se întunecase puțin; candela lumina.

— Ce bine mi-i aci? N'ași vrea să mai plec! Când va veni și timpul acela?

— Să ne rugăm, Radule, îi șopti Olga, vrei? Să ne rugăm și pentru Georgescu. Amândoi îngenuchiară unul lângă altul, ca doi copii. Radu se ridică întâi, întinzându-i mâna. Sub palida pâlpâire a candelei, o privi lung, duios, o atrase puțin spre dînsul, serutând-o pe frunte.

Din ziua aceea, Olga schimbă ceva în ruga ei de seară; acolo unde șoptea: „fă-mă Doamne, să iubesc binele, adevărul, dreptatea", începu să zică: „fă-ne Doamne, să iubim binele, adevărul, dreptatea, să urim reul, minciuna, strimbătatea, s'ajungem pe culmele cele mai înțelepte ale vieții omenești".

2 Iunie

Iubită Olga,

M'am deșteptat aproape restabilit. In afară de oare-care ferbințeală și greutate de stomac, ași putea zice, sunt bine.

---

1) Roman de Sinckiewicz. Eroina, o frumusețe de înger, desfigurată de vârsat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce bună şi plină de atenţiune ai fost! Poate astă-zi păzeam patul, fără ajutorul dat. Iţi mulţumesc. Ingrijirea şi cuvintele duioase ce mi-ai spus eri, au să mă înfioare totdeauna! Am ajuns clipa aceea sublimă: nu mai pot trăi fără fiinţa care mă învaţă să iubesc viaţa! De scriu, de prânzesc, de mă culc, o imagină dragă pluteşte în jurul meu. Imi adâncesc sufletul în contemplarea ei, sorb rost minţii şi inimei, din comoara gândurilor ei! Mândru ideal, mă fălesc cu tine!

. . . . . .

Gândurile-mi curg moi şi luminoase, ca stropii de ploae ce picur pe fereastră. Treceam într'o seară prin faţa unei case venerate, casa părintească a Olgăi. Albă, în faţa lunei, îşi spoveduia pare, trecutul îndepartat... Odată, pe când Olga era „princesă", când din nimic îşi plămădea puternica-i natură, resunase acolo fericire şi murmur de copii.

Văd printre ani: o dimineaţă de Iunie; aerul parfumat de crini şi de tei. O trăsură se opreşte la poartă; gălăgie mare în toată casa. Uşele se deschid furtunos, servitorii se bucură, un băeţel drăguţ, strigă cât îl ia gura, în dreptul unei ferestre: „Mamă, a venit Olga!" Ea coborise de mult din trăsură; îmbrăţişerile erau încetate. In luarea aminte a tuturor din casă, mica princesă vorbeşte de „Domnul" care ştie atât de multă carte, care nu seamănă cu cei aspri şi pun numai note mici şi pedepsesc sever, sburdălnicii nevinovate. Toată ziua princesa şi cu Rem au făcut nebunii, au vizitat împreună grădinele, pivniţa, locuinţa lui Corbică; Rem, grav, cu aere de mare informator, arată Olgăi schimbările ce a suferit curtea şi dinţii căzuţi de bătrâneţe din gura lui Corbu.

E seară. Mama şeade între copii; clipa aceasta îi rescumperă durerile. Inspirată de vagul mulţumirii înduioşate, îi priveşte pe rînd; copiii tac, simt pare şi ei toată sfinţenia clipei. Uşa se deschide, o figură frumoasă, dar serioasă, atrage atenţia asupra-i. E tata. Tatăl copiilor dragi, cari-i sar pe umeri, pe gât, îi cată ciocolata în buzunar. Alegându-şi dintre toţi, pe noul venit, îl aşează pe genunchi, îl sărută, îl mângâe, îl strînge la pieptu-i protector..., într'o singură clipă, îl învelueşte într'o mare nepermuită de dragoste...

Oh amintiri! Negrăită vie puterea! In spaţiul unei clipe, sufletul îmbrăţişează un haos de simţiri.

. . . . . .

6 Iunie. Eram, sunt vre-o două seri de atunci, la Christescu. Citeam un ziar. El vorbea cu noul comptabil de la bancă, despre serbările din urmă. Il aud de o dată: Cum admira bietul Georgescu, pe D-ra Grigoriu! Ades spunea: fiinţe ca dânsa nu se întâlnesc des! O admir cât e de energică şi cum se devotează scopurilor frumoase!" Discuţia lunecă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe firul trist al amintirii, alte cuvinte pentru Olga n'au mai venit, cele auzite mi-au umplut sufletul de mulțumire și amândoi convorbitorii mi-au devenit mai dragi. Citesc mereu „Corina". Am ajuns acolo unde ea își destăinuește trecutul lui Nelvill, amarul de a nu fi fost înțeleasă de cei din jurul ei. Sermană ființă ! Fac apropieri... și-mi e mai prețuită. Ce inteligență fulgerător de năprasnică, autoarea ei! La fie ce pas, scoici de sedef, rubinuri, mărgărintare ! Sclipiri, parfumuri, culori, mai vii, mai luminoase, te uimesc, te obosesc. Unde mai poți grămadi atâta cugetare cât a eșit din capul acesta de femee ! ?

Femeele ? Au un viitor intelectual strelucit ! In cugetarea lor găsești calități de acele cari scapă barbaților. Finețe, neprevăzut, bun simț... De ce vă lipsește încrederea ? De frica ridiculizării ? Scriți sub pseudonime, până vă impuneți, dragostea noastră de consecvență, vă va apăra.

Olga, noi vom trăi ca adevărați intelectuali. In margenea puterilor, vom cultiva amândoi adevărul. Ne vom pasiona de comorile lui. Vom cugeta împreună, vom scri împreună, vom fi frați de ideal prin el, ne vom iubi, cum nu s'au vrut încă două suflete pe pământ ! La masa de lucru, adânciți în probleme grele, la fereastră, urmărind visurile noastre, ori roua lasată de ploae pe firele de earbă, pe banca singuratică sub razele lunei, gândurile noastre se vor îmbrățișa cu patimă, își vor șopti tinerețea lor, ne vor încălzi de apururi, suflet drag ! Iubirea noastră nu e și nu poate fi banală. Nu vom simți nici odată alături, lipsa subiectului de convorbire, nevoea de a căuta o societate streină, ca să ne distrăm. Nu vom fi ca acei soți cari nu se primblă nici odată împreună. După cum ți-e drag să stai cât mai mult, în tovărășia prietenului, astfel ne va fi și nouă.

Mintea e o comoară fără fund ; nu seracește decât pentru cei ce n'o iubesc ; noi vom iubi-o, vom cultiva naturalul în sufletul nostru. Nevoe de lux nu vom simți, nici gusturi fiștichii. Vom trăi departe de lume, fericiți.

Primblându-mă singur pe câmp, pe țermul apei, prin loziile de pe lângă ea, mă gândesc adesea cum de mai nobilă e iubirea când o izolezi de lume. Olga îmi plutește atunci mai sus, vocea ii e mai dulce, privirea mai duioasă !

Radu.

10 Iunie.

Iubită Olga,

Din mijlocul unei vieți spionate și contrazise la fiecare pas, când toate amicițiile s'au recit, când fețele zimbitoare de altă dată, mă săgetează acum cu vrăjmășia lor, când adorata

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Olga îmi ține loc de tată și de mamă, de soră, de frate și de prieten, culeș-am o clipă de bucurie! o expertiză într'o moștenire, mi-a asigurat în parte, o lună de băi la Techirghiol. Fost-am la Mircești; retrăii momentele sfinte de astă earnă. Prin Alexandri ne-am cunoscut, Eminescu ni-a apropiat; ce nuni măreți avut-am!

Corina începe să fie nenorocită; ce tristă soartă, pentru atâta avuție de suflet! Părăsește Anglia, să ducă în mormântul din Florența, toată ofensa sincerității și durerea desamăgirii! Il disprețuesc pe Nelvill cu toată superioritatea lui, nu căuta în căsnicie decât recrearea simțurilor. Ce fericită ar fi fost Corina, dacă Oswald ar fi iubit-o *din înalta plăcere de a fi aflat în ea, complimentul gândurilor lui!* Dar el nu s'a putut ridica până la această înălțime; ea nu s'a putut coborî la sacrificiul iubirii de soră, ca să îndure nefericirea! Sermana ființă, apucă drumul Golgotei!

...Eartă-mă, nu-ți pot scri mai mult! De câte ori termin scrisorile, simt adâncă părere de reu că rup puntea pe care gândurile mele se duc în unicul azil, unde sunt primite cu dragoste adevărată.

Radu.

Iunie 1909.

Prietene drag,

Imi lămuream de mult viața amară ce guști; cum mă doare! Conștiința mă mustră: sunt cauza ei! O, da! Voi fi lui Radu mamă, frate și amic! Mă leagă de el și prin recunoștință.

Fui făptura lipsită de toate aceste ființi; tot ce-așî fi dat lor, păstrat-am în sufletul meu pentr'un singur om. Simpatia care mă leagă de Radu, isvori din tot ce poate fi mai superior în om; ea înse-și, nu-mi cucerește ființa, decât pe încetul. Ca și călătorul care, atras de priveliști minunate, sue anevoe culme după culme, pipăind terenul, ca și isvorul care, croindu-și drum prin locuri streine și-l sapă pe încetul: val după val țișnește, ci câte au să vie să-i umple abizul, să-l întregească în noua-i albie, sentimentul iubirii își face pe nesimțite cale, în ființa mea... E iubirea în care cred; spre țermurile ei, mă 'ndrept. Pe fie ce zi, respectul mă 'ncătușă tot mai mult de Radu. Nu tînărul de 24 ani pare să fie lângă mine, dar un înțelept; nu știu ce mă oprește sa scutur în fața lui, bruma de pe floarea sufletului meu. Corbică, Rem, princesa Olga... Tempi passatti..., tempi felici! Cam așa a fost, mai puțin îmbrățișarea tatei... Așa ar fi să fie și în jurul lui Radu..., mă doare!

O Radule, n'am să uit niciodată, că ești părăsit pentr'un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ideal! Mircești? Limpede de recoros, șopotul de unde luat-ai din apa vieții și mi-ai dat să beau!

Domnișoara... nu l-a iubit pe Georgescu! Nu, Radule, aceasta nu e iubire! Te temi să nu fi omorît pe cineva prin emoțiuni sdrobitoare și... după sbuciumul clipei întâi, pleci? Ușoară mângâere! Pe mine nu m'ar fi luat nimene de lângă el. In fața morții, conveniențe, nimicuri omenești, dispar! Mi-ar fi fost sfânt adevărul! Ași fi remas lângă el, să îngrijesc de tot ce se cerea, eu, nu alții! Ași fi așteptat pe nemângâiații lui părinți, să le strecor zare de mângâere, să îngrijesc de ei, dacă pentru el n'am făcut nimic.

In momentul din urmă, când imensitatea s'ar fi așternut între el și mine, un glonte m'ar fi apropiat! Din dragoste, de l'ași fi iubit, din remușcare, de-ași fi fost vinovată! Iar dacă părinții ar fi remas săraci, nu—nu l'ași fi urmat! Mi-ași fi impus jertfa să trăiesc! Să trăiesc pentru ei, în dragul lui, în amintirea lui! Nimeni n'ar fi zărit altă haină pe mine, de cât zabralnicul negru. In taină i-ași fi remas totdeauna, totdeauna logodnică! Cu el, cu amintirea lui, ași fi serbătorit zile mai alese, ași fi trăit pe celelalte.

Nu, Radule, nu sunt cuvinte; așa gândesc, așa simt. Sunt fire nenorocită.

. . . . . .

In urma vizitei trecute, găsii în bibliotecă cărți, flori și bomboane. Te-ai lipsit de „L'Aiglon" pentru mine? Lucram la gherghef și n'am prins de știre când le-ai strecurat. Mulțumesc din suflet...; e tot ce doresc să-mi remâe dela Radu, până peste 3—4 ani... Nu, să lăsăm pentru alte timpuri, astfel de surprize; te rog blând și... sper să nu te superi?

Imi achit promisiunea, trimițându-ți din timp în timp, pagini din ziarul meu de odinioară.

Olga.

19 Iunie

Sfântă Olga,

E dimineață, paserele cântă, Cerul e senin. Gândurile-mi tresaltă de mulțumire: vedea voi astă-zi pe Olga? Puteaii-voi vorbi? Dela paenjenișul care-și flutură sclipirile în aer, până la vapaea ce urcă a lene pe înălțimile albastre, totul îmi pare calm, sigur de viitor. Liniște se așterne peste suflet, valurile gigantice ale pasiunii se ascuud; ușoară încreținre, blândă adiere mai tremură deasupra. De sub fruntea senină, ochii își întredeschid perdelele, pătrund cu adâncul privirilor lor icoana adorată. Ceva cald și plăcut năvălește la inimă; din noaptea înstelată a închipuirii, culeg farmecul frumosului, împodobesc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu dînsul pe cine mi-e drag şi merită cea mai eternă între iubiri.

Pe luciul condeiului,—amintire din Nisa, ce-mi-ai oferit, lunecă umbra unei rîndunici. Ciripitul ei? Glasul prieteniei... Trist, mai fără speranţă, îl aştepta o pasere pribeagă, pe coasta de azur! Târziu, peste ani, veni... veni şi remâne-va pururi. Cum ştiu fiinţele simţitoare să-şi oprească din sbor sclipirile sufleteşti, cristalizându-le într'o amintire.

Am terminat «Corina". De câte ori mă gândesc la soarta ei, îmi amintesc durerile Olgăi. Toată tristeţa şi melancolia cari ţi-au nimicit fericirea la care-ai avut drept, suflet nobil, trăesc azi în mine; de amarul lor voi lupta să te resbun, punând în dragostea mea tot ce-ai căutat odinioară şi n'ai aflat! Numai atunci mă voi achita faţă de tine, fiinţă mult iubită, când învelui-te-voi în ce ţi-e drag să te încălzească!

Eri, după cina frugală, cineva drag şedea la masa de sub copacii frunzoşi. In liniştea adâncă a serii, în poezia locului, citea. Ce frumoasă viaţă duce! Intre datorie, studiu şi afecţiuni, aud cântându-se o rară melodie de înţelepciune şi de independenţă. Intrebai odată pe Olga, când serbătoreşte onomastica? Acum ştiu; aflai din paginele cele frumoase... nespus de frumoase, înfiorător de triste!

Suflet drag! Mă cutremur de ce-ai putut suferi! Nu. Olga sfântă, n'ai fost făcută pentru mişelia şi nedreptatea care înghite comunul vieţii! Fire supra simţitoare, cată să fi plutit în lumea de senin ce-şi picură albastrul în mintea, în inima ta. N'ai avut noroc! Un şir funebru de nenorociri, anunţate cu 7 Noembrie, aveau să sdrobească pe rând, speranţa, seninul din inima cea mai aleasă. Fiva-mi dat mie, să îndrept ceeace sfărmă un trecut pe care-l vrăjmăsesc? Doamne! Fă—rogu-te—să trăiesc ziua fericită, când fiinţa-mi iubită, mâna duios să-mi întindă, mulţumindu mi pentru dragostea neţermuită cu care îi voi fi vindecat ranele trecutului! Alături de dânsa, în altar, te voi prea mări! Ajută-mi să pot arata părinţilor ei, că odorul lor nu le mai plânge; că soarele speranţei îi desmeardă fruntea!

Cu cât timpul trece, cu cât o cunosc mai bine, cu atât o iubesc pe Olga pentru dînsa. Primeşte Olga, prinosul simţirilor mele din fiece clipă; Radu pune în el ceeace e mai sacru în fiinţa lui!

. . . . . .

15 Iunie

După amiaza toată, citii eri, ziarul «ei». Ca într'un caleidoscop uriaş, simt oglindindu-mi-se în suflet, amarul pe care pustiul singurătăţii l-a ţesut în cel mai trist copil orfan. Voi toate, comori de simţiri, de minte, resfirate de sfânta martiră a simţirii morale, scântei ce-aţi luminat noaptea durerii ido-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lului meu, vă cunosc, vă iubesc, vă stropesc cu roua lacrimelor mele!

Să-mi dai te rog Olga şi alte foi, să mă laşi să le citesc, cu toată patema, să plâng, să surid după vibraţia acelor coarde să sorb amarul tot din rana trecutului, să picur acolo balsamul vindecării, prin plânsul sufletului meu!

Dacă părerea de reu că n'am cunoscut pe Olga de mai mult, mi e nețermuită, nespusă-mi e uşurarea ce-mi insuflă cunoaşterea acelui trecut.

Ce frumos scrie Olga! Ştii ce gândesc în acest moment? Pentru ce Olga n'ar fi sora mai mare şi mai însemnată a fetiţei din şcoală? De ce nu i-ai arata acesteia cu cât mai frumos se poate scrie în maturitate? O, dar ceeace cuget, va deveni curând, realitate! Olga are pentru aceasta toată chemarea. O rog să-mi dea ascultare. O rog pentru ea: tot ce o atinge, mă înfioară; tot ce-i va aduce admiraţie, mă va face să tresalt de mulţumirea ei.

Şcoala îţi omoară energia! Măcar fărâmiturile reşleţe ale rarelor clipe de ragaz, de cugetare, încheagă în opera ce eşti menită să clădeşti! Reculege trecut şi prezent; opreşte din sborul vieţii clipa de inspiraţie magică; călăreşte încrederea, pune-o în serviciul adevărului pe care-l prea măreşti şi... Olga va deveni steluţa tuturor!

. . . . . .

Sunt $7^1/_2$ ore seara. E în grădină, ori la fereastră; bătăile inimei grăbite, îmi tae poftade scris. Putea-ii-voi înmâna scrisoarea şi pachetul? Ea ştie când se poate, mă încred în înţelepciunea ei.

Radu

* * *

Paula Trandafirescu, vechia colegă de şcoală a Olgăi, şi Seva, amândouă firi bune, sincere, sfătueau pe Olga să grăbească căsătoria, să nu târăgăneze. Astfel de lucruri, ziceau, nu e bine sa se prelungească! Trandafirescu îi spuse într'o zi: „de nu faci acum, nu se mai face!" Reutatea lumii e mare, el tinăr, au să-l convertească! Olga respunse zimbind: «îl vinez? liber a venit, liber se va duce! Dar nu mă neliniştesc; fără să fiu încrezătoare în mine, am deplină siguranţă în el; nu mă tem decât de împrejurări supraomeneşti.

Când Paula întâlni pe Olga, îi comunică o şoaptă care, zicea, începea să se audă pe seama ei, şi dînsa o aflase în cea mai mare taină dela Seva: cineva vorbise Sevei de reu trecutul Olgăi cu Lorescu; cine, nu ştia? Seva, îmărmurită, o întrebase pe ea, dînsa îi comunica, cu condiţie să nu spue nimic Sevei. Pentru moment Olga remase neatinsă de cele ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aflase; prea îi era alb trecutul, ca să se teamă de el.— Azi chiar, respunse Paulei, voi vorbi cu Radu despre aceasta! —Să nu faci una ca asta! replică Paula.

— Dar bine, calomnia se va respândi şi tot o va auzi?

— Cine i-a spus Sevei, nu ştiu; ea asigură însă, că 'nafară de persoana care i-a vorbit şi de noi două, nimeni nu va şti; m'a întrebat pe mine, ca ceeace te cunosc mai bine de pe băncile normalei.

— Dragă Paulă, odată ce conştiinţa mi-e senină, nu am să mă tem; Piatra e la doi paşi de Roman, doctorul Lorescu trăeşte! Probabil, şoapta de care îmi spui, este tot opera d-nei Cireşiu; e veninoasă, dar sunt prea sus prin acest trecut, să mă poată atinge; şi apoi, de data aceasta, greşi: svonul vine cam târziu, Radu mă cunoaşte, azi îi voiu vorbi! Cât priveşte de restul societăţii, dacă tu ai aflat azi, ea va afla mâne, nu prin Seva, dar prin persoana care i-a vorbit ei; am încredere în oamenii cu judecată, cu bun simţ! S'au împlinit doi ani decând locuesc aci, de ce nu veni svonul acesta mai de timpuriu?! Când părăsii Piatra?! O, nu mă tem...! Paula se despărţi de ea, sfătuind-o încă să nu spue nimic lui Radu.

De cât-va timp el trecea în fiecare seară pe sub ferestrele Olgăi; era mulţumit s'o zărească, să-i arunce une ori, câte-va cuvinte. Cele mai dese ori o vedea stropind florile, ori scoţind apă din fontână. In seara aceea ea îl rugă să vie a doua zi. De data aceasta avea să-i spue că d-na Cireşiu vorbise şi despre mâna ei. Neliniştit, Radu veni, cum eşi dela tribunal. Olga începu vorba despra cele auzite. Când Radu îi pricepu gândul, o rugă stărnitor să-i facă plăcerea nici să mai cugete la asemenea lucruri.—Dar reluă ea, e bine să ştii ce se vorbeşte, vom fi departaţi... ! Radu îi puse degetul la gură; privirea lui rugătoare, n'o lăsă să urmeze: «Iubesc trecutul Olgăi tot atât de sacru şi de înfiorător ca prezentul! Te iubesc Olga, pentru tine însе-ţi! Lasă-mă te rog, să-ţi pot dovedi!" Din această zi, Radu veni în fiecare după amează, toată septămâna cât aveau să se mai găsească împreună, în oraş. Olga lucra la gherghef, el îi citea. Câte un punct din lectură le servea uneori drept problemă de discutat. Intr'o zi îl auzi: «Astăzi am pledat mult, sunt obosit». — Pus-ai ceva la pusculiţă, pentru Techirghiol? —O, nu, a fost gratis, pentru saraci! Olga mişcată, îi adresă cuvinte bune, îl îndemnă la astfel de acte şi i servi fructe. —N'ar fi putut ei să-mi plătească, replică el, mulţumirea ce simt în acest moment!

In discuţiile lor, vorbeau ades de sfâşierile lumii. Cei cari o vorbeau mai reu, era familia lui Radu, afară de mama lui. Bătrînul Salcie îi repetase încă odată prin alţii, aceeaşi ameninţare: o va omorî! Curtea cu juraţi, spunea, îl va achita.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Olga nu-i spuse lui Radu ; nici odată nu i se plângea de-ai lui. Când Radu furios, vestejea purtarea a lor lui, ea intervenea blând, îi apara, compătimea pe tată, domolea pe fiu. Se silea din toate puterile să nu lese pe Radu să se depărteze de dragostea către familie.—Nevoile, greutăţile, îl fac astfel spunea ea ; când mă va cunoaşte mai bine, se va căi el însuşi. Puneau la cale cum să-i ajute, să ia la dînşii pe unul din copii, să se îngrijească de ceilalţi. Aproape sau departe, nu-i vom uita nici odată, zise ea. Cum lucra, îşi întoarse privirile către dînsul. Pe canapeaua alăturată, Radu lasase cartea pe genunchi şi-şi ascunsese faţa în palmă. Ce ai ? îl întrebă Olga neliniştită, nu ţi-e bine ? Ce înseamnă lacrima aceasta ? Spune-mi te rog, eşti mâhnit, ce ai ? Radu îi luă mâna, i-o sărută, i-o aşeză pe inima lui, sub haină : „e lacrimă de fericire, Olga ! Tu, fiinţă ideală, soţia mea ! Viitoarea mea soţie ! Ai mei te lovesc ; tu îi aperi. Îţi dau otravă, te îngrijeşti de nevoile lor ! Cum m'ar întarta o alta, cum ar fi cerut să rup cu ei ! Pe tine te doare departarea mea de dînşii, tu mă apropii !—Ori cât mi-ar fi de protivnici, remân părinţi tăi, tatăl tău, să nu uităm ! Mă mâhneşte mult, nemulţumirea cc-i provoc !

Zilelele septămânii trecură ca fulgerul. Radu avea să plece cu o zi înaintea Olgăi, s'asiste la nunta lui Ticu, văru-seu iubit, din Iaşi. Avea să se'ntoarcă prin Roman şi de aci la Tekirghiol; Olga însă pleca a doua zi după el. Intâziase. aşteptând biletul circular de călătorie. Venise 27 Iunie, ajunul plecării lui. Olga prepara dulceţi la bucătărie ; făcea două şerbete, unul de cireşe, altul de vişine. Radu negăsind o sus, veni după ea. Intâia oară intră în bucătărie. Se aşeză pe un scaun, Casandra fiind dusă în oraş după zahar. Îi ajută el să întoarne şerbetul. Venind servitoarea, el trecu în cameră. Când Olga termină, veni sus, cu amândouă şerbetele : unul e pentru Techirghiol, altul pentru Wörishofen ; pe care îl vrea Tekirghiolul ?

— Pe cel trandafiriu, ca şi iubirea lui ! Respunse Radu, zâmbind fericit. Olga purta în ziua aceia o bluză albă, deschisă puţin la gât.

— Şi Techirghiolul uite ce dăruieşte Wörishofenului—adaose el—legându-i de gât un lănţişor de aur c'un medalion ; pe una din feţe cânta o fetiţă din liră : „Să cânte viaţa toată, fericire! mai zise el.

Olga îi mulţumi : îmi face plăcere, Radule, că i dela tine; promite-mi însă te rog, să nu mai cheltueşti pentru mine ! Te rog...!?

— E inelul de logodnă, Olga ! răspunse el, solemn. Astă-zi 24 ani, m'am născut... Priveşte-l te rog, ca şi cum ar veni chiar din momentul acela...; el mă va lega de Olga, până în cel din urmă moment al vieţii mele !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Şi pe mine de Radu, respunse ea, cu vocea înecată de emoţiune; cu dînsul mă vor coborî în mormînt, adaose încet ca şi cum s'ar fi înnourat deodată de tristeţea acelui moment.

Din caseta de unde îi dăruise odată un condei cu o rîndunică, din Nisa, luă o cutie cu scrisori. Pe copertă şi pe foi, era o admirabilă pictură viorie. Un pârîiaş curgea printr'o, câmpie, earba din jur părea umedă de stropii lui, o punte se vedea mai departe; pe firele de telegaf, două rîndunele; „ce cântă rîndunica?" întreba una, pe cealaltă. Olga adăugă un notes bronzat de biurou şi i le oferi, ca amintire de acea zi. Radu încrustă pe el, cu peatra de pe inelul ce purta, data aceea şi alte câte-va: momentele mai frumoase de când o cunoscuse. Ea îşi ceru voe să împacheteze pentru plecare. Radu o privea trist, îi urmărea fiece mişcare, fără să vorbească.

— Eşti mâhnit, Radule, îi şopti ea. Uite, de vrei, nu mai plec; mă duc unde-va prin apropiere.

— Nu, nu se poate! Dar trist nu pot să nu fiu; două luni... două luni!...

— Vor trece uşor, Radule, siguri unul de altul!

— Uşor, Olga?! uşor?! O, tu nu simţi, vădit, pentru mine, ceeace simt eu pentru tine! Tonul amar cu care vorbise, atinse pe Olga. Da, îşi zise în sine, are dreptate, nu respund iubirii lui.... aşa cum s'ar cere, cum am simţit altădată...; să-mi fi omorît acel altădată puterea de simţire? — „Lasă-mi timp şi încredere—reluă tare—mi-ai spus odată, Radule! Ţi-am primit cuvîntul. Astă-zi te rog şi eu: lasă-mi timp şi încredere!

Reveniră asupra trecutului lor, a primei lor cunoştinţi, ce-a simţit unul, ce-a simţit celalt, cum se furişa treptat simpatia în sufletele lor; îşi aminteau zeci de amănunte, zeci de impresii plăcute.—Ţii minte, îi spunea Olga, Dumineca Floriilor? Fuseşi în ajun seara la balul crucei roşii...

— Cu speranţa să te întâlnesc, întrerupse Radu, şi când colo... nu erai...!

— Intorceam în casa părinţilor tei, vizita Viorică; la plecare, m'ai condus cu ceal'altă soră, Florica, abia venită dela şcoală. Ne-am urcat pe moviliţa din grădina mare; vorbeam despre literatura germană.

— Îţi aminteşti? Intrebă Radu, fericit.

— Imi amintesc perfect, toate întâlnirile pe stradă, la conferinţe, felul cum mă priveai, cum te purtai. Analizam acasă simpatia ta...

— Şi atunci te-ai schimbat... Incepuseşi să fii mai rece, să te fereşti de mine, să vii mai târziu la cerc... o, sufeream! Radu părea altul. O atrase la pept, îi mângâe părul, fruntea, îi serută ochii. Olga! Olguţule drag! Şopti pasionat. Ce amintire de neţermuită plăcere deşteptă Olgăi, felul cum o nu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mise el: „Olguțu, Olguțule drag? Ceva departat, nespus de dulce, de plăcut, de sfânt, îi resuna în aceste cuvinte. Cine o numise astfel? A, tatăl ei! I se părușe de odată că s'ar fi aflat la pieptul lui, că prin șuvițele părului lui, își petrecea ea degetele... Privi spre el... Radu era acolo, nu tatăl ei, Radu, viitoru-i soț! Se rușină. Ea, la peptul unui domn! Voi să se retragă. Radu o strînse mai pătimaș, chemând-o dulce pe nume, perdut în beția clipei care i apropia pentru întîia oară. „Olga! îi șopti el încet, lasă să vie între noi apropierea aceea peste care și mormîntul n'ar mai putea trece! Să ne fim mai apropiați, mai cu nepuțință de despărțit! Voi aștepta mai fără teamă, întoarcerea ta!" Ea se deprinse ușor, șoptindu-i peste umăr: nu, Radule, fii fără teamă! Dacă tu ești nestrămutat în convingerile, în sentimentul teu, de mine nu te îndoi! Sunt stânca de care zadarnic valul se isbește; el trece, ea remâne! Gândește-te: de nu mi-ai fi drag, te-ai afla astăzi aci, unde ești? Logodnicul meu? Te-așî putea privi cu fruntea curată, senină, înfruntând mândru prejudicii și calomnii? Vezi, țăria noastră față de lume stă în conștiința noastră, în respectul neștirbit al unuia pentru altul! Țăria aceasta ne va susține până la capătul drumului pe care am apucat. În țeara lui ori în țeară streină, individualitatea omului remâne aceeași: cel conștient de sine, nu uită că el, individ, reprezintă acolo, națiа lui. Fata conștientă de demnitatea ei, nu are a se teme de nimic. Un singur fel de, teamă am: să nu fiu victima vre unui accident de tren! Altă dată, când plecam la drumuri lungi, când treceam pe sub schele sau lucrări de clădiri, doream o peatră, o lovitură, care să fi încheiat cu mine. Astă-zi... Sunt însetată și eu de clipe dulci, de zile senine! Voi fi în deosebi de precaută, gândind că viața mea e necesară poate altcea...

Pe când Olga vorbea, figura lui Radu se umbri; tristeța îi plutea în ochi: „Ce înțelept vorbești! Eartă-mă dacă m'am îndoit o clipă de viitor, dac' am materializat cu gândul, ceeace se cere să remâe sfânt între noi! Mă erți! Doamne, când te gândești, alte fete, mame, înlesnesc astfel de ocazii.. și tu! Ce sfântă ești! Îi sărută mâna. Spune-mi, mă erți? N'ai să gândești prea urît de Radu?

— Cu o condiție: să-mi dai încrederea pe care ți-o dau eu acum! Vezi, spuneam într'o zi Paulei: Nu încrederea în neînsemnata mi ființă, îmi insuflă liniștea, ci siguranța într'însul; ea face să nu mă tem că reutatea omenească îmi va fura fericirea...

— Cum mă faci de fericit, Olga! Mi-ai dat liniștea de care aveam nevoe în aceste 60 de zile! Privește, sunt mândru, potolit! Du-te cu bine, Olga! Caută-ți de sanatate, dă-i toată atenția posibilă, ca unei comori a lui Radu, ca înse-și vieții

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui! Acum, când ni-am scaldat sufletele încă o dată unul în celălalt, nu voi mai purta grija depărtării, decât ca dor și ca dorința să te știu bine! Liniștea aromitoare ce s'a revarsat acum peste sufletele noastre, le va stăpâni, până ne vom revedea. Să ne rugăm, Olga? Vrei? Îi șopti la ureche.

— O, da!

Alăturați, cu capul rezemat pe umerul ei, cu mânele împreunate, cerură bine cuvintarea Cerului.

CAPITOLUL V

Olga simți nespusă mulțumire, când dete peste viața patriarhală din Wörishofen, peste aerul alpin, peste pădurile mici, artificiale de brazi, peste câmpiile cu șopote, peste lanurile cu maci roșii. Găzdui în pensiune, cu trei lei pe zi: masa, casa și serviciul. Dimineața după baea rece, înconjunra pădurica, unde veveritele vin pe genunchii trecătorului, să ia nuci și alune; se așeza pe o bancă din poala de pădure ce da spre câmp deschis, unde vintul legăna lanurile de orz, de ovăz, cu albăstrele și maci roșii. Citea. Scopul lui Radu și al ei fiind să urmeze studiile în Germania, începu să recapituleze gramatica acestei limbi. După prînz își lucra albituri în hamac, într'un colț retras din pădure, se gândea la Radu, la viitorul lor. Departată de țară, retrăia viața-i singuratică de altădată, golul sufletesc ce simțise până întâlnise pe Radu. Îl dorea; simțea toată puterea binefăcătoare a tovărășiei unui om, tot prețul iubirei lui Radu; și-l simți mai drag, mai apropiat; îi era dor de sufletul lui frumos, de gândurile lui luminoase. Îi scrisese la Techirghiol, de cum ajunse la Wörishofen.

In spre seară, când liniștea amurgului se lasa pe câmpie, liniștea sfântă, care prelude resăritul stelelor, când pâlcuri, pâlcuri, vizitatorii se resfirau spre șopotul dela moară, pentru primblarea de două secunde, prin apa rece, ea urca cărăruia dintre hugeagul de brazi; acolo unde pădurea se îmbina cu câmpia, la crucea neagră, de pe care Christ domina pădurea și singuratatea — planând de-asupra omului și a naturii — îngenuchea; depunea flori, se ruga Creatorului să-i îndrume pe ea și pe Radu spre lumea binelui, a adevărului și a frumosului. Clopotele resunau câte odată; i se părea ca și cum s'ar fi găsit într'un altar nemărginit; accentele clopotelor înalțau ruga-i pe vibrațiile lor. Rugăciunea în natură e mai împunătoare, mișcă sufletul mai adânc!

In cale spre casă, recorindu și piciorul la unul din pâriașe, privea cum cosașul învârtea fânul cosit, cum vintul s'alinta prin earba mare, pletoasă, ca șuvițele lui Radu, îi pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rea ei. Ii vorbea cu gândul, ii trimetea acolo departe, toată curățenia cugetului ei. La ora șepte, toată lumea din pensiune se aduna la cină. Ca distracție după masă, era primblarea pe strada-oraș a Wörishofenului; mulțimea vizitatorilor din toate țerile și de toate neamurile, auzul atâtor limbi, distra pe fie care. Doritorul de muzică o putea asculta în fie ce seară în sala cazinului, gratuit sau cu o intrare nespus de mică. La teatru, o trupă de buni artiști, reprezentau de 3 ori pe septemână, piese cu fond moral. La ora nouă toți se aflau retrași în camere, ca a doua zi, la șese dimineața, să se revadă prin câmpii.

Dar zilele treceau și respunsul lui Radu nu venea. Nu plecase spre Techirghiol? se întreba Olga; i-ar fi putut scrie din Roman! Scrisoarea ei fuse recomandată, nu se putuse perde! Aștepta mereu, fără ca ziua următoare, să-i împlinească dorința.

Timpul se schimbase. Ploua neîntrerupt, bătea vîntul, era umed și rece. Plouase cu șese septămâni înainte de venirea ei, încetase vre-o zece zile și acum reîncepuse. In țară unde căldurile erau tropicale, nu cădea o picătură de ploaie, nu se vedea un nor, toți pluteau pe deasupra Alpilor. Dese ori în pădurea singuratică, lipsită de hamace, Olga singură, bine îmbracată, dormea sau citea în bataea vîntului. Incepu să fie neliniștită de tăcerea lui Radu. Se temea de vre o întâmplare nenorocită. Din Roman nu-i scria nimeni, cunoștințele ei se aflau pe la băi. 15 zile trecură, fără să aibă respunsul dorit. Un moment ii fulgeră prin minte vre-o schimbare în sentimentele lui Radu: gândul dispăru, cum veni, fără să lese urmă. Nu uitase tragedia cu Georgescu. Tăcerea lui Radu nu putea fi nemotivată și alt motiv care, dacă nu vre-un accident întâmplat în lipsa ei? Teama crescu, presentimentul i-l arata lânced, devenea înduioșată, iubitoare, i se părea atunci ca și cum s'ar fi aflat lângă dînsul, nu se departa cu gândul un moment de el. De-ar fi avut siguranța că e lânced, s'ar fi înapoiat în țară, dar unde? La Roman, părinții nu i-ar fi îngăduit să l vadă, la Tichirghiol... singur, strein și bolnav? Se înfiora! Acolo însă l-ar fi putut veghia. Scrisoarea ei recomendată nu se întorsese, se reținea la posta, se întreba, în așteptarea nouilor sosiți, ori... Radu o primise, era acolo și... tăcea, fiind lânced? Ii telegrafie; de nu se afla în Tichirghiol, telegrama avea să se întoarcă. In aceiași seară, găsi la cazin un număr vechiu din ziarul „Universul“; anunța o deraiere de de tren întâmplată la 3 Iulie, pe linia Fetești-Cernavoda; nu știa dacă era vre un accident de persoane; căută înfrigurată, numărul viitor, lipsea. Nu cumva aci va fi fiind cauza tăcerii lui? cugeta înfiorată. A doua zi telegrama se întoarse, Radu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu era acolo. La Roman dar ? Pentru ce tăcea ? La Tichirghiol era să plece în seara de 30 Iunie, cine știe dacă nu i se va fi întâmplat ceva... ? Seara, resfoi din nou ziarul „Uni versul" ; numerele următoare nu mai vorbeau nimic despre ce o interesa. Plecase de acasă tristă, se întorcea cu inima grea, plină de frică, de îndoială. Se căia că se îndepartase de țeară. Nu intră acasă, nu o atrase nici singurateca grădiniță ascunsă printre copaci, cu făcliile aprinse în jurul „sfintei Fecioare", cu murmurul unei căderi de apă printre stâncele ce o înconjurau. Eși afară, spre pădure ; frumosul serii contrasta cu tristețea ei. Câmpiile tăcute, îngrădite de pădurile adumbrite în somnul nopții, erau scaldate în lumina albă a lunei. Sui aleea de pe marginea pădurii, tăie cararea din hugeagul de brazi, ajunse la crucea lui Christ. Ingenunche pe piatra dedesubtul imaginei care simbolizează Dumnezeirea. Era noapte, clopotele începură să resune, înălțând pe vibrațiile lor, ruga de seară a omului ! Lacrimi fierbinți picurau din ochii ei ; se rugă pentru viața lui Radu : simți de odată cât nemărginit gol s'ar fi aștenut în sufletul ei, fără dînsul ; implora cerul s'o ia, odată cu el !

In vilă, lumea dormea. Intră în camera ei, se rezemă pe fereastra deschisă, la al doilea cat. In stînga jos, remânea orășelul ; umbra copacilor înecă totul în verdeața lor. In față, ca dintr'un adânc întunecos, alte vârfuri de arbori ; deasupra capetelor lor, albastrul îngândurat al cerului : sus, pe creasta unei coline umbrită de pădure, un castel. In turnul lui o palidă lumină veghea somnul sermanilor copii orfani și lăncezi, adăpostiți de marele Kneipp. Deasupra turnului, luna resărea dintr'o muche de nor, învelnind castel și pădure, cer și pământ.

Era liniște peste tot. Tristețea și neliniștea nu părăseau pe Olga ; i se părea că veghind acolo, l-ar fi veghiat aevea pe Radu. Luă o foae de hârtie și încercă să'și oglindească starea sufletească, să-și așeze greul simțirii :

Câmpii bavareze

Acolo unde'n zare, câmpia se îmbie
Cu poala de pădure, în ceasul serii sfânt,
La crucea solitară—pe care Christ expie
Rușinea omenirii, bătut de ploi și vânt,
Scaldat în preajmă, tainic, de murmur de isvoare
De lună și maci roșii, în splendide rezoare—
O fată îngenunche : „O Crist, om Dumnezeu !
Tu, simbol de durere, iubire și dreptate,
Ascultă a mea rugă, pornită'n ceasul greu :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un nobil fiu al ţerii, pe plaiuri departate,
Se luptă'n astă oră cu moartea... Tu, i-o ia!
Pământul fără dinsul, prea gol ar remânea!
Iar dac'a lui suflare, atrasă'n alte sfere,
— Scăpând de lutul rece—spre ele s'o'nălţa,
O, rogu-te părinte, dă-mi aripi, dă mi putere,
Spre lumile eterne, cu el să pot zbura!
De apururi împreună,
Sub razele de lună,
Când stelele apun,
Când apele resun.... !

Era ostenită. Se culcă. Lumina turnului veghia somnul copiilor, luna plutea senină pe Cerul deschis albastru, imaginea lui Radu întovărăşi pe Olga până ce somnul îi închise genele. Nu dormi bine. A doua zi dimineaţa, se întorcea tristă, după primblarea din pădure; afară ploua, era furtună mare. In sufragerie găsi o carte postală; sufletul i se lumină! Era scrisul lui Radu! Ii anunţa din Techirghiol o scrisoare închisă, ce avea să urmeze. Aştepta şi el posta de-a doua zi dimineaţă, scria, să ceară poştaşului scrisoarea ei recomendată. Cu ce plăcere aşteptă Olga ora când să poată sta de vorbă cu Radu:

Iubită Olga,

Veni şi dimineaţa... Ştiri rele: Scrisoarea recomendată s'a înapoiat cu trei zile în urmă; rog pe Olga să mi-o retrimită. De ce-am întârziat atât cu plecarea? La Iaşi, găsii pe sora Florica, lângedă sărăcuţa, de şese zile! Rudele nu i-au adus nici un doctor! Noroc. sosii la timp; febra tifoidă înreuteţită de o broncho-pneumonie, n'ar fi înlăturat poate, un desnodământ fatal.

Tot aşi fi sosit mai curând, dacă în Roman nu m'ar fi aşteptat organizarea unei întruniri a meseriaşilor, cu scop de a cerceta cauzele şi mijloacele de uşurare ale traiului, devenit din ce în ce mai costisitor. Eşind dela întrunire, plecai cu un domn la ţară, să-i văd de nişte afaceri. Vizitiul beat, ni-a resturnat într'un şanţ; tovarăşul meu scăpă neatins; eu m'am ales cu piciorul drept resucit; se cerea să păstrez patul. Ţi-am comunicat două cuvinte, nu le vei fi primit, dragă amică! Telegrama sosită aci, mi-o afirmă! Au intrat sigur, în mânele tatei!

Mă tem ca nu cum va prin tăcerea mea nevoită să nu fi încolţit în inima Olgăi ceva, de care mă cutremur... Nu, Olguţule drag, Radu a suferit atât de mult! Nu-l durea cor-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pul, cât îl durea inima! Are drept la toată compătimirea ta. Spuneai de povara anului; o, va fi mai uşoară decât aceasta prezentă! Atunci vom fi alături, pe când acum... vezi cât e de rău să fim departe unul de altul?

La nuntă s'a petrecut bine, până în ziuă. Un moment frumos ar fi fost, când s'a oficiat cununia religioasă. Publicul dornic de dans şi de sgomot, nu avea rebdare, aşa că mirelui i-a remas să afle la nunta noastră ceeace i-ar fi plăcut să găsească şi la a lui: sfinţenia clipei de purure înlănţuire. Şi acum, Olguţule, să te întreb aşa blînd şi apropiat: ce ai făcut? Ce frumuseţi ai gândit? Eu, neputându-ţi scri decât cu gândul, am citit o scriere puternică: „Invierea" de Tolstoi. Autorul zugrăvind societatea putregăită în care trăim, cu pagini de frământare, de luptă speciale despotismului rus, arată înrîurirea covârşitor de dezastroasă a mediului, asupra individului.

Neclindoff, eroul, se găseşte într'un desacord crud cu toată societatea, care, în numele libertăţii, altruismului, idealului sfânt al lui Christ, îngădue totuşi insulta demnităţii omeneşti, sclavia omului de către om, umilind, înjosind, apropiind de animal, această făptură minunată! La finele lecturii, cititorul, călător obosit şi amărît de calea retăcită pe care merg el şi societatea, dă peste şopotul vieţii sănătoase, vieţii simple, sublime, cuprinsă în paginile Evangheliei, în cele câteva percepte sublime ale Mântuitorului!

Să las aceste discuţii; ce frumos ar fi fost cuvîntate ca altă dată la Roman . . .! Să întreb iar pe Olga, câtă sclipire de senin mai pus-a in adierele-i sufleteşti? Îmi sunt atât de înrudite şi atât de dragi! Voi urma aici, firul gândurilor ei din ziar. Sunt şese ore după amează. Retras în scorbura unei stânci, privesc marea „sunând din valuri". Pe plajă lume multă jocuri, cântice, convorbiri; cu toţii vor să trăiască zile de repaos.

Noi... atât de departe!... Cum nu putem admira împreună, frumosul! Inspirat de limpeditatea sufletelor noastre, îmi pare totuşi c'am fi aproape; alături cu gândul — înălţăm osanale eternităţii ce şi aşterne minunele-i la fiecare pas. De pe chipul teu, vrută Olga, culeg zîmbetul sacru ce ce-ţi cunoscui în faţa icoanei! O, nu mă opresc pe calea amintirilor! Frumuseţea lor e înfiorătoare; mă tem de prea multă fericire!

Radu"

Vrutul meu Radu,

Trei ore amiază. Eşisem să fac primblare prin pădure, cu toată ploca — aşa e acum moda la noi — când, zărind scrisori, întreb, am şi inima-mi bate! Oh, simţirea nu m'a în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

șelat! Radu a suferit, a fost lânced! Adio neliniște, teamă, sbucium! Tăcerea lor nevrută, servi. In grădinuța gândurilor Olgăi, resăriră de o dată flori; flori cari cresc numai pe piscurile înalte ale simțirii, stropite cu roua duioaselor amintiri, și pe cari soarele ce le-a înflorit, nu le poate culege; vîntul numai aspiră parfumul lor, resfrângându-le din undele poetizate ale Bavariei, în valurile mării Negre și de acolo în scorbura stâncii, lui Radu. Le va culege? Să știe însă el: așa cum remâne pulberea de pe aripa bietului fluture, în degetele ce-au voit să-l cuprindă, florile aceste selbatice și libere—ca pe înălțimele pe unde cresc— s'au ofilit în mâna celei ce le-a cules. Iatăle: câmpii bavareze.

Nu spus-am bine Radule? Sunt flori pe cari nu toți trecătorii le pot atinge? Cât de falnice erau acolo unde-au resărit! Când să le culeg, doar umbra lor remas-a...

Afară plouă. E un anotimp urît. Când nu plouă, bate vînt rece și e frig, de părăsi lumea pădurea! Rare ori mai avem căldură și senin. Și ce plăcut e Wörishofenul pe timp frumos! Fără pălărie, fără mănuși, fără colțuni și botine, în sandali, cu o haină ușoară, fără pretențiile și convenințele artificiale ale orașului, omul aleargă pe câmp, prin pădure, prin natură, liber ca păserelele, ca florile bătute de aer și de soare! In aceasta constă pentru mine, marele farmec al acestui sat internațional, vizitat de foarte mulți Români.

Dar uite, minune! A resărit soarele! Fuga în pădure, Radule! Știi, m'am învățat să umblu lelea, prin păduri, și cu ploile acestea mi s'a urît în cameră!

Să-ți spun, acum, ce făcu Olga pe-acolo? Se îndreptă spre câmpia cu Christ, intră în păduricea cu aleea Arhiducelui Iozef — o foarte frumoasă alee de brazi alineați, cu capetele resfrânte în albastrul Cerului—și merse, merse, aci prin păduri, aci prin câmpii—culegând fragi și maci pentru Radu—până în satul învecinat, Dorschausen, unde Wörishofenenii vin în primblare, ca prin toate vecinătățile apropiate. Când te gândești că și Wörishofenul a fost odinioară un sătuleț necunoscut pe harta Europei, și astă zi? Un singur om, un Kneipp, aduce în satul lui, aurul continentelor... să zici că n'ar avea satele ca și țerile, soarta și norocul lor!

Olga nu s'a oprit în Dorschhausen, ci singură, singurică, s'a întors fără frică. Toată lumea e deprinsă cu asfel de escursiuni, cum e deprinsă să vadă fete singure, întovărășite de cavaleri, eșind la primblare prin pădure, fără ca nimeni să întrebe de ți e frate sau logodnic. Vezi, astfel mereu mă primblu și eu cu un domn, Radu.

Una din zilele trecute, făcui o escursiune cu parte dintre oaspeții acestei vile. Nu prea știu ce-am văzut, gândurile-mi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

erau departe, în ţeară; ştiu numai că treceam printre câmpii şi păduri. Câte-va persoane au remas după trei sferturi de oră, la Dorschausen; ceilalţi opt, am mers repede, două ore pe jos, să vedem Mindelheimul, oraş curat german, cu ferestrele dela case dintr'o singură bucată mare, bombată, ce dă locuinţii o înfăţişare stranie, medievală. Mă gândeam la vâlva ce se face la noi, când lumea are să meargă jumatate oră în afară de oraş...! Când ne-am reintors, seara pe la opt, cei remaşi în vilă, ni-au primit din frunzişul de ederă al terasei, cu strigăte de hurah! A fost un moment mişcător să vezi cum pretutindeni omul e acelaş: cu relele lui, dar şi cu bunurile lui, cu marele-i spirit de solidaritate!

„Invierea" de Tolstoi, am citit-o tare de mult. Ruşii? Da, la ei se lucrează, se frământă, se trăeşte! Dacă ţeranul lor e ignorant şi mizer ca al nostru, în schimb lumea care gândeşte, gândeşte cu adevarat. Poporul rus trăeşte un moment de sbucium. Se complotează, se fac mişcări, sacrificii de vieţi, martirul e aproape o datorie; idei adânci, pline cu seva durerii înăbuşite, fermentează la orice pas, găsesc ecou în oameni ca Tolstoi, Dostoewschi, Turgheneff, Andreev şi ceilalţi...! De aceea literatura lor s'a ridicat repede la înălţimea celor apusene, prin adâncimea problemelor sociale.

A, Tolstoi! Imi pare un sfânt, un apostol bătrân ca timpul, ca el de înţelept! Dacă m'aşi găsi în partriarhala lui locuinţă, lasnaia Poliana, mi-ar veni să i serut poala hainei, cum atinge poporul în biserică, haina preotului. Şi ce preot, el! Ce altar serveşte! Cât de puternic pricepe durerea poporului lui, durerea omenirii intregi!

E târziu; cum zic Nemţii: Un sfert până la zece! A eşit luna mare, clară, în noaptea înstelată. Cine va fi privind-o, pe ţermul mării? Pe razele ei . . . lui Radu, gândurile mele, Olga".

25 Iulie, Techirghiol.

„Iubită Olga",

Atras de verdeaţă, am intrat în grădina sanatoriului, singurul loc unde-o găseşti aici. Alături, marea se sbuciumă furtunos. Deasupră-mi, prin ochiuri de lumină, se ţese legătura între două bolţi frumoase, de verde salcăm şi de ceresc azur. Surizător simbol! Priveşti fericirea, prin speranţă. Mi-am făcut programul zilei: după baea de dimineaţă, îmi aşez prânzul într'o geantă mică şi mă duc la mare; stau până seara. Eri după amează, citii lucruri triste: „Souvenirs de la maison de mort" de Dostoewschi, şi ceva mai dureros pentru mine: plîngătoarea poveste a unui copil fără noroc, în cel mai trist roman ce am citit vreodată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Atrasă de magia misteriosului firei, „ea“ îl caută pretutindeni: în amintiri, în şoapta din natură, în sufletul omului. Aruncă peste toate, melancolia scrutătoare a gândurilor ei frumoase. Nu află decât părere de reu, singuratate şi desgust. Retrasă în templul propriei simţiri, ţese, cizelează, împodobeşte cu măestrie, cugetarea, simţirea — pe cari un biet muritor are fericirea să le cunoască, să le soarbă, să le admire..! Cum îl fericeso!

Aud un plîns; e oare freametul vîntului de unde-va de departe, dela minunata făptură ce-am cunoscut şi regăsesc în roman? In zadar mă chinui s'o aflu... ochiul nu vede, urechea nu aude ceea ce au desmierdat şi le e drag!

Intors dela Iaşi, vizitai cuibul drag, de unde păserica zburase! Găsii saltăraşul etajerei verde, scaldat în rozete. Cheiţa din buzunarul meu, îmi arătă cuprinsul. Luai scrisorica dragă—cele din urmă cuvinte pe cari mi le lăsa Olga—înaintea plecării; o port la mine ca pe un talisman. Ce simţire aleasă. Ce va fi făcând ea, odorul meu? E fericit? Nu-l turbură gânduri triste? O, cum m'ar durea! cât e de reu să fim departe!

Eri, toată după ameaza, am stat tolănit pe plajă. E atâta insufleţire! Ici un grup de înotători, dincolo jucători pe nisip, în departare, către Constanţa, un vapor. In fundul plăjii un lung şopron, unde se servesc ceaiuri, cafele şi peste tot, se întinde flirtul ca o mreajă diavolească. Noutăţi? una: Se anunţase pe alaltăeri, producţia unui cupletist din Bucureşti. Veni foarte multă lume, de toate soiurile: predomina însă lumea mai aleasă. Ce să vezi? Cupletistul nostru, fără nici o jenă, cu mult talent, drept, începu să rostească obşcenităţi atât de mari! Aşi fi eşit din sală, dacă nu m'ar fi reţinut dorinţa să observ până la urmă, pe doamnele şi pe domnişoarele cari sorbeau cu entuziasm şi cu cea mai mare seninătate toate acele pornografii. Să te mai miri că moravurile sunt atât de uşoare la noi?

Dar să lăsăm aceste lucruri urite. Cu sufletul împăcat, să sorbim liniştea aromitoare ce înconjoară onomastica odorului meu. Prin departarea care ne desparte, dă-mi voe, suflet drag, să mă las amintirilor pline de înfiorări sfinte, să serut prelung şi duios fruntea adăpostitoare de gânduri mari, privirile inspiratoare de tot ce e maestos în firea omenească. De-apururi norocul să-ţi surîdă, Olguţule adorat! Astă-zi e Duminică; bisericile fiind deschise, mă duc să rog Eternul nepătruns, să pue pe fruntea iubită, cel mai frumos nimb de fericire! Spălând toată înveninarea trocutului, să renască în Olga pe copila de altădată, plină de speranţe mari. Şi iarăşi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr_901_1932

privesc acelaş frumos simbol: azurul eternităţii serută lin şi mângâios verdele săltăreţei speranţe!

La mulţi ani Olga, în căminul nostru!
Radu."

Mult îndrăgitul meu Olguţ,

„De două zile n'am fost la mare; fu vijelie şi ploae. Se înseninează; dorul de a vorbi cu Olga, mă reţine, mă doboară. Iată, primesc scrisoarea ei, fiorul plăcerii mă săgetă! De mulţumire nespusă, mă năcăjesc eu însu-mi, prelungindu-mi dorul de a o citi. După câteva rânduri, neliniştea mă cuprinde: scrisoarea mea n'a ajuns? Retăcesc încă puţin cu Olga, prin cărăruea gândurilor ei, culeg flori de pe rezoare, până dau în frumoasa poeană a lirismului versificat.

Olga! simţimîntul ce l-am avut atunci, a fost prea încâlcit, ca să-l pot lămuri. Pătruns de bucuria luminei ce văzuse, lasa în urmă-i o umbră neagră, nemăsurat de întinsă, umbra a două dureri. De ce fără voe, chinuii atât de mult, pe fetiţa mea? De ce umila mi făptură servi de motiv unei aşa de frumoase inspiraţii? Sufletul larg al celui ce-a fost inspirat, vibrează divin chiar la searbeda adiere a unui neînsemnat motiv?

Fetiţa petrece frumos? De-aşi avea şi eu aci, natura de acolo..! Şi cât de dorit sunt de flori, de pomi, de verdele câmpiei... Aici nu vezi decât earbă arsă, piatră, pulbere. Dacă apa dă unica impresie de frumos, contrastul cu urîtul ce o înconjoară e şi mai puternic. Imi potolesc setea frumosului, pătrunzîndu-mă de minunele şi binefacerile lacului nostru. Cât de multă lume e aci! Vre-o şese mii persoane; aproape cu neputinţă să se mai găsească cameră pentru una singură. Şi vine, vine lume mereu! Lume săracă, cu 80-100 franci în pungă. Să vezi ce se întâmplă: unii, sosiţi cu căruţele lor, fac corturi deasupra căruţei-locuinţă; alţii intră servitori, ori sălăşluesc pe unde dă Dumnezeu. Alături de aceşti nenorociţi, unii şi mai de plâns: diformi, infirmi! Multă durere mai e în lume şi cu preţul a câte asprimi, se poate găsi puţină alinare!

Intr'o seară, mergeam tăcut, prin aleea adumbrită de salcâmi şi de brazi a sanatoriului de copii. Era senin. Uşoare fulgerături argintii puneau aripi sufletului. In jur corul greerilor. Imi venise în minte aceiaşi întrebare: pentru ce natura mi-e atât de dragă? Cânturile ei respundeau: e mai sinceră şi mai eternă ca omul. Păşind încet prin recoarea serei, sufletu-mi leagăn unui chip, deodată imaginea-i se deşteptă din visu-i frumos, strecură prin şuviţa părului meu o uşoară

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

înfiorare, zise blând și drăgăstos : „da, Radule, ca și tine, doresc ca la nunta vieței noastre, să ne cânte apa și vântul, freametul pădurii, briza mării, să ne lumineze făcliile cerului albastru !"

Sunt 2 și jumătate ore din zi ; căldura mă alungă la mare. La revedere, fetițo !

8 seara. Marea era furtunoasă : acum două zile, sbuciumul ei navalnic se auzea până la trei kilometri; era fioros!

Am stat vre-o patru ore, cu tovarășu-mi de cameră. Am cules scoici, și, tolănit în toată voea, am dormit pe nisip. Să vezi dragă Olga, ce frumos e să deschizi cale visărilor acolo unde — perzându-se în zare — își dau mâna cele două infinituri : marea și cerul ! Sgomotul ritmic al valurilor ei, adierea recoroasă a stropilor, sborul unei rîndunele, fluturarea unei corăbii în depărtare, îți fură gândurile ; pe nesimțite te pierzi în adâncul ei, în liniștea albastră a nemărginitului, nepăsător la sbuciumul apei și al pământului.

Deunăzi, primii o scrisoare de la un tovarăș de ideal ; abia își începe noviciatul. Simțire delicată, face ușoare aluzii la câte-va probleme de bine social pe cari, ne-am legat prin jurământ, un număr de tineri, să le urmăm. Înțelegând ce fel de lupte se vor fi iscat în templul simțirii lui, i am respuns : ești de curând intrat în organizația noastră. Lupta vieții tale n'are până acum la activul ei, de cât o singură victorie : a câștigat poziția strategică a convingerilor ce ți-ai insușit. De acum înainte prinde să resfringi în afară prin fapte, mirajul ce te înfioară. Aci începe un lanț nemăsurat de piedici. Pe întâia linie ai de luptat cu părinții, cu familia ; datorită conservatorismului lor, nu te vor pricepe și te vor amări cu îngustimea lor de vederi. Vei avea de luptat cu societatea întreagă; va vedea în tine un vrașmaș; ea se întemeiază pe tradiție, pe forță, tu pe adevăr și dreptate. Ceea ce e mai grav încă, vei avea de biruit propriile tale porniri năuntrice, născute din dorința inferioară, moralicește, a unui trai ușor și îmbelșugat.

Acum când știi toate acestea, întreabă-te : „posed tăria necesară, ca să susțin atâtea lupte crâncene ?" Pătrunde în marea sufletului teu; liniștește i sbuciumul; cată: lipsește acolo, până de tot în adânc stânca ascuțită a egoismului ? Plină de coraliul idealismului, dă voe Cerului înstelat al iubirii de aproape, să se reflecte în adâncul ei, cu tot focul ce-l împodobește ? De-l vezi, hotărăște-te pentru luptă.

Ce zici Olguțule ? Nu e mai bine s'arăți ostașului înainte de război puterea vrajmașului ? Să nu intre în foc, de cât dacă nu tremură în fața pericolului ?

Afară, muzică plăcută : orchestre, gramofoane. Inima îmi cântă dor și poezie. Surid cum „râde visul într'o inimă 'n-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

drăgită." N'am oare de ce? Plicul n'at fost vrăjit? Până şi natura mi-a părut azi mai însufleţită: Soarele părea mai luminos, briza mai dulce, Cerul mai albastru, marea mai senină, Olga mai fermecătoare.

Spus-a Radu adevărul? Priveşte-i ochii şi te vei convinge... fetiţo dragă... dragă.., mai dragă ca orice în lume!

Radu.

25 Iulie, 10 dimineaţa

„N'am găsit Madona căreia să mă rog pentru sfânta cu numele Olgăi. Prin valurile mării, aci, prin freamătul brazilor, acolo, prin lanurile de flori leganate de vînt, trimit idolului meu, tot Olimpul simţirii mele.

Cu cât îi cunosc mai bine trecutul, cu atât mă 'nerodinţez de superioritatea simţirii ei, Iubeai atât de adânc, atât de discret! O, dragă Olgă! Radu ştie cât de pustie ţi-a fost viaţa! Va căuta totdeauna să ţi-o împodobească cu tot ce are mai frumos în el. Trecutul teu e şi al lui, simţirile, durerile tale, sunt ale amândorora. Radu iubindu-ţi sufletul, adoră idealul ce învelui visurile tale de fecioară sfântă!

Tovarăşu-mi de cameră e la Constanţa. Il simpatizez. E bun, blând şi calculat; foarte îndatoritor, te poţi sprijini la nevoe, pe sprijinul lui sigur. Povesteşte mult şi atrăgător. Stă de vorbă cu nefericiţii infirmi, săraci, dăruieşte copiilor bomboane. Nu e cult, în lumea bunului simţ însă, e un cine-va. Totuşi mă bucur nespus c'am remas singur, voi putea să fiu cu totul al Olguţului meu. Dacă mi-i drag!

— Şi anume, cât?

— O, atît de mult! Cât vrea fetiţa florile şi amurgul!

— Imi place, dar tot mai mult aşi vrea!

— Dragă, cum iubeşti o amintire sfântă, din copilărie!

— Nu e puţin, dar nici de ajuns!

— Dragă, ca înseţi fericirea!

— Atunci Răducule, fetiţa ta e a ta...

Şi iată, aşa stau de vorbă toată ziua, cu micuţa mea strengăriţă: o alint frumos, o dau huţa şi... ea nu se supără! Atunci lui Radu îi e atît de dragă, cum nu pot spune cuvintele, nici privirile-i de foc! Da, Olga! Fii încredinţată, puţini se iubesc adânc şi curat ca noi.

Ce pagină convingătoare citii în ziarul Olgăi, despre ne egalitatea atât de jicnitoare a celor două sexe privitor la căsătorie! Radu are aceleaşi păreri ca şi dânsa şi va fi fericit, când, tovarăşa lui nepreţuită, alături cu dânsul, vor da lupte frumoase în acest domeniu, într'o viitoare activitate de revistă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indri1901-1932

Peste o săptămână plec de aci, abatându-mă din cale pe la Slănicul Moldovei.

Șerbetului de vișine i-am cântat „alelucea!“ Bun a mai fost!

Radu.

Drag prieten,

In pădurea Eichwald (a veveriţelor) recitesc pe „Aiglon“. Am plîns când l-am citit şi l-am văzut la Nisa, plîng şi acum. E povestea tristă? Pana lui Rostand, măeastră? Piesele lui de teatru au particularitatea că citite, impresionează mai mult chiar, decât văzute. Vorbind despre teatru, îmi amintesc: te plângi de cupletistul din Techirghiol. Crezi că domnişoarele vor fi gustat acele pornografii? Dă-mi voe să nu cred. Ne ducem la teatru însetate de o distracţie mai înaltă, de «teatru“, care, cum s'a zis, oglindeşte moravurile, dar le şi face. Şi ne vedem pâcâlite! Hrana ce ni se dă, e otravă, decând teatrul s'a pus în serviciul conrupţiei morale. Odată aflate în sală, cu lipsa de voinţă, de iniţiativă în care suntem crescute, nu avem curajul să protestăm pe faţă, când nici alţii n'o fac, contra lecţiei demoralizatoare ce primim şi atunci, credem mai bine să adoptăm sfatul proverbului francez, «à mauvais jeu, bonne minne».

Astfel mi s'a întâmplat mie, odată. Lipsită în şcoală, de această înaltă distracţie, când remâne în olimpul ei, eşisem pasionată după dînsul şi-i eram una dintre clientele cele mai statornice. Iată că într'un moment de secetă distractivă, se anunţă sosirea unuia dintre fruntaşii noştri artişti comici, cu o piesă de teatru care, prin titlu nu spunea nimic urît. Patru lei locul, destul de ridicat pentr'un budget modest,—una dintre noi nu se poate duce la banca din urmă,—şi negăsind tovarăşă, îmi iau curajul să intru singură în sală. Mă aflam între persoane de bună condiţie, dar necunoscute. Aşteptam cu nerabdare ridicarea cortinei, dar vai! Incepu sa cadă o ploae de aluzii obscene, întâia oară le auzeam şi unde? Intr'o şcoală de formare a moravurilor! şi atât de fără perdea zise, că doream să intru în pământ, să nu le-aud! Regretam banul, timpul şi somnul perdut! (La noi, ştii, lumea vine la teatru, pe la ora zece, când aci bună oară suntem întorşi dela teatru la această oră şi ne pregătim de culcare). Sala aplauda frenetic! Să es de-acolo, în mijlocul actului? Aşi fi murit de ruşine, cunoscându-se de toţi c'am auzit lucruri ce-mi ridica sângele în faţă! Pe deasupra venisem singură la teatru şi-mi părea crimă! Azi, fireşte rid de naivitatea din urmă, atunci... cădea cerul pe mine! Imi părea că făptuiseiu o foarte mare greşeală, venind sin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gură la teatru! Cum să scap din încurcătură? Crezui că nu-mi remânea decât să devin cât mai mică, mai neobservată în locșorul meu, să-mi silesc mintea să gândească aiurea și să dispar din sală, imediat după lasarea cortinii. Mai crau fete în teatru; ce făceau? Cum am zis, «mină bună, jocului reu»! Încă de două, trei ori fui păcălită, nevoită să renunț la ban și să nemulțumesc familia cu care intrasem, să provoc poate chiar ironiile celor cari nu judecă ca Radu, până să încetez cu totul de a mă mai duce la teatru, ori să mă duc numai la tragedii, când tragedie e însе-și viața! Să fie vina artiștilor, dându-ne astfel de lucruri? La piese serioase —se plâng ei— nu prea vine lume! De va urma astfel, teatrul va începe să devie mai curând o școală de demoralizare și, pentr'o țeară tînără ca a noastră, cu atât mai rea! Mă întreb dacă statul n'ar avea oare dreptul să intervie, supraveghind tot ce atinge cultura și educația fiilor lui?

Scriam în hamac. Ațineam; inconștientul îmi intrupă o imagină dragă, când vîntul strigă atât de tare, dar atât de tare, că pădurea toată tresări și vuetul brazilor mă deșteptă. Certată cu vîntul, întâia oară—n'ai idee ce buni prieteni suntem—îmi luai hamacul și părăsii pădurea.

Ce urît afară! Astă noapte să deslănțui o furtună prăpăstioasă! Trăsnetele se rostogoleau cu înfiorare, clătinau zidurile casei, fulgerile luminau ca ziua, ploaea cădea vijelios! Imi place să privesc natura în mânie: de data aceasta însă era fioros de selbatecă! Dimineața, toată lumea mărturisi sentimentul de spaimă și de apel către o putere supremă, supranaturală. Ce forță cată să fie această putere-Dumnezeu! Cu ce copilărească mândrie declamă omul: „nu-l văd, nu există!" Ceva, ceva însă, puterea această sgudue Universul și marele rege apleacă fruntea!

Și e frig Radule, să faci focul! Stau bietele flori rebegite și privesc triste, către cerul hursuz. Ai crede ca mâne să cadă neaua! Și dacă Wörishofenul e fermecător pe timp frumos, e urît și monoton în zilele ploioase, viața fiind trăită aici, numai afară. Știe Radu că, pe când toată lumea plînge timpul frumos, eu... simt fiorul unei mulțumiri tainice? Nu, pădurile cu freametul brazilor, șopotele argintii, cu „nu mă uita pe țerm", câmpiile cu maci roșii, nu-mi desfată privirea,.. rămâne-vor umbrite până la vara viitoare, când avea-voi cu cine le privi, nu așa?

La revedere,

Olga.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indir1901-1932

10 August.

„De ce cuvîntul e searbed, condeiul mut și Olga nu are puterea să-și deschidă sufletul, să vadă Radu ca într'o oglindă, până unde merge mulțumirea ce-i dărui azi?

Să vezi cum a fost: aseară, după o zi de ploae, cu tot frigul și umiditatea, retăcii mult prin pădure; ce sănătos, să porți piciorul gol în sandal! Nu recești pe ploae, ți-e recoare pe soare! Acasă, la ora cinci, un postaș îmi da să iscălesc un fract, spunându-mi să mă înfățișez mâne dimineață la serviciul vamal din stație. Ce-mi puteai trimite prin vamă? Mă întrebam nerăbdător.

Veni și ora 9 dimineața: formalitățile îndeplinite, tacticosul funcționar se îndură să-mi predea pachetul, la care trăgeam de mult cu ochiul, de când zărisem scrisul teu!

Ce frumos album! A, și două fotografii! De ce vălul tristeții pe chipul lui Radu din 905? Să cred ce spune el: „când n'o întrezăream?“ Și dincoace? „Eurica!“ Totuși, pentru ce umbra tristeții plutește și în ochii clari, luminoși, plini de ideal, din 909? A, să vezi cum o să le priască aerul alpin! Au să ridă, au să zimbească! De acum să ploae afară..., nu-mi va fi urît în cameră, nu va mai fi pustie și goală! Știi, eșită prin pădure, când reintru, tovarășii de pe masă pare că-mi zic: „Unde ai fost! mult ai mai stat!—„N'am fost doar împreună?“ le respund eu.

Resfoesc albumul și urma îmi arată rostul: Radu dorește să lucrez? Îi promit. Când sufletul îmi va fi prea plin, stropi din sbuciumul lui, picura-vor în cupa ce-mi întinde el, în album! Și ce frumos îl încadrează fetița! De ce nu e astfel și Olga? Și-atîta poezie în jurul ei? Ce gust frumos avu Radu! Și ce frumos scrie el! In tot ce scrie, trece suflare înviorătoare! Ziua mea... de bună seama ar fi trecut, fără s'o fi bănuit macar, cum altul e calendarul de aci, dacă Radu n'ar fi schimbat-o în adevărată serbătoare! Atât de frumoasă, că ploaea a stat și soarele s'a aratat! Totul se petrecea într'o grădină minunată odată; vântul isbeliștei suflase în ea, risipise cântăreții, ofilise totul; iată: muguri au încolțit, flori au resărit, paserile cântă... Cine să fie grădinarul vrăjitor? Radu nu-l va fi știind?

Mai adineoarea, schimbându-mi haina, avui un moment de sfială: mă vede Radu...! Și am rîs..., am rîs dureros... Cât de departe suntem! Departe, zici? Nu împreună întrezăresc sufletele noastre—sub ochiul de verdeață—seninul viitor? Nu admirăm marea „sunând din valuri“, unul lângă altul? Nu ascultăm aci, amândoi, freamet de brazi, murmur de isvoare, susur de lanuri? Nu ne contopim la o laltă, ruga, gândurile,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

sfinţenia idealului, când pădurea cântă, când luna resare, când clopotele revarsă asupra pământului liniştea eternului?

Scriu pe o banca singuratecă; furtuna dă navală în pădure, ploaca vine... Worishofenul începe să fie părăsit! Peste cinci zile plec în ţeară. O septămână ne mai desparte... !

La revedere

Olga.»

CAPITOLUL VI

In ţeară, era secetă mare. De două l... au căzuse picătură de ploae; pulberea se ridica in nori, câmpul era ars, recolta perdută, copacii ofiliţi. In grădină, la masa de sub salcâmi. Olga, obosită de călătorie, soarbe ceaiul dimineţii. Va fi fiind Radu în oraş? Va fi fiind la Slănic? Ploile din Bavaria o alungaseră mai înainte. Işi privea floricelele scăpate de moarte prin grija Casandrei, când, îndărătul ei, portiţa se deschise, făcând loc lui Radu:—Bună dimineaţa, dudue! Tulburarea ce simţi Olga la timbrul acestei voci, îi spuse înaintea ochilor, cine era vorbitorul.

— Bine-ai venit, dragă Olga! îi şopti Radu când se apropie, serutându-i mâna şi învelуind-o în privirea umedă de mulţumire. In fine trecut-au şi lunile de purgator.

— Trecut-au..., respunde Olga zimbind, bine te-am găsit!

— De acum nu ne vom mai despărţi, nici când... vacanţia anului viitor, ne va găsi uniţi... Intrară sus în cameră. Mai mult tac de cât işi vorbeasc. Ochii singuri traduc gândirile, simţirile lor. Olga îi înmână o cutie albastră; înăuntru e o calamară de cristal cu un peisaj din Worishofen, o cupă, susţinută de un înger fetiţă; înăuntrul cupei un ac de cravată, cu un fir de floricică albastră.

— Cupa e fericirea; floarea cum se numeşte? întrebă Radu!

— „Nu mă uita!“ respunde Olga, subliniind fiece cuvânt.

— „Nu mă uita»! repetă el, cu aceeaşi intonaţie, strecurându-i peste umeri o altă cupă—figură, din Slănic; fiecare faţă a piciorului ce o susţine oglindeşte cer, verdeaţă, ape şi flori.

— Pe aceasta cum s'o numim? întrebă Olga.

— Armonia!

— Armonie, înţelepciune, toate se găsesc în natură.

— Şi ele aduc fericirea! Inchee Radu, privind-o ca în extaz. Ora prânzului îl sileşte să plece.

— Dac'aşi avea părinţi, ai remâne acum să prânzeşti cu noi... spune Olga melancolic, privind în vagul depărtării.

— Va veni şi timpul acela... suspină Radu. Cum au trecut atâţia ani îndărătul nostru, va trece şi acesta! La Crăciun să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

ne vedem. Paștele e după ușă! Tărie și încredere unul în altul! Îi serută mâna și se îndepărtă.

* * *

Se apropia 1 Septembrie. Tatăl lui Radu încerca toate demersurile neoneste să permute pe Olga din oraș, sub cuvîntul relei purtări: furase—spunea — mintea unui tînăr, care-și ruina viitor, carieră, pentru dînsa. În sala primăriei, față cu câțiva domni, bârfi pe seama ei lucruri netrebnice. O descria ca pe-o aventurieră, cu un trecut arhimizerabil, cu un prezent dintre cele mai compromițătoare, pe deasupra și ofticoasă! Alergă la cei doi doctori cu cari știința medicinală se mândrea în Roman: sunt mult nenorocit! spuse unuia din ei, d-rului Marian. Ai auzit: băiatul meu și-a pierdut mințile, voește să ia o fată bolnavă, pe d-ra Grigoriu! Și d-ta mi-ai spus că e bolnavă! apucă înainte cu vorba, voind să mistifice pe doctor. A examinat-o d-rul A. și a găsit-o ofticoasă! Îți voi trimite pe Radu, caută și-l convinge și d-ta, te rog în numele cerului!

— Întâia oară vorbim despre aceasta; nu cred și n'am spus către nimeni că d-ra Grigoriu n'ar fi sănătoasă! Dacă colegul meu a crezut și a vorbit așa ceva, îl privește; eu nu pot să-mi însușesc părerea lui, înainte de a fi examinat pe D-ra Grigoriu, care nu are de loc înfățișarea unei lâncede. N'am întâlnit-o de cât o singură dată, mi a lăsat o impresie deosebit de bună, din orice punct de vedere!

Bătrînul întoarse foaia: dă-mi atunci cuvîntul de onoare, doctore, că n'ai să descoperi lui Radu și absolut nimănui, ceea ce te am rugat!

— Aceasta ți-o promit!

Ajutorul de primar trecu de aici, la D-rul A., care nu eșea dintre cărțile lui, decât chemat la un caz foarte grav. Venise în Roman pe timpul când mama Olgăi, istovită de multele-i suferinți, ajunsese umbră, suflet călător. El o căutase cu devotament, fără să se lase plătit. Nu cunoștea însă durerile cari-o puneau în pământ. Pe Olga n'o cunoștea, de cât doar din numele bun ce-și făcuse în Roman, până a nu o fi calomniat în tot felul, bătrînul Salcie. Diplomat cum fuse viața toată, fostul maior trecea în ochii lumii de om foarte cum se cade; își cucerise simpatia societății și pe a d-rului A., care ținea cu osebire la Radu. Nu-i fu greu bătrînului să-l încredințeze că Olga nu era de loc cecace părea, c'ar fi nenorocit pe Radu; mai mare ca dânsul — zicea — era și ofticoasă: o examinase d-rul Marian și o găsise ofticoasă; îl ruga stăruitor să încredințeze și el pe Radu — cu autoritatea ce avea asupra-i — că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr-1901-1937

se nenorocește luând pe Olga, c'a examinat-o și c'o știe oftiticoasă !

— Aceasta nu pot s'o fac, respunse doctorul ; la ocazie însă, îi voi arata că nu sunt potriviți și c'ar face mai bine să renunțe ! Bătrînul îi mulțumi și pentru atît ! era mult, știa, întru cât Radu avea multă considerație și dragoste pentru el ; ca și d-rului Marian, îi ceru cuvîntul de onoare să nu i destăinuească nimic.

Olga nu știa nimic. Aflase numai că bătrînul Salcie o vorbise de reu în sala primăriei, că-i calomniase purtarea și că voia s'o permute din oraș ; despre aceasta nu se liniștea, întrucât revizorul — soțul Paulei — era încredințat de seriozitatea Olgăi, o cunoștea și prefectul Deleanu ; apoi, învățămîntul ajuns-a din fericire respectat, cu legi și regulamente bine hotărite, cari nu se pot calca.

Calomnia în sine o durea, o lovea cumplit Ea, astfel vorbită ?! Și de cine ? De viitorul ei... tată ? o, ar fi profanat cuvîntul ? Tată era și el, fete avea și el ; nu cugeta la dânsele ? Nu se temea de pedeapsa lui Dumnezeu, dacă respectul de sine, conștiința, calitatea ei de orfană, nu-i impunea buna cuviință ? Să scrie oare tot lui Adrian ? se întreba ea. Să-l roage a-i cere socoteală ? Cum ? Dându-l în judecată ? N'ar fi fost ea din nou obiectul acelor calomnii ? Duelul ? Putea să aibă ca urmare moartea unuia dintre ei : Adrian, în floarea tinereții, sau el. . . . el, tatăl a 8 copii, tatăl logodnicului ei ! Iar lumea ? Aceea care-i dispusă să creadă tot ce se vorbește pe seama unui om, crede, și chiar de nu crede, colportează cele auzite, drept bune crezute. Găsise unde-va scris, o observație de mare adevăr : „minciuna și calomnia sunt ca apa murdară aruncată de la bucătărie, asupra unei persoane ; apa cade jos ; ceva din murdăria ei, tot remâne pe haină. Remăsese ceva, vedea ea bine : salutul mai rece al oamenilor de stimă, privirile rizătoare ale celor cărora le stase neghină în ochi.

Încercă s'aducă vorba cu Radu, despre-o renunțare. El o strînse dureros la piept ! Nu pot trăi fără tine, Olga ! Să ne apărăm viitorul, să fim tari ! Mai târziu se va căi singur, va vedea ce comoară are Radu !

Ea suferea, fără să i facă lui cea mai mică aluzie asupra calomniilor bătrînului. N'avea s'o resbune el, fiul, de injuriile tatălui, prin simpla căsătorie cu dînsa ? Radu o apara în societate ; lângă dînsa însă, tăcea ; o imita, sperând că nu auzise, că fusese cruțată de astfel de comunicări. Alte ori venea necăjit, furios pe bătrîn. Olga îl potolea ; ascunzînd propria-i rană, îl mângâia, îl liniștea, îl apropia de tată. Un moment se întrebară, dacă n'ar fi fost mai prudent să grăbească nunta. Nu găsiră înțelept ; ziua aceasta prindea să i găsească cu o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stare bună materială, să nu-i cuprindă nevoile din capul locului. Septembrie— april? Opt luni, nu erau o eternitate!

Radu venea odată pe septămână. Ca şi înaintea vacanţei, dânsa lucra, el citea. Uneori discutau din capul locului, alte ori îi ajuta la numeroasele lui lucrări. Punea la cale înfiinţarea unei Cooperative—librării româneşti.

Septembrie fugi repede. Proprietarii vindeau casele, rugară pe Olga să se mute. Cu multă părere de rău, fu nevoită să-şi caute altă locuinţă. Timpul scurt, chiriile mari—elementul numeros militar ridicase traiul în oraş—nu găsi o locuinţă cum ar fi dorit. Închirie o căsuţă departată de centru, apropiată de şcoală, lipsită de curte, de verdeaţă, de vecinătate plăcută. Fiind în stare prea rea, proprietarul ceru înainte chiria pe jumătate an, să i mai facă ceva reparaţii.

— Ce frumos lucru, spunea într'o zi Radu către Olga, ca ceeace s'a născut aici, să veţuească mai departe!

— O, da! Mă uit cu mâhnire cum bruma toamnei veştejeşte florile, pustieşte grădiniţa, spulberă frunza de pe copaci! Totul moare în jurul nostru...

— O singură floare nu: Iubirea noastră! Întrerupse Radu, desmerdându-i părul. Vezi, ea a supt hrană ernatică, a reserit sub zapadă; e nemuritoare!

— Cum m'ar apasa tristeţa naturii, dacă n'aşi simţi căldura acestei prietenii, respunse ea, privind îngândurat la rărişul dintre salcâmi. De ani şi ani trăise cu natura. Sufletul ei se lumina cu un crâmpei de cer albastru, cu o rază de soare, cu un fir de earbă; se întrista cu o frunză căzută, cu o pasere călătoare. Muţenia ernii, selbătăcia, pustiul întins al giulgiului de zapadă, amuţea şi ciripitul sufletului ei. Radu, înţelegându-i melancolia, era mai duios. Cât ţinu timpul frumos, cât zărea pe Olga afară, trecea în fiecare seară, vorbindu-i în treacăt, câteva cuvinte. Când ploile începură, intra pe fugă, de două-trei ori în restimpul septămânei; îşi vorbeau din picioare, două-trei minute, şi eşea. Alte ori îi lasa câte o scrisoare

Melancolia de afară, dorul după o viaţă mai cu 'nţeles trăită, alături de Radu, puneau deseori condeiul în mâna Olgăi. Lucra versuri. Când Radu da peste ele, o alipea uşor de pept, ca pe un copil, îi desmerda fruntea, privind adânc de duios, de venerat, în ochii ei: „zina mea fermecătoare! Cum te iubesc Olga, pentru tine, pentru tine înse-ţi! Pe fie ce zi mă simt mai bun, mai generos, mai altruist! Tu mă faci astfel! Tu, prietenă sfântă, deştepţi tot ce este bun în mine, mă ridici în proprii-mi ochi, mă înalţi deasupra mea însu-mi! Tu, fetiţa mea cuminte, copilul blând şi bun, averea mea, comoara mea!"

In afară de mulţumirea ei nespusă, să-şi cultive spiritul, Olga căuta anume convorbiri obictive, despre afacerile lui,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

despre societățile la cari lucra; ii da o carte să citească, iar dînsa se așeza la gherghef. Alte ori își vorbeau apropiați, în șoaptă, dar gândurile lor erau curate, frumoase și tot astfel sentimentul ce isvora din ele. Flacăra iubirii înalte, caste, duioase, lumina ochii lui. Sborul înalt al cugetării, maturitatea gândirii ei, contrasta pentru dînsul puternic, ciudat, fermecător, cu chipul naiv, simplu, feciorelnic, cum se manifesta ea în iubire. În ochii ei dulci, visători, frumoși, citea fontâni de bunatate, de idealism. Cu cât o cunoștea mai mult, mai apropiat, cu atât o iubea mai adânc, mai curat.

Într'o seară, Radu lasa Olgăi câte-va rânduri:

«7 ore dimineața.

M'am sculat într'un tresărit de tristeță. Văzusem într'un vis pe jumatate conștient, o figură palidă; mă urmăreau ochii triști: „patru zile trecură și nu te-am zărit, de ce?“ Respundeam în vis, cum respund în veghe: „din durere s'au țesut, se vor țese încă, toate clipele ce ne despart! Adâncit în lucru, liniștit în primblarea de seară, cu gândul rezemat de stânca depărtării, simt privirea lui lâncedă de dor, mângâind, șoptind sufletului nobil și delicat al prietenei mele.

Olga! Când mâna predestinării într'un avânt sincer de iubire pentru umanitate, pune în sufletele a două ființe simbolul mistic al iubirii eterne, departe sau aproape, fiece clipă li e comună! În torentul vijelios al reutății din jur, ei respiră parfumul întăritor al crinilor din paradisul grădinii lor!

Lasă-mă Olga, să rup zagazurile sufletești. Navalnic să curgă valarile iubirii! Ce-mi pasă de lume, de prejudicii, când eternitatea rostindu-și cuvîntul, mi-a îngăduit să scriu în capitolul fericirii tot ce-ași dori să scântec în viață, copilului blînd și bun!

E Duminică. Accentele clopotelor se înalță la cer, pe ele ruga mea, ruga noastră! ți-o amintești? Vezi, ni-o ascultă! Nu prin ea, devenim viteji soldați ai idealului? Simțirea curată nu presură pe inimă și gând, ceva din maestatea cerului înstelat, din farmecul unui resărit de lună, din adâncul unei tăceri de noapte?

La revedere,
Radu.

După trei zile, Olga primi alte rînduri calde, de la Radu:

»5 ore de seară.

Când deschid micul meu seltar secret, nu-mi pot reține un sentiment de tainică religiozitate: păstrez acolo tot ce mi-i sfânt. Privesc cutia albastră; deasupra ei, două cuvinte: „Lui Radu“, îndreptățesc cea mai plăcută proprietate. Înăuntru, tremurul de plăcere, de zor, de amintiri... Argint de cristal,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ciripit de rîndunici, albeața neatinsă a fericirii virtuoase, — icoane dintr'o viață trăită de Olga. Imi place nespus să le privesc: să-mi amintesc cu drag de cineva, de alte dăți.

Nu materialitatea, suflarea idealismului lor o iubesc.

Și ce-ai mai făcut Olguțule drag, de când ne văzurăm pe furiș? Cum mi-i dor să te văd! Și cum de mult nu se poate! Deprins să-ți văd ades figura, eu—care nu am fericirea să fac ce doresc în casa părintească—cercetez pe ascuns chipul magic, care tăinuit la isvorul simțirii,îmi povestește toată minunea ființei lui!

Mă grăbeam Joea trecută la tine, iți amintești? Imi venea un neam, din depărtare. Ah, Olguțule drag! Era puțin adevăr în cele ce aflaseși.. Tata îmi dă trei mii de lei, să plec acum chiar, la studii! Vărul meu, rugat de tata, mi-a vorbit de frumusețile Parisului, de marea plăcere ce i-aș face-o, dacă într'o bună zi m'aș urca în tren, spre Paris; în afară de cei trei mii lei ce mi s'ar da aici, îmi oferă gratis masa. In fine: „Vezi nu fă copilăria să te însori de pe acum! Eu regret că m'am însurat de tînăr... etc, și: la revedere, Parizianule! Cele din urmă cuvinte le-am auzit pe când trăsura mă pornea spre Băcești.

Multe ore remasei pe gânduri, în legănatul molatec al trăsurii. Eram trist și aveam de ce: fusesem rănit în tot ce are omul mai prețios: sentimentele intime. Sincer, dar mult brutal, se încerca vărul acesta, inteligent de altfel, să-mi sfarme odată cu sentimentul ce mă leagă până la moarte de Olga, întreaga mea personalitate.

Mi-am explicat curioasa problemă pe care mi-o înfățișa individualitatea vărului meu. Un om deștept, care judecă totuși atât de simplist! Nu, nu-i de mirare, mi-am zis, ca și între intelectuali, să existe acea deosebire care împarte lumea socială între burghezi și aristocrați. Cu puteri spirituale egale, este la o categorie de muncitori cu mintea o noblețe, un avânt nebiruit către idealismul curat, care lipsește altora.

De zeci de ori în calea aceea, mi-am rescolit puterile judecății, mi-am examinat situația. Nu că n'aș fi fost destul de tare în credința mea; aplombul sfătuitorului mă lovise mult în bunul simț. Și după cum necurățeniile se lasă în fundul apei, când liniștea cucerește tulburarea, dispărură gândurile-mi urite, făcând loc unei convingeri mai puternice ca oricând: noi suntem pe drumul adevarat; nu putem primi sfaturile altora în această materie; acei alții nu ne cunosc de loc, sau prea puțin: nu au mentalitatea noastră. In fine: fericirea nu admite decât raționamente subiective!

Să-i lăsăm deci pe toți să cugete cum vor, să lucreze cum li e gândul, sincer sau nu. Sigur e: pe noi nu ne pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

veşte concluzia lor, lumea ideilor noastre (indiferent de valoarea socială absoluta a sa), îmbrăţişează un cuprins strein şi izolat.

Va fi observat dragul meu Olguţ? Tot ce-i spun, vine din dorinţa să fiu sincer cu ea şi cât mai apropiaţi sufleteşte. Olga, cu cunoştinţele-i frumoase despre oameni, nu va lua cuvintele mele drept momente de şovăire, ci ca o ilustrare a adevărului: o minte sănătoasă nu înlătură reflecţiile potrivnice credinţelor nestremutate. Da, da, Olguţule! Să nu iai altfel cuvintele lui Radu! Acelaş iubitor Răducu, visează lângă fetiţa lui, o lume întreagă de fericiri: vede în Olga un tovarăş preţios de muncă şi de mulţumiri intelectuale; dă logodnicei lui tot respectul şi admiraţia pe care o merită distinsa-i personalitate, căci lucru sigur e: Olga este o individualitate însemnată! Ramas, ramaşi aceiaşi, noi fi-vom de-apururi împreună, sub razele de lună, când stelele apun, când apele resun».

Radu.

Pe poala acestei scrisori, scria Olga, cu două luni mai târziu: «Radule! Dacă în locul serii dela 31 Octombrie, dacă în locul tuturor celor ce-au urmat de-atunci, mi-ai fi înfipt pumnalul în inimă, lăsându-mă pe loc moartă, ai fi fost de o mie de ori mai omenos, mai caritabil, mai bun!»

* * *

Se mutase. In noua-i locuinţă nu se făcuse nici una din reparaţiile necesare. Casa era murdară, fără nici un vino'ncoace, fără grădină şi vegetaţie, urită ca şi cartierul în care se afla.

Proprietarul, un om cârpănos, hapcar, încasase chiria c'o lună înainte, fără să se apuce de lucru, lăsând totul pe seama chiriaşei.

Era o sâmbătă după şcoală. Afară ploua. Avea să vie Radu; nu-l văzuse de două săptămâni. Oare de ce întârzie? se întreba Olga, rânduind cele din urmă lucruri în camera de primire. Işi aminti deodată visul. A, ce vis urît! Să fie oare cu putinţă? nu, ce idee! Imprejurările dureroase prin cari trecuse, îi fuseseră totdeauna anunţate din timp de visuri; i se lămurea înţelesul lor himeric, chiar pentru streini. Dar acesta? Nu, firesţe, cugeta, agenţii fizici înriuresc şi ei foarte ades! Tălmăcirea lui arfi aratat o mare suferinţă, o suferinţă cumplită, care avea s'o doboare, şi care venea prin Radu; ruşinea o întovărăşea. Intârzierea lui Radu, cu mult peste ora ştiută, i-l aminti. „Să fi încetat oare Radu de a veni?» Chiar în acel mo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ment ușa se deschise, Radu apăru. Își rise fugar de vis, îl invită în cameră și ea întârzie puțin.

Îl găsi trist.—Ce ai ? Tăcu. Olga se apropie de dînsul: „nu te simți bine, Radule ? Aceeași tăcere ; Radu se lăsă pe canapea, își înecă capul în mâini, începu să plîngă ; „mă simt nefericit !“ Trăsnetul căzut asupra copacului nu-l arde mai cuplit, decum o rănire cuvintele lui : «nefericit !» Sângele îi îngheță ; nenorocirea plana asupră-i ; avu senzația că la o parte, între culise, un mormînt se sapa. Se așează tăcut, lângă el : „explică-te, te rog ! îi șopti înghețată. Radu tăcea.—S'a petrecut ceva ? Îl întrebă din nou.

— Am avut o discuție violentă cu tata. Venise cum știi, Țicu de la Iași. A doua zi după ce ne-am văzut la cerc, tata provocă discuția față cu dînsul, atacându-te direct, spunându-i că mă nenorocesc prin căsătoria aceasta, că m'arunc în prăpastie... că... infamii ! Indignat, i-am respuns „minți și e nedemn ! Ești bătrîn, ești tată. Și ai fete ! Din astă seară părăsesc casa părintească ! Iau cu mine otrava cu care m'ați adapat de luni de zile !“ Am eșit. I-a venit rău, căzu de pe scaun.

— Ce spunea despre mine ?

— Calomnii !

— N'aș putea afla ceva din ele ?

— Cu neputință ! Sunt atât de murdare, te ar lovi peste seamă !

— Mi-a fost nevaforabil vărul tău ?

— Nu, respunse Radu regușit, privind în jos ; întâia oară nu era sincer cu Olga. Ea îl crezu pe cuvînt. Zece minute trecură, fără ca unul din ei să reînceapă vorba.

— Ascultă Radule, reluă ea, dacă opunerea tatălui merge până aici, îți înapoiez cuvîntul și libertatea !

— Radu tăcea. Așa dar, gândi ea înfiorată, nu protestează ? În zeci de rînduri altădată, numai cât credea într'o astfel de aluzie, pe clipă protesta îndurerat, desperat ! Și acum ? Tace ? Plînge, dar tace ! Ideea nu-i mai pare imposibilă ? Așa dar... iubirea s'a dus...?! „Nefericit!“ Cuvîntul acesta îi păru de foc ! Îi vâjîa în auz, o ardea cumplit ! “Nefericit„ ! Dar asta însemna că imaginea ființei adorate, nu mai avea putere asupră-i !

O voce înăuntrul ei, îi striga să-i vorbească călduros, să-i amintească trecutul ei, trecutul lor, să recheme în el amintirile dragi. — Dar ce să-i spue ? Trecutul ei ? îl cunoștea ! Dacă se îndoește, cum l'ar putea convinge ? Și apoi tatăl lui... leșinul...

O oră remase încă Radu, plîngând pe canapea. Când se sculă, Olga îl întrebă : cum remâne ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mi-e mintea prea sdruncinată, să pot gândi ; îți voi scrie... sau... voi veni !

— Nu, respunse, ea cu vocea înecată, dacă renunți... să nu mai vii..! Voi înțelege... Posibil dar ? Îi fulgeră prin gând, realitatea înfiorătoare a cuvîntului ce pronunțase..., Radu n'avea să mai vie ? Radu de odinioară ? Golul, pe urma lui ? Nimic din tot ce-a fost ? Rușinat, pustiit tot, în urmă-le ? Lacrimi mari, fierbinți, isvorîră din ochi, se restogolcau pe figura-i îndurerată, pe când Radu o apropia de dînsul, strîngând-o sfâșiitor : Olga, dragă Olga ! Plîngea puternic pe umerul lui, plîngea și el ; lacrimile lor se contopeau, căzeau pe umeri, pe față, pe mânile lor. Îi venea parecă să-i strige : Radule nu te duce ! Rămâi aci ! Ne suntem dragi ! Minciună ți s'a spus. Umbra tatălui leșinat, reveni ! îi e copil ! El, tatăl lui ! Cât timp era nefericit fără tine, puteai lupta..., acum e al tatălui...! ar fi nedemn... Rosti blind, dar energic : du-te Radule ! Du-te chiar acum ! Nu știu dacă peste un minut, voi mai avea tăria aceasta !

— Dar suferi, Olga ?

— Sunt deprinsă cu suferința !

Lăsându-și capul pe umerul ei, făcând zece pași într'un singur loc, plîngând cu hohote, înaintă spre ușă. Olga o deschise : noapte neagră era afară. Ploaea cădea pe coperiș, cu plînsetul monoton al ploilor de toamnă. Încă odată auzi Olga aceeași voce în ea : Radule, Radule ! remâi, nu te duce ! Aspră, severă, se înalța cealaltă a demnității, a conștiinții : să se ducă, de vrea, să se ducă ! Liber a venit, liber să iasă! Grație, milă, să nu cerșești !

La revedere, Olga ! rosti el, ca un zăcut de septămâni. Ea închise încet ușa, după dînsul, păși în cameră, făcu ochii roată : singuratate, singuratate peste cărți, peste flori, peste viața ei !

CAPITOLUL VIII

Ticu Munteanu singur, avea mare înrîurire asupra lui Radu. Veri de pe mamă, camarazi de universitate, Ticu era cu doi ani mai mare ca Radu ; remăsese însă în urma lui cu studiile, datorită sănătății șubrede.

Radu, simțire delicată și fire dispusă cugetării, găsise un tovarăș în Ticu. Dacă cel întâi avea o inteligență mai vie, o imaginație mai aprinsă, cel din urmă cugeta mai rece, avea un temperament nepasionat. Capatase încrederea lui Radu, de când reușise să-l îndepărteze de o cochetă, despre care Radu vorbise Olgăi.

După ruptura cu trecutul nenorocit, cu mlaștina de sen-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zualism, prin care înoată mulțimea tinerilor—din cea mai fragedă adolescență—Radu simțea nevoea unei mângâeri. In anul întâi de facultate, se lasase atras de farmecul unei tinere văduve, liberă pe situația ei. Neînțelegerea sufletească sbucni din capul locului, întru cât legătura fizică singură, îi apropiase. Inconjurată de fluturi, arata și lor aceeași atenție, căutând ca din toți să pue mâna pe unul care s'o ia de soție. Se purtase atrăgător cu Radu, până și-l apropie; după aceea se arata rece, indiferentă, respunzind la complimentele altora, dar nu dorințelor lui, măsurând și calculând efectul asupră-i, să-l aprindă într'atât, ca s'o ia. Il chinuia.

La facultate Radu întâlni pe Ticu, se apropiară unul de altul, locuiau împreună. Ticu pricepu repede legătura și starea sufletească. Incepu să frecventeze cu dînsul aceiași casă. Cu firea lui mai rece—nefiind în joc, putea și observa mai rece—înțelese purtarea văduvii, pe care de altfel și Radu o bănuia. Ca să nu-i mai lese îndoeală, începu să facă curte văduvii; ea respunse. Radu încredințat, deși dureros atins, se îndepărtă de ea pentru totdeauna. Căpătă însă pentru Ticu o încredere mai mare decum tinerețea și lipsa lui însu-și de experiență ar fi motivat-o. Il iubea mult; terminând studiile c'un an înaintea lui, îi pastra aceiași dragoste; deseori vorbea Olgăi despre dînsul. Inaintea plecării la Techirghiol, asistase în Iași la nunta lui. Ii descrise pe Olga în colori entuziaste.

Venit acum pentru două zile în Roman, Ticu îi aprobă la început, voința să se căsătorească fără consimțimintul tatălui. Radu trecând pe la Olga—era ziua vizitei septămânale—îi anunță c'avea să întâlnească pe Ticu, la cercul cultural. Olga era tocmai hotărîtă să nu se ducă. C'o noapte înainte, Casandra fusese reu lâncedă, adusese doctorul, o veghease toată noaptea. A doua zi dimineață avu școală; după amează împachetase lucrurile din casă, până o întrerupse Radu. Searea se simțea peste măsură de obosită. Când să plece la cerc, începu să ploae; nu-și putu lua o îmbrăcăminte mai elegantă. Pudră nu punea, cu atât mai mult, fard. Se simțea jicnită ea, când vedea femei căsătorite sau tinere fete, dintre cele mai serioase, nu numai mascate cu pudră, ci și cu fardul amintitor haremului turcesc. Nu se simt ele înjosite, umilite? se întreba. Își dedea perfect seama de efectul celei întîi impresii, lasată de individ. Această impresie la femee atârnă mai numai de înfățișarea și de îmbrăcămintea ei; o aparență elegantă, atrăgătoare, poate ascunde golul gândirii și al simțirii, dar cucerește ochiul bărbatului, și el atît cere. Influența îmbrăcămintei asupra fizicului unei femei e nespus de mare; poate da eleganță și atracție uneia urîte, după cum haina rea croită și fără gust, poate răpi ceva din farmecul unei frumoase. Olga

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dispreţuea arma aceasta: se îmbraca cu gust, dar simplu, sever. In seara aceea nu arata bine. Pentru nimic în lume n'ar fi consimţit să pue pudră ori să renunţe la cerc pentru motivul acesta; era la dînsa şi o manie să se lase judecată prin prizma fizicului, de cei cari se opresc la el.

Conferinţa se începea, când intră. Membrii erau aşezaţi la masă. Printre ei văzu câteva persoane necunoscute; erau paseri streine, pribege, intelectuali cari abia sosiţi într'un oraş, găsesc un fel de cămin în astfel de cercuri.

Pe tînărul simpatic, serios de lângă Radu, îl luă Olga drept vărul lui. Conferinţa terminată, membrii se pregăteau să plece, fără să mai convorbească între ei, ca altă data. Olga eşi. Radu şi Ticu o ajunseră din urmă. Acesta se arata încântat de ea, din cât i-o descrisese Radu, îi sfătui pe amândoi să dea lucrului aparenţa negativă, până la constituirea actului, ca să ferească contrarietatea tatălui.

Olga mai mult tăcea. Deşi o mulţumea auzindu-l vorbind în cunoştinţă de cauză, aprobând pasul lui Radu, deşi plecase bine dispusă de-acasă, devenise de odată adânc de tristă, fără să-şi fi lămurit pentru ce. I se părea că între dînşii şi ea plutea o nenorocire. A doua zi Ticu plecă. După amează, avu loc discuţia cu bătrînul Salcie. Felul nemăsurat de negru în care zugrăvea dînsul pe Olga, puse pe gânduri pe Ticu. Ştia că Radu se înşelase odată; n'ar fi fost greu să se fi înşelat şi a doua oară, pasionat şi cu imaginaţia lui vie.

El ca şi Radu, aveau experienţa vieţii intelectuale pe care o trăiseră. Pe cealaltă, pe care o dă cunoaşterea lumii, n'o aveau în destulă măsură. Nu-şi dedeau încă seama, Ticu mai mult ca Radu, de reutatea ei; nu cunoşteau puterea cu care se impun mahalagismele într'un oraş de provincie, alimentând de o potrivă pe ambe sexele, mai ales pe cel femenin, ca pe cel redus mai mult la el, prin lipsa culturii, a ocupaţiunilor ca şi a distracţiilor serioase. Nu ştiau cu câtă uşurinţă o vorbă murdară, o calomnie aruncată de un mişel, prinde teren, după cum o burueană creşte pe orice fel de pământ.

— Nu se poate, spunea Ticu lui Radu, în drumul spre gară, bătrân cum e, părinte şi cu fete, să vorbească atât de uşor şi lucruri atât de grave, pe seama unei fete, mai ales a unei profesoare! Eşti încredinţat că nu e astfel?

— Mi-a dat cuvîntul, mi-a povestit trecutul, e sfânt!

— Dac'o fi viclenie? Ţi-a spus ceva, nu tot, s'o crezi loială, să nu cercetezi, să nu crezi adevărul... când îl vei fi auzit..? De mult timp fără părinţi, călătorind singură... cine ştie ce trecut se poate ascunde în viaţa ei independentă. Poate chiar desgustată de un trai urît, să dorească o viaţă onestă, sigură,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai ales c'un tânăr deştept, frumos, idealist într'atât c'a luat drept adevăr ceea ce i-a spus ea... ?! In acest caz nu face să-ţi încurci viitorul, să sacrifici pe tată! „Ticu nu bănuia egoismul cuvintelor lui. Un trecut mizerabil, din acest punct de vedere, nu ia dreptul unui barbat să aspire la un viitor onest; îl interzicea unei femei.

— Dar fata aceasta, respunse Radu, a fugit de iubirea mea! Se ferea de mine! Mi a destăinuit tot ce-şi credea defect, şi care e omul fără defecte!

— Ce ţi spun eu! A făcut-o din calcul! Simţind că nu ţi-e indiferentă, a căutat să te cucerească, având aerul de a nu te fi vrut. Deşteptăciunea şi cultura au ajutat-o!

Radu tăcea. Aceea ce era curat, onest, frumos în el, îi arata că Ticu se înşeală. Reul tatălui îl speriase însă, văzu clar impasul greu în care se afla: căsătoria cu dînsa, sacrificând pe tată până la urmă, sau... renunţarea la viitorul lui frumos, la tot ce-i era sfânt, la cuvînt, onoare, în favorul tatălui.... In Ticu căuta un reazăm: aştepta ca el cel puţin, să-i aprobe dreptul lui—părut egoist,—de a-şi apara credinţele, viitorul, faţă de tată şi de toţi. Cuvintele lui Ticu îl răniau şi mai ales înrîureau: nici el, cu dînsul? Mai presus de toate rosteau o sentinţă: prizma neprielnică prin care văzuse Ticu pe Olga. Işi aminti de sfatul văru-seu din Paris, de cuvintele d-rului A.: „nu erau potriviţi..." Să nu fie cum-va înşelat dînsul? se întrebă deodată. Toată lumea deoparte, el singur de alta...?! Nu vor fi având ei dreptate? Cată să reia chestiunea, s'o analizeze cu cel mai mare sânge rece, să se ocupe mai ales de părţile nefavorabile Olgăi, să înceapă cu ele. Pe peron auzi pe Ticu: abia un an — şi nici un an — după băncile universităţii, ai găsit o fiinţă care — ţi se pare — că întruneşte calităţile ce doreşti. Se întâlnesc rar fiinţe ca dînsa, recunosc, dacă... nu te înşeli; totuşi, ai înainte ţi un viitor lung, frumos, îndepartat; în calea ta vei mai putea afla o alta cu calităţile ei, mai tânără, mai frumoasă, şi voită de unchiu! Gândeşte-te: e bătrîn! Violent cum e, autoritar, supararea îi poate aduce moartea... ce te faci atunci? remâi cu atâţi copii? Ascultă Radule, între ea şi tată, aşi sacrifica-o pe dînsa, chiar de e aşa cum o crezi! Rostind cuvintele din urmă se aruncă în tren. Ticu, deşi inteligent, lipsit însuşi de experienţă, influenţat puternic de bătrîn, încredinţat superficial că Radu se nenoroceşte, făptui nemăsurata greşeală să vorbească într'o chestiune atât de gravă, în deplină necunoştinţă de cauză, conştient de înrîurirea cuvintelor lui asupra lui Radu, dar strein, nepăsător, de cauza Olgăi. Confirma pe deplin egoismul sexului lui, faţă de celalt sex. De angajamentul moral al lui Radu către Olga, de cuvîntul de onoare, cum se punea acum chestiunea, între ei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr_1901-1932

amândoi, față de societate, nici îi trecu prin gând. Rugat și de bătrîn, prinse momentul descurajator ce-i provocase lui Radu, reul tatălui, mult mai neînsemnat însă, de cum fusese arătat și căută să-l influențeze, să-i provoace temeri, să i le mărească. Greșea, cum greșea încredințându-l c'ar fi putut găsi averea, tinerețea și frumusețea, la un loc cu virtuțile Olgăi. O fată tînără și frumoasă ar fi fost greu să întrunească calitățile ei, după cum dînsa, cu excelente calități morale și intelectuale, nu mai putea avea în destulă măsură pe celelalte. Omul e un amestec de calități și de defecte ; cu cât numărul celor întâi precumpănă asupra celorlalte, e mai superior. Fatal se fac îngăduiri între soți, de o parte și alta, unor calități mari, sau unui număr mai mare de calități. Olga avea pe cele mai de prețuit, pe cele cari se găsesc mai rar, pe cele cari conveneau mai mult firei lui Radu.

Cuvintele lui Ticu îl descurajară. Nu avea dreptate, știa bine ; totuși, cum l-ar fi voit de partea lui ! Simțea nevoia morală să afle pe cineva care să-i aprobe felul lui de a vedea. Și nu afla ! Ori cum, nu avea —își zise— decât 24 ani, putea greși ! Se simți pornit să analizeze totul pe un teren neprielnic Olgăi. Să l fi mințit ea ? Se întreba, venind spre oraș. Să fie altul trecutul ei ? Sentimentul pentru Lorescu fusese nespus de adînc, să fi remas atît de curat... Bah ! își respunse cu desgust, și de ar fi fost... aceasta condiționează sufletul unei femei ? Cum, noi avem dreptul să trăim cum ne place, să ne tărîm prin mocirla destrăbălării, și ele... îngeri ? Dar mai la urmă, le profanăm noi când le atingem, noi, cei întinați în noroi ! Noi, cari legăm relațiuni cu orice ne orocită întâlnim ! Noi, cari jurăm credință la zece, până ne oprim la una ! Și noi pretindem perfecțiune, curățiе angelică. . Nu, un om brut s'ar putea opri la un asemenea punct, un om cu simțire, nu ! Sunt atâtea împrejurări nefericite, în viața lor ! Barbații atât de ticăloși ! Dacă unul minte, e drept și uman, ca altul să aline, să rescumpere reul făptuit ! In ce caz m'așî găsi însu-mi, de așî părăsi-o ? Nu mi-am dat cuvîntul ? Nu i-am jurat de zeci de ori iubire ? Putut-a să nu aibă încredere în mine ? N'am trecut însu-mi pe lângă un asemenea punct ? Ce frumos de onest mi-a respuns : „Să ne păstrăm liniștea conștiinții, va fi tăria cu care vom înfrunta bârfelile !“ Dar... continuă el, reluat de îndoeală, nu cum-va ?. . va fi respuns astfel, pentrucă... Nu ! Nu ! E nedemn ceeace gândesc, își zise, forțându-se să dea altă direcție gândurilor lui. Oricât încerca, nu reușea. De unde calomnia cu Lorescu ? Tata ? mi-ar fi vorbit din capul locului, dac'ar fi știut... Ce-ar fi să scriu doctorului ?! Să-l întreb, să mă duc însu-mi la Piatra ! o, e nedemn ! Cât de jos m'am coborît ! Cum așî ofensa pe Olga,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

printr'un asemenea pas! Cum o ofensez cu asemenea gânduri! Hotărît să le pue capăt, își luă de acasă geanta, să facă câte-va vizite prin oraș, ca să câștige membri acționari la cooperativa-librărie. Cea întâi familie care i era în cale, fu profesorul Cireșiu. Intră, îl întâmpină ea. Radu îi arătă scopul vizitei, folosul mare al acestor cooperative pentru industria și comerțul românesc, în Moldova cu totul pe mâna streinilor.

— Primim bucuros, respunse ea, nu din principiu..! Drept să-ți spun, nu prea am încredere în cooperativele acestea; n'au fost conduse cu destulă pricepere, ca să fi dat rezultatele așteptate...; primesc, ca să fac plăcere unui tînăr atât de dornic de lucruri bune! „A propos" zise de odată, ca și cum ar fi fost vorba de același subiect, îmi dai voe să-ți vorbesc nu ca unui strein? Ci ca unui frate, ca unui copil de-al meu? Și începu să vorbească, fără să aștepte respunsul lui Radu, cu o repeziciune care nu-i da pas lui să replice: „Vezi, sunt mamă... și, ca să-ți spun drept, mă doare când văd un băiat retăcit! Se poate să te necăjești pe sinceritatea mea, cunosc tinerețea, sunt încredințată însă că-ți fac un serviciu și.. am să trec peste delicateță, peste așa zisele considerații de bună educație, vorbindu-ți deschis: știu pe cine vrei să iai! Pacat, crede-mă, zise privind țintă pe Radu, uluit de vârtejul cuvintelor, de îndrăzneala ei. Dacă nu s'ar fi simțit el însuși prins de îndoeli...! Simțea clar câtă ofensă aducea Olgăi, lăsând pe o streină, pe cea întâi venită, să o vorbească de reu, lui, logodnicului, și totuși, sbuciumat de teama îndoelii, o asculta înfiorat: „e inteligentă, cultă, dar nu-i pentru d-ta, crede-mă! Ai văzut vreodată un măr frumos, frumos pe dinafară, gălnos înăuntru? E dânsa... fizic și moral... Lorescu mi-e ca și frate..: ți-am spus tot... Poate ești indignat acum pe mine, cum ai să-mi fii de recunoscător, mai târziu! Cum ai să plângi, de n'ai să m'asculți...! Gândește-te: soții? cât păr în cap! Tată? unul singur! Mi-e milă de d-ta! După paloarea de pe față, văd cât suferi, dar.. și chirurgul tae, fără să se uite la durerea lâncedului! Te las acum, uite, vine Cireșiu, încasează-l cu două acțiuni!" Dispăru pe ușă, pe când Cireșiu, intrat pe alta, îi da buna ziua. Mașinalicește, ca un elev surprins de profesor cu altă ocupație, expuse Radu planul cooperativei, sdrobit, grăbit să iasă mai curând dintr'o casă devenită infern. Când se văzu în stradă, avu senzația unui om beat, i se păru c'ar fi avut un vis cumplit de reu, chinuitor. „Pentru ce n'a fost vis?! își repeta dureros, trecându-și mâna peste fruntea brobonită de sudoare. Este cu putință? Olga! Olga! Cum am crezut în tine! De unde știa tata? Naiv ce-am fost! Cum de nu mi-a venit în minte, mai de mult..,?! In starea în care era, crezu lucrul fără control, fără să-l ducă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mintea că totul fusese pus la cale de bătrînul Salcie, cu vara lui Lorescu.—Da! Da! Iată de ce mi-a vorbit ea (nu mai numi pe Olga cu numele ei) din capul locului, dându-mi și numele lui Lorescu..., iată de ce mi-a vorbit despre sdruncinul trecut al unei mâni... Se temea de vara doctorului Lorescu!

Uitase Radu că Olga îi propuse odată examenul medical, care să spulbere bârfelile, uitase că ea însе și voi să-i descopere într'o zi, calomnia aceasta auzită prin Seva, care o aflase indirect pe atunci de la bătrînul Salcie, uitase că prin plecarea în vacanție la Wörishofen, Olga voise să i dea încă un ragaz de două luni, să cugete rece, de departe, neînrîurit de ea! Zadarnic vorbea în el, vocea adevărului: Olga nu minte! Uitat-ai ochii ei? Privirea plină de adevăr? Purtarea ei demnă, față cu tine? Pentru aceasta, respundea în el altă voce, doarme cu fereastra deschisă! Pentru aceasta, băile reci, dimineața?! Cine știe cât o fi de lâncedă... ofticoasă... cum spune tata și d-na Cireșiu... Mărul, putred...!

Dacă s'ar fi dus la Olga în starea aceea, să-i arunce în față cele auzite, minciuna ei, luată drept adevăr de dînsul...! Privirea limpede, luminoasă, sinceră, a ochilor ei, i-ar fi aratat cât era de retăcit, cât o ofensa! Dacă i-ar fi vorbit! Cum de simplu ar fi desmințit ea tot, prin puterea care o dă seninătatea conștiinții! Ar fi cerut examenul medical al doctorilor propuși de dînsul; de față cu el, prin el, ar fi scris lui Lorescu! Ar fi făcut-o aceasta de mult, de când aflase ea de calomnie, dacă Radu i-ar fi dat atunci pas să vorbească! I-ar fi arătat o scrisoare primită cu doi ani în urmă dela doctor. Ce probă mai vădită, mai la îndemână, decât scrisoarea aceea! Cum s'ar fi potrivit necorectitudinea Olgăi cu distinsul respect ce reeșea din scrisoare? Dar Radu, încredințat de vorbele D-nei Cireșiu, că Olga îl minție, nu se duse la ea: lipsi și dela vizita septămânală ce urma, sub motivul mutării ei. Abia după două septămâni se duse, în Sâmbăta când auzi ea, sentința aceea de foc: Radu nefericit! Dac'ar fi fost macar atunci sincer! Dacă i-ar fi mărturisit tot! Încă s'ar fi putut încredința că fusese mințit. Neîncrederea într'însa, îl făcu să tacă. Tăcu asupra discuției cu Ticu, când Olga îl întrebă dacă i-a fost favorabil, cum tăcu și asupra calomniiler d-nei Cireșiu. Invocă singurul motiv ce i remânea; leșinul tatălui. Nu intrase însă atunci la dînsa cu voința să rupă hotărîtor. O iubea încă, se temea de sanatatea ei, dacă s'ar fi retras. Intra pentru întâia oară nefericit la ea — și asta i-o spuse, fără să se explice asupra cauzelor cari-l aduseseră aci. Cuvintele acestea rosteau însă pentru dânsa—nemulțumită de fizicul ei —o sentință cumplită: nu mai era iubită! Pumnalul de care se temuse într'un viitor îndepartat, îi era deja înfipt! Radu o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

voise odinioară, contra voinții tatălui; fără ea se simțea foarte nefericit. Îi primise mâna, nu fără mâhnirea ascunsă de a fi devenit ea, cauza supărării unui om. Pe dînsa o costase amar, discordia între fiu și tată; reul acestuia o înfioră. Din moment ce Radu șovăea acum între ea și tată, însemna că nu mai era pentru dînsul, ceeace fusese odată: ființa fără care să se prefere mort! Îi înapoe atunci cuvânt și libertate și Radu nu protestă! Lovitura mergea mai adânc, de cum s'ar fi așteptat. Îl crezuse om și-l vedea copil! Cei 24 ani se resbunau cumplit asupră-i. Lumea avuse dar dreptate: ea singură și purta vina: cum se putuse încrede într'un tînăr! Cum lăsase în mâinile lui, liniștea, viața, onoarea ei? Nu o perduse pe cea înțeleasă în genere de lume, dar senzul moral înalt al cuvîntului, sta pentru dînsa, cu « mult mai sus! Să-i bănucască lui? Ce? Tinerețea?! Nu! Cu cât pumnalul cuvintelor lui, tăiase mai adânc, cu atât mândria demnă, rece, a vinei ce-și aducea numai ei, o făcea tăcută. Pe dînsul îl costă aceasta. Odată pus pe un teren falș față cu ea, îndoindu-se de sinceritatea ei, îi analiza acum felul cum se manifesta, prin premisele greșite dela care pornise; era nedrept cu dânsa și nedrept avea să remâie până la urmă. Sub masca ei de mândrie, de receală, nu întrezări abizul durerii. Îi făcea un nou cap de acuzare: îl voise, dar nu-l iubea! Nu sufereai.. Ticu avea dreptate! Când o văzu plîngând, se înduioșă. Își aminti trecutul ei de suferință; imaginea luminoasă a Olgăi, fulgeră încă odată înaintea gândirii lui. Dar cuvintele D-nei Cireșiu reveniră. În loc să vorbească, tăcu. Și Olga, tăcu și ea: ce-avea să-i mai spue? Trecutul ei? Nu i-l destăinuise, trecând sub tăcere paginele-i frumoase și lăsând să vorbească cele vitrege? Dacă se îndoia, cum putea să-l convingă? Să ia de martor pe Lorescu, onestității ei? Nici odată! Prefera mormîntul înaintea unei astfel de ofense! Cu totul altceva ar fi fost, dac'ar fi cunoscut calomnia D-nei Cireșiu către Radu—calomnie pe care bătrînul Salcie avea s'o răspândească curând în tot orașul—ar fi scris atunci lui Lorescu prin Radu, și el ar fi vorbit, totul s'ar fi lămurit. Necunoscând-o, două lămuriri da ea, cuvintelor lui Radu: ori motivul invocat — reul tatălui — era adevărul și atunci îi părea de prisos, nedemn să lupte, într-u cât Radu însu-și numai protesta că era nefericit fără dînsa, ori nu era dovada cea mai cumplită, că voea să se retragă, că n'o mai iubea? Ce puluse face de cât să-i întoarcă libertatea, cuvîntul, cum și făcuse? Astfel se întreba Olga târziu după ce Radu plecase, retăcind pe strade întunecate, chemând vîntul să-i răcorească fruntea. Reintrată în casă, se văzu din nou cea de demult, cea de odinioară, cea de totdeauna: Aceeași viață, aceeași durere, aceeași

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

singuratate! Peste cărți, peste flori, peste sufletul ei, singuratatea plutea. Un vis frumos o desmerdase o noapte... trecusc... visase! I se părea că umblase poste pe jos; călător curmat, își anină iar traista suferinții de căpătâi! In rugăciune șopti din nou adîncul, desperatul, vechiul cânt: să nu mai fie! S'o cheme părinții, sus lângă ei!

In țeară, la Paris sau la Berlin, gândurile ei l-ar fi căutat, l-ar fi urmat... și el? N'o mai iubea! Cum? De când? Ii analiza purtarea din urmă, fie ce discuție, fie ce cuvînt. Nu-i repeta el mereu: «Vezi Olga, am fost făcuți unul pentru altul! In fie care zi mă încredințez tot mai mult, n'aș putea trăi fără tine! Ești singura ființă care mă înțelegi!» Nu pluteau ochii lui în iubire? N'o privea în extaz, numind-o sfântă, în fața căreia cată să te închini, nu să profanezi? Două septămâni nu se văzuseră; era cu putință ca schimbarea lui să fi venit într'un interval atât de scurt? Cât de duios fuse și în cele două vizite din urmă, înaintea mutării ei! I se repetase în ajunul penultimei lui vizite: „spuneți-i, zicea bătrînul Salcie, c'am s'o omor!“ Când Radu veni a doua zi, o găsi tristă; nu-i scapa nici cea mai mică schimbare a figurei, a gândurilor ei. Zadarnic căută să afle cauza. Vorbind însă despre viitor, Radu numara lunele remase: „Octombrie ca și trecut! Cinci luni, ne mai despart!.. rosti bucuros, privind-o nespus de fericit. Veselia lui o întristă mai mult. Radu o rugă ferbinte, să-i spue ce are? Cine știe, de voi apuca eu, ziua aceasta?... respunse ea indurerată. Cum stăteau pe canapea, Radu o îndepărtă puțin cu mâna, o privi șagalnic în ochi: „îndoeli?... glumești, dragă Olga!“ Văzînd-o tristă, adăugă îndurerat și el: „nu, Olga nu mai are gânduri urîte, nu așa? Cum te văd, draga mea, așa văd înainte-ne, momentul solemn!...“ Ea remânea totuși îngândurată. „Olga, dragă Olga, mă faci să sufer! Ce ai? Te-am suparat cu ceva?“ Și o rugă blînd, stăruitor, să-i spue cauza tristeții. Olga îi descoperi amenințarea ce i se repetase pentru a treia oară. Radu începu să ridă în hohote: „Olga, dragă, negreșit rîde și dînsul, când îți comunică astfel de cuvinte! Știi, cată s'alunge vrăbiile din lan, cu momie speriitoare! La urmă, putem oficia nunta, în alt oraș?... „Nu știu ce-mi spune Radule, flori de lămâe n'au să mi încunune fruntea... și de-or încununa-o, nu în viață!...“ Suspină ea, încătușată de o presimțire neagră. Radu se întristă: „te rog, nu vorbi astfel! S'admit c'ar fi scrioasă amenințarea lui: nu mă va găsi pe mine în cale? N'am spus totdeauna Olgăi: împreună în viață, împreună în pânzele albe? „Nu primesc aceasta! strigă ea repede. De va fi să lovească, în mine să lovească! Radu se apropie de dînsa, o privi lung, trist, duios, pînă'n adîncul ochilor, rostind grav și solemn: „a lovi în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Olga, înseamnă a lovi în mine! Aceasta o ştie el bine!... Când ea nu va mai fi, Radu va muri! Îi luă mâna, i-o sărută, o mângâie, adăugând: suntem copii, dragă Olga! Va ceda de bună voe! Nu numai că va ceda, te va iubi, cum te iubesc eu...

Dar vizita ce urmă, când îi anunţă venirea lui Ticu? Nu puneau la cale, simplicitatea acelei solemnităţi? Casa pe care s'o închirieze din April? Când îi dete un pahar cu apă şi miere de fagure, nu-i zise el: „nu e aceasta, cea mai dulce miere, pe care mi-o dai, Olga mea dragă!“ Şi când să se despartă pe prag: „mulţumesc Olga! Iţi sunt recunoscător! Mă faci fericit!“

Pe locul acela chiar, îngenunchiase ea: se rostise propria ei fericire! De ce vîntul nu rîdea? O, da... plîngea, nu rîdea, n'am priceput! îşi zicea acum. Crezui încă odată, în fericire! Deschisei larg uşa: să intre! Sta durerea după uşă, sta şi-mi striga: „nebuno, ştii cui deschizi? Nu-ţi sunt eu, tovarăş ursit?! Nici când nu ne vom despărţi!!“

Flacara lampii se stinsese de mult în cameră. Ardea durerea: para ei lumina. În două rînduri părăsi Olga patul, crezînd că nu mai era mult până la zi. Ornicul stase, neîntors. Liniştea deplină a stradei, maestatea păcii pe cerul luminat de-o stea, nu-i puteau strecura jerbia de linişte pe care o implora. Gândurile veneau şi se duceau, ca valurile mării, bătută de vînt. Cugeta la nestatornicia firei omeneşti. Tatăl lui Radu, fără strop de scrupul, de demnitate, o vorbise în săli publice, către toată lumea; şi acum când remânea în risul în vorba tuturor, el, cel care-i pusese pe deget, „inelul vrăjit“, unde era? Pentru ce n'o apara? Ca şi lordul Nelvill, ca şi ori care altul, se îndeparta, când nu-i mai convenea căsătoria cu dînsa! Cât a găsit ceva nou, a fost înlănţuit, când nu, nefericit! Don Juanul, sclivisitul, secătura, ce-ar fi putut face mai mult? Durerea ei? Situaţia în care remânea faţă cu lumea! Nu se gândesc barbaţii nici un moment, la aceasta! îşi respunse. Ea condamnase în intimitatea gândurilor ei, pe fata care, încrezătoare în promisiunea iubitului, se lasă ameţită de dragostea lui. Acum îşi desluşea: nu era prea greu să se lase ameţită! Ea e suflet curat, neatins de tina vieţii din jur, nespus de mult superioară lui, prin înălţimea, prin adâncul, prin curăţenia simţirii ei, dar negrăit de inferioară, în ce priveşte experienţa de lume, de cunoaşterea omului; ea nu ştie încă: Cuvîntul lui de onoare, egalează pe zero, faţă de femee... Îl vede alături, înfiorat de iubire—sincer sau prefăcut—adorând o, până să-l doară atingerea unui fir de păr din capul ei! Se poate îndoi de iubirea, de sinceritatea lui? Şi ea? îl iubeşte cu poezia simţirii ei, cu puterea adevăratei iubiri, cu adâncimea sentimentului sincer. Îl aoreolizează cu i-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

dealismul ei : alt om mai bun, mai de caracter, mai superior lui, nu există ! Omul acela în stare să facă o faptă urîtă ? Cu neputinţă ! S'o facă pe ea mai ales, când o iubeşte atît, să verse o lacrimă ? de neadmis ! Il aude înfierând pe tinerii înşelători : «dacă toţi ar fi corecţi, nefericirea trădării n'ar exista, nici neîncrederea !» Ii demonstrează el, făcând-o să înţeleagă că : din punctul lor de vedere, al lui şi al ei, respectarea sau nerespectarea convenienţelor, este acelaş lucru, că, siguri unul de altul, ar putea să calce tradiţia, atât cît nu constă decât într'o simplă formă de oficialitate publică. Ea e deprinsă să privească pasul acela ca o călcare a datoriei ; se opune, nu voeşte, îl roagă să-l respecte. El cere, stăruie, sufere, face apel la proba ei de iubire, de încredere. Şi ea nenorocita ? Nu atât din nevirtute, cât ca sacrificiu pentru el, respunde dorinţii lui. Şi atunci ? monstruozitatea suferită de semena ei, de care a auzit, pe care o condamnase ca prea uşoară, se resfrânge şi asupra-i ! La puşcărie nefericitul care, a furat o pâne de pe masa plină, s'o ducă copiilor ajunaţi ! Talharilor de onoare, talharilor de ziua mare, faima de eroi ! Câtă durere pe urmă-le, câte victime ! Viitorul fetei perdut, moralul, sanatatea, sdrobite ! Hula, disprețul lumii asupră-i ! La puşcărie, mama denaturată, care, într'un moment de fioroasă desperare, de nebunie crudă, îşi perde minţile căutând resbunare, voind să se omoare, ori, nebunie şi mai dureroasă, să nimicească mărturia greşelii, sângele, carnea, copilul ei ! La puşcărie ! Iar el ? el ? Adevăratul vinovat, hoţul de onoare, omul înşelător, tatăl monstruos care părăseşte două fiinţe după ce le-a nenorocit, se primblă liber, gata să reînceapă d'a capo ! Justiţia atinge numai pe femee ! Codul social, hula, risul, batjocura, tot numai pe ea !

Iubirea lui ? A dispărut ca prin minune, făcând loc unei cinice respunderi, aruncată şi de el, asupra ei, numai asupra ei : „dacă erai virtoasă, se cuvenea să nu-mi respunzi !“ Şi crezîndu-se prin aceste cuvinte — oglinditoare unui egoism şi unei nedreptăţi nedemne de om—liber de orice angajament faţă cu ea, trece mai departe omul corect, caracterul integru, barbatul de stat, privit de onest, îmbrăţişat ca ginere ! Da, îşi repeta acum dureros Olga, pentru fiecare nenorocită, iubitul ei pare tot atât de superior, cum îi păruse ei ! Radu... Ce egoişti ! Interesul lor, atîta tot ! Nu-l făcuse de zeci de ori atent : o nouă lovitură de natura aceasta, ar omori-o ? Şi el ? s'a jucat cu viaţa ei ! Dar nu... Radu nu era egoist ; prin fire, îl cunoştea dispus către bine, adevăr, dreptate ; era idealist. Firele lor se apropiau atât de mult ! Erau meniţi—părea—unul pentru altul. Cerul îi apropiase, dar a sărit infernul şi i-a despărţit...! Mediul îl doboară, cugeta, nu se poate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

altfel! Dacă se simte nefericit, dacă imagina ei nu mai avea putere asupră-i, este pentru că însе-şi ea cade în ochii lui, ciuruită de veninul, de calomnia altora!

Ce pagină mărcaţă, scrisese odinioară tovarăşului de ideal: vei avea de luptat cu părinţii, cu societatea întreagă; pătrunde în marea sufletului teu: lipseşte acolo stânca egoismului? Plin de coraliul idealismului, dă voe cerului înstelat al iubirii de aproape, să se reflecte în adîncul lui? Intră în luptă, dacă nu le vezi, nu intra! Iată, el însu-şi se afla în cea intiiu, în adevărata luptă cu mediul; de e învins acum, un învins are să fie totdeauna...! Şi ce lupte tragice se vor petrece în sufletul lui... fiind un cine-va, dar nu tare ca stânca! A te menţine în sfera ta sufletească, a respunde minciunii cu adevăr, reutăţii cu bine, a fi refractar linguşirii, mînciunii, reutăţii, însemnă a lupta făţiş cu viaţa; Radu avea să fie unul dintr'aceştia; avea să vie totdeauna în conflict cu mediul. Viaţa lui nu-i părea trandafirie; sub paşii lui ar fi resărit deseori spini şi bălării. Câtă nevoe să găsească mângâere în tovarăşa de acasă! Acolo în căminul lui, să fie înţeles, încălzit, împuternicit! Dînsa i-ar fi fost trestia ce mlădie stejarul, edera fiinţii lui, isvorul care să-i lumineze! Căpătîiul pe care să-şi rezeme capul! Earba mângâitoare, îmbalsamată cu parfumul florilor, care să-i adoarmă curmatul corp! Unde el ar fi fost Radu, ea să fi fost Rada, a doua lui fiinţă, eul lui din afară!

Tristă constatare trăgea dintr'o experienţă târzie. Dacă iubirii lui ar fi respuns prin cochetărie, sentimentele lui s'ar fi aprins până acolo unde, nebun de iubire, nimeni nu l-ar fi putut opri. Dar a respuns în om; a ţinut seama de ceeace suferise prin cochetărie. A lasat sentimentul să lunece în faza sănătoasă care nu arde, nu omoară, şi atunci el s'a adîncit, dar a perdut din forţă, s-a mai potolit, aşa cum se potolesc valurile unei ape sub zagazul cheiului, ori flacăra lampii, sub cilindrul ei. Sentimentul remăsese acelaş, culoritul se modificase. Prietenia liniştită, binefăcătoare, înlocuise pasiunea. De fapt prietenia statornică, adîncă, deplină, face temeinicia unei căsnicii, mai ales când e cimentată prin comunitatea de ideal, prin afinitatea sufletească, cum era între ei. In lupta cu mediul însă iubirea învinge, pe cât timp prietenia poate ceda.

Ii repetase de atîtea ori: „iubesc pe Olga, pentru ea însе-şi!" Cum de repede s'a stins iubirea aceasta, îşi zicea acum, dacă nu cochetase! Nu au raţiune femeele false, vopsite, cochete, capricioase? Armele lor pot să nu fie alese, experienţa le dovedeşte de bune! Entuziasmul cu care începuse rînduirea casei, cea din urmă credea, până la cea întregită din April, dispăru.

Era Duminecă. Casandra la spital. Olga se primbla cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

paşi mari prin cameră, privind pustietatea stradei. Nu eşi din casă; vederea oamenilor, i ar fi făcut rău. Îi resună deodată, cântul ce-şi fredona până acum, lucrându-şi câte un obiect din albituri:

Treci, timpule, treci,
Şi te petreci,
Să vie vara
Cu primavara,
Şi rîndunele
Şi flori cu ele,
S'ajung mireasă.

Când fu la versul din urmă, ochii i se înecară în lacrimi, durerea o înşfăcă, ca vulturul prada: privi la fotografia lui Radu şi completă: s'ajung mireasă moartă, pe masă! Locuinţa aceea i se prefăcu în mormînt; i se părea că moartă aveau s'o scoată din ea...

A doua zi avea curs. Nimic nu trada infernul din sufletul ei. Aceeaşi conştiinciozitate în clasă, mai multă energie lasată; entuziasmul însă nu lumina, cum raza de soare nu încălzeşte ziua de toamnă. Seara trecea în ziarul ei: „Radule (e cea din urmă oară poate, când te numesc astfel) atât îmi pare de necuputinţă schimbarea sentimentului teu! Cred mai curând într'un fel de apatie momentană, venită din prea mult sbucium. Am curajul, cum vezi, să-ţi vorbesc, să te ajut în momentul greu. Voiesem mai întâi să te las cu totul în voe. M'am întrebat dacă n'aş greşi? Te văd obosit; luptă crâncenă te aşteaptă; e luptă de onoare! Dac'aşi remânea la o parte, să te las singur să lupţi şi, Doamne fereşte, să fiu nevoită să zic odata: şi el ca toţi: mare la vorbă, mic la faptă, ar fi cred, ca şi cum te-ai găsi aevea pe câmpul de arme. Aşi fi lângă tine, te aşi vedea slăbind şi-aşi remânea locului, nemişcată, lăsându-te la voea întâmplării. De aceea amice, încerc să-ţi vorbesc. Dacă aceea care îţi scrie, îşi păstrează încă în inima ta locul pe care i-l arataseşi în nenumarate rînduri, dacă numai hărţuelile şi contrazicerile te-au influenţat, aducând starea în care te-am văzut, e pacat Radule, să cedăm reutăţii, invidiei altora! Avem un trecut frumos, destul de lung în urmă-ne; solid, să ne putem bizui pe el; sfânt, să ne apropie şi în viitor! N'ai urcat munţi? N'ai văzut cum stânci uriaşe, cale înfurcită, prapastii sub picioare, ameninţă călătorul la fiece pas? Dar ce privelişte domnezeească, sus! Cum îl resplăteşte de anevoinţele biruite!

Lupta se dă între prejudecată de oparte, între logodnica pe care ai angajat-o, de alta. Tradiţie, reutatate, patemă, într'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

balanță ; convingerile tale, onoarea, de alta ! Dacă ți-a devenit indiferentă alegerea, dacă te-ai simți ușurat recăpătându-ți libertatea, dacă tatăl teu singur, e cauza schimbărei tale, remâi cu bine ! Dumnezeu te aibă în paza lui ! Presoare-ți viitorul, flori pe cărări ! Nu-mi respunde și nici să vii ! Trimite-mi te rog un om de încredere, să-ți înapoez scrisori, album și fotografii.

Mă voi încerca să capăt curaj în suferință, gândindu-mă: n'a fost zadarnică ! Ți-am fost până la urmă, bună prietenă! Ridă, vorbească, arunce-mi în față, toți, reutatea lașității lor. Voi găsi putere și mângâere în gândul că nu mai suferi pentru mine.

Remâi cu bine, Radule ! Pace acelor ce-mi sfâșie ființa ! E monstruos să suferi până la nimicirea ființii tale, când n'ai făcut reu nimănui nu pentru că așa ai vrea, tu, dar pentru că alții vor ! Să fi făptuit crime, n'ași suferi mai mult ! Dacă în marginele morale ți-am îngăduit intimitatea pe care o știi, este că te-am privit ca și soț. Prefer mormîntul înaintea zilei când serutarea ce mi-ai dat, să facă să roșesc. Domnul mă ferească de ziua aceea !"

Nu trimise însă foaia aceasta lui Radu ; a doua zi își urmă ziarul : Marți, 3 Noemhrie. Somnul alină câte-va ore ochii triști, obosiți. Când m'am deșteptat, găsii lângă mine fantoma durerii ; era acolo, veghiase toată noaptea !

Ascultă Radule, fie că ești influențat, fie că sentimentul tău s'a micșorat — durerea e cu atât mai mare — promisei să mi fac curaj, să pot înfrunta vijelia. Nu, nu pot. E atâta noapte în jurul meu, atâta frig, am suferit atât în trecut !

Muriseră florile cari-au parfumat iubirea noastră, amu țiseră paserele, ea trăea ! Astăzi ca frunza, s'a dus la pământ ! Astăzi viscolește în ființa mea, ca mâni, viscoli-va pe țerna mea !

Plec la școală, să dau altora suflet, lumină, viață, când a mea e sdreanță, când noapte neagră, pustie, s'așterne pe ființa ei...!

Drept, Radu nu s'a rostit încă, dar... după felul cum l'am văzut în seara aceea, la ce mă pot aștepta ? Lasa-ar el să treacă timpul, când îmi înțelege starea sufletească ? De Sâmbătă seara sunt rîul de munte, ce se aruncă vijelios din înălțime, în poalele lui ! Se lovește de stânci, se sfarmă în mii și mii de stropi, ca să se reîntregească mai departe, triumfător el, sdrobită eu ! Ființa sufletească parcă mi se stinge ; remâne însă, trăește, nu se frînge !

Astăzi la școală. Copii cântau rugăciunea. Vioi, sburdalnici ei ; lacrimele-mi umezeau pleoapele, nu îndrăsneau să curgă acolo în fața lor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Şi-acum acasă, 12 ziua. O postală... scrisul teu... de ce tremur? Inima vrea să inspire parfumul zilelor trecute...? o convocare searbedă şi rece...! 7 şi jumatate seara. In chilia mea, focul singur dă notă de viaţă. După şcoală, îndeseară, eşii prin oraş, departe, către grădina mare. Întunericul din jur, mă ferea de oameni. Mergeam în noapte, fără scop; aşi fi voit să dau peste o apă, care să strige atât de tare, să înăbuşe strigătul meu! In cale, întâlnii pe tatăl lui Radu... Altădată, de şi adânc jicnită de el, era.., tatăl lui...! Vederea lui azi, îmi rescoli şi mai adânc durerea! Unde, unde să mă duc, să fiu departe de ei?

Capul şi corpul istovite de nesomn, adorm. Iată când mai pot afla aţipire durerii; ce folos! Deşteptarea-i chinuitoare! Miercuri, 7 dimineaţa. Aşa a fost. Abia deschid ochii, durerea, s'ar zice, n'a dormit. Inima mi se bate vijelios; odinioară, cât o simţea Radu — se sbătea de fericită tulburare atunci — mă întreba neliniştit, ce am? Imi făcea bine atenţia lui... Era cine-va care-mi purta de grijă... mie, lipsitului de mângâeri! Astăzi îmi cuprind inima cu amândouă mânele, o rog, o rog ferbinte pe ea, pe gând, tot ce alcătueşte viaţa, simţirea, să aibă îndurare! Rechem somnul... departe e! Visul îmi puse înainte, icoana unui profesor iubit, mort şi el de mult... Ce căta el? Înţeleg: il doare, durerea mea. El a venit să mângâe în somn. Revederea lui chiar în vis, lăsă zarea de lumină pe care o aruncă luna întinsului întunecat al apei.

Seara, 10 şi jumatate. Cuget mereu la acest trecut. Mă cutremur văzînd cât de uşor schimbă lumea marmora în piatră, zapada în noroi, floarea în spini! Trei sute ani dela Schakespeare; cultura a înaintat, situaţia morală a femeei nu s'a schimbat. Cine mai bine ca el, putu reda: „Ţii albă ca marmora, rece ca ninsoarea şi gura lumei tot te va 'negri?!"

Prin depărtări, printre streini, cugetam adesea cât de mult poate folosi, ori dăuna ţării lui, un om, prin el însu-şi. O singură femee poate ridica prestigiul sexului ei, de zeci de ori mai mult. Şi acest trecut, hulit, insultat! De oameni cari nu-l cunosc, nu mă cunosc...! Dar el, el m'a cunoscut; cunoscându mă, mă va vinde?

Pe când îmi bat iar joc de sanatate, pot să mă culc târziu. Prânz, cină? Oroare de ele! Când una din cele două fiinţe ale mele, sufere, cum să dau corpului catare? Nu, nu voi s'o fac!

Joi. 8 dimineaţa. Peste noapte n'am dormit, dar nu sufeream. Eram — s'ar fi zis — torentul care după ce-a alergat şi a strigat atât, încetează deodată să mai glăsuiască. Linişte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

apatică îmi cuprinse creer, nervi, inimă. Imaginea lui stătea mereu înainte-mi, nu mă tulbura.

Am două conferințe grele, didactice, la finele acestei luni: una intimă, alta publică, populară. Timpul trece, fără să pot lucra. Astă seară, întrunire la cercul cultural. Se va duce? nu? Joea trecută casa îmi era în toiul reparației; la cerc avea să se facă lectură. Era un mic sacrificiu acela de a mă duce: m'am gândit însă la părerea lui de reu, ironie..! să nu mă fi dus. Ne despărțisem atât de buni prieteni în cealaltă Joe, când îi venise și vărul...! M'am dus; lipsea! Cugetam asupra nuanței de deosebire între sentimentul nostru și al domnilor. Veni îndată mustrarea: obosit va fi fost el însu-și, de n'a venit; aș fi preferat să l știu ostenit, acolo! Nu, îl mângâiam de departe! Și el fugea de mine!

Prin el perd viața la care am aspirat: largile orizonturi de viață sufletească înaltă și curată, a cărei poezie să ne fi fost natura; o viață lipsită de prejudecăți, unde minciuna, lingușirea, ipocrizia și egoismul să nu fi putut intra. În clipele de ragaz, reveniți de pe culmele eterice ale cugetării, să i fi dat pas să vorbească prin condei; de-aș fi câștigat un nume literar, să fi fost și al lui, cum se cuvenea. Nu pot să-i doresc ceva mai bun, decât să n'o regrete vre-odată.

Uite-l, aci, pe masă. De sub crenguța de „noroc", patru foi, mă privește. De lucrez, de mi reazem capul pe masă, el pare că vede, pricepe, mângâe. Tu, vechiu, bun prieten, venit în văile Alpilor, tu pătrunzi adâncul ființii mele: nedreptate mi se face și lui Radu, reu! Durerea ce vezi îți umbrește ochii? Mai bun, mai înțelept, mai statornic decât el, trăești încă în apropierea unei ființe atât de ofensate? Tu vezi prapastia între simțirea unui domn și a uneia dintre noi? Puține zile vei mai trăi aici; tot ce e al lui Radu, îi va fi trimis, de nu va veni...

Mi-e milă de dînsul; nu se poate să nu sufere. Din moment însă ce a primit posibil prețul rescumpărării, poate fi asemanare între ce va fi suferind el și ce sufer eu? E mult timp de când am citit în Balzac, o observație de mare adevăr: „In ori ce situație, femeele au mai multe cauze de durere de cât barbatul și sufer mai mult ca dînsul. El are puterea și exercițiul puterii sale. Lucrează, merge, se ocupă, gândește, îmbrățișează viitorul și găsește într'însul, mângâeri. Femeea stă locului; remâne față în față cu durerea, de la care nimic n'o distrage. Se coboară până în fundul abizului pe care și l-a deschis, îl măsoară, îl umple cu dorințele și cu lacrimele ei". Și tot în Balzac: „în viața morală ca și în cea fizică, există o aspirație și o respirație. Sufletul are nevoe de a absorbi sentimentele unui alt suflet, de a și le apropia, ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

să i le întoarcă mai trainice, mai înflorite. Fără acest frumos fenomen sufletesc, nu e viață în inimă, aerul îi lipsește, ea sufere și se stinge!" Și cât de pe nedrept acuză omul pe femee: „ea trăește numai *în* și *prin* iubire! Răpiți-o și-i veți lua înțelesul vieții!" El, care viața toată, sau tinerețea toată, trece din brațe în brațe, din iubire în iubire, repetă mereu cuvintele acestea, ca și sătulul despre flămând: „vrabia malai visează! Nu se gândește de cât la pâne!" Se uită un lucru: întregul cuprins de activitate rece a spiritului, e răpit femeei prin îndepartarea ei de la ocupațiile omului. Misiunea ei, i se repetă, e să îngrijească de copii, de casă, de soț! Dar preocupările acestea cer sentiment; aduc, desvoltă astfel în ea sentimentul de iubire sufletească, pe o notă mult mai pronunțată de cât în domn. Pe de altă parte cum viața adevarată nu i se deschide ei de cât prin căsătorie și cum căsătoria pentru dînsa înseamnă iubire, e natural ca fecioara care plutește în visuri curate, cât și mama iubitoare ce-și leagănă duios copilul, să dorească iubirea și să se peardă în ea, ca floarea în parfumul ei!

Vineri 7 dimineața. Imi aducea ca exemplu pe d-na de Stael și locotenentul de Rocca. Avea aproape îndoită, etatea lui, (el de 23 ani) dar era geniu! Totuși, cată să fi fost, fu om superior acela; știu să-i prețuiască valoarea! Sanatatea ei se sdruncină cu totul; iubirea, devotamentul lui nu s'au desmințit o clipă.

11 noaptea. Intâlnii pe Radu astăseară, la o librărie. In privirea lui ostenită, tristă, citii—pare, că lupta e perdută. După cum vîntul flutură un val, el mișcă pe celalt și toate la un loc pornesc, rotesc, se agită și într'o singură clipă oglinda lucie a mării se înalță furioasă, vîntul durerii flutură asuprămi, aripele lui. In sbuciumul luptei, mi-am amintit cu milă, de cei ce vor să par lâncedă. Doamne! O singură pagină din cartea vieții mele, ar fi fărimat poate, plămânii lor! Petrecut-au ei nopți de acelea când:

„Wer nicht sein Brot mit Thränen ass,
Wer nicht die kummervollen Nächte
Auf seinem Bette weinend sass:
Der kennt' Euch nicht, ihr himmlischen Mächte"(1)

Când numele ce port, urmă nașterii copilului plăpând, sus din cer, din hora de zine, una se desprinse. Intunecată ca

1) Schiller. „Cine nu și-a mâncat pânea, udând-o cu lacrimi, cine n'a petrecut nopți de durere plângând pe patul lui, acela nu vă cunoaște, puteri Dumnezeești!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noaptea fără stele, se apropie de leagăn. Luă cartea albă, strelucitoare ca neaua; pe amândouă paginile scrise un singur cuvînt; cartea se umbri; întunericul nopții o înegri. „Durere!“ era cuvîntul scris. Durere îmi fu traiul. Și când 24 ianuar deschise în viața mea cel din urmă capitol, un om fu solul ursitei. Cu zorul unui călător în puterea căruia sta darul magic să schimbe acest capitol, aşternu pripit, o pagină prea frumoasă. Nu scrise decât una, când înceță, aruncă cerneală, dintr'o singură aruncătură, totul se umbri. Ascultă Radule: «liniștea sufletească e adevarata fericire; această liniște e fructul datoriei perfect îndeplinită, a dorințelor moderate, a speranțelor sfinte, a sentimentelor curate! Nimic înalt, frumos, bun pe pământ, in afară de ea!» E George Sand. Vorbește din experiența unei vieți avută în cugetare, sbuciumată în simțire.

Sâmbătă 7 Noembrie, 5 ore dimineața. Văzui fugar în vis, pe mama. „Cu tine, cu tine ia-mă, mamă!“ o rugam ferbinte. Dar ea s'a dus și m'a lasat, ca și acum unsprezece ani!

Trag clopotele. Îți amintești momentele când, alături, rugai pe Dumnezeu să facă clipe de etern adevăr, acele? Când în genunchi, sub raza pâlpâitoare a candelii, îmi șopteai: „aşi vrea să încetăm tot astfel din viață! Să-mi scot inima, svâcnind, să ți-o pun între degete! Ziceai; „serile ne vom ruga împreună, dimineața ne vom scula de timpuriu, odată cu zorile, vom studia împreună!“ Când zorile se cântă, când clopotele trag, când candela luminează, pentru ce nu vii?

Se revarsau liliecii pe cărări, înfloreau trandafirii, adia zefirul primăverei, când înflori în noi floarea iubirii. Plini de încredere în steaua fericirii, făceam semn bărcii viitorului să se apropie, să ne îmbarce. „Amândoi putem vâsli — spuneai — sper s'ajungem cu bine, în țara unde înfloresc pomii înțelepciunii, unde altruismul se revarsă pe culmi olimpiene, unde soarele armoniei nu apune, în țara primăverei eterne!“ Și nu de mult: „floarea care resări în sufletele noastre, revarsă și azi balsam îmbătător, nectar de fericire“! Astăzi rindunele nu mai sunt, trandafirii s'au vestejit, podoaba copacilor doarme la pământ; natura moare, nici o stea nu-i luminează apunerea.

Ca frunza la pământ, s'au spulberat vise, dorinți, iluzii, tot ce-am clădit împreună! Vîntul pustiului recântă în juru-mi, fiorosu-i cânt! Radu sufere. Bucuros sacrific, ce i pot jertfi: liniștea mea. Adio album! Ciripitul meu va amuți, cum flori și paseri au amuțit! Ci ele se vor redeștepta; cântul lor din nou va răsuna! Al meu nu se va mai auzi.

Aşi dori să nu văd oameni, să dau de pădure și-acolo să mă perd; să nu cuget, să nu simt! Radu? Părîul tinereții...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi eu? Nebunul care — cum zice poetul — iubeşte zadarnic:

Soare, lună, stele
O văd şi rid în cor.
Şi rid şi eu cu ele,
Şi rid şi rid.... şi mor.... !

Da; eu sunt nebunul care iubeşte încă odată, raza fugară de soare, unda nestatornică a valului, norul de pe cer, iarba clătinată de vînt, fluturul sburător pe floare.... Mă iubeai şi tu.... Dumnezeu ne apropiase, dar iată, au sărit semenii: Ceea ce Dumnezeu face, omul să nu desfacă!"

Ca mâne, douăzeci ani dela moartea tatei! Noapte, adoarme-mă de-apururi! Aşterne, până zorile nu se ivesc, nimbul eternităţii pe fruntea mea!

Sâmbătă seara. N'ai venit. Îţi aminteşti? Mă ţineai odată la pept: „din braţele aceste în mormînt voi trece, dacă Radu de mâne nu va fi cel de azi", ţi-am spus.... Te-ai umbrit, ai plîns, ai protestat: „amândoi vom trece!" Iată, în braţele mormîntului trec eu. Adio Radu! Te-am crezut un om. In locul teu, mi-aşi fi deschis pieptul, m'aşi fi dus la tata, i-aşi fi spus blînd dar hotărât: mi-ai dat viaţa, ia-mi-o! Cuvîntul mi-i sfânt; nu pot înşela o fiinţă care—ştiu—va muri! Da, voi muri şi-mi e ruşine să mor din dragoste! Vermele desgustului nu va avea timpul să roadă altarul ce-ţi clădisem! Acolo sus, mă voi ruga pentru tine şi pentru ai tei.

Pace, linişte, mulţumire asupră-ţi! Ascultă amice: dacă vreodată te vei mai gândi la cămin — şi s'o faci, acolo e suprema mângâere — nu căuta decât suflet şi creer, vei fi avut cu ele.

Inainte ca nefiinţa să-mi fi recuprins fiinţa, ert din toată inima, tatălui teu! Indată ce lutul şi patema se vor fi curăţit, ruga mă-voi pentru tine! Doresc să fiu dusă (între fraţii cari vor veni) în liniştea cea mai adâncă, spre seară, ferită de ochii mulţimii, nici vorbă, nici pompă! Durerea lor, a ta, o iau cu mine.

Să vezi: de când mi-am lămurit că nu mai vii, până adineaorea, trecu de miezul nopţii,—fui sbucium! Acum, simt în apropierea mea ceva din liniştea eternă. Lacrimele nu mai curg, crezusem de mult că nu mai pot plînge.... !

Ştii, aproape sunt fericită! Mă duc să întâlnesc pe cei dragi.... !

Iar tu? remâi copilul drag, bun, cuminte, ai cărui ochi, frunte, fiinţă, le desmeardă pentru cea din urmă oară, privirea mea...

Remâi cu bine, Radule! Dumnezeu cu tine!".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Scrise fraților. Rugă pe sora-sa Elena, să înapoeze lui Radu tot ce va găsi al lui. Trecu în camera unde, c'o săptămână în urmă, fusese el. In colț, portretul tatălui reeșea dintre plante. Îi înveli margenele în panglici negre, cum făceă de ani la ziua acceea, aprinse o făclie pe portalul cu flori, dedesubtul lui. Ingenunche și se rugă.

Deschise un cufăr, căută o cutie secretă, luă niște pastile de sublimat corosiv. Mâne în zori —își zise ca— se va fi finit cu mine, cu durerea mea! Roșii pastile! Arătați viața și-o luați! In voi, atâta putere! Obiect nemișcat în mânele mele, peste câteva ore vă voi fi jucărie! nici un poet nu v'a dedicat vre-un vers! Eu vă bine-cuvintez! Prin voi va să trec dela o lume la alta... Iar dacă nu e, dacă nu-i nimic, voi fi încetat să sufer... Vei fi încetat tu și o vei da fraților, auzi o șoaptă în adîncul ființei ei, dînșii nu vor fi încetat cu suferința...! Tu li-o dai! Iar Radu? Va fi un nimicit, un perdut! Și nu i atât de vinovat el, cât cei ce l-au împins! Ce e durerea ta pe lângă aceea ce-o vei lasa lui! Ireparabilul! prin dînsul! Un asasin moral! el! Nu-i egoism ceea ce vrei să făptuești! N'ar fi să te resbuni? Nu i-ai asasina la rîndu-ți, viitor, tinerețe, sanatate? El, numai el vinovatul, vor zice toți atunci...

Pentru ce să zorești ora când moartea de sine te va secera? Suferind cum suferi, va veni, o va veni, în tempo de galop! Și apoi... poate totul nu e încă perdut... poate să vie mâne...! De ce să nu amâi? de ce să nu aștepț?

Puse pastilele la loc. A doua zi, la biserica părintească, văzu pe bătrînul Salcie depunând o luminare groasă, la icoană. Un fior o strebătu: pe altarul nefericirii mele, o depune? Radu îi va fi comunicat...? Atunci... da, totu i perdut...!

Fu amintirea cea mai tristă a perderii tatălui, după acea în care perduse pe mama.

Nu atinse prînzul. Trimise ajutoarele ce trimitea cu osebire la astfel de zile, câtor-va văduve. Nu primea niciodată vizite în acea zi. Fu surprinsă de d-na Deleanu: Radu mai vine pe la tine?

— Nu, și n'are să mai vie, respunse liniștit Olga.

— Am auzit și nu crezusem...

— Ai auzit? De unde? I se părea că pământul fuge sub picioarele ei...

— Bătrînul Salcie spune în toate părțile că Radu a rupt cu tine...!

Un junghiu înfioră pe Olga: Radu rupsese? Ea-i întorsese numai cuvîntul...?

— Va să zică era adevărat, o întrerupse din gânduri, d-na Deleanu și noi nu credeam...! Îi părea rău acum că întrebase.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr 1901 1932

Olga îi povesti scena cu leşinul tatălui, motivul pentru care părea că Radu dă indărăt. Frumoasa femee clătină trist din cap! aşi dori să fie aşa, dragă Olga, dar nu pot crede...! Ii cunosc...! Toţi ca unul şi unul ca toţi! Pentru ce nu l-a oprit motivul acesta din capul locului?

— N'a crezut poate că opunerea tatălui ar merge atât de departe, îngână Olga, simţind cum mureau cuvintele pe buzele ei.

— Mai bine dar că nu s'a făcut nimic...! Nu ai ce să regreţi, mai spuse d-na Deleanu, căutând să-i insufle tărie şi dispreţ. Remasă singură, Olga căzu pradă celei mai negre tristeţi. Lupta cu pastilele reincepu: pentru ce să-i pese de suferinţa lui? Ii pasa lui de a ei? Fraţii...? aveau să înţeleagă că trăind suferise, nu atunci...! De ce să plîngă? Nu erau înţelepţi strebunii —oamenii aciia simpli— cari rideau, jucau, în jurul unui mort?

Şi apoi revenea cealaltă voce: nu te lasa stăpânită de acest gând! E o faptă imorală; e „ochiu pentru ochiu, dinte pentru dinte“! Nu, hotoritor, nu! Nu pot să-i dau asemenea durere! „Nimici pastilele.

In deseară primi o telegramă de la Elena. Intorcându-se din Iaşi, spre Bucureşti, unde ocupa un post, se oprea în Roman, s'o vadă. Olga avea numai bine timpul s'ajungă pe jos, la gară. Simţea nevoe de aer, de vînt, de izolare în natură, când întunericul o ferea de privirile oamenilor.

In lipsa ei, veni Radu. Era adevărat, comunicase tatălui seu că Olga îi înapoiase cuvîntul, fără să adauge nici un fel de intenţiune din parte-i. Ajutorul de primar se bucură însă ca şi de o izbândă deplină. Il vedea suferind, lipsind mereu de acasă, închis în camera lui, descurajat, abătut, nerostind un cuvînt, şi fugind de vorbă şi de toţi din casă. „Incă puţine zile de acestea, îşi zicea bătrînul, şi-i va trece!“ In oraş afirma radios către orice cunoscut: „am reuşit! Radu a rupt cu Olga!

Pe Radu nu-l putea nimeni întreba. Era nevăzut. In afară de orele de tribunal—unde intra exact când începea procesul clientului său şi dispărea cum îl termina—apuca prin zăvoiul albit de ninsoare, ori nu eşea din cameră. Starea lui sufletească nu se schimbase. Aceaşi îndoeală, aceaşi părere de rău. Regreta după Olga ca tovarăşă de viaţă şi în acelaş timp vedea că nu putea face altceva decât să renunţe. Sentimentul neaprobat de raţiune nu mai avea valoare pentru dînsul şi dacă suferea, îşi făcea o virtute să treacă peste suferinţă. Dispoziţia generoasă de a-i fi ertat trecutul—atâta timp cât îl bănuise numai necorect—făcu loc egoismului, îndată ce crezu cu toată siguranţa în necorectitudenea lui. Totuşi, generos din fire, poate tot i-ar fi ertat Olgăi trecutul, dacă nu l'ar fi mînţit;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

faptul că Olga căutase să-l înşele, schimbând adevărul în poezie, îl desgusta. Blândeţea, bunatatea, înţelepciunea ce-i cunoscuse, delicateţea şi adâncimea de simţire, cuvîntul ei dulce, îl înduioşau, îl făceau s'o regrete; se înţelegeau în tot, atât de minunat! De ce nu-i mărturisise Olga tot? Nu s'ar fi oprit atunci la acel trecut, pe când acum, se temea de ea. Dar, îşi replica, cât de greu i'ar fi fost să-i mărturisească... lasase poate pentru mai târziu şi cu atât i-a venit mai greu...! Nu fugise de el? Poate, pentru aceasta fugise... Dar sanatatea? indulgent asupra unui punct, remânea celalt...! Şi Olga să fi tăcut, ştiindu-se lâncedă? Nu, asta nu putea crede. Cultă cum era, nu s'ar fi putut hotori să se căsătorească, dacă s'ar fi cunoscut ofticoasă ori nesănătoasă: vădit, se credea neatinsă! Să-i spue? ar fi fost salbatec! Era mai înţelept s'o lase în credinţa că teama de tată singură, l-a făcut să dea înapoi... Se va vindeca mai uşor de sentiment, dacă îl iubeşte cu adevărat. Adio visuri, adio ideal!

Ajutorul de primar văzind efectul calomniilor din urmă, nu scapa un moment să nu le ponegrească, înfiorând pe Radu, asigurându-l că de n'ar fi fost acestea, tot l'ar fi lasat s'o ia.

Ore întregi retăcea Radu pe câmp, pradă gândurilor. Suferea. Inima îi vorbea pentru Olga, raţiunea îl îndeparta. De zeci de ori în drumul spre zăvoi, dorea să coboare spre locuinţa ei, să intre ca altă dată, să vadă ce face; de zeci de ori îşi retrăgea pasul. Înţelegea că ea sufere, ar fi dorit s'o mângâe, să plângă alături de dinsa şi nu-şi îngăduia.

Trecu Sâmbăta, fără să se ducă. Seara se căi: promisese să-i scrie, ori să vie el însuşi, nu făcuse nici una, nici alta. Se simţia puternic atras către ea, toată fiinţa lui îl mâna într'acolo. In casă dormeau toţi. Eşi, fără să'l simtă cineva, se lăsă la vale, pe strada ei. Văzu de departe lumină în locuinţă. Ce făcea ea, se întreba, de nu s'a culcat la ora aceasta? Prin transparentul alb, zări umbra ei mişcându-se prin cameră, trecând dincolo, unde fusese primit dînsul. La una din ferestre stolul remăsese puţin ridicat. Pustietatea stradei îi îngădui să se apropie de zid, privi. Camera nu era luminată de cât de o făclie aprinsă sub portretul tatălui. Olga se ruga în genunchi. După miezul nopţii? Şi făclia? Ce căuta acolo? Socoti cu gândul ce zi era: 7 Noembrie! Toată tristeţea legată pentru Olga de ziua aceea, i se deşteptă. Sermana! Gândeam să fiu lângă ea, în ziua aceasta, să-i iau din povara durerii... şi iată... i o măresc! Tot este ceva sfânt, într'însa! Şi chiar dacă trecutul nu-i este aşa cum îl cerem noi, l-a ispăşit de mult în para durerii! Iubirea i se redeşteptă; şi-o simţi dragă, până să dea navală pe uşă, să intre. Ce fac? O nebunie! Nu-s copil! Se reţinu. Olga eşise din cameră,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901 1932

nu mai revenea; făclia tot ardea. Ea trecea prin momentele când ținea în mână pastilele roșii, ispitită de liniștea morții. Aceasta nu văzu Radu; din dormitorul unde era ea, nu strebătea la el de cât o simplă umbră, nu-i trecea prin minte că Olga s'ar fi putut gândi la așa ceva; uitase cuvintele ei; instinctul însă îl mânase vijelios spre ușă. Mult timp se primblă încă pe trotuarul pustiu; plecă, lăsând lumină la ea.

A doua zi, pe înserate, trecu iar pe-acolo; camera remânea mereu în întuneric; înțelegând cât sufere, nu se mai putu reține, voi să intre, s'o mângâe. Olga eșise însă de vre-o jumatate de oră, la gară, să-și întâmpine sora. În sală, Radu dete peste Casandra. Văzindu-l, uită s'aprindă lampa: „Mare pacat, conașule! Nu mănâncă, nu doarme, are să se ofticească! Sărăcuța dudue! Așa de bună! așa de cuminte!» În picioare, rezemat de ușă, Radu asculta, plin de durere și de dragoste; bătrâna aceea era întâia ființă care-i vorbea bine de Olga, de când se aflaseră gândurile lui. În acel moment o trăsură se opri. Olga deschise ușa; dacă n'ar fi fost întuneric, Radu ar fi văzut-o dând tulburată înapoi când îl zări.—Bună seara, dudue! îngână el, regușit, aproape șoptind. Casandra făcu lumină, pe când Olga îi recomendă pe Elena. Pe figura ei frumoasă, se citeau urme de dureri, nu însă ca pe-a Olgăi. Radu o simpatiza, știind-o sora ei. Se simțea atât de bine, acolo între cele două surori, în casa Olgăi! Avu senzația că nu se petrecuse nimic, c'ar fi ca și mai înainte; deveni însuflețit, avea poftă de vorbă. Olga îl privia emoționată: pentru ce venise? Cum putea fi voios? Elena eși din cameră. Radu se sculă în picioare, se apropie de ea, o privi lung și duios: „Cum ai slăbit? Pentru ce faci astfel? O lacrimă isvori din ochii ei. Lui îi venea s'o cuprindă ca altă dată, s'o mângâe, să'i destăinuiască tot. Șopti:

— Dar Olga, nu e încă nimic hotărît...?!

— Nimic? replică ea tristă— și cuvintele d-lui Salcie prin oraș?

— Cari cuvinte?

— Totul s'a finit, ai rupt cu mine!

— Eu nu i-am spus asemenea vorbe!

— Totuși... acestea circulă!

Radu tăcu. Se așeză pe canapea, își cuprinse capul cu amândouă mânele; când îl ridică, lacrimi îi scaldau ochii.

— I-am comunicat numai... îngână, că mi-ai întors cuvântul, nimic altceva.

— Aproape tot atât...!

— Doamne! Cât mai sufer! suspină el.

Intrarea Elenei întrerupse vorba. Radu mai stete puțin și eși. După plecarea ei, convorbirea se încinse între cele două

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

surori. Elena o ținea de rău că sufere, acuza pe Radu de laș; motivul adus de el, se vedea cât colo, zicea, era motiv de retragere! Îi bănuia greșelile ei: de ce nu se căsătorise din timp? de ce refuzase atâtea partide? zadarnic îi repeta Olga că nu regreta nici una, întru cât nu respunseră dorințelor ei, Elena o ținea de rău, îi bănuia, la fel cu toată lumea, viața ei regulată, izolarea de societate, vegetarianismul și tot ce convenea firii Olgăi.

Elena nu era singură în acuzarea lui Radu. Toate cunoștințele ei îi aduceau aceeași învinuire: „a mai venit Radu?" Nu! Ei, ce ți-am spus! Unde e intelectualul, excepția ta?

— Oh, cum vorbiți! respundea atinsă, indurerată, cuvintele de ocară aduse lui Radu, îi făceau rău. Căuta să-l apere, atribuind altora, jumătate din vina lui.

— Așa? De ce n'a cedat din capul locului? Cum, atunci: „nu vocsc să știu de nimene, zicea, port cap între umeri, el îmi arată ce am să fac", și acum? Ceilalți au dreptate? Pentru ce te a dat în vorba lumii, chiar prin gura tatălui? Lasă, nu-l mai apara! Mic și laș, ca tată-seu! Și vorbele crude, biciuitoare, curgeau din toate părțile; veneau din sinceritate, dar cum loveau! „Laș"! „Radu laș?!" Ea ar fi dorit ca toată lumea să fi prețuit valoarea lui personală, cum o prețuise dînsa; i se părea că nu era destul de cunoscut, de apreciat; și acum laș! Ea, să-l apere!

Alții o acuzau: de ce întârziase nunta?

— Dar, respundea ea, am fi început menajul cu o stare băneasca șubredă, nu era înțelept!

— Prindea să împrumuți și să faci!

— N'ar fi fost mai rău? Nevoile nu mai mari? S'ar fi putut desgusta din capul locului de necazurile căsniciei?

— Se cerea să bați ferul, cât fu cald?

Vorbele acestea însc-și o dureau: îl vinase? Regreta pe Radu, întru cât întrupase pe omul crezut, dorit...; odată ce se arata altfel, de ce să regrete? Suferea însă de pe urma iluziei perdute. Întrezărise cerul, se rostogolea în prapastie. Suferea că-l iubise. O durea abaterea din linia vieții ei demnă, corectă, înțeleaptă. O durea veninul, reutatea lumii... lumea care contribuise la nefericirea ei, și acum se bucura! Unii i-o spuneau în față, că Radu voise să se distreze cu dînsa... Avea atunci senzația că plutea pe marginea unei ripi, gata să se pravale în ea. Cei cari crezuseră calomnia d-nei Cireșiu, respândită prin tatăl lui Radu, asupra trecutului ei, vorbeau lucruri grave, urite și pe seama prezentului; bătrînul Salcie le povestea, căuta să-și întărească afirmațiile, în fața celor cari nu-l credeau.

Se găseau și puțini de aceia cari, fără să fi cunoscut pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901 1932

Olga mai de aproape, vestejeau purtarea bătrînului; se mirau cum de-l priviseră până acum ca om foarte cum se cade?! Condamnau pe Radu: să o ceară, cu toată opunerea tatălui, să meargă strins uniți, și acum s'o părăsească? Radu era laș! Judecata lor, când ajungea până la dînsa, îi făcea mult bine, ocara adusă însă lui Radu, o lovea, o durea. Colegele încheiau convorbirea, spunându-i: uită-l! Te vei mărita c'un altul! Cuvintele acestea o pălmuiau. Oroare de el, de acel altul! Oroare de omul cu surtuc și baston! Iubise odată un soare" ce da spre apus; o înghețase! Iubea resăritul, și durere bea! Amorul? Cugeta în nopțile acele, când creerul ei frămînta aceleași și aceleași probleme, amorul? Când iubești, îl pui ca Flamarion, între cele mai înalte bunuri ale vieții: „spiritul și inima!" Sau „știința și iubirea!" Când a trecut... îl poți judeca rece, drept, adevărat: închipuire! Miraj al fericirii, numai miraj! Spumă de sopon... Una după alta, se ridică beșicele, strelucitor de frumoase! O clipă, cât le ai sub ochi! Le ia copilul, pe vîrful unui pai...! Se topesc apoi.., se nimicesc! Strelucirea lor? spumă de sopon! Viața stă mai presus ca iubirea! Se perpetuă prin ea, nu se resfrînge în ea! Încă odată înțelegea bine pe Göethe, pe Faust: în muncă, în activitate, în binele altora, stă mângâerea supremă a vieții! Dar nu... dînsa nu căzuse pradă unei astfel de beții; nu dorise iubirea ca o fericire; îi apăruse totdeauna prea sfântă, să nu fie întunecată și de durere. Nu desfăcea iubirea de căsătorie și prin căsătorie nu înțelegea o simplă tovărășie. Îi părea sacră: două vieți contopite în una singură; un singur suflet, o singură voință, o singură inteligență, luminată, încălzită de razele unui aceluiaș ideal; unul completează pe celalt și împreună pășesc către regiunele înalte ale vieții: muncă, activitate, bine!

Dar una era căsătoria visată, pricepută de ea, și alta aceea a mediului. Mocirla simțurilor înghițise principii, ideal, caractere. Căsnicia devenise iad, purgator. Oroare de asemenea căsătorie!

Natură deosebită, cu multă poezie în suflet, căutând să se cultive în senzul unei purificări, unei apropieri de spirit mai mult decât de materie, făcuse dintr'însa o adevărată intelectuală; se izolase tot mai mult în austeritatea acestei vieți. Se ataşase de Lorescu, prin recunoștință; aflase în el scânteeri din idealul visat. Cu Radu, năzuea să păşească pe culmele cele mai înalte ale lui, să trăească o viață de cugetare, de altruism. Nu ochii, nici tinerețea lui, o atrăseseră. De tinerețe nu se temuse, întru cât îl crezuse bătrîn la minte. Aceea ce făcea unica plăcere a sexului seu: variația în iubire, pe el părea să nu-l atragă. Își concentra forțele pentr'un scop mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înalt, pentr'un ideal la care, ca s'ajungă, simțea nevoia unui cămin familiar apropiat, unui suflet frate. Lumea însă nu-l vedea tot așa; il judeca ca pe toți tinerii, fără valoare, fără ideal, iar pe dînsa, pe Olga, n'o cunoștea nici atât. Influența lumii il doborâse. Prea tînăr, ca s'o poată cunoaște bine, să nu-și apropie nimic decât prin ochii lui, să nu creadă decât prin urechile lui, începuse negreșit s'o vadă pe dînsa, cu ochii altora, prin pizma altora.

Judecat astfel, Radu îi era acelaș, și dacă el își lua îndărăt inelul, acela ce-avea să mai tragă ea, avea s'o logodească cu mormîntul. Cuvintele colegelor: „te vei mărita c'un altul", pălmuiau ce era sacru în ea.

In Sâmbăta următoare Radu nu veni și nici nu-l aștepta; știa că n'avea să mai vie, ori mult mai rar. Nu putea însă să nu cugete mereu la el, să nu l aștepte, fără voea ei, să nu i se pară, venind, când pași resunau în apropierea casei, ori pe balcon! Cu gândul să se ducă dimineața la biserică, se scula din noapte. Luase lumina lunei drept lumina zilei. Ca și eleva de altă dată, din școală, privea luna scăldând orașul. Câtă depărtare între fetița de odinioară și cea de-acum! Cu sufletul adapat la școala gândirilor înalte, aceea — la fereastra repetitorului — privea cu ochiul gândirii luna, plutind deasupra gheșurilor polare.... Olga de astăzi concentra quintesența vieții în pagina aceasta din urmă. Amarul, decepția minerului care, săpând din greu și cu uriașă cheltueală, să dea peste aurul crezut, nu-l găsește, nu întrec golul ce măsura Olga în sufletul ei și în dimineața aceea! Căuta să pătrundă fenomenul sufletesc, momentul în care tot ce alintă, resfață inima unui om, devine rece, indiferent, apăsător! Cum se transformase Radu!? Fanfara mahalalei finise prin a înnăduși melodia muzicei adevărate! «Disprețuește-mă! Aruncă cu petre în mine și tot te voi iubi!» îi spunea odată. Aruncase cu flori. Își deschise altarul simțirilor ei, și-l lasase să intre; i-a dat floarea rară care nu se culege decât riscând viața, pe înălțimi eterne....

Și acum, o domnișoară venită din Iași, spunea Paulei: „nostim, s'a dus, în americană, să-l ceară în căsătorie dela tată-seu!" Ea îl ceruse, el o părăsise...! Era singurul fel de durere ce nu încercase Triumfătoare, baljocoritoare, îi întindea soarta și paharul acesta...! îl bea! Crezuse naiva, în primavară, în adevăr, în minuni! Să bea!

Dangătul clopotelor resuna în liniștea dimineții, chemând pe om la rugăciune. Câtă să-și scuture bruma de pe gânduri. Casandra nu se sculase, când ea se îndreptă spre bisericuța unui sat apropiat. In cale trecu pe dinaintea locuinții lui Radu. Stolurile erau lasate în jos. Ar fi voit să stre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

bată o clipă înăuntru, să vadă ce face? ce cugetă? ce simte? Ca o umbră lunecă mai departe, într'atât durerea o desmaterializa. Privea Moldova, lunca, zăvoiul, martore fericirii de altă dată. Melancolia și albeața fulgilor de omet le învelueа azi. Câte-va valuri erau aurite de raza soarelui care strebătea printr'o spelunică de nor. Rugă cerul să-i strecoare ceva din liniștea, din pacea din jur!

La întoarcere, auzi că Radu fusese la biserica ei părintească. Fluidul de simțire sfântă, curată, l-a atras, l-a mânat și pe dînsul spre-același templu? In clipa când gândurile ei se înălțau către-o lume superioară, sufletul lui căuta să s'adape la aceeași lumină a înțelepciunii? In rugăciune, gândurile lor se întâlniseră; însu-și faptul acesta îi arata ei lupta lui și lupta lui era rana suferinței ei! Sabia lui Damocle atârna asupra i...!

In adevăr. Radu veni încă o dată, se purtă afectuos, dar trist, șovăitor, tăcut. Se interesă de sanatatea ei, dacă dormea, ce mânca—cât un Anahoret—o privi duios, o mângâe cu vorba: în afară de aceasta, atinse numai chestiuni indiferente. Vedea ea bine: Cer și pământ, între Radu de acum și cel ce cunoscuse! Ea remânea tăcută lângă dînsul, închisă în gândurile, în durerea ei. Se mistuia pe rugul suferinței. Cu cât durerea îi era mai adâncă, cu atât masca nepăsării îi îmbraca ființa, să nu pătrundă streinul în locașul ei! El doar bârfise! Bârfise păn'a sdrobit! Acum, firește, se bucura.... din nou calomnia, din nou vorbea! Sermani nebuni! își zicea, ființe cărora sbuciumul vieții v'a tocit într'atât simțirea! Cereți dureri—durerile altora—să rideți! Voi înși-vă sunteți de plins!

Une ori, induioșată de trecut, se trezea așteptându-l: va veni! Surizetor, prelung, o va privi din ușă; ușor ca pe un fulg, o va apropia de peptul lui, o va întreba: „e bine aici? Sub scutul lui Radu? La gherghef, își povestesc cum și-au petrecut septămâna. Se vor închina. Il va auzi lung și pasionat: Olga! cât îmi ești de dragă! Olga mea sfântă!

Ah, Radule, îi zicea cu gândul acum, ași vrea să uit! Tu, cum ai făcut? Picături mari de ploae, bat in geam, astfel plouă în gândurile, în ființa mea!"

Cercul cultural da un bal la teatru, pentru adunare de fonduri. Se duse de ajută. Radu era acolo, ca și altă dată: lucra, ajutat de Cristescu, și de un locotenent, membru al cercului. De la serbătorirea lui Eminescu, Olga nu intrase în sala teatrului. Revăzu, înfiorată, scena, culisele unde se adunasera ei toți, Georgescu între dînșii. De pe scara de jos a scenii, păru c'aude iar și cadențat, vocea lui Radu: „Icoana stelei ce-a perit..." Reascultă o clipă torentul de gândiri, aci lin, aci vijelios, în care se legăna icoana poetului. Amin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tirea o purtă la zi, la serbarea din zăvoi, la palatul aerian, cu sori drept candelambre, cu paseri muzicanți, cu murmurul Moldovei, cu freamet de copaci! Lucraseră amândoi acolo, de dimineață; la ameaza ea se repezise acasă, să-și ia altă haină; îi aduse lui fragi: a doua zi află că i-au servit drept prânz, pentru toată ziua. Seara, obosiți, nemâncați, la teatru! Frumoasă camaraderie! Sfinte amintiri!

Astăzi unul dintre ei, bietul Georgescu, dormea în pământ. Altul, ea... prăbușită din cer, în adâncul unei prapastii!..

Revedea seara de bal, din anul trecut; era în lojă, la Deleni. Frumos, plin de încredere modestă, Radu căută prin loji .. veni la ea... Cum de mândră s'a simțit! Și iar gândurile i se duc la trecut... la trecutul ei de demult. Limpede ca isvorul, alb ca zapada, curat ca lumina! Cunună i-ar fi putut împleti florile lui! Dar soarta și oamenii au răpit florile, au răsădit spini. Una singură remăsese: mândria, demnitatea! O mână dragă i-o smulge și pe aceasta; frumoasa floare pălește.... se ofilește... va și muri?

Zilele treceau, Olga era mereu valul bătut de vînt. Earna era blândă; soarele și ploaia alungaseră ninsoarea. Eșea afară la aer. Tot ce o recreea odată, o îndurera azi. Earba pe câmp—părea să vie Paștele în locul Crăciunului—liniștea grădinii, luna pe Cer, steaua dintre nori, îi umbreau chip, gând, simțire! Uneori pleca de acasă învăpăiată de para amintirilor frumoase. După cum într'o zi senină de vară, pornește însă vîntul și aduce norul și norul ploae, astfel vîntul durerii clătina floarea amintirilor ei! Unde, când, cum, se întreba mereu, încetase simțirea lui Radu de a fi fost cea mai dinainte? De când cu reul tatălui? numai deatunci? Nu! nu! Șovăirea era în el, vedea bine, în cel nestremutat odată! Din nou se oprea la aceiași dilemă. Ori Radu nu era omul întrezărit de dînsa, și-atunci suferința ei nu-și avea rost de cât în rușinea și în mustrarea de a se fi înșelat, lumea avuse dreptate și ceea ce suferea acum, era urmarea greșelii ei, ori Radu era un cine-va dacă nu tot, din omul întrezărit, și-atunci el era greșit, supus unei voințe mai puternice ca a lui, aceea a mediului! Când cugeta la tot ce-ar fi putut fi și n'avea să mai fie, i se părea că retăcea într'un pustiu, din care n'avea să mai iasă. In Radu concentrase a doua parte a vieții ei. Cea întâi fusese consacrată studiului, părinților, suferinții. O stea lunecase pe cerul întunecat. Era copil, și luase steaua fugară, drept sor încălzitor. Norii l-au inveluit. Copilul deveni om, nu-l mai atingea nimic. Rece, nepăsător la ispite, la desertăciuni. In templul simțirii lui, una singură: iubirea pentru nefericiți.

Un copil se juca în juru-i. Resfringea lumina unui fir de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aur în nisip. Copilul îndrăgi pe solitarul pribeag: „în templul teu, ia-mă! Se ruga de el.

— Acolo nu cresc decât flori singuratice, din cele ce resar pe unele piscuri, alături de prapastii! Apa e de cristal—până la ea, înfrunți stânci și pericole; Cerul e minunat — cată să urci muntele! Vei remâne?

— Voi remâne!

S'au luat de mână. In jurul lor, în poale, urlete, concerte selbatice: invidia celor cari nu puteau ajunge până la ei:

— Inapoi! Jos! Vei arde! Ești copil neștiutor! Vino îndărăt! Calea strebate ușor la noi, fără pedici, fără greutăți! Vrăjitor nebun, cum de l-ai răpit? Pe el, loviți l!

Copilul urcă uimitor de hotărît. Accentele urei tot vin; ecoul îl ajunge:

— Mi-am lasat părinții în vale... Prea m'am înstreinat... Poate aveau dreptate: isvor cristalin, fiori de pe înălțimi, Cer de azur, s'ar găsi și printre ei! Mă tem să nu mă retăcesc!

Intelelese pribeagul taina ce-i mistuia tovarășul. Cum să i arate el că se înșeală? Cum să-i spue: aci—unde ești—e bine, e adevăr, e lumină? Remâi unde te afli; acolo—în vale—se ia drept lumină mirajul ei, drept fericire, umbra ei! Ești copil, le vei amesteca și tu. Nu cunoști în destul deșertăciunile lumii; totul numai spoială, himeră și otravă!

Și-apoi de-ar remâne, îndoeala nu l-ar roade? Când vîntul ernii ar fluera peste piscul lor, nu va gândi: «aci plouă! aci ninge! In vale e soare!"

Incet, să nu se răncească, l'a întovărășit până jos, la stânca din cale.

— Ha! Ha! Te-a părăsit? S'a desgustat? Știam noi! resună prelung în vale, risul clevetirii.

. . . . . .

După ani și ani, copilul cu aur în el nu-și putea găsi locul printre semenii lui. Se adapase la alte isvoare. Aripele lui nu mai fâlfâiau, se pârleau. Își aminti de culmele eterice, pe unde hălăduise odată. Refăcu drumul. Pe stânca cea mai de sus, găsi fum și cenușă. Era focul de tămâe înalțat la cer, de vechiu-i tovarăș, pentru el, să nu devie un nefericit! plinse amar drumețul. Pe el, pe pribeag, nu l'a mai găsit.

CAPITOLUL VIII.

In una din zile, Olga primi o comandă de cărți din Paris. Comandase și pentru Radu; i le trimise. In aceași zi Radu veni, mulțumind mișcat pentru cărți. Fusese ocupat zicea—de nu se aratase până atunci. „Cât de des venit-am însă cu gândul, dragă Olga! Cu care alta m'aș potrivi mai bine? Pe ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

frumoase culmi mers-am! Cât de fericiți eram când lasam gândurile să plutească spre lumi superioare! Care alta mai mult de cât tine — cata-ar să nutrească năzuința proprie a individului către tot ce e drept și frumos, către ideal?“ In penumbra serii vorbiră încă mult. In ochii lui Radu lipsea însă focul entuziasmului, nu mai vorbeau de viitor. Discutau ca doi buni camarazi, nu ca logodnici.

— De ce ești tristă, Olga? O întrebă Radu într'un târziu, când să plece; el însu-și era trist, afectase veselia.

— Aș vrea să mor...!

— Pentru ce vorbești astfel? îi șopti el, întristat.

— E Târziu, Radule, s'a înoptat, du-te te rog!

El ești. La o septămână veni iar. O găsi tot tristă, încercă să o mângâe.

— De prisos! îi respunse Olga. Înțeleg, văd, ești îndepartat de mine, sentimentul a murit...! O, Radule, dacă numai spiritul datoriei te aduce aicea, totu-i perdut! Căsătoria noastră se impune față de prejudicăți; ce mi-ar folosi însă? Vădit, tu nu mai simți pentru mine ce simțiai odată...! iubirea s'a dus...! Nu pot sacrifica viitorul, amorului propriu... Momentului de nespus entuziasm cu care-ai privit căsătoria aceasta, urmă îndoeala; n'ai eșit biruitor din ea, datoria te aduce astăzi aci... datoria, nu iubirea. Cât mă poate ferici ea, îți arată starea in care mă vezi...! Societatea ne silește să contractăm căsătoria; dacă numai onoarea te împinge să i te supui, n'o voesc eu! Dacă numai bunatatea, altruismul, datoria vorbesc în tine, nu, nu primesc!“ adaugă ea mâhnit, dar hotărît

— Așa crede Olga? Intrebă el, tot atât de trist. Nu, nu! Imi ești aceeași! Aceeași ai să-mi remâi toată viața?

— Atunci...? Părinții...? Banii...?

Radu clătină îndurerat din cap, îi serută mâna și dispăru pe ușă, fără să-i răspundă. Eșea dela dînsa mai trist ca totdeauna, mai frământat de gânduri, de îndoeli, de griji. Era de ajuns s'o vadă, ca tot ce auzise să-i pară minciună. De astă dată se simți mai mișcat de cuvintele ei, de demnitatea cu care refuza o căsătorie după care —era acuzată— c'ar fi alergat! Independent de trecutul, de sanatatea ei, el se simțea îndatorat, obligat către dînsa, prin prezent, prin cuvînt, prin onoare! Nu se putea retrage, fără să i aducă un mare reu! O lasa pradă calomniei, reutății, o lasa față în față cu durerea. Suferea vădit, fără să i se plîngă, fără să-l învinovățească, înapoindu-i încă libertatea, cuvîntul! Ar fi făcut-o o alta? Cum l-ar fi ținut încă îndatorat prin cuvînt, cum i-ar fi aruncat în față necorectitudinea, micimea lui, cum ar fi plîns, ar fi exagerat încă suferința, i-ar fi cerut să-și respecte cuvîntul! Și ea? nimic din toate acestea! Demnă, mândră,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

bună, chiar în suferință! Ori se purta astfel, temându-și trecutul? Înțelegându-i motivul retragerii? Sermana! Cât suferea în acest caz! Lacrimile trecutului nu spalaseră îndestul... iată, îl ispășea încă în prezent și avea să-l ispășească viața întreagă...! Din nou simți nedreptatea, egoismul unui sex față de celalt; îi ceruse Olga vre o dată socoteală despre trecutul lui? Neîndoelnic, ea nu putea fi o fată cu purtări ușoare—era mai curând victima unei nefericiri, unei lașități; felul ei de a se purta cu dînsul și mai ales candoarea nespusă a feții ei, o probau destul! Se simți cuprins de o milă adâncă pentru suferințele Olgăi. Și dacă nu era culpabilă? Dacă era calomniată de trecut, cum era de prezent? O, cât suferea în acest caz Olga lui, Olga dragă de odinioară. Olga pe care o întrevăzuse el, până a nu se fi îndoit de ea?!... Dar, își zise deodată—surprins c'atât de târziu vedea așa ceva — unde e proba acelei calomnii? I s'a vorbit, fără să să i se fi dat o singură dovadă! Era de ajuns aceasta pentr'un om cult, cu judecată? Și el a crezut ca un copil! Dacă sunt neadevăruri, clevetiri! El le-a crezut, a ascultat toată ofensa lor, s'a lasat târît de noroiul lor și a provocat Olgăi asemenea suferință?! Ar fi de netolerat, chinuitor! își repeta el, din ce în ce mai aprins, mai neîmpăcat cu sine. Oh, da! Va scrie lui Lorescu, îl va întreba; nu mai era ofensă pentru Olga, întru cât i-ar fi aratat tulburarea în care îl lasaseră cuvintele verii lui. De ce să-i scrie? Se va duce singur să-i vorbească, astfel de lucruri nu se scriu! Cum de nu-i venise în minte mai înainte? Îl va întreba și despre sanatate. Olga atinsă de oftică? Ar fi tradat-o fața, simptomele ei!! Persoanele grase, roșii, o pot ascunde—fără să știe poate nici ele însc-le— Olga nu era astfel și totuși nici slabă în înțelesul cuvintului, nici pală? N'o auzise plingându-se de o durere de cap, nu o văzuse lâncedă și se apropia anul, de când o cunoștea! Nu se vorbise și pe seama mânii ei asemenea lucruri? Nu s'a îndreptat?! Dar... svonul acela de unde-o fi eșit? Nu cum-va tot prin D-na Cireșiu?! Și-a fost dovedit falș!?... Cugetând astfel, i se părea că s'ar fi apropiat de calea adevărului; inima îi svâcnea la gândul că Olga ar fi putut eși curată, neintinată, sfântă, cum o crezuse el! De-ar fi așa, dînsul remânea atunci marele vinovat, vinovat față cu ea!? Dar Olga l-ar erta! I-ar mărturisi tot... îl va erta!

A doua zi dimineața pleca la Piatra, fără să fi spus acasă unde se ducea; avea să se înapoeze seara. Cu cât trenul îl apropia de oraș, cu atât emoțiunea îl biruia. Era orașul unde trăise ea! Unde iubise, unde suferise! Da, suferise... aceasta i-o spusese... Se simți înduioșat, prins de milă pentru ființa aceea, care suferise atât. Din nou încolți în el, genero-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sitatea... Olga suferise și el promisese să-i resbune trecutul... I-l resbuna? Nu! i l ofensa încă! Și de-ar fi fost ofensat acel trecut, el — Radu—adăuga ofensă la ofensă! Nu se va duce la Lorescu! Dar cuvintele D-nei Cireșiu? Simțea bine, remânea desarmat față de ele — și cum ar fi dorit să le găsească băloase, murdare, ca calomnia din care isvorîseră! Motivat de ele, venea să facă apel la onoarea unui om, la conștiința celui de știință. Chinuit de aceste gânduri opuse, zări de o dată apa argintie a Bistriței, șerpuind la poalele muntelui. Vederea acestor locuri atât de dragi Olgăi, îi readuse imagina ei, a fetiței care—întovărășită de un câne — hoinărea prin munți. Poezia acestei amintiri, îl liniști, îi îndreptă gândurile în altă direcție, la firea poetică a Olgăi, la sborul înalt al cugetării ei, la armonia ce-ar fi domnit între dînșii, cugetând și simțind la fel. Stăpânit de aceste gânduri, eși din gară, spunând birjarului să-l ducă la Bistrița. De departe îi auzi strigătul, o văzu scăldând navalnic poalele muntelui. Totul i se părea cunoscut, într'atât i-l descrisese cu entusiasm, Olga. Zări puntea cu luntrea sub ea, luntrea în care se leganase dînsa pe valurile apei, sub privirea stelelor...Ridică tapșanul „Peste Vale?“ urcă puțin, zări parcul pe muntele vecin. Coborî, se îndreptă spre el. Vederea orașului de sus, dintre brazii parcului, earna chiar, e panoramică. Cât de frumos, gândi el, cată să fie vara! Pricepea pentru ce Olga iubise atât de mult acest oraș. Din parc, văzu câmpia Borzogheanului, la poalele culmelor de munți, despărțit de ele prin brîul de Argint al Bistriței; sus, pe creștetul acelor culmi. Ceahlăul — strelucitor de ninsoarea,— îmbrățișa departarea.

Își aminti că școala Olgăi fuse în dreptul acelei câmpii. Se direcționă singur: în cinci minute se afla pe șoseaua care o mărginea, cu muntele Cozla în spate. Recunoscu îndată localul, locuința ei. Întrebă pe un trecător dacă mai era școală acolo: i se respunse că nu, casa remăsese neînchiriată. De pe balconul din față, privi pe ferestre în camerele goale. Acolo își trăise ea o parte din viață....în fața Bistriței, a munților, a tovarășilor de odinioară! i se părea că zărește în balcon, cânele-i drag. Ar fi putut găsi locul unde era înmormîntat?! În fundul curții, spusese Olga, era o carare care pornea pe munte, sus sub un arin singuratec. Porni; temperatura blândă topise ninsoarea, pământul era uscat. Se ridică pe munte. Găsi îndată țerușul, cu edera ce înveluia placa neagră. I se părea, ori era ceva scris acolo?... „Celui mai bun prieten!“ descifră Radu, în timp ce roșeața și paloarea se urmăreau pe figura lui. „Celui mai bun prieten!“ scânteiau literile acele de foc, ochilor lui; «celui mai bun prietin!» îi vijia în auzul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înfiorat. Da, eu i-am fost singurul prieten, cel mai bun prieten! părea că-i vorbește cine-va, de desubtul țerușului; eu am întovărășit-o pe-aci, peste tot unde vezi cu ochii, martor sfinteniei gândurilor, simțirilor ei! Nici când nu m'am îndoit de cuvîntul ei, n'am alergat dintr'un oraș in altul, să iau oameni streini, garanți virtuței ei!

Ce înălțătoare lecție de prietenie între două ființe cu acelaș grad de simțire! își zise Radu, plecând spre oraș. Deveni trist. Acolo era o viața întreagă a Olgăi, de care el fusese strein; i se părea ca și cum ar fi bătut aevea la ușa ei și nu l'ar fi primit; nu... căci se purtase urît! Nu, căci fuse pe cale să-i facă o ofensă, de care mulțumită unui adevărat prieten, scapase! Privind mereu îndărăt, spre locuri triste, dar dragi, reintră în oraș. Nici prin gând nu-i trecu să se mai ducă la Lorescu.

In așteptarea trenului următor, întâlni pe stradă un magistrat, ceva rudă cu dînsul. Se bucură nespus, într'atît singuratatea crește în locuri streine, mai ales când omul e nemulțumit de sine însu-și.

Magistratul se plîngea de monotonia vieții din oraș în timpul ernii, când jocul de cărți singur distrează; avea noroc, spunea, de câteva familii foarte cum se cade, unde făceau uneori muzică și discutau; numi între alții pe Viișeni.

— A, îi cunosc! exclamă Radu, adică mi-a vorbit cine-va foarte bine de dînșii!

— Cine?

— O domnișoară care-a fost aci institutoare și acum e la Roman, respunse Radu, voind să umbrească exclamarea de mai înainte.

— D-ra Grigoriu? Sigur, ea ți-a vorbit?!

— Ai cunoscut o?

— Da, o întâlnisem de câteva ori, în familia Viișeanu. Foarte bună fată, cuminte și serioasă.

— Se bucura de o considerație atât de bună?

— Acolo nu? M'ar surprinde! Imi lasase o impresie dintre cele mai bune; la noi în oraș, era foarte bine privită și D-na Viișeanu, model de femee, a iubit-o ca pe sora, ca pe copilul ei!

Radu se simțea nespus de fericit; totuși remăsese în el ceva din apa murdară, aruncată din bucătăria sentimentelor de înaltă moralitate ale d-nei Cireșiu; îi era pe limbă să mărturisească magistratului tot, să-l întrebe de zvonul cu Lorescu. Amintirea lecției de pe munte, îl opri. Erau trei ore, tocmai timpul să apuce trenul îndărăt spre Roman. Ușurat, voios, puse piciorul în vagonul care avea să-l apropie de ființa iubită. Nu atinsese scopul pentru care venise și cu toate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

acestea cât se simţea de schimbat, de înalţat! Muntele, apa, cânele, fură prietenii Olgăi la Piatra, şi cum de înălţător îi vorbiseră, ei, despre dînsa! Iar oamenii? Simpatia D-nei Viişcanu, cuvintele rudei lui... Dar îşi replică surîzînd, dacă ruda aceasta i-ar fi cunoscut intenţiile, i-ar fi vorbit-o şi ea de reu!

Pe Lorescu nu-l auzise; cine ştie însă dacă nu l-ar fi privit cu dispreţ, aruncându-i în faţă, îndignarea lui!

* * *

Ajutorul de primar, negrăit de vesel că Radu rupsese cu Olga, căuta din resputeri să înjghebe cei trei mii de lei promişi, să-l vadă pornit la Paris, acum cât îl credea desgustat de dînsa. Se temea de o revenire a lui. Reuşi să vîndă un loc ce l avea îndărătul casei; cum da spre centrul oraşului, ţinea la preţ; amatorii cunoscându-i nevoea de bani, nu-i dădeau decât jumatate din valoarea locului; îl vîndu cu cinci mii lei. Toată ziua aşteptase pe Radu, să-i comunice.

— Ştire bună, Radule! îi strigă el scara, îndată ce-l văzu pe pragul casei lor. Unde-ai luat prânzul?

— De prânz mi-a ars mie! Respunse Radu oţelit. Ce lucru voiai să-mi comunici?

— Uite, banii! Peste câteva zile plecăm la Paris?! Radu îngălbeni, un fulger de lumină îi streluci apoi în privire: — plecăm! respunse, jumatate zimbind, jumatate îngândurat.

— Procente, sută la sută, Radule! Zestrea fetelor să iasă de aici!

— Să iasă! respunse Radu, pe acelaş ton.

Fostul maior crezuse c'avea să aibă încă de furcă cu Radu, ca să-l hotărească să plece; încântat că încheiase atât de curând, nu-i mai vorbi despre aceasta; la cină fu vesel, plin de spirit, aşa cum era plăcut şi se făcea iubit, când se afla în zilele lui bune.

Radu era la fel. De mult nu-l văzuseră cei din casă însufleţit şi mâncând cu atâta poftă. Cu toţii atribuiau starea lui, plecării la Paris. Convorbiră încă mult. Erau zece ore când Radu se retrase în camera lui. Scotocind prin buzunarul hainei, să ia un creion, dete peste o fiţuică mototolită de hârtie; îşi aminti c'o găsise în camera Olgăi; o pusese în buzunar, cu gândul să i o dea şi uitase. Privind-o cu drag, ca pe un lucru ce-i vorbea despre dînsa, zări urme scrise şi apoi tăiate; erau versuri, în cea mai nouă formă a lor, cum curseseră din condei. Simţiri înalte, cari nu puteau isvorî de cât dintr'un suflet la fel. Oglindeau îndoiala ei despre el însu-şi. Se înşelase? Se cuvenea să-şi poarte crucea? Înclina prin a-l crede acelaş,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901 1932

Radu de odinioară, dar retăcit ; iată pentru ce, ziceau versurile din urmă, buruiana desgustului nu poate înăduși floarea iubirii ei ; moartea numai o va cristaliza, pecetluind o cu giulgiul eternității !"—Minunată ființă ! ești demnă de iubirea cea mai curată, cea mai sfântă ! Și de ești lâncedă, mori fericită, pe brațele mele ! Nu mă voi retrage ! La urma urmei, tata m'ar prefera viu cu tine, de cât mort fără tine !

Peste noapte nu dormi. Plănui să se înțeleagă cu dînsa, să se căsătorească cât de curând, nu în oraș, ci la Paris. Bine c'avea banii ! Odată faptul săvârșit, tată-seu nu va mai putea face nimic, îl va primi cu fatalitatea lucrului împlinit. Toată noaptea se frământă cu gândurile acestea. Lumina zilei nu le alungă. Cum se înseră, alergă la Olga. O găsi la gura sobei, privind flacăra din cămin. Era una din plăcerile ei, de a petrece pe întunecate, în tovărășia focului. Intră, fără să-l fi simțit. Se așeză alături, pe un scaun. Olga era tristă, abia respundea întrebărilor lui.

— Cât ești de indiferentă! începu Radu, și-mi ești dragă Olga ! își rezemă capul de scaunul ei, îi luă mâna, i-o strînse ; lacrimi picurau pe ea, din ochii lui. Olga se înduioșă ; se aplecă asupră-i, șopti :

— Radule, spune-mi te rog drept, ce te-a îndepartat de mine ?

— Părinții, Olga ! Părinții ! rosti sfâșiitor, privind mereu în jos. Și-mi ești dragă, îmi ești dragă!

— Dacă în adevăr tu nu ești schimbat, nu afli mijlocul să-i faci să consimtă ?

— Tata e fire despotică, deprins să fie ascultat orbește ! E bătrîn ; mă tem ! Un singur lucru ar fi posibil, și nevoea va să ne facă să ne oprim la el : îmi dă bani pentru Paris, să plec zilele astea. Să plecăm împreună... de la pragul țerii. Eu plec înainte și te aștept, ori pleci tu întâi... cum va fi mai bine; fie că ne întâlnim la hotar, fie că facem calea pe linii deosebite,—așa cred mai nimerit—ne întâlnim la Paris, ne căsătorim în fața consulului ? Ce zici, Olga ? Așa că aflăm scapare,.. ?

— Ar fi cu atât mai sdrobitor pentru tată, și nu destul de corect, respunse Olga blând, privindu-l duios. Îți dă banii condițional să renunți la mine..., ar fi să-l înșelăm. Nu, nu pot primi ! Pleacă singur, Radule !

— Nu, nu ! să plecăm împreună ! Banii aceștia îi privesc numai ca un împrumut ; îi voi înapoia, cu procente, cum mi-a și spus, îndată ce vom dispune ! E singurul mijloc, Olga ! Cată să-l primim ! Nu mai cugeta la nimic, primește-l !

— Nici odată, Radule ! respunse dînsa încet, pe când lacrimile îi isvorau din ochi. Mi-am bănuit destul c'am consim-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţit să devin logodnica ta, fără voea lui... prefer să mor de durere şi de ruşine, de cât să te fac înşelător! Nu...! dute singur!... Iţi mulţumesc că nu m'ai uitat! In noaptea în care retăcesc, mângâerea ce-mi dai astăseară, mă va lumina, mă va susţine. Voi ruga cerul pentru tine... Du-te studiază, ridică-te acolo unde meriţi, unde poţi ajunge... Lasă-mă aci, unde m'ai găsit.

— Dar Olga, înţelegi: aci e tata, mă tem! Acolo suntem stăpâni pe noi!

— Nu nu, Radule! Nici odată! nici odată!

Zadarnic stărui încă Radu, Olga nu primi cu nici un preţ. El începu să se primble tulburat prin cameră; entuziasmul trecuse; deveni trist. Se apropie de dinsa, o privi lung; ah! şopti într'un târziu, ca şi cum şi-ar fi vorbit sie-şi, am trecut odată pe lângă un moment care ni-ar fi unit pentru totdeauna, ar fi fost hotoritor! Nestremutat! Un glonte mi-ar fi spulberat creerii, înainte... Se alipi de ea, o strinse la pept, vorbindu-i rugător, blând, ca un copil: Olga, apropie-mă! înlănţueşte-mă de tine! Nu mă lasa să plec de-aci de cât atât de apropiaţi, ca să nu ne mai poată despărţi nimeni, nici chiar moartea! Dacă iubeşti pe Radu, dovedeşte-i acum... te rog din toată puterea fiinţii mele! Te rog pentru amândoi! Olga se desprinse încet de dînsul, zicându-i blând, dar dureros: O, Radule! Până şi tu...! In ce lume trăim, daca virtutea se restigneşte şi nevirtutea se resplăteşte! Şi apoi să te leg de mine printr'un asemenea moment? Nici odată! Uite, iau Cerul de martor: nu altruismul, nu teama de mine, să hotărească pasul teu. Sacrificiul ce ai face n'ar servi la nimic, crede-mă! Viitorul meu? nu te gândi la el; ar fi acelaş! Nu el să te facă să-ţi păstrezi cuvîntul, dacă iubirea, entuziasmul, încrederea, s'au dus...! Nefericit aş fi chiar cu tine, streinu-mi fiind! Te-ai trada, aşi suferi! Blând, calm, prietenos, îţi spun: aibi în vedere viitorul teu, nu pe al meu! Eşti cu totul liber, fă cum raţiunea şi interesul îţi dictează!

— O, tu nu mă iubeşti, naiv ce-am fost! Uşor ţi-a venit să-mi întorci cuvîntul înapoi! Tu ai şi precipitat tot! Nu, nu mă iubeşti!

— Te înşeli; dacă nu respund dorinţii tale, nu este că nu te iubesc! Dacă ţii cu adevarat la mine, dacă mă voeşti tovarăşă din iubire, nu din datorie, dă-mi floarea convingerii tale... parfumul florilor de lămâe...! Lasă-mi dreptul la toată veneraţia ta; găseşte mijlocul să pleci voinţa tatălui, nu să te pleci...!

— Eartă-mă, Olga! respunse Radu rece, gata să plece.

In felul cum rosti aceste cuvinte, Olga cunoscu necazul, nemulţumirea. Căută să-l schimbe, să-l facă s'o judece drept,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înțelept. Nu reuși. Pentru întâia oară se despărțiră în termeni reci. Totul s'a finit! își zise dînsa cu durere, după ce Radu dispăru. Mi-am omorît poate norocul... Și cu toate acestea, cum puteam face altfel...? Radu va pleca, fără să și ia nici remas bun...! Mai fericit, mult mai fericit orfanul care moare după părinți! Suspină ea tîrziu după aceea, pe acelaș loc, plîngând până ce somnul îi alipi durerea.

A treia seară, fereastra era deschisă la dormitorul Olgăi; candela îl lumina. Ingenuchiată, Olga se închina. Când se sculă, zări un plic alb pe prichiciul ferestrei. Radu îi scria: „Te-am ofensat! Eartă-mă! Adesea fugim de simțirea blîndă și căutăm fericirea în patemă. Uităm, sermane făpturi, că patema nu aduce decât durere și desgust.

Te-am așteptat să vii aseară la cerc. N'ai venit. Conferențiarul mai mult ca oricine, simți lipsa ta. Dacă voești să-l pedepsești pe el, nu pedepsi pe ceilalți; ne deprinsesem atât de mult să te avem între noi! De n'aș fi avut pentru eri conferința, aș fi venit să te văd; și dacă n'ar fi alte motive pe cari le blestem, aș veni și azi și ori de câte ori mă cuprinde dorul după lumea nespus de frumoasă, unde gândurile noastre se primblau odinioară atât de fericite!

Ce vei fi făcând? În liniștea de templu, cu ochii aciia misterioși, cugeți poate la lucruri triste... Cum m'ar durea! Imi ești atât de aproape! Mă dor durerile tale și mă fericește ceea ce-ți împurpurează fața de mulțumire!

Radu".

Nimic despre plecare? despre Paris? se întreba ea.

* * *

Două săptămâni trecură, fără ca Radu să se fi arătat pe la Olga. Va fi plecat? nu? se întrebă ea cu durere. În oraș nu eșea; își izola durerea, cum își izola fericirea. Se dase vacanța de Crăciun. Olga se pregătea să se ducă la Virgiliu; să se îndepărteze de un oraș unde suferea, să dea pas lui Radu să plece la Paris.

După vacanție avea să-și ia concediu până la Paști. Își propuse să înceapă o lucrare serioasă literară.

Între toți frații, Virgiliu o cunoștea mai bine, și se apropia mai mult de ea, prin firea lui. Temându-se ca lovitura din urmă să n'o aducă la un act de desperare, o chema stăruitor la dînsul, îi punea înainte problemele înalte ale vieții, datoria și mulțumirea să lucrezi pentru alții, când tu individ nu mai ai mângâere pe lume.

Impachetașe tot. Pe masă remăsese încă ziarul ei și caetul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de versuri. Se întorcea spre seară acasă. Abia intră, îndărătul ei uşa se deschise. Era Radu. Făcu lumină şi-l primi în sufragerie, unde era mai cald. Duminică ţinuse conferinţele didactice; Radu o rugă să-i dea foile, să le citească. Cum le avea între materialul literar ce lua cu ea, se duse în dormitor să le caute în geamandan. Radu o urmă; zări geamandanul împachetat: te duci unde-va, Olga?

— Da, la Virgiliu.

— În Macedonia?! O privi surprins: în 14 zile, abia timpul când să te duci şi să te întorci...?!

— Plec pentru trei luni.

— Un fior strebătu pe Radu; ochii şi chipul i se umbriră de tristeţe. O privi lung; în privirea lui se citea durerea. Remase câteva minute în picioare, privind-o mereu. Paloarea urmă împurpurării. Cu sfiala cu care te apropii de ceva sfânt, îşi apropie capul şi-l rezemă pe umărul ei, o cuprinse uşor de mâni, oftând: „cât de mult sufer!"

De mult, din vară, Olga nu-l mângâiase decât cu vorba. Îşi strecură degetele prin şuviţele lui pletoase ca firele de earbă, îi vorbi blând: Radule, ce pot face pentru tine? Spune, te rog! De ce nu mă mai priveşti ca prieten? De ce nu-ţi deschizi inima către mine? Ascunzi ceva şi fugi... fugi de mine, prietenul teu...! Ţi-am redat libertatea, când am crezut că-ţi lipsea: m'ai mustrat; mi-ai spus c'am grăbit totul, că nu te am iubit! M'a durut... Îţi dasem —crezui—floarea cea mai frumoasă care înflori pe tulpina iubirii noastre: jertfa de sine! Ai luat-o drept neiubire, drept indiferenţă... Acolo pe masă, sunt urme din ceea ce am suferit, sdrenţe din luptele sufleteşti; nu le ştii, nu ţi le-am trimes, să nu te tulbur, să lucrezi cum te sfătueşte raţiunea: pentru aceasta, şi plec! Suferinţa mea? ar fi aceeaşi, dacă tu ai reveni din datorie..! O, Radule! Văd bine: pedica nu e numai tatăl, ea stă în tine..! Da, aci stă lupta, îndoeala, zise ea trist, atingându-i uşor fruntea; aci vrajmaşul meu..! eşti înriurit...! Ai finit prin a asculta părerile nefavorabile acestei căsătorii, sau... reutatea calomniilor! Vei fi crezînd pe tatăl teu... Oh, Radule! ţii minte? prin primăvară, îndată cum se auzi de acest proect, îmi spuse într'o zi Paula, cuvinte cari... nici m'au durut, nici m'au atins... despre trecutul meu.. Trecutul acela sfânt, ocărît, insultat... de cine? nu ştiu! Abia începea svonul; Paula aflase în mare taină dela Seva, iar Seva... dela d-na Cireşiu gândesc... Seara ai trecut pe aci; te-am rugat să vii a doua zi, voeam să ţi-l comunic, deşi Paula mă sfătuise nu cumva s'o fac. Ai venit neliniştit. Când pricepnşi despre ce-aveam să-ţi vorbesc, te-ai întristat, dar nu ca acum... O, m'a fericit tristeţea aceea... Te-ai mâhnit că-ţi aduceam ofensa aceasta... o probă de neîn-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

credere în tine, în tăria ta... Cum m'a onorat tristețea aceea... Ce fericit, aşi fi fost de muream atunci... aşi fi cunoscut o clipă curată de adevărată fericire...! Mi ai pus degetele pe buze şi m'ai oprit să-ți vorbesc... Mi-ai spus: «Iubesc pe Olga pentru ca inse-şi! Îi iubesc trecutul tot atât de sacru, ca şi prezentul! Cuvîntul ei mi-e sfânt!» De ce te ai îndoit, Radule? De ce laşi streinul să se aşeze între noi? Când mi-ai cerut mâna, mi-ai cerut şi încredere multă... multă...! Şi-acum? Mi-o răpeşti tu, mie?! Cum mă doare! O, dacă ai şti cum mă doare! Neexperiența ta e vrajmaşul fericirii noastre, dacă în adevăr sentimentul teu nu s'a stins...! Dar bine Radule, dacă te îndoeşti de onestitatea mea, Lorescu trăeşte, Piatra N. e la doi paşi; du-te, vorbeşte-i! Uite, îi pot scrie, prin tine...!

— De ce te-ai gândit că d-na Cireşiu să fi vorbit despre tine, ea şi nu altcineva? întrebă Radu, care cu capul încă pe umerul ei, o ascultase din ce în ce mai atent. Stai rău cu d-na Cireşiu? O cunoşti de mult? Ţi-e vrăjmaşe?

Olga îi povesti atunci cele petrecute între dînsa şi vara lui Lorescu; ea scoase svonul cu oftica mânii şi ea cată să fi scos şi pe celalt... E în firea naturelor isterice să se complacă în minciună şi intrigă. A! zise de odată, lovindu-se cu palma peste frunte, veselă, ca de cine ştie ce inspirație. Voeşti să-ți dau proba corectitudinii mele? O voeşti? Mai repetă ea, îndurerată de tăcerea lui Radu; alergă la un saltar unde ținea scrisori vechi, printre care şi cea de la Lorescu. Aduse saltarul cu totul, căută scrisoarea şi i-o întinse: citeşte, te rog! Îmi mulțumeşte pentru nişte bani ce i-am strîns, în folosul unui sanatoriu—ridicat c'un an în urmă prin osteneala doctorului—în Piatra.-N.:

„*Dudue Olga*,

Pentru ce să nu-ți mărturisesc? O adevărată supriză, cea mai frumoasă pe care-am avut-o în viața mea! 500 lei! O adevărată jertfă! Ori cât aşi încerca, nu pot reuşi să-ți arăt ceea ce în adevăr este în sufletul meu. Îți mulțumesc ca om, îți serut mâinile şi iar îți mulțumesc! Eşti un suflet distins, o ființă cu totul superioară şi rog pe Dumnezeu să erte celor cari ți-au făcut rău vreodată!

Îți mulțumesc şi pentru obiectele trimise. Nu ştiu de voi reuşi s'adun banii ceruți de o asemenea instituție. Sunt atât de hărțuit, atât de amărît şi atât de rău resplătit pentru tot binele ce fac! Dacă este vre-un Dumnezeu, el ştie ce are de făcut; să crezi, e refrenul vieții mele întregi! Şi acum, dudue dragă, pe cât m'a bucurat fructul sacrificiului făcut, pe atât m'a întristat altceva: te-ai fi plîns Dorinei cum că eu aşi fi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

afirmat vre-unei persoane, că suferi de... Dacă n'aşi fi prea trist, aşi ride ! — de oftică ! Mă cunoşti oare atât de puţin ? Ori te-ai oprit serios, un singur moment la gândul c'ai putea suferi d ta—deplin sănătoasă—de un asemenea reu ? Am mângâerea c'o judecată atât de temeinică ca aceea pe care ţi-o cunosc, nu s'a putut opri serios nici o clipă, la acest gând ! Iată faptul : pe când te aflai la Roman, în urma sdruncinului mânii, vară-mea d na Cireşiu, mi-a comunicat cum că d-rul Marian de-acolo, afirma în toate casele că sufereai de oftică ! M'am indignat. Intreabă te rog pe vară mea ce i am respuns şi cât de energic am protestat contra unei greşeli medicale atât de culpabilă !

Am rugat-o încă, să comunice din parte mi acelui indiscret coleg, nu numai că se înşeală, dar făptueşte un act nedemn, destăinuind lucruri falşe, pentru cari-ar putea fi tras la respundere ! N'ai întâlnit pe vară-mea ? Nu ţi-a spus ea nimic privitor la aceasta ?

— Eu să te fi vorbit ? ! Mă doare c'ai putut crede un asemenea lucru ! ţi-am spus adevărul ; controlează faptele şi vei vedea. Nu am nimic care să mă sprijine în ochii celor ce respect, de cât munca şi onestitatea !

Iti trimit cele mai bune sentimente de prietenie.

Lorescu. Piatra-N., Septembrie 908.

—Este aici limbajul, reluă Olga—când Radu încetă de citit—unui om care se afla cu mine în altfel de raporturi de cât ale unei prietenii pline de respect ? Pentru întâia oară după opt ani de cunoştinţă, il aud numindu-mă „Dudue dragă" în scris şi de departe ; tot pentru întâia oară îmi adresează o serutare de mână ! Dar cum ţi-am spus, Piatra e la doi paşi, adresează-te acolo ori cărei persoane, indiferent de m'a cunoscut şi te vei încredinţa de conduita mea...!

— Ţssst... !—şopti Radu, punându-i degetele pe buze, n'o profana ! Neghiob ce-am fost ! Naiv, lipsit de experienţă ! M'am lasat dus de torentul murdar, când..... puţină judecată ar fi fost destul ! Ca un nesocotit, ca un nenorocit ce sunt, două luni am căutat să te smulg din inima mea, să sufer cum am suferit ! Da, Olga, sufeream ! Fusesem rănit în sentiment şi raţiunea... il combătea... Mă atinsese veninul hidrei ! şi totuşi... o voce îmi spunea că sunt retăcit .. că eşti neatinsă de toate aceste'nvinuiri ; continuai să-mi remâie dragă, să te văd în adâncul sufletului meu curată şi frumoasă precum eşti, Olga mea sfântă ! Sufeream de gândul că mă credeai nestatornic, schimbat în sentiment. Crude momente cată să fi avut cu Radu, în gândurile tale, şi totuşi le-am meritat ! şopti el, cu lacrimile în ochi, mai ales acele când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

veneai în contact cu lumea. Mic am fost şi nevrednic de tine ! N'aşi putea ! Intâmple-se orice ! Fie tata de-o sută de ori mai înverşunat ! Mă credeai rece, indiferent, şi eu... te doream, sufeream...! De câte ori treceam pe-aici, seara, târziu... ca să nu mă vezi, să nu pot intra....! Imi făccam merit să nu intru, pedepsindu-mă pe mine...!! Era lumină la tine până la 12 noaptea, uneori mai târziu... ce făceai ? Scriai, citeai ? draga mea Olgă ! sfânta mea Olgă ! Mă erţi ?

— Cu o condiţie : să capeţi consimţimintul tatălui tău !

— Consimţimântul tatălui meu... respunse Rădu şovăitor umbrit, îndurerat, da Olga...! De nu-l vei capata, mă va perde !

— O Radule, ce vorbeşti !? Fă ce poţi să-l capeţi, să fie cu voea lui, să-i cruţăm sanatatea...

— Şi dacă nu se va putea ? dacă nu mi-l va da ?

— Dacă nu ţi-l va da.... şi dacă nu vom avea, crezi, să ne temem de sanatatea lui... ne vom căsători fără el...

— Mulţumesc, Olga ! m'ai ertat ! rosti vesel, sări de pe scaun, îi sărută venerat mâna, şi dansă graţios, câţi-va paşi prin cameră.

— Parisul...? întrebă Olga sfios.

— O, nu mai plec ! respunse el, radios. Viorica se logodeşte, tata are nevoe de bani, va fi foarte mulţumit să i întorc ce mi a dat ! Acum, sigur de tine, îi voi întorna ; va primi, n'are încotro, mai ales că şi-a luat grija de mine ! S'a liniştit ! Şi nu mai plec decât cu Olga, din Septembrie viitor, sau peste un an...! Remân aci cu tine ! exclamă vesel, mângâindu-i părul, alintându-se ca un copil. Dar tu pleci... zise apoi umbrit, întristat.

— Dacă vrei, nu mai plec...

Radu se gândi puţin, respunse :

Tot e mai bine să pleci ; să lăsăm să treacă sărbătorile ; peste o lună, va fi căsătoria Vioricăi. Indată după a ei, voi începe să pregătesc serios pe tata ; dacă nu-mi va da consimţimintul cu nici un preţ, voi lucra fără voia lui, voi începe să scot actele. Toate acestea ne vor apropia de primavară. E bine ca intervalul acesta să lipseşti de aci ; nu vei mai avea să suferi faţă cu lumea, până când situaţia noastră se va limpezi... ai fi departe de furia tatei, până în momentul din urmă...

Olga ar fi dorit să-l audă reţinând-o : găsi însă şi ea că era bine să lipsească cât va timp din oraş; Radu adăugă : da, du-te la frate, Olga ! Primblă-te la aer, nu lucra cât să oboşeşti ; îngrijeşte-ţi de sanatate—ai slăbit din cauza mea ; revino grasă, roşie, frumoasă, cum te-am cunoscut... Când vei veni.. totul va fi gata! Zorile primăverii se vor cânta în juru-ne,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

zori de 'nviere, de fericire pentru noi! Ai să-mi scrii, nu aşa? Nu ne va trada stampila de pe scrisoare?

— Trimite-o unui frate în ţeară, s'o pue în alt plic; voi primi-o, sigur!

— Ai să mi respunzi?

— O, dragă Olga! Când sunt mai fericit de cât când pot sta de vorbă cu fetiţa mea! O privi lung, lung. „Eurica!" strigă, serutând-o hoţeşte, şi luând-o la un rond de vals, prin cameră". Cum mă simt de înalt, de mândru, de liniştit!

In acel moment ornicul sună 8 1/2 ore.

— Vai, Radule, e târziu...! n'ai luat masa? Sunt opt ore şi jumatate! zise Olga, cu ochii înecaţi în lacrimi de mulţumire.

— N'am întârziat atât, de cât în orele fericite—ca şi aceasta — de astă vară, din toamnă....

— Ce or să zică părinţii?

— Au să mă creadă la Christescu... Nu mă alunga încă! E prea fericit momentul acesta, să nu-i doresc prelungirea! Ia-ţi însă masa!

— Să o iau singură? nu! Să o luăm împreună; vreai? Radu zimbi fericit: dacă vreau ?!... Dacă nu te ostenesc ..?

— Cina mi-e simplă: brânză, ouă, lapte...

— E şi a mea: n'am să uit nici odată, un mare progres moral—vegetarianismul—însuşit prin Olga, prin logodnica mea!

Ca o fetiţă de 16 ani; sbură Olga în sufragerie, ordonând toate, zimbind fericită la gândul strengăriei ei; lua masa în tovărăşia unui domn! A logodnicului! îşi respunse. Celelalte fete nu-l au la masă? Ele au părinţi... auzi aceeaşi voce. Şi eu am cenzor, pe Casandra!

In bucătărie focul se stinsese, Casandra dormea dusă. O lăsă să doarmă; în sufragerie era încă foc. Işi pregăti totul singură.

Radu remas sus, dete peste ziar şi peste versuri. Terminase ziarul şi resfoea fericit, surprins, prin caetul de poezii; multe bucăţi îi erau necunoscute; el nu citise decât cele auzite la cerc şi cele din urmă, de când intrase el în viaţa Olgăi.

Ea veni să l invite în sufragerie. O atrase blând către el: Când din hora de zine, una se desprinse sfios, în cer, suflă asupra copilului din leagăn, darul magic al poeziei! Suflarea ei artistică trecu prin făptura ta... acum înţeleg parfumul deosebit ce-l resfrînge ea...!» Indată apoi se umbri: durerea te ţinea deşteaptă noaptea... până târziu...! Scriai...! Ce nemernic am fost!

— Ţssst! Ii şopti Olga, punându-i degetele pe buze. De ce să mai revenim la timpul din urmă?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Oh, da, să revenim! Am făcut prin ele, un mare drum; am înconjurat lumea...! Neagră şi murdară apă am mai văzut! Ştiu acum cât preţueşte! Două luni de suferinţă... Câtă sanatate ţi-au luat...!

— Mă voi îndrepta repede! Starea morală se resfrînge extraordinar de puternic asupră-mi: vesel, mulţumit sufletul, corpul e bine; lâncend unul, e şi celalt! Pe cât mă mistui de repede în suferinţă, pe atât fericirea îmi prieşte...!

— O floare... o floare exotică! respunse Radu, privind-o ca în extaz; floarea aceasta are nevoe de soarele lui miază zi, ca să îmbete cu tot parfumul ei...

Îi luă braţul şi coborîră în sufragerie.

— Să fii ca la Christescu! îi şopti ea.

— Ca la Olga! nu... ca la... noi...!

Privirea umedă le învelui ochii. Pe masa strelucitoare de albeaţă, erau două tacâmuri, ceştele de cafea cu lapte, o farfurioară cu brânză, unt proaspet, ridichi, mere, mandarine, curmale şi smochine. Totul era frumos şi alb.

— Ele, acum? întrebă Radu, arătând un prea frumos buchet de flori; roze, camelii, lăcrămioare, toate în alb... Cum de le ai în toiul ernii?

— Tatăl unui elev mi-a oferit o statuetă foarte frumoasă, drept mulţumire —spunea— pentru osteneala ce-mi dau cu băiatul lui. Deşi e un elev bun, n'am primit, rugându-l să nu se supere; e linia noastră de purtare, a tuturor! Nu voesc să mă abat niciodată dela ea, chiar faţă de un părinte cult şi de un şcolar silitor! Băiatul i-a spus se vede, că-mi sunt dragi florile. Întorcându-se eri din Bucureşti, mi-a trimis buchetul acesta, cu două cuvinte, iată-le; Radu citi pe o carte de vizită: „Doresc să vă fie florile fericirii!" Emoţionat, cu privirea umedă, rosti: „flori de fericire, să ne fie! Olga mea sfântă! Uite, cea întâi masă ce luăm împreună, în zile de earnă, cu flori de primavară, nu e augurul fericirii?

— Să dea Dumnezeu! şopti ea. Dar serveşte-te, te rog!

Radu gusta câte puţin, o privea fericit, surîdea; bieţii părinţi! Bietul tată! Dac'ar şti el, cât sunt de fericit! Ar înţelege unde, care e fericirea mea, ar fi şi el... şi ei...!

— Poate, odată şi odată se vor încredinţa...

— O, da, netăgăduit..., ci până atunci... mâne seară pleci, ofta el, iar n'am să te văd luni, luni de zile...!

— Să nu mai plec, Radule?

—O, nu... aşi fi egoist! Ai slăbit, Olga... ai suferi încă aici, faţă cu lumea.. căci, e bine s'o lăsăm să creadă că totul s'a rupt.. astfel tata va fi liniştit până va mărita pe Viorica, pe urmă îi voi spune... Du-te la frate, Olga! Ingrijeşte de sanatate!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fă-o pentru Radu ! Mai bine să te duci..., e spre binele nostru, al amândorora ! Mâine seară îmi dai voe să vin?

— Te aştept...

— Asupra plecării, nu te voi deranja ?

— Ce idee... Imi va uşura plecarea...

— Iţi fac o rugăminte, Olga ?

— Care ?

— Să-mi dai scrisoarea d-rului Lorescu !

Olga îl privi lung : se îndoia oare de dînsa ? Radu pricepându-i, gândul, adăogă : voi avea luptă cu tata şi ea mă va servi !

A doua seară când să se despartă, Radu o întrebă :

— Când ne revedem ?

— Când se vor cânta zorile reînvierii, ai zis ! La biserică, în seara de Inviere !

Radu o atrase la piept, îi sărută fruntea, mâna, şoptindu-i :

— Să nu mă uiţi, Olga ! Fericirea lui Radu stă în mânile tale ! — Şi-a Olgăi în ale tale !

In cadrul uşei de eşire a gării, Radu o urmări cu privirea până trenul se puse în mişcare şi Olga dispăru de sub ochii lui.

CAPITOLUL IX

Trecătorii de pe cheiul Vardarului, frumoasa apă de munte care trece pe sub poalele Balcanilor Albanezi— tăind în două oraşul—priveau cu mirare la d-ra Europeancă, care scria de dimineaţă până seara în balconul d-rului Vlach, Virgiliu Grigoriu.

Era Olga. Venise la frate. In faţa Vardarului care şi legăna gălăgios valurile la soare, sub Balcanii stâncoşi cu crestetele ninse, pe cheiul devenit cartier european, era locuinţa lui, mângâiată de un soare dulce, mobilată simplu, dar cu gustul europeanului rafinat. Icoane sfinte vorbeau noului venit din alte lumi, de altă viaţă, de părinţii duşi, de fraţii departaţi, de ţeara iubită. O fotografie oglindea chipul părinţilor de pe când erau tineri şi abia luaţi. Pe pereţi, picturi de ale lui Virgiliu.

Părăsise ţeara, venise la Constantinopol pentru concursul de doctor, pe unul din vapoarele internaţionale ce fac înconjurul lumii. Nereuşind decât el singur la concursul înscris, examepul oral se amână. Dete atunci pe cel pentru libera practică în împărăţia otomană şi hotărî să se aşeze în Macedonia, să se consacre fraţilor aromâni şi regenerării lor naţionale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

Clima relativ dulce în timpul iernii, apropierea oraşului S. de mare, însemnatatea lui economică, în centrul unui vilaet agricol, făcură să se stabilească aici.

Durerea provocată de tradarea soţiei lui, Duţa, de neagra-i necunoştinţă, de odioasa i alăturare c'un amant puternic, ca să-l compromită, motivându-şi astfel tradarea, se ştersese. dispreţul adânc se aşternuse pe orice amintire de sentiment; Rana condamnării lui nedrepte, remase însă vie. Găsea regazul uitării într'o activitate neobosită, în ajutorul ce da celor din jurul lui. Dese ori avea momente de melancolie, de durere, cari-l rodeau pe tăcute. Când reveneau, fugea în vre-o familie, ascunzindu-şi durerea sub aerul lui glumeţ. căutând insuşi să se lase furat de alte gânduri. Alte ori îşi retrăia din nou zi cu zi, oră cu oră, toată viaţa, până cădea în apatia născută prin amorţeala minţii şi a simţirii. Vai! îşi zicea dese ori, cât de slab e omul, dacă nu poate gândi unde voeşte şi cugetă mereu unde nu voeşte..!

Tânăr încă, dar trecut pentru etatea lui. rezervat deşi nu tăcut, cu distincţia pe care-o imprimă suferinţa pe chipul unui om, devenise iubit, căutat, respectat, nu numai în oraş, dar prin toate localităţile apropiate din noua lui patrie. Suferea însă mult de lipsa mediului cult, intelectual. Mulţimea locuitorilor din S., oraş cu 70 mii locuitori, apropiat de Salonic, marele port al Macedoniei, sunt Turcii-Albanezi, Bulgarii, după ei vin Aromânii, Evreii, Serbii şi foarte puţini europeni apuseni. comercianţi sau reprezentanţi de autorităţi.

Elementul aromân, în minoritate în acest oraş, n'ar fi totuşi prea puţin, dacă trei sferturi din el, n'ar fi grecoman. Barbaţii nalţi. frumoşi, cumpataţi, plini de viaţă, sunt—ca prin toate oraşele pe unde sunt respândiţi—comercianţi de mâna întâi. Soţiile lor nu urîte—elementul femenin frumos, chreştin, a fost răpit de turci, pân' în timpul nostru —sunt foarte oneste, casnice, prea bune menajere, dar simple, neinstruite. Aromânul lipsit însu-şi de o cultură mai largă, nu poate preţui înrîurirea ei binefăcătoare asupra femeei. Razele culturii nici nu pot pătrunde decât foarte pe încetul, într'o ţeară până mai eri pe jumatate sălbatică, unde viaţa chreştinului nu era sigură. Până mai acum câţiva ani, de după amiază, de la ora patru în jos, tot ce era chreştin, se închidea în casele-cetăţi, cu ziduri mari de piatră, de jur împrejur, cu dosul spre stradă, cu reţea de fer drept gratii, la ferestruia mică ce da spre ea. Nu numai chreştinii supuşi otomani, dar nici un francez, german sau italian, nu îndrăznia să iasă cu ţigara pe stradă, mai ales în zilele de Ramazan, favoare cuvenită celui mai de jos turc. Cel mai de rând între dânşii, se socotea mai mare decât europeanul cult. Cultura neputând strebate, nici până

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

azi nu i prețuită; doctorul, negustorul, profesorul, au aproape aceeaș considerație ca meseriașul cât de mic.

În anii din urmă și cu osebire de la Constituția Turcă, vîntul civilizației luptă să strebată și aici, alungând întunericul, selbătăcia. Libertatea e mai respectată, viața mai sigură, acolo unde nu sunt Antarții—bandele grecești, cele bulgare ori serbe—tinerele vlastare, fete, băeți, ale diferitelor națiuni încep să capete o instrucție cât de mică, orașele încep să progreseze. Casele se clădesc spre stradă, cele turcești deosebite de ale chreștinilor, prin fereastra specială de gratii de lemn. care dublează în afară pe cea de sticlă, dând camerii înfățișearea unei colivii, în care stă închisă sermana pasăre femenină; când ea coboară în stradă, ori se găsește în fața unui domn, o rochie largă, uniformă, un fel de rasă călugărească, de preferință neagră, ca și zabralnicul ce-i copere capul și fața, (djarul), o trasformă într'un fel de fantomă fioroasă. Femeea turcă pare să nu se folosească încă de Constituție, de această mare liberatoare a omului! cele incalte, deprinse de secole, nu se resimt; în viața haremului lor însă fetele tinere, *culte*, sunt adevarate nefericite.

— Cea mai mare parte dintre Aromâni, explica Virgiliu Olgăi, Armâni, cum se numesc ei mai scurt, Cuțovlachi sau Țințari, cum îi numesc celelalte neamuri, pentru sprinteneala și locuințele lor pe munți, se pretind Greci! Aceștia folosindu-se de ignoranța Aromânilor, prin tot felul de mijloace, prin școală, Biserică, pușcă și iatagan, le-a infiltrat teama, sau credința că sunt Greci! Folosindu-se de faptul că Turcii deosebeau până azi, naționalitățile chreștine supuse lor, după confesiune, au speculat increderea streiniler, afirmând sus și tare că'n Macedonia sunt numai Greci! Pentru scuturarea acestui jug, Bulgarii s'au despărțit de patriarhie—acum vre o 40 ani, — înființându-și o biserică națională, sub conducerea unui exarh.

Aromânii, cu toate sforțările lor, n'au putut capata un cap bisericesc aparte; ascultând de patriarhul grec pus în serviciul Grecilor, apropiați prin religie de ei, sub îmriurirea școaleler eline, se pretind în majoritate—deși n'o cred—Greci. Ei sunt foarte buni credincioși și influența patriahului e negrăit de mare! Ori-care Grecoman respunde celor cari ar voi să i încredințeze că nu e grec: „n'avem aceeași credință? Capul nostru bisericesc nu e patriarhul?“ În casele lor, toți vorbesc aromânește; tinerii Grecomani cari trec însă prin școala greacă, încep să împestrițeze limba lor aromână, cu multe cuvinte grecești. Greci în Macedonia nu sunt, chiar cei din Salonic, sunt Aromâni coboriți de la munte, la mare. Sate întregi nu au altă populație, nici chiar Turci, de cât Aromâni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In Bitolia (Monastir) oraş mare, aromâna e limba oficială comercială. Tot ce e de seamă, tot ce e inteligent în aşa zisul element grec macedonean, e Aromânul zis sau nu, Grecoman. Grecia fu desrobită de Aromâni; banii lor ca şi mulţi alţii, veniţi din România, servesc instituţiunilor greceşti. Vasul grecesc de rezboi „Averof" e cumparat cu milioanele acestui bun Grecoman! — Grecomanii vrăşmăşesc dar pe pacnicii Aromâni? întrebă Olga uluită.—Dar Grecomanii duc împotriva fraţilor lor Aromâni, o politică asasină şi neomenoasă! Ei întreţin terorişti în oraşe, bande de Antarţi in afară de ele, boicotând şi asasinând familii întregi de Români, care nu primesc să li se aplice pecetea elenismului:

— E mult, nespus de mult de luptat dar în Macedonia, pentru cauza naţională?

— O da! Sacrificiile făcute de guvernul român, n'au respuns aşteptărilor; s'a dat oaea în gura lupului! Banii trimişi, au fost înghiţiţi până azi de cei cărora li s'au încredinţat pentru luptă.

— Şi care ar fi mijlocul de îndreptare?

— Mai multe: Poporul român să-şi aibă capii lui religioşi aparte: mitropolit, arhierei, preoţi, chestiune vitală pentru existenţa lui! Neputând capata dreptul acesta dela patriarhul grec, care se opune cu înverşunare, să-l capete prin guvernul din ţeara-mamă, de la Turci, cari ni sunt azi atât de prietenoşi. Tinerii turci înţelegând valoarea elementului aromân, chiar pentru existenţa patriei lor, în sînul populaţiilor creştine macedonene, sunt dispuşi să ne dea mînă de ajutor; şi mare ocară şi-ar aduce guvernanţii noştri, dacă n'ar capata nici azi, ceeace Serbii şi Bulgarii au capatat de atâta timp! Una din cauzele mari pentru care nu vedem un progres real în chestia macedo-română, este apoi şi lipsa tineretului cult din Macedonia! S'a luat elementului aromân tot ce-a avut mai capabil în tineretul lui, îndepărtându-l prin şcoale de la breasla şi ocupaţia părintească; bursierii aromîni din ţeară, n'au fost îndatoraţi să se întoarcă în patria lor, ca să contribue la întărirea şi la redeşteptarea fraţilor; ei au remas în ţară, mărind numărul budgetarilor; absolvenţii de-aici, au devenit şi ei budgetari! Mai presus de toate, conducătorii fraţilor din regat, nu s'au pătruns de însemnatatea chestiunii macedonene pentru romîni! Şi totuşi chestiunea macedoneană prinde să fie pentru noi, Romînii, nu o chestie politică, sau de generozitate fraternă, dar o *chestie naţională*! Numai prin ea, am putea deslega problema economică a regatului român! Aromânii au calităţi strălucite pentru comerţ şi meserii; harnici, cumpataţi, destoinci, vioi, sunt neîntrecuţi de alt popor în toate oraşele Levantului şi pe litoralul Mediteranei. Ei singuri ar putea concura în co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/jndrr1901-1932

merț, pe toți streinii din țara românească! Dacă Aromânul-Macedonean este nomad, plecând acolo unde îi merge mai bine, dacă dintre Aromâni se recrutează principalii comercianți în Serbia, Bulgaria, Grecia, Turcia, Egipt, America, ajungând unii până la averi foarte mari, nu e în interesul nostru național-economic, să căutăm a-i îndrepta în Rominia? Și cum România devine și ea pe fie ce zi mai industrială, nu e un alt interes national-economic, s'avem de oaspeți, de prieteni, pe frații noștri, cari țin tot comerțul în resărit? Unde-o să îndreptăm produsele noastre — țeară începătoare — decât în orient? Și oare nu e un interes național,—etnic, de-a avea pe acești frați mai bine de un milion, puternici prin comerț și capacitate, la spatele masei bulgare? Și nu i mai puțin adevarat, că ridicând și întărind pe frații noștri, prieteni Turcilor, am lucra și pentru imperiul otoman, a cărui existență în concertul european, e pentru noi de absolută nevoe, în oceanul slavismului ce ne înconjoară?

Astfel își vorbeau Virgiliu și Olga, fie la dînșii, fie în puținele familii prietene, la cari se duceau. Aceștia erau patru frați, comercianți de frunte, avuți, cu multă vază, capii comunității române. Toți înalți, frumoși, bine desvoltați, onești, buni, căsătoriți; însurătoarea se face acolo din cea mai fragedă tinerețe. Alături cu dînșii, avea prieten bun, pe judecătorul Aromân; cult, inteligent, serios, frumos și mult studiat, făcea onoare fraților din regat.

In afară de aceste familii, nu se duceau nicăeri. Viață socială nu există, de teatru și altfel de distracții nu se știe, —decât primblarea în natură,—cum nu se știe de lux, de cărți de joc și de viața destrăbălată, pretinsă civilizată.

D-rul Grigoriu se impusese prin seriozitatea lui, prin valoarea lui ca doctor,—era cu mult superior doctorilor locali,—și mai ales prin bunatatea inimei lui, prin dezinteresul pentru ban. Punea gratuit știința și munca lui, la dispoziția celui mai umil om, indiferent de națiune sau de credință. Doctorul „Vlach" cum era numit, deveni doctorul căutat de toți, înconjurat însă de grecomani, boicotat uneori de Bulgari. Lupta pentru cauza națională, atât cât îi putea îngădui situația lui delicată din țeară, lupta cu cuvînt și cu fapta, scria articole de seamă în ziarele aromâne.

In orele libere lucrase o scriere medicală, de mare folos practic, o traducere în dialect, pe când venise Olga la dînsul.

Olga începuse o lucrare literară. La catul al doilea, în balconul ce da spre Vardar, sub bataea razelor de soare, cari făceau să scântee rinsoarea pe crestele Balcanilor și se jucau cu valurile frumosului Vardar, lucra toată ziua, ascultând murmurul apei, lăsând s'o bată soarele și vîntul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dacă în ţeară earna era blândă, aci nu venise. Avea iluzia că s'ar fi găsit pe Coasta de azur, că'n faţa ei striga Mediterana; lipseau însă florile, paserile şi tot ce farmecă acolo ochiul. Seara, când întunericul ascundea înfăţişarea urîtă, primitivă a caselor, când munte, apă, cer se învelueau în lumina îngândurată a amurgului, i se părea c'ar fi pe ţermul Dunării sau pe al Rinului, în vreun colţ frumos din apusul Europei. Iluzia dispărea îndată ce păşea în stradă, prin feluritele limbi orientale ce auzea, prin mulţimea fesurilor roşii şi a moscheelor, prin mersul ornicelor viceversa cu al celor europene [1]), numite, ca tot ce era propriu locului, «a la turca», spre deosebire de ce-ar fi fost european: «a la franca».

Îi plăcea să se ducă uneori dimineaţa în piaţă, unde găsea priveliştea pitorească prin orientalitatea ei. Sus, pe culmea unui deal, o cetate impunătoare prin mărimea ei, dăinueşte de la Justinian, ca şi puntea de piatră de peste Vandar. Jos la poalele cetăţii, o mare de fesuri roşii: Albanezi, Turci, Bulgari, Aromâni, Serbi, fiecare cu măgăruşul lui, încarcat cu marfă: lână de Merinos, găleţi cu unt, brânză, verdeţuri, fructe—mari, bune, eftine şi frumoase — tot ce se cere unei case, se găseşte acolo în piaţă.

In deseară lasa lucrul, pleca să se primble afară de oraş, către grădina publică „Ishlame" bătrînă, după aspectul neîngrijit, oriental ca şi oraşul. Sărea puntea închisă de peste Vardar, unde sub picioarele ei, apa vijelia în talazuri, se îndrepta spre şosea; în stânga, alee lungă de plopi, mai departe munţii, în dreapta Vardarul—la poalele Balcanilor—sus, cetatea; lângă ea, pe creasta dealurilor, şir de cazărmi, zidite cu piatra din cetate— însе-şi cazarmă. Intre ele coloanele de peatră ale mormintelor din cimitirele cari împresură oraşul. In spaţiul albastru de lângă cetate, se ridică falnic, o moschee. Prezenţa ei în apropierea cetăţii lui justinian, arată de departe, dominaţia celor cari-au urmat aci legiunelor romane. La ora când trecea Olga era linişte. De pe înălţimea muntelui, din cetate, resuna buciumul monoton al unei muzici. I se părea ca şi cum sentinela romană ar fi dat alarma năvălirii: „Sentinelă priveghează...!..." Târziu! Moschea se înalţă falnic pe ruinele cetăţii romano-bizantine, peste „Cornul de Aur", cel mai frumos colţ al Europei! In fundul şoselei pe care mergea, era şcoala militară turcă; acelaş cântec pastoral, resuna dintre zidurile ei. Şoseaua aceea era şoseaua şcoalelor: chreştine, musulmane, sunt resfirate acolo, în faţa soarelui de meazăzi, a câmpului, a Balcanilor.

In grădina părăginită, cu plopi alineaţi, drept gard, cu

---

[1]) Orientate în fiece zi după apusul soarelui, ora aceea venind l-a în zi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fânețe dincolo de ea, cu o poartă de lemn bătrână ca timpul, earbă verde proaspătă, sub frunzele uscate. Viața și cu moartea își dau pretutindeni mâna în natură, cugeta Olga, culegând fire de earbă verde pentru Radu.

Îi scrisese ; aștepta respunsul. Gândurile, sufletul, cuvintele lui, când îi vor veni ?

Ca odinioară, la Veneția, urmărise cu gândul pe puntea de peste Vardar, „Călușeii", „Irozii", „Capra" și toate jocurile cu cari se serbătorea în țeară, sosirea noului an.

Dar, pe puntea de pe marele canal al Adriatecei, singuratatea și suferința își fâlfâeau încă aripele asupră-i, pentru mulți ani... ; acum avea un prieten bun, pe Radu ! frumoasă e prietenia, mult mai frumoasă, când aurora căsniciei o trandafirește ! sfera vieții se lărgește : sunt două cugetări, două simțiri, două vieți, contopite în una și aceeași ! 910 ! Ce-avea să-i aducă ei? Intră în casă și, pe când Virgiliu primea pe noul an la un bătrîn lânced, ea îl primea în versuri, îi dedica o odă, rugându-l s'aducă iubire și pace pe pământ.

A doua zi, în paraclisul comunității române, din localul școalei, asculta Evanghelia în dialect, se ruga pentru părinți, și frații, pentru Radu, pentru dînsa.

Simțea din nou singuratatea traiului și nespusa căldură ce-ar fi revarsat asupra vieții ei, afecțiunea, tovărășia lui Radu ! Îl dorea. Ziua, sub bataea blândă a soarelui, noaptea—când în auetul valurilor, sub cerul înstelat, totul dispărea ochilor fizici—cei sufletești se scaldau în ochii lui blânzi, inteligenți, luminoși ! Îl chema cu gândul, îi vorbea, ca și cum ar fi fost alături, în fața apei ce murmura în poale.

„Când marea cugetării e senină și vîntul amintirii încrețește valul eteric al undulațiilor sufletești --scria lui Radu, — dau aripi gândului să sboare acolo unde și întâlnește dorul, plutind fericit în lumea lui de visuri.

De-aceea, copil drag, perdut adineoarea în auetul valurilor, gândurile-mi pribege băteau cale lungă, la tine s'ajungă ; ca și în poveste, ele te-aninară pe aripele lor, și acuma privește: blând, desmerdător, stai cu mine-alături, resfir cele plete și-ți cat în privire, să văd : ți e dor ?

Cobori Vardar, pe valurile tale, du-i lui, gândirea mea !

Dar zilele treceau și Radu tăcea. De două ori trecuse termenul de când ar fi putut avea respunsul lui ; începu să se neliniștească. Nu se mai temea de sanatatea lui, ca'n vară, la Worishofen, se temea de iubirea lui ! Atât de curând să se fi schimbat ? Să-l fi recuprins gândurile reci ? Temeri, îndoeli ?

Departarea de familia lui, de lume, de locul în care fiece strein îl cunoștea durerea, îi făcea bine ! lucrul afară în aer, de dimineață până seara, îi pria ; ce folos ! Teama, ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

liniștea, începură să-i umbrească gândurile. Scrise o a doua scrisoare lui Radu; poate cea întâi intrase în alte mâni? Tot nu credea în tăcerea lui intenționată.

In una din zile, Paula îi scrise că Radu se exprimase într'o casă, cum că el își păstrează cuvînt și angajament față de Olga. Rîndurile acelea o fericiră. Neîndoelnic—gândi—Radu n'a primit scrisoarea și temerile ei îl vor fi luat și pe dînsul? Nu, nu, din moment ce nu avuse răspunsul lui, în ziua așteptată, nu avea să-l mai aibă! Totuși nu era zi, să nu fi tresărit la auzul loviturilor de ciocan în ușa—poartă de afară, când postașul lasa corespondența. [1])Nimic! Aceeași tăcere neînțeleasă, neliniștitoare! Fără îndoeală, Radu se schimbase din nou; îndoielile, neîncrederea l-au reluat! Ar fi îndreptățit-o încă până la oare care punct, venind mai târziu, dar așa? Departarea stinsese iubirea lui.

Trecură serbătorile, cu ele, 24 și 25 ianuar, anul când s'au cunoscut. Nici un cuvînt de la Radu. Își aminti cum în 24 a lui ianuar trecut, după cuvîntarea lui de dimineață, căuta ea să strebată în țesătura ființii lui... Miop îi fuse ochiul! Nefericirea ei plutise acolo și n'o văzu! 24 ianuar? Îl blestema: „Mori pe atât de mic, cum de măreț ai resărit! Du-te! Nu-mi reveni amintirii! Ești pagina cea mai tristă, în viața mea! Tristă, nu sfântă!

Îi reveni amintirea Mirceștilor în jurul ei, neînțeleasa lui tăcere de azi, ofensa ce-i aducea încă odată. Peste noapte îl visă; venea surizînd, iubitor, plin de entuziasm, în casa unde gustaseră atâtea zile frumoase! Când se deșteptă, când anetul Vardarului îi readusese departarea la care se găsea, alungă amintirile: «Fugiți! Fugiți! Nu există conștiință, n'am întâlnit un caracter! Nu e puternic acela care entuziasmat de o ființă, trece pragul prejudecăților, puternic remâne când —pus la încercare — știe s'o apere în momentul hotăritor!" Lui Radu nu-i trecea prin minte că puterea de resistență ce opusese el atacurilor lumei, mărise mult încrederea Olgăi în el. L-ar fi voit stâncă—în fața puhoiului—cum afirmase, cum îl crezuse, cât de mare ar fi rămas ochilor ei! N'a fost așa; omul e supus greșelei, își zise. Nu-i oferise în schimb floarea triumfului? Era ca și cum n'ar fi desminţit nici odată încrederea ce-i dase. Ce fel de triumf însă, când a doua zi după el, era reluat de vîrtejul îndoielilor? Ce se petrecuse în lipsa ei? Intervenise ceva nou? Pentru ce nu-i mărturisea? Câtă încredere, câtă greutate mai putea pune la rîndu-i, în cuvîntul, în convingerile lui?

Era cea din urmă zi a lui Februar. Soarele ardea, câm-

[1]) Acest ciocan de fier, prins în corpul ușei, înlocuește soneria.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

piile înverziseră, florile resăriseră, sălciile umbreau. Primavara revenea. N'ar fi putut spune dacă fiece zi smulsă de pe calendar, o bucura sau o întrista!

Ce curioasă firea omului! își zicea adesea. Atât cât o dorință remâne în stare de ideal, nimic nu e pentru el mai de preț în lume! O atinge, a devenit comună! Calitățile ființei aureolizate altă dată, pălesc — nu prin ele însе-și, dar prin ochiul cu care sunt privite — atât e de plăcut omului să-și îndreptățiască nestatornicia! Văzuse pe Radu șovăitor, nedrept; îl vedea nestatornic, egoist: nu cugeta la durerea ei! N'o mai iubea! Se înșelase oare, luând drept iubire, un val de simpatie! De ce revenise dar? De ce protestase c'o iubește? Gândurile acestea o frământau. Virgiliu căuta s'o facă să uite: „fii fără teamă, Olga! Dacă Radu e un caracter, omul văzut de tine, nu va da îndărăt, orice s'ar întâmpla! Dacă nu, nu ai ce regreta!

— E tînăr, neexperimentat și reutatea lumii mare! respundea fratelui, căutând să-l apere, ascunzîndu-și durerea și de el; munții, apa, plopii de pe șosea, grădina unde rătăcea, i-o vedeau, i-o culegeau.

Așa cum cugetase Olga, Radu era victima neexperienții și a unei voințe superioare lui, voinții despotice a tatălui seu. Bătrînul Salcie ordonase gardistului de pe strada Olgăi să spioneze fie ce mișcare din locuința ei; dela el aflase că Radu fusese la dînsa, înaintea plecării. Știa că Olga se ducea în Macedonia; Deleanu îi aratase pasportul. Aflase din lume că Radu o condusese la gară. Neștiind cum să privească vizitele lui —când Olga se îndeparta pentru câteva luni— bănuind între dînșii o intimitate prea mare, sau o ruptură definitivă, voi să afle. La câteva zile după plecarea ei, apostrofă pe Radu, cu aceiași violență cu care ataca totdeauna pe Olga, numind-o cu calificativele cele mai josnice, mai desgustătoare. Radu lovit, îi respunse pe acelaș ton aspru, rugându-l să vorbească mai cuviincios despre o fată pe care n'o cunoștea și care nu avea altă vină decât superioritatea ei! Bătrînul Salcie rîse batjocoritor, numi pe Lorescu garant onoarei ei! Ca mușcat de șearpe, sări Radu de pe scaun, punându-i sub ochi scrisoarea doctorului. Bătrînul își așează ochelarii, o citi, o resciti: „Zeu, mi-e milă de tine! Respunse într'un târziu, cu destul sînge rece; într'adevăr, ești copil! Dar nu înțelegi că scrisoarea aceasta e ticluită?! Pusă la cale cu el?!

— E veche, Tată! Privește-i conținutul, vezi-i data!

— Ei și?! Era să pară de eri?! Nu pricepi că totu-i falșificat, anume învechit?! Hârtia de ce nu pare veche?! Cum crezi tu, având scrisoarea aceasta prin care Lorescu desminte pe vară sa, nu ți-ar fi arătat-o din timp? Cum traduci faptul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca având o, știind de palavrele d-nei Cireșiu asupra sănătății ei nu s'a fi servit de scrisoare, încă de acum doi ani?! Cum ar fi îndrăsnit d-na Cireșiu să vorbească, dacă n'ar fi știut pozitiv? Să zic, nu i-ar fi fost frică de dînsa, se lega de văru-seu! Copil ce ești!?

— Dar bine, tată, să judecăm rece, încercă Radu să respundă, deși observația bătrînului asupra întârzierii acelei scrisori îi păru dreaptă, uitând că el nu-i vorbise Olgăi, s'ă admitem că ar fi astfel, c'ar fi greșit, nu e umanitar să erți? Ești credincios, Biserica, Dumnezeu, la care te închini, nu-ți recomandă ertarea printre cele întâi virtuți? De ce te mai duci la biserică? De ce te mai închini? D-ta nu greșești? Care e omul să nu greșească?!

— O fată care greșește astfel, nu e o fată onestă!

— Așa?! Gândește-te la fetele d-tale! Ia cazul Vioricăi: s'a logodit; își sunt dragi! Cu deplină încredere întrînsul, într'un moment de uitare de sine, pot greși amândoi. Dacă n'o mai ia? E dînsa atât de vinovată, cât de canalie, omul care a înșelat-o?

Olga are atâtea alte virtuți, suntem atât de potriviți, aș prefera să mă omor de cât să renunț la ea!

— Ce spui?! Ce-ai zis?! Să te omori pentru o nemernică?! Lorescu n'a fost cel întâi, ia bine seama ce-ți spun, cum d-ta nu-i vei fi cel din urmă amant!

— Vai, tată, cum vorbești! Vezi cum te înșeli?! Când era aci, mărturisesc, am voit să mă înlănțui într'atât de dînsa, ca să-mi spulber mai curând creerii, de cât s'o părăsesc!

— Și?! Replică bătrînul ironic.

— Și ea n'a vrut! Știa bine prețul acelui pas, căci mă cunoaște și n'a primit! O, cum s'a înalțat în ochii mei!

— Și cum te cobori d-ta într'ai mei! Naiv ai fost, naiv ai să remâi! Crezi adică... n'ar fi primit, dacă... s'ar fi știut onestă?!... Îți plîng de milă! Ascultă-mă, vorbă lungă serăcia omului! azi ai s'o iai, mâne n'ai s'o vreai!

— Dar nu mă pot retrage, fără să i dăunez cumplit!

— Atât mai reu pentru ea! Să nu te fi primit! Și apoi, lucrul acesta se întâmplă în toate casele, cu fete foarte oneste: intră băeți, se văd, se iubesc, băeatul se retrage, lucrul e în regulă, nu surprinde pe nimene!

— Dar e imoral! Și dacă legea nu-l atinge, biata fata aceea poate să-și resbune! Nu, nu pot, tată! Olga e demnă de mine, prefer să mă omor!

Bătrînul îl privi lung; un gând satanic îi fulgeră prin minte. Deschise repede saltarul unui birou, scoase un revolver, apucă pe Radu de braț, îl tîrî înaintea icoanei, își puse revolverul, neîncărcat, pe piept și îi strigă: Alege între dînsa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și mine! Jură-mi că renunți! Altfel, vei răspunde lui Dumnezeu de moartea tatălui tău! Radu surprins, spăimântat, luînd de bună, manopera tatălui, răspunse : renunț dar liniștește-te, pentru Dumnezeu ! Îți dau cuvîntul de onoare ! Bătrînul părăsi apoi camera, lăsând pe Radu în ghiara celei mai sfâșietoare lupte : tradase pe Olga! Abia acum își da seama de gravitatea promisiunei ce făcuse: devenise un laș! Un om de onoare ar fi știut să-și apere cuvîntul, cu prețul vieții. De ce nu smulsese arma, s'o fi îndreptat asupră-și ?! De ce nu pusese dînsul pe tată, într'un asemenea impas ?! Să-l facă să aleagă între el viu și trădător, sau mort, om de onoare !? Da, își bănuia zilnic, amar, nu știuse să procedeze, se lasase furat ca un copil ! Nu îndrăsnea să scrie Olgăi, să-i arăte cele petrecute.

Analizând totuși mereu discuția cu tată-seu, i se păru dela un timp dreaptă observația lui : o astfel de scrisoare nu se arată atât de târziu ! El nu-i vorbise Olgăi nimic despre calomnia care circula asupră i ; ea aflase însă, de oarece i-a vorbit în seara din urmă, de ce nu-i aratase scrisoarea din capul locului ? Dece—cum spusese tată-seu—nu se servise de ea cu doi ani în urmă, să fi spulberat bârfelile D-nei Cireșiu ?! O astfel de probă nu se arată atât de târziu ! Nu cum va Olga il înșelase cu adevărat? In seara plecării—fără să-i fi spus el nimic—singură adusese vorba despre vara lui Lorescu, despre trecut, scoțind abia atunci scrisoarea ? ! Il înșelașe oată, și în loc să-i mărturisească totul, sincer, stăruia în viclenia ei?!

Din nou se gândi să scrie lui Lorescu. Ceru adresa lui, magistratului din Piatra. Acesta i-o dete, răspunzindu-i că doctorul se afla plecat în streinatate ; nu-și dase însă adresa și avea să întârzie mult.

Coincidența acestei plecări, păru ciudată lui Radu ; o puse în legătură cu scrisoarea. Fini prin a se îndoi de sinceritatea Olgăi, a o crede falșă, vicleană, calculată.

Incepu să-și analizeze viitorul, căsătorindu-se cu ea. Se înțelegeau în gânduri, neîndoelnic ; dar înainte de toate, cată să respecți ființa pe care o pui alături cu tine ! Ce respect i-ar fi putut da el, când s'ar fi încredințat de neonestitatea, de nesinceritatea, de viclenia ei ? Vădit : indiferența, desgustul ar fi urmat ! Ajuns aci, fini prin a da îndărăt, a fugi de o căsnicie pe care o văzuse în alte culori la început. Da, s'ar fi nenorocit ! Iubise pe Olga, o iubea încă, aceasta nu putea însă precuvînta ! O dorise, atâta timp cât îl fericise ideea unui cămin fericit, alături cu ea, ființa demnă de respectul, de iubirea lui ! Din moment ce aureola dispăruse, sentimentul ce simțea încă—rănit destul, ca să-l deprețuească—cerea să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

fie reținut în frîu, căci nu dînsul reprezintă ce e mai superior în om !

Iubirea din scrisorile Olgăi îi resună de odată falș. Privi ca delicatețe să răspundă prin tăcere, să înțeleagă singură că se'ndepărtase de dînsa. Remânea să se vindece el de pe urma unei chimere, din care urzise un viitor atât de frumos ! Ar fi plecat grabnic la Paris, dacă tată seu, încurcat cu măritișul Vioricăi, nu i-ar fi cheltuit banii.

Își îndoi munca ; lucra înfrigurat. În lucru mai găsea alinarea gândurilor lui, lâncede de dor, de iubire, de în doială. Muncea să-și adune singur banii pentru streinatate.

* * *

După ploaea și umiditatea cari domniseră în S. câte-va zile, primavara revenise. Grădinele înfloriră, câmpia și munții inverziră, persicii poetizau locul cu rozalbele lor flori.

Pe verdea alee de plopi, în primblarea din amurg, Olga asculta concertul primavaratic al paserilor. Frumusețea firii înflorite, contrasta amar cu întristarea ei. Crezuse un moment, că norii grei de pe Cerul vieții ei, se descarcaseră destul ! Plouase zeci de ani ! Orizontul se iluminase ! Sperase în zile frumoase ! Nu, își zicea acum în singuratatea serii, sunt vieți ursite durerii de la leagăn la mormînt !

Cum singuratecul își revede mereu propiu-i chip în oglinda locuinții lui, astfel se răsfrinsese imagina lui Radu, oră cu oră în gândurile ei. Și dînsul ! Ce nestatornic...!

Ținea în mână câte-va crengi de persic înflorit. Privi cu mâhnire la ele : s'a scuturat floarea, cugetă în sine, și fruct nu a dat ! Ne-am bucurat egoiști, de delicatețea ei ! Atâtea fructe mai puțin, câte flori au perit ! Astfel înfloriseră speranțele ei și ale lui Radu ! Ființele lor se alăturaseră ; dat-au flori de iubire : fructele unirii lor: a gugetării, a armoniei ? Nu s'au aratat ! Oamenii smuls-au creanga speranțelor lor... Se scuturase floarea iluziei, pe cararea deziluziei...! Neindoelnic, Radu era un cine-va ! Neexperiența lui de lume, de viață, furase fericirea lor ! Li-o va fura până la urmă ? O va lasa Radu pradă reutății, mișeliei ?!

Prințul Neclindof n'ar fi fost dar mai vinovat către Maslova [1]), decât Radu față cu dînsa ! Unul lovise brutal ; datorită lui, Maslova căzuse în valurile vieții murdare, care-o duse pe banca Curții cu jurați ! Ea cădea în ghiarele durerii din urmă, fără apel, fără regaz !

Tristeța neagră de odinioară, se reașeză în sufletul ei.

1) Personagii din «Invierea», Tolstoi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Ea îi smulgea lacrimi pe şosea. Le vedea câmpia şi munţii, apa şi luceaferul !

Se cântau zori de'nviere afară ! Psalmi de'nmormîntare, în sufletul ei !

CAPITOLUL X.

In seara de'Inviere, Radu lipsi din biserică.

Zilele Paştelor nu veni. Olga înţelese : n'avea să mai vie ! Îi trimise cărţi, scrisori, fotografii, tot ce avea de la dânsul, înapoindu-i prin ele, inelul ce-i pusese în deget c'un an mai înainte. Câte-va rînduri, reci, oficiale, îi arătau că-l priveşte liber de angajamentul cu dînsa ; în, printre linii, strecurase durerea şi ofensa ce suferea.

Aştepta înfrigurată : avea să vie dînsul să se explice ? Primi îndărăt obiecte, cărţi şi tot ce-i dăruise ea, cu câte-va rânduri la fel. Radu mărturisea iubirea adâncă ce simţise pentru dînsa şi pe care — zicea— ea nu putea s'o nege ; isvorise din sentimente înalte ! Dar—adăuga—prin iubirea aceasta făcuse o crudă experienţă : una era căsătoria şi alta iubirea ! Omul se poate rătăci în cea din urmă, fără să-şi ruineze viitorul, întru cât cuprinde un singur moment din viaţă ; nu îi e îngăduit însă să se înşele asupra căsătoriei, care, îmbrăţişând întregul domeniu al vieţii, cată să presupue o unificaţie perfectă de acorduri sufleteşti, o asemanare iniţială din toate punctele de vedere. Aceasta nu existase între dînşii, fatal au ajuns unde se găseau ! Pe lângă motivele vechi, se adăuga conştiinţa nefericirilor viitoare. Îi dorea fericirea în altă parte.

Olga remase uluită, ameţită. Ochii ei urmăriseră fulgerător, cuvintele cari ardeau, biciuiau, pustieau tot. Gol i se făcu în creer, tăcere în inimă ; ca un isvor subteran, sbucni vijelios indignarea.

Toată această nepotrivire între ei, se reducea la deosebirea de etate. Radu se servea acum de ea, ca de arma cea mai puternică ?

Nici prin minte nu-i trecu înţelesul adevarat al scrisoarei : nepotrivirea între idealul ce-şi făurise el dintr'însa şi decepţia ce urmase. Ea deci, obiectul de studiu, de distracţie, de capriciu ? Ea !! Din departarea mare resări amintirea serutărilor lui ; o ardeau cu ferul roş al desgustului. Îşi duse mâna pe faţă, să şteargă, pare, ceva murdar de pe chipul ei.

Uraganul durerei năvăli. Resleţe, tumultoase, alergau gândurile ca fluxul simţirilor ce sbucniumau, în care ordine nu putea fi, de cât numai uluială, indignare şi desgust. Se înşelase dar! Omul care-i păruse ediţie de lux, nu era de cât ediţia ordinară a flinţei ce alcătuieşte pe omul-bărbat, în afară

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901 1932

de personalitatea lui intelectuală. Cât o iubise, găsise mii de argumente înțelepte s'o poată îndupleca. Era în stare să se resboiască cu lumea. Stins fiorul iubirii, stinsă flacăra conștiinței! Devenise laș, mic, egoist, față de ființa fără aparare! Se credea eliberat de ori ce angajament față cu ea; ba, superior ei, prin rațiune! Ce prapastie între ființa onestă real cugetătoare ce cunoscuse și produsul artificialităților ce întrezărea! Sofisme păreau argumentele lui, nu adevăr! Motivele cele vechi, spunea. Cari? Nu i-le aratase! De ce nu i le spunea? De ce nu-i da posibilitatea să se apere, să le nimicească prin adevăr? În loc să vie să se explice, perifraza.... vădit, nu o mai iubea!

Tatăl lui, judecător îngust, interesat și pătimaș, îi calcase în picioare numele, vorbind-o fără scrupul, fără demnitate fără conștiință, în săli publice! Lasase fiului onoarea să șteargă insulta tatălui! Sanatate, viață, onoare erau — mai mult ca ori când — depuse în mânele lui! In ele ținea dînsul tot ce-i atingea ei viața; lovitura o punea în pământ și...o iubise!... Îi înfigea pumnalul, și.. o iubise! Ca 'n liniștea sepulcrală a unui templu, respundea ea. Țsst! Nu rosti cuvîntul! Il profanezi!

Dar nu, în ceea ce-i aratase, nu fuse capriciu! Fizicul ei, temperamentul, felul de a se manifesta, nu-i puteau aduce de cât o prietenie solidă — un sentiment nalt, adânc, plin de respect — sau nimic! Prietenia liniștită conduce la o căsnicie bună, potrivită, îngăduind sdudiul, analiza. Sentimentul din urmă nu putuse fi născut într'un superficial, într'un erotic, într'un alergător după distracții. Intre dînșii fusese o asemanare atâta de mare, cum excepțional de rar se poate întâmpla, ceea ce și adusese perfecta unisonanță a gândurilor lor din clipa de cunoaștere indiferentă, până pe aproape de Noembrie, când dînsul încetase s'asculte curățenia logicei lui, adoptând vederile streinilor, strecurând prin ele, veninul reutății, vermele îndoelii și al calculului—un calcul greșit, cum se întâmplă și în deslegarea problemelor matematice: Cu cât e mai greșit, cu atât încurcă mai mult, îndepărtându-se de calea simplă, clară, a adevărului!

O singură deosebire fuse între dînșii: etatea! I-o aratase. Protestase energic, invocând firea lui deosebită de a iubi o singură ființă—a o iubi pentru dînsa—dându i drept exemplu căsniciile nu tocmai rare, dar fericite, unde soția era mai mare ca soțul! Se mândrea frumos, cu câștig de cauză în ultimă instanță!

Când traiul lor sufletesc li-ar fi fost o admirabilă contopire, lipsa acestei singure condițiuni, nu putea exclude că-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sătoria fericită între naturi cu oare care stofă în ele, eşite din cadrul comun.

Angajamentul devenise prea strins, prea chestie de onoare, de viaţă, ca singură lipsa aceasta, să hotărască—atât de târziu—ruina a tot ce fuse între ei!

Păgânul care—întrezărind de odată lumina—înţelege micimea idolului la care se închinase şi-l abate sdroburi la pământ, nu remâne mai desgustat, de cum remase ea! Aceea ce suferise în lunga departare, ce-avea să sufere de acum înainte, de zeci de ori desgustul şi onoarea să înece în mocirla lor ce-avuse sfânt. Radu nu înţelegea!

Pe cât de rănită remâne femeea înşelată în sentimentul ei, pe atât de lovită e când va să dispreţuiască ceea ce respectase, să urască ceea ce iubise! Micul, egoistul din această scrisoare, Radu de odinioară! Radu, cu care se fălea în gândurile ei? Nu îl ura; de l-ar fi urît, durerea i s'ar fi micşorat. Ura nu putea intra în fiinţa ei. Nu putea plînge, uraganul durerii o sbuciuma numai, ca vîntul valul mării.

Avea comferinţele generale. Plecă la scoală. Mută, absentă remase la tot ce se petrecea. Colegii o priviau miraţi, de ce nu lua partea de altă dată, la discuţii? Acolo ar fi plîns; ruşinea o împedecă. Revenită acasă, aruncă o privire prin cărţile, prin obiectele ce-i înapoiase. Fiorul morţii într'un cimitir, fiorul nimicniciei care cuprinde pe om când dă peste obiecte, amintiri de ale mortului drag, dispărut, o cuprinse atingându-le. I le dăruise odată cu sufletul ei: toate erau acolo, tot ce palpitase odinioară de viaţă, de iubire, de căldură! Moarte, reci, remâneau acum! Între cărţi găsi ziarul lui de odinioară—cu doi ani înainte de a o fi cunoscut—cât şi partea ce o privea pe ea. Se rezumau acolo argumentele aduse împotriva deosibirii de etate; era plin de iubire arzătoare, delicat grăită! Alături — pe marginea unei foi, semnul ei de întrebare asupra viitorului: «Un pururi adevăr!" respunsese el; «O odioasă minciună!" adăuga acum Olga. In caet găsi şi o scrisoare mai nouă—făcând parte din ziar. Erau produsul unui moment de remuşcare, de revenire a lui Radu, rândurile acestea, scrise chiar în ziua când dînsa plângea pe şoseaua din Macedonia şi vîntul serii îi uscase lacrimile...? In ele regăsea ceva din fiinţa lui Radu de odinioară:

27 Martie, 910, Roman.

„Trei luni, de când a plecat Olga! Din departarea mare —regaz de limpezire unei îndoeli—primii două scrisori pline de iubire.

Respuns n'a avut. Un gând onest s'a opus! gândul de a nu rosti decât adevărul. Şi cât e de greu câte o dată să ştii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unde e adevărul? Il cauți cu mintea și-l găsești într'o parte; îl cauți cu inima și-l afli într'alta! Intrebi trecutul și-ți respunde voios; arunci privire gânditoare viitorului și-ți respunde nouros! Nu știi ce să faci, încotro să dai drum gândirilor? Odată pornite, nu știi unde să le poposești? Și-atunci simți ghiara tristeții adânci, de nepătruns, întovărășind de-apururi, sforțările slabelor puteri omenești în a cunoaște adevărul!

Legănat de visările dorului neîmpăcat, de ființa dragă și înstreinată, sau—oprit la gândul rece al unei despărțiri pentru totdeauna—nu găsești altă deslegare frământatului teu cuget, decât munca și iar munca!

Uneori, curmat de lupta gândurilor fără finit, îmi încredințez soarta unei simțiri de indiferentism care—dând lucrurilor dreapta lor valoare—înalță ochiul minței până acolo unde toate cele omenești se văd mici; culeg atunci o scântee de liniște, care dacă nu e parfumată de razele mulțumirei, se bucură cel puțin de sanatatea morală a pacei sufletești!

Ce gânduri se vor mai fi țesut în acest lung restimp, sub fruntea cugetătoare a Olgăi? Cruțată de munca spinoasă a școalei, își va fi lasat pasul să retăcească pe țermul pârâșului de frumoase simțiri, în undele căruia mi-am zărit de atâtea ori resfrînt chipul, în icoane sfinte de idealism înălțător?

Ce fericit eram pe atunci și cum de nenorocit mă simt azi!

Ți-aduci aminte Olga, când alături, în genunchi, sub raza misterioasă a candelii, eram înfiorați de o dragoste în care auzeam cântări dumnezeești? Când tot acolo, cu ochii plinși, încercam înviorarea speranțelor prin rugă?

Câtă prietenie, câtă înțelegere și dragoste a fost între sufletele noastre!

Ah, Olga! Când simt că se întoarce primavara, când aud cântul paserilor ce ni-a leganat iubirea, o rescolire adâncă se petrece în mine, remușcarea și dorul mă pândesc la fiecare pas!

De ce n'ai oprit norocul lângă noi? De ce l'ai lasat să plîngă și să se îndepărteze poate pentru totdeauna? Totdeauna! Ce putere are acest cuvînt otrăvit! Și totuși el îmi aduce în minte noianurile de amintiri, umbre pline de fiorii iubirei... Pare că într'o clipă revăd preocuparea de viața lui Eminescu, destăinuirile, Mirceștii, lunca din Trifești, pajiștea verde de peste Siret, împrejurarea funebră care mi-a dăruit cea întâi serutare, așteptările in amurg, la fereastră, sau în grădină, alintările duioase, Wörishofenul departat dar iubit, noaptea de plînset amar și tot focul, tot infernul care s'a țesut pe adevărul ce ni-a stăpânit! Dar toate acestea au fost... Tristeța că numai ele vor să remâe, îmi pustiește inima!

Gândisem că ursitele noastre fuseră menite una pentru alta... și azi apucăm pe căi deosebite!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce puternice jurăminte şi ce curândă deslegare a lor!

O, dacă m'aşi putea pătrunde de adevăr! Dac'aşi şti că spre fericire mergem, cum m'aşi opri şi aşi lasa să sbucnească în chiot voios, plănuirile de odinioară, iubirea care mă doare!

Olga, tu nu ştii ce s'a tălăzuit în mine, de când ne-am despărţit! Nu ştii cât sânge a curs din rănile pe cari le cunoşti şi pe cari nu le-am putut vindeca! Nu voesc să-ţi tulbur liniştea, dar: „dorul de tine îşi face punte prin nesecatul lumilor vad... !"

Îţi revăd chipul, mlădierile gingaşe, suflarea caldă a dragostei curate, idealismul înalt şi-atunci mă copleşeşte un dor, un dor adânc, ucigător, care-mi ridică în gât nodul durerilor mute şi mi-ar veni să plîng, să pling pe umerul teu, să te strîng la pept cu înflacarare selbatecă, să te mângâi duios, să-ţi simt degetele resfirîndu-mi uşor părul, să-ţi zic Olguţu, Olguţu cel drag şi sfânt şi bun şi blând, lângă care Răducu a culeş atîta fericire şi atîta dor de viaţă!"

Ziarul se oprea aci. Plînsul o podidi; plînse mult, vre-o două ore. Fuse ceva bun în el, părinţii, mediul, otrăviseră ce fuse bun! In ele plutea încă o dată imagina lui, aşa cum o umbră pluteşte printre valuri. Vădit, era înşelat! Şi nici o lămurire între ei... ! Ii scrise. Il încredinţa că dînsa era cea de mult, aşa cum o întrevăzuse din capul locului, că nu-l înşelase; îl făcea atent cum o lovea în tot ce-avea mai sfînt faţă cu lumea şi cu ea înse-şi; lovea încrederea, respectul, sentimentul ce-i dase, mândria ei selbatecă. Scriindu-i, fiinţa ei întreagă se cutremură în adâncul durerii ruptă din zăgazuri, încercă să-l readucă la fiinţa bună, onestă, superioară, ce-i cunoscuse. Se arata gata, să facă apel la onoarea omului ce iubise odinioară, lăsând să vorbească Lorescu pentru dânsa!

Radu nu respunse. Înţelegând că scrisul nu e decât o copie moartă a celor ce gândim şi simţim, îl rugă în două cuvinte, în numele trecutului, să vie pentru jumatate oră. „In numele acelui trecut drag, o mare chestiune de conştiinţă, mă opreşte să vin!" Respunse dînsul.

Era 30 April! Ziua când o ceruse în căsătorie, c'un an mai înainte!

Totul finit!... Pentru Olga era lovitura din urmă; îi atingea viaţa. Trecutul drag? Îi deveni pe loc odios! Nici o scântee din acel trecut nu lumina, nu va lumina momentul când avea să se coboare în noaptea eternului!...

Pirvirea lunecă pe scrisoarea din urmă—scrisă în ajun—c'o lună mai târziu de cât rîndurile din Mart. Nici urmă în ea, din ceea ce l sbuciumase atunci; era negarea atâtor şi atâtor lumi de idei, de principii, de simţiri, negarea indivi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dualității lui! Desgustul o cuprinse din nou. Îl revedea mic, nespus de mic! Acestui om încredințase ea viitor, onoare, viață!

Un glonte ar fi curmat totul, dacă... n'ar fi simțit în ea pâlpârea unei nuoi vieți! Un copil se sbătea în ea, cerea viață! Un copil sufletesc, zămislit în exil, în suferință! Nașterea lui avea să stingă pe aceea a mamei! În el, în cartea ce lucra, avea să găsească Radu, tot ce alcătuise odinioară ființa ei!

Un val gros și întunecat îi răpea lui văzul, îl orbea cu totul, îl va blestema odată, va fi prea târziu!... Inima ei sângerândă, tremurase încă la tremurul gândirilor, simțirilor lui din 27 Mart, țerna ei va să remâe rece, mută și neîndurată durerii lui!

Avea senzația că se îndruma deja pe calea depărtării eterne. Pentru cea din urmă oară vedea, i se părea, tot ce vedea! Cel din urmă 1 Mai! Cel din urmă liliac înflorit! Cel din urmă: „Christ a înviat!"

După orele de școală, lucra. Făcea apel la drojdia de voință ce-i remăsese, să și păstreze liniștea și mintea întreagă la lucru, să închee opera ce începuse, când pumnalul realității dureroase îi amintea mormîntul, fără să fi avut încă dreptul să bată la ușa lui!

Sufletul ei deveni ruină: desgust de lume și de ea! Credința, speranța erau moarte. În acest dezastru o singură notă trăcea! durerea ei!

Barometrul din cameră arata încă timp frumos, ca pe timpul când Radu îi șoptea: „E barometrul fericirei noastre, pururi constant!"

Eșiră fragii; nu-i atinse: și dînșii rîdeau de fericirea ei!

Lumea, înșelată de calomniile bătrînului Salcie asupra vizitelor lui Radu, vorbise lucruri rele pe seama plecării ei la un frate doctor, peste țeri și mări.

Familile Deleanu, Miresc și colegile prietene, ținuseră pept mahalagismelor. Înăuntru, afară, pe stradă, totul pentru Olga era amintire, durere și rușine.

În una din zile, primi darea de seamă asupra activității cercului cultural și nevoea lui pentru marea problemă a progresului. Recunoscu stilul viguros al lui Radu, scânteerile gândir lôr lui. Ce întocmitor de fraze sonore! Cugetă ea. Altruism, iubire de aproape, educație, progres moral? Cuvinte, numai cuvinte! Una se spune, alta se făptuește, așa merge lumea! Ea nu spunea de cât ce făcea, dar făcea ce spunea! Toată aoreola cu care îl înveluise odată, se stinse. Egoist, schimbător, mic, astfel remânea; și ea îl iubise! Ce eroare! De-ar fi intrat atunci pe ușă, ar fi citit în ochii ei disprețul nemăsurat!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Uneori simțea durerea sufletească resfrîntă atât de puternic în organ, în inimă, c'o durea și ea!

Rare ori eșea, în amurgul umbritor, pe câmp, în grădina mare; copacii îi făceau rău, o priviseră fericită odată! Se urca pe movilița: avea în față liniștea cimiturului: invidia pe cei ce nu mai sunt! Dorea să moară: trăea, lucra!

Într'o seară, eșind din grădină, citi pe stradă un anunț: cetățenii erau convocați pe a doua zi, la o mare întrunire de protestare în potriva tiraniei Ungurilor, asupra fraților români din Transilvania!

Se duse și ea. În momentul când intra, Radu trecea la tribună. Zărind-o, se emoționă într'atât, că nu putu scoate un cuvînt. Avu însă prezența de spirit să ia de pe masă darea de seamă a ororilor petrecute: citidu-le tare, se reculese, vorbi; durerea unui popor tiranizat de secole, vifora în tremurul simsimțirii lui!

Timbrul acelei voci, duioșia ei, gesturile, atitudinea, totul aminti Olgăi orele când îl asculta, îi privea alături, mândră și fericită. Se întoase tulburată acasă. Reciti ziarul lui, cu doi ani înainte de a o fi cunoscut. Acelaș complex de fire însetată după misterios, după ideal!

Ceva se petrecu în adâncul simțirii ei? dorul încătușat de stânca durerii, se sbătea să iasă? Îl iubea încă?! Îl iubea!? Sentimentul nu fusese nimicit sub greutatea desgustului!? Scânteriile acelei inteligenți îi măriră suferința. Viața toată căutase creer, inimă, caracter; inteligență aflase; suflet, conștiință, nu! Va fi fost? Se stinsese? Pentru ce? Desgustul pentru acela care-i înșelase ori-ce iluzie de caracter, care stinsese pacea, credința, speranța în ea, era atât de mare! Totuși, în această ruină spăimântătoare, lasa cugetul să reflecte mai liniștit, să analizeze ființa omului care-o adusese aci! În labirintul firea lui, întrezărise o floare; resărise, creștea frumos; cerea aer, lumină, cer! Spinii și bălăriile au înădușit-o pentru ochii lumei; să fi perit? Tot nu credea. Reduse, silită să-și reteze ramurile-i frumoase, ceva din sucul ființei ei remăsese poate..! Sermana floare! N'a știut să rupă, să nu fi dat ea, pas, buruenilor otrăvitoare.... va suferi!

Un neîmpacat cu sine însu-și va remâne Radu, toată viața! Imaginelor frumoase va cere încă mult timp alinare, mângâere, și nu le va găsi..! Singur distrusese mlădița de ederă ce-i întinsese ramul! Mângâerea ei s'a dus...! De Cer fuseseră ursiți să fie alăturați... în umbră, solitară, ea ar fi fost ecoul mângâerilor, bucuriilor, durerilor lui...! Dar el a frânt-o! Sbuciumul, durerea-i de azi, se vor stinge; pace va deveni uraganul simțirei ei, dar pace moartă! Și el... va plînge nu numai c'a împins'o acolo, va plânge singuratatea lui în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

lume...! Va iubi încă; va iubi pătimaș, flutur nestatornic! Alte ființe va strînge la pept, alți ochi va seruta! Altora va spune încă: „Iubirea adevărată curge astă-zi în toată ființa mea!", "mai tare ca marmora sunt", „Siretul neintors!", în preajma voastră veghiază un om de bronz, nestrémutat în convingerile lui!", ca apoi să inchee: „una, e iubirea, alta căsătoria!"

Pe multe va iubi încă! Ceea ce fu intre ei, nu va mai resări! Serutări pătimașe, îmbrățișeri nebune, i se vor da...! Ecoul gândurilor înalte?.... Vor resuna pustiu, într'un adânc de mormînt, într'un bulgăr de țernă, în pacea moartă a unui cimitir.

Își plîngea durerea, o plîngea și pe-a lui; în fața unui mormînt, va înceta a ei! abia acolo, va începe a lui...! Fiorii adînci, ca adîncul apelor mari, îi sfâșiau adîncul ființei, fiori de dor, de iubire, de durere; furtună de indignare clocotea la suprafață. Suferea, tremura, îl iubea încă în adâncul sufletului, când... în ondulațiile simțirei strevezii, îl desprețuea...! Era ca marea rescolită de vînt: coraliuri și mărgăritare aruncă atunci la țerm!

Gândurile, ființa ei, pluteau în jurul lui. Atît de puternic se gândea și atît de ne'nțeles i se părea să nu-l vadă venind! Pași resunau pe trotuar: „e el!..." Dar pașii treceau și el nu venea! Chipul lui în prag, nu resărea! Seva, colega ei de catedră, o sfătuia mereu să nu mai cugete la Radu, să-l uite, întru cât vădit, era lipsit de caracter!

— Il cred mai curând înșelat, de cît lipsit de caracter!

— Dacă i-ași vorbi eu?

— A, nu, te rog...'!

— De e înșelat, nu-și dă seama că suferi?! De ce să nu-i vorbesc?

— Poate n'ar fi fost reu, dacă n'ași fi știut eu; acum te rog să nu-i vorbești!

— Seva tot își propuse să-i vorbească. Radu lipsi însă câtva timp din oraș; veni vacanța mare; Seva plecă la băi, cu familia ei. Plecă și Olga. Se ducea să lucreze la țară, la fratele Adrian.

Scria toată ziua. In de seară, se primbla. La reîntoarcere găsea adunați la frate, pe magistratul stagiar și pe administratorul plasei. Vorbea puțin; nu mai era vioae, plină de viață, decât a rare ori când convorbirea o prea interesa.

Trăea singură în lumea gândurilor ei. Adrian îi comunică într'o zi, că stagiarul o cerea în căsătorie. Pe lângă venitul carierii avea și avere.

Primind mâna lui, cugeta ea, și-ar fi îmbunătățit simțitor traiul, și-ar fi rezbunat pe lume, pe cel care strivise ființa ei! I se răpise logodnicul? Repede un altul! zadarnic! Olga nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indir1901-1932

putea concepe tovărășia altui om, în locul celui ce fusese odinioară lângă ea! Era nevrednic de suferința ei, dar imagina lui tot o tulbura! Gândurile ei resfringeau aci disprețul nemăsurat, aci sentimentul adânc, ca adâncul apelor lăcute; imagina lui Radu se scalda încă în gândurile, în ființa ei. În ceartă sau în duioșia suferinței, trăeau împreună, lucrau s'ar fi zis, împreună!

Și să se mărite?! Dar omul care-o voia, ar fi cerut pe chipul ei zimbet, soare, ris și mulțumire! Ele n'aveau să mai resară, erau moarte, și nu dînsul omul care să le facă să mai apară! Dacă îl va trada prin cuget? Prin simțire?

Cu ce greșise dînsul, omul care-și propunea un cub de căsnicie fericită, să dea peste amar? Să plătească el, polița ei de amor propriu? Îl lua de soț pentru lume, pentru amor propriu, sau pentru ea? Nul își respunse; între sufletele a două ființe plutește fluidul lor sufletesc, urzind ecou, punte de vibrații de la una la alta; când acest ecou se deșteaptă, simpatia între aceste ființe poate veni; când nu, nu va veni nici odată! După cum în lumea fizică nu poți altoi, împerechea gazela cu calul, trandafirul cu lăcrămioara, crinul cu garoafa, deși tot flori sunt, ori specii apropiate, tot astfel și între oameni: oameni sunt toți, dar câte exemplare, atâtea nuanțe de individi, grupuri apropiate, specii deosebite! Altoirile înrudite sufletește numai, pot produce specia nouă, frumoasă de om, sau floarea căsniciei fericite. Căsătoria pentru dînsa era ultimul act ce juca în viață, pagina ei din urmă! Nu se putu juca cu ea! Cei 11 ani de când părăsise școala, îi fuseră mormînt viu! Prea era floare de piscuri înalte, prea fusese condamnată să-și tărie existența în mlaștina unui mediu ignorant și abrutizat!

Prin Radu sperase să rupă cu mormîntul viu, să se fi ridicat în lumea ce-i prindea ei—cât soarele plantei— pe culmele înalte ale vieții omenești, într'o lume de cugetare, de studiu, de armonie.

Nu și putea schimba mormîntul, cu unul mai viu! Respinse pe magistrat. Acesta—surprins, stărui, îi arătă condițiunile mult mai ușoare de trai, ale vieții în doi, îi oferi s'o ducă la Paris, pentru doi ani de zile. Ce i-ar fi folosit ei însă splendorile Parisului intelectual, când alături de dînsa avea un strein, când în mijlocul lui, și ar fi târît mizeria existenței ei sufletești? Nu putea schimba singuratatea din jurul ei, pe una mai fioroasă: aceea de a te simți singur și strein lângă omul cel mai intim!

Necăsătorită, viața îi era grea, amară; căsătorită rău, i-ar fi fost infern.

Chiar de-ar fi aflat un intelectual, în felul lui Radu, trecerea de la un om la altul, pentru dînsa era odioasă. Ființa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei cerea să iubească un singur om: pe logodnicul, pe soțul ei. Mult timp simpatizase pe Radu, fără să l fi iubit. Era alături, lângă ea, îl vedea mistuindu-se de iubire, și dînsa... se mustra, își certa simțirea, și-o modela, își oglindea poezia sufletului lui Radu, căuta să-și umple ființa ei cu puternica lui personalitate și respectând în el înțelepciunea, perseverența, pe omul moral, ajunse să-l iubească. Acum? Un altul lângă ea? Și acel altul, un strein? Nu, aceasta nu putea fi!

Radu se aratase lipsit de onoare, de caracter, de inimă, recunoștea, dar nu-l credea astfel prin fire; căzuse victimă neexperienții lui de lume, vicleniei și despotismului tatălui cât și reutății lumei, care—alarmată de bătrîn, aruncase asupra ei puhoiul calomniilor veninoase! Dacă devenise trădător o făcuse—neîndoelnic—în urma multului sbucium sufletesc! Iată pentru ce disprețul nu putea înăbuși în ea, regretul după poezia ființei lui, după culmele de înaltă viață intelectuală spre cari, cu el s'ar fi avântat!

Ca să rupă ori ce iluzie magistratului, părăsi satul înainte de deschiderea școalei. Veni la Roman.

Trecu o lună, fără să fi zărit o singură dată pe Radu. El se pregătea să plece—află—în streinatate. Se cutremură! N'avea să-l mai întâlnească? Să-l silească să se explice? Să iasă din greșală?

De ziua lui onomastică, se duse la biserică; Radu nu-și reîăci pașii în templul rugăciunii.

* * *

Cursurile se începuseră de mult. Câte-va zile mai erau până la plecarea lui Radu.

Seva vedea cu ochii pe Olga slăbind, frântă, sub povoara durerii. Se hotărî să-i vorbească lui Radu, fără știrea ei. Îl invită acasă la dânsa.

In aceeași seară, Olga cugeta cum totul fuse vis, iluzie amăgire... Radu n'avea să mai vie.., pleca pentru ani îndelungați... Fiorii disprețului aveau să stigmatizeze ceeace îndrăgise? Frumoasa lui icoană să se petrifice în înghețul desgustului? O, nu! Simțea ea bine: durerea avea s'o doboare de astă dată, îi atingea viața! Cuprinsă de o presimțire stranie, ca și cum ar fi voit s'oprească ornicul simțirii la o pagină frumoasă încă, scrise în ziarul ei, lui Radu: «a fost destinul meu: să beau dureri omoritoare din mâni atât de dragi! Nu mi-a fost dat să port flori de lămâe! Ciripeam și nu auzeai, mă sbăteam cu moartea și tu nu simțeai.

Nu plînge, nu te am ca vinovat. Inima ta a fost caldă, onestă și bună, reutatea lumei te-a petrificat!»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?an=1901-1932

Să lupți s'ajungi unde dorești și unde meriți. Stăruințele familiei poate să te arunce în politică : e mult venin în ea ! Te-așî prefera intelectualul senin al lucrului nobil cu mintea ! Reia deprinderea ziarului intim : el afirmă individualitatea morală a omului, servind drept control conștiinții.

Remâi bun cu cei nefericiți, urgisiți, cu cei onești, dar mici ! Găsească saracul sprijin, dezinteresat în tine ! De vei duce în coliba unei văduve, unui orfan, rază de mângâere, te vei gândi la mine !

De vei da sprijinul teu pentru tot ce e drept, bun, onest, te vei gândi la mine ! De vei susține cauza dreaptă a unui sărac (ca în momentul frumos de astă vară — o, cum te-am respectat, te-am admirat, te am îndrăgit atunci !) te vei gândi la mine ! De vei păși uneori pragul bisericei, de nu-ți vei perde credința, te vei gândi la mine.

Și eu.... când totul în mine se va fi purificat, din seninul îi care voi plana, asupra-ți voi veghia. Ușurat, mângâiat de te vei simți, lîngă tine voi fi. Ca Beatricea lui Dante, în calc-ți voi eși.

Și acum, sub privirea tatălui, cele din urmă cuvinte : *trecutul mi-a fost sfânt.*

Te-am avut drag ca o floare, ca aurora, ca amurgul, ca tot ce e gingaș, frumos și te mulțumește privind ! Ai fost un moment, poezia vieții mele ! Când voi muri, de vei veni să mă vezi, pune-mi cu gândul pe frunte, serutarea de mire ; o merit. Când lacrimi scălda-vor ochii tei, ai mei, cred încă, te vor mângâia din altă lume.

Nu plînge, nu sufer ; uite, alături, pe canapea, îmi îai, capul pe umerul teu, ți-l rezemi de-al meu, fetița ți se joacă pe genunchi, te desmeardă, te mângâe, te alintă, te chiamă blând, duios, drăgăstos, Radu, Răducul ei, logodnicul ei, și roagă cerul să te întărească în ora grea !

Olga

La ora 10 seara, terminâ scrisoarea. Eși, să respire aerul recoros al nopții. Pe o stradă învecinată, zări pe cine-va ; părea să fie Radu. Inima i se bătu violent. Voi mai întîi, să-l înconjure. Se resgândi pe loc : avea putința să l vadă, să-i vorbească și.., să fugă ? luți pasul.

Tînărul se afla în acel moment, sub frunzișul de salcâmi cari umbreau colțul stradei luminată ca ziua. O clipă, se îndoi c'ar fi fost el ; ținea între degete o țigară. .. Radu nu fuma ! Totuși el era. Il ajunse. Zărind-o, privirea i se lumină de flacăra nespus de frumoasă a ochilor lui clari, luminoși. Se stinse însă, de cum resări. Salută rece, văzîdu-și de drum.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

— Un moment, te rog, i se adresă Olga tulburată: când pleci la Paris?

— Poimâne!

— Și... vei pleca, fără să ne mai vedem?...

El tăcu, privi în jos, își aprinse apoi țigara cu un chibrit din acele cutii de buzunar cu care îi luminase de atâtea ori camera! Acolo, pe același colț de stradă, o conducea el — cu doi ani în urmă — fericit, că-i îngăduea s'o conducă, fericit când îi întrezărea un cuvînt, o privire de simpatie....; sub aceiași salcâmi o ținea acum în așteptarea răspunsului lui, care întârzia atât!

— Nu știu! respunse în fine.

— Tot ce fuse dulceața iubirei, emoțiune în Olga, dispăru, făcând loc indignării, abia tradusă prin vocea gâtuită, dar impunătore: te rog să nu spui „nu știu", te rog să vii! Aceeași tăcere, același purgator străbătut de Olga într'o singură clipă; fixând-o cu o privire în care indiferența și disprețul tremurau, Radu respunse: „bine"!

— La ce oră?

— Șese de seară.

— El apucă în sus, pe strada cu locuința frumoasă, unde ceruse pe Olga în căsătorie, ca cobori în vale, spre întunericul unui cartier serăcăcios, mult mai luminos de cât sufletul ei. Respunsul lui Radu rece, silnic, o ardea; ceea ce o frângea de durere, era privirea cu care-l însoțise! Oroarea acelei priviri îi veghe căpătâiul, până târziu: Ce se petrecuse în Radu? Atât de înșelat?! El, vinovat și el....! O Doamne! Dar avea să vie, avea să se lămurească în fine! Avea să-i smulgă retăcirea!

A doua zi, la școală nota unei vibrațiuni de viață, palpita în ea. Seva lipsea Știa că numai ziua aceea le mai despărțea de plecarea lui Radu și voea să-i vorbească cu ori ce preț. Îl invitase la dînsa acasă, nu venise! Căută să-l întâlnească pe stradă. De prisos; dimineața Radu își impachetase, după amează, se duse în lunca din Trifești. Se întorcea, intrase în grădina casei, când Seva zărindu-l, își propuse să-l cheme la o camaradă a ei de școală, care locuea peste drum de familia lui Radu.

Intră acolo, aducând nu mai de cât vorba despre plecarea lui Radu și despre Olga.

— Am fost la dînsa, una din zilele acestea, respunse gasda, mi s'a părut foarte schimbată!

— Da! Mă tem de cine știe ce catastrofă!

— Nu l-așî fi crezut pe tînărul Salcie atât de laș!

— Olga îl crede înșelat. Voeam să-i vorbesc, l-am chemat la mine, n'a venit; sigur bătrînul l-a oprit!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dacă l-am invita aici și i-am vorbi?

— A, dac'ai voi! Aici, n'ar bănui nimic!

Peste câteva momente, Radu intra. M'a chemat soțul dv. întrebă el pe gazdă.

— Nu el, ce eu, mai exact uoi! respunse dînsa, arătând spre Seva.

— Rugasem pe dl. Salcie să vie pe la mine, interveni aceasta, și nu știu pentru ce n'a venit?

— Vă rog să mă ertați! Mâine plec, sunt foarte grăbit!

— Ori cât ați fi, replică ea, dați-mi voe să vă vorbesc aci, deschis și fără înconjur...! D-le Salcie, aș dori să pun în cuvintele mele atâta tărie, atâta convingere, cât să vă opresc la timp, de crima ce sunteți pe cale să făptuiți...

Figura lui Radu din rece deveni aspră. Ca și cum n'ar fi observat, Seva urmă: îngăduiți-mi întrebarea: ați iubit serios pe O.ga?

— Din nefericire adânc!

— Atunci, nu înțeleg: Olga e frunză și—nu exagerez, nici deturn adevărul—când vă afirm că e pe ducă și că sunteți direct și grav respunzător de reul ce i-ați făcut, de tot ce-ar putea urma!

— Ertați-mă Doamnă— respunse rece Radu—d-voastră nu cunoașteți chestiunea, de cât prin ochiul imaginației, sau a unei bunevoințî către d-ra Grigoriu, pentru care vă mulțumesc! Lucrurile s'au petrecut cu totul altfel și nu e timpul să revenim la ele. Vă pot afirma însă la rîndu-mi: mai curând d-sa ar avea oare care respundere față de mine! Am fost obiectul calculului și nici de cum al sentimentelor d sale!

— D le Salcie, Olga sufere, e un adevăr care sare în ochii ori cui o cunoaște, care e cauza, de cât că v'a iubit?

— Amorul propriu rănit... A perdut jocul... mâne plec... ! Sufere că e lăncedă și reului fizic, nu mie ar putea reveni respunderea unei cine știe ce întâmplări!

In cadrul ușei, care se deschidea in fața lor, apăru bătrînul Salcie. „Aci erai? Întrebă el pe Radu, ca și cum ar fi fost surprins; se poate să știu și eu ce chestiuni de stat, puneați la cale?

— O, chestiuni de stat!... respunse Seva zeflemitor; le lăsăm d voastră, marilor diplomați! Noi ne ocupăm de lucruri mai mici, de interesele noastre familiare... Doream să am sfatul d-lui Salcie, asupra felului cum să fac niște acte de împoprietărire pentru casele ce cumpăr...

— Ați terminat? Întrebă bătrînul pe Radu, știi.. avem acasă încă mult de lucru și mâne totul să fie gata!...

— Spusei d-nei Petrescu părerea mea și... cred c'am terminat, respunse Radu, privind pe Seva. El îi luase cuvintele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

drept, simplă născocire; de fapt, ea ar fi voit să-i vorbească și despre casă.

— Atunci să mergem! Adaose ajutorul de primar. Doamnele mele, serutăm mânile!

— Ce bătrân fără inimă! Rosti indignată gasda, pe urma lor. Uite cum silește pe fiu să-și subscrie moartea ființei lui morale! Nu-l părăsește o secundă, din ochi!

— Nu se gândește că are și dinsul fete! Nefericita Olga! N'am putut-o servi!... Ce copil, Radu!

— Copil, dar copil de necaracter!

— Se întuneca, când Seva pleca spre casă, cu inima grea.

* * *

De cum se văzu în stradă, bătrânul Salcie întrebă pe Radu! Te-au chemat, neîndoelnic, să întâlnești acolo pe atacata aceea!?

— Nu! Nu! Respunsul energic, încredință pe tată; reluă după o pauză: Atunci ți-au vorbit de ea? Nu pricep: D-na Petrescu prindea să se simtă jignită că n'ai respuns invitației sale? De ce te-a chemat dincoace?

— Știindu-mă zorit, mi-a scuzat purtarea; poate... mi-ar fi vorbit... nu avu timpul!

Ajutorul de primar îl privi lung: „Ascultă Radule, ai fost tare până acum, ține-te până la urmă! E fericirea, viitorul teu în joc! Ascultă-mi sfatul! Nu da cum-va ochii cu... dînsa; e mijlocul cel mai sigur să învingi ispita, dac'a mai remas în tine ceva ghimpe de amintiri!... Abia ai scapat de prapastie mâne pleci; dacă vei întâlni-o, va face pe tragediana, va plinge, va juca iar teatru, să-ți smulgă din nou iubire!... Mă tem să nu-ți iasă în cale, de la pragul terii; de va fi așa, jură-mi Radule, că n'o vei asculta, că nu-i vei îngădui să te urmeze! Jură-mi, pe bătrânețea capului meu!

— Fii liniștit, tată! voi ști să mă feresc!

— Unde te duci acum?

— La clubul societății de sport, să predau totul pe seama membrilor.

— Face parte și dînsa din comitet, o vei întâlni?

— Nu, n'am anunțat-o; de mult nu mai vine la ast-fe de întruniri; nici nu i le comunic?

— Totuși, merg și eu cu tine.

— Cum vreai!

* * *

La club erau toți membrii, afară de Olga. Ea plîngea în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

aceste momente în cimitir, la căpătâiul mame-sei. Era ziua ei. C'un an în urmă, îi ducea fericită, flori la mormînt. „Să doarmă în pace! Rostise Radu, serutându-i cu veneraţie, mâna. Să doarmă în pace, mama! Fetiţa îi e fericită..., da? Olguţule drag!" O întrebase apoi cu neţermuită dragoste în ochi, cu nespusă duioşie în voce. „Va fi...!" Respunsese Olga. „Va fi? Nu e?! Întrebă el umbrit, întristat. Va fi pe deplin fericită la anul de pildă, când... împreună duce îi-vom flori...; când nu voi mai ridica singură, aleea de salcâmi..." — „O, da! Împreună îi vom duce flori! Împreună ne vom ruga la căpătâiul ei...!"

Astăzi Olga ridica tot singură, cararea de salcâmi din cimitir. Pustiul inimei îi părea mai negru de cât locaşul unde întra. Spre calvar, spre Golgota ridica! Îngenuche pe ţerna mormîntului, plînse şi se rugă. Anină florile pe crucea neagră de lemn, aprinse o făclie. După jumatate oră, când amurgul se lasa în locaşul nopţii eterne, cobora pe câmp, spre casă. Un fulger de lumină scapara prin norii gândurilor ei: Radu avea să vie! îi promisese... Va alunga departe mândria care-o făcea aproape rece, altă dată; avea să vadă cât era de regretat, să înţeleagă noaptea în care băuia ea de un an...! Dacă era numai înşelat, starea în care ar fi găsit-o, i ar fi luat velul de pe ochi. Zori paşii.

Ceva mai târziu, Radu — scapat în fine de tată — retăcea pe câmp, muncit de gânduri; intră pe cararea din cimitir, se opri sub un tei, cugetând la sbuciumul vieţii. Cuvintele Sevei lasară un ghimpe în sufletul lui: deşteptase vechea bănueală, remuşcarea ce-l înşfaca uneori: fusese destul de corect faţă cu Olga? Dacă se înşela? Dacă nu era vinovată de tot ce o acuza? In astfel de clipe, sentimentul îl năpădea, durerea îl mistuea. Un astfel de moment îl adusese în cimitir; îşi frămînta mintea dacă să se ducă ori nu, la Olga? Dac'ar fi ridicat cararea de salcâmi, ar fi fost atras de flacăra misterioasă ce pâlpâea la căpătâiul unui mormînt, ar fi văzut florile, ar fi înţeles cine plînsese acolo, puţin înaintea lui, şi-ar fi reamintit de sfinţenia cu care comemoraseră amândoi, aceeaşi zi c'un an în urmă...! Inima lui s'ar fi mişcat, durerea Olgăi l-ar fi înduioşat, l-ar fi înduplecat să nu plece, fără un cuvînt de explicare de remas bun între ei. Dar geniul reu al tatălui, triumfă; îşi reaminti cuvintele lui, sfatul lui; îl găsi prudent, înţelept, necugetând că prin el îşi calca încă odată cuvîntul către Olga. De sub teiul sub care se odihnise, plecă la vale, eşi pe poarta cimitirului, grăbit s'ajungă mai repede acasă.

Trecu de ora 6; se făcu 7, 8; zadarnic aştepta Olga, tremurând de durere, vibrând de nelinişte! Radu nu venea. Înţelese că nici va veni. Se înăduşea în cameră. Eşi. Retăci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mult pe strade întunecate. La întoarcere, întâlni pe Seva, care o căutase acasă. Ingrijată de starea în care o vedea, voind să-i smulgă odată din inimă imaginea lui Radu: îi spuse totul, îl întâlnise; el remase foarte nepăsător la durerea ei, o atribuia sănătății, declarase că totul era mort între dinșii!

Olga privea perdută, cu o privire care părea însă goală de înțeles. Nu rosti un cuvînt. Intinse mâna Sevei și — statue mișcătoare — roti pasul îndărăt.

— Olga! Dragă Olga! Nu te lasa pradă durerii! Gândește-te: ceeace suferi tu, am suferit eu, eri, va suferi mâne o alta! E o crimă, de care barbații nu-și dau seama! E un mișel nevrednic de suferința ca și de iubirea ta". Cu o voce cadaverică, Olga respunse: „Mulțumesc, Seva! Ești inimă de aur; regret, te-am cunoscut prea târziu! Nu am nimic; îmi pare că tot ce-a fost viu în mine, a murit; mâne voi fi bine."

Se despărțiră. In drum Seva se căi c'o lasase singură — cuc, în locuința ei, fără servitoare.

Cu pasul luneeând, amețită, ca și cum nu s'ar fi putut ține pe picioare, se întoarse Olga acasă. Singuratatea plana în jurul ei, singuratatea fioroasă. Ii părea c'ar fi fost moartă, cadavru viu. Își duse mânile la frunte, o greutate nespusă se lasase pe ea. Se îndreptă către colțul cu portretul tatălui, privindu-l lung; „vin, vin pe dată, dragă tată!" oftă sfâșiitor.

Se așează la masă și voi să-și urmeze ziarul? Când Christ însetat pe Golgota, ceru să bea, un ostaș îi întinse, pe un vîrf de suliță, un burete cu oțet și fiere.

Când nu voi mai fi, tinere, apropie-te de peatra mea funerară: citește:

Crezui în tine. Iubisem poezia sufletului teu, sborul cugetării tale; aveam aripi și eu; gândeam să ne'nălțăm spre Cerul azuriu.

Alții ți-au înarmat brațul și tu ai tras, ai lovit! Rănită de moarte, rîndunica pribeagă se rostogolește în adâncul neantului. Murind îți șoptește:

„Remâi orfan! Ne fuse prea îndrăsneț sborul și tu prea copil.

In calea ta vei atinge piscuri înalte; nu te opri la ele, țermuesc abia, mlaștina vieții din poale! Tu te avântă spre Jungfraul simțirii omenești, culege edelveissul care învață să voești, învață să...iu...be...ști..."

Mâna începu să-i tremure, abia trăgea cuvintele, o durere fulgerătoare de cap o lovi: și-l cuprinse în mâni, se sculă de la masă, făcu doi pași în cameră, căutând sticluța cu colonie; șovăi, tremură și căzu jos.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe peronul gării, bătrînul Salcie, Ticu — venit anume — și Radu, așteptau sosirea trenului București—Predeal. Erau 6 ore dimineața. Radu se simțea nespus de trist. Peste noapte nu dormise. Imagina Olgăi, luminoasă cum o zărise odată, îi apărea mereu, îl chinuea. Pleca cu regretul că nu se dusese s'o vadă.

In momentul din urmă, când departarea avea să se așternă între ei, pentru ani, când simțea deja în juru-i, suflarea străinismului, reducea lucrurile la calmul lor; vizita cerută de Olga îi apăru naturală, pornirea lui vrajmașă; poezia trecutului îi reveni; simția nemărginită părere de reu după Olga, căința amară de a nu se fi dus la ea.

Zadarnic Ticu și tată-seu căutau să-l smulgă gândurilor; remânea negrăit de trist, covârșit de durere; îi venea să plingă. Dac'ar fi fost singur, ar fi amânat plecarea, s'ar fi întors.

Trenul intra în stație. In acel moment, un gardist se apropie de dînsul, mânându-i un bilet; era dela Seva: „Olga e pe moarte"! Nebun, fără să rostească un cuvînt, își făcu drum printre mulțimea de pe peron, se aruncă în trăsură, strigând birjarului. „Mână!" „Să se fi sinucis? Se întreba? Barbar, monstru, calău ce-am fost! Doamne, de-ar scapa! Lumea să piară, nu voi mai da îndărăt!".

In picioare, cu fruntea sudori, părându-i calea nefinită, zări de departe locuința Olgăi: mulțime de copii, elevi de școală, trăsura Delenilor. Când intră —privit ca un urs—întâlni pe Seva Paula, colegele, Doamnele Mirescu, Deleanu: toate plingeau.

— Prea târziu vii! Ii spuse cea din urmă, acoperindu-și ochii cu batista. Chiar în acel moment ușa de la camera Olgăi se deschise; eșeau procurorul și medicul comunal: „moartă!" zise doctorul.

Lui Radu i se păru că lumea se învârtea cu dînsul: își simți umerii încovoiați, sub greutatea de fer ce i apasa cugetul. Se opri în pragul camerii mortuare. Acolo, unde-o strînsese la pept, pe patul alb, sub crucea neagră de pe care Christ îi mângâia căpătâiul, Olga dormea somnul eternității. Figura ei albă, reflecta pacea; părea înger.

Imbătrînit într'o singură clipă, sdrobit până în adîncul ființii, Radu o privi mult timp îndelungat. Cu ochii perduți, încet, cu teamă de locul ce calca, se apropie de pat, îngenuche: Olga! Olga mea sfântă! strigă, căzând în nesimțire.

Cele trei zile, nimeni nu l putu îndeparta de lânga cadavrul Olgăi. Ca și cum ar fi fost vie! ii lua capul în mâni, i-l desmerda, il săruta, o chema cu numele cele mai duioase, se numea asasinul, călăul ei!

In două rînduri, Ticu—nedespărțit de el — îl opri de la moarte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Orașul, care contribuise la nefericirea ei, îndurerat, îndoliat prin perderea copilului care—peste puțin avea să-l ilustreze— o petrecu, mic și mare, până la locul de eternă odihnă.

Când sicriul fu coborît în mormînt, când preoții aruncară bulgării de țernă, rostind: „Eterna ei amintire!“ Radu începu să aiurezel Frații Olgăi plîngeau.

— „E mai fericită totuși, acolo unde s'a dus. Incerca Seva să-i mângâe; Otravă i-ar fi fost viața, de-ar fi trăit!“

Peste o septămână, gârbovit, nimicit, căutând umbra pacei. Radu pleca în călătorii. Vizită coasta de Azur, toate colțurile pe unde umblase Olga, căutând locul pe care stase, zarea ce privise, plîngând și serutându-i chipul, îngenunchind înaintea lui, ca înaintea unei icoane.

In cimitirul din Nisa dete peste versurile dedicate de dânsa, nefericitei Belgiene. Soarta lor fusese aceeași; regăsea în el pe calăul Mariei Barbe.

In Genua comandă un monument pentru mormîntul Olgăi, dând sculptorului fotografia ei. Asemanarea reuși, artistul îi ghici dorința: eterniză misterul ochilor și poezia sufletului ei.

Dorul sfâșiitor după locul unde fuse atât de fericit, dar unde nu remase de cât durerea — semănată de el—îl readuse în țară, să plîngă nemîngâiat pe mormîntul ființei dumnezeești, crucificată de dînsul!

Liniștea stăpânea locașul somnului etern. Vîntul clătina firele de earbă, pe mormîntul Olgăi. La căpătâi se înalța frumoasa statuie de marmoră albă. Pe fața ce da spre mormînt, o fetiță cânta din liră:

Vei putea în lume, mult să rătăcești,
Aur chiar, naive, ai să mai găsești,
Inima ei însă n'ai s'o plămădești...
. . . . . .
Aruncați-i roze și crini pe mormînt—
Inse-și roză eri, astă-zi e pământ!

Era chipul duios al Olgăi, Ochii ei priveau misterios în departare.

Acelaș chip, pe cealaltă față a monumentului, cu aripi de înger, cu privirea spre Cer, ruga:

O tainică solie
Eu vin de pe pământ;
Dreptate și frăție
Mai dă-i, o Tată Sfânt!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— FINE —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932